

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Horatius Flaccus, Quintus.; oversat og forklaret
af O. Worm ; efter hans Død udgivet af R.
Møller og N. V. Dorph.

Titel | Title:

Horats' Ars poetica

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Kjøbenhavn : C. A. Reitzels Forlag, 1835

Fysiske størrelse | Physical extent:

XXX, 234 s.

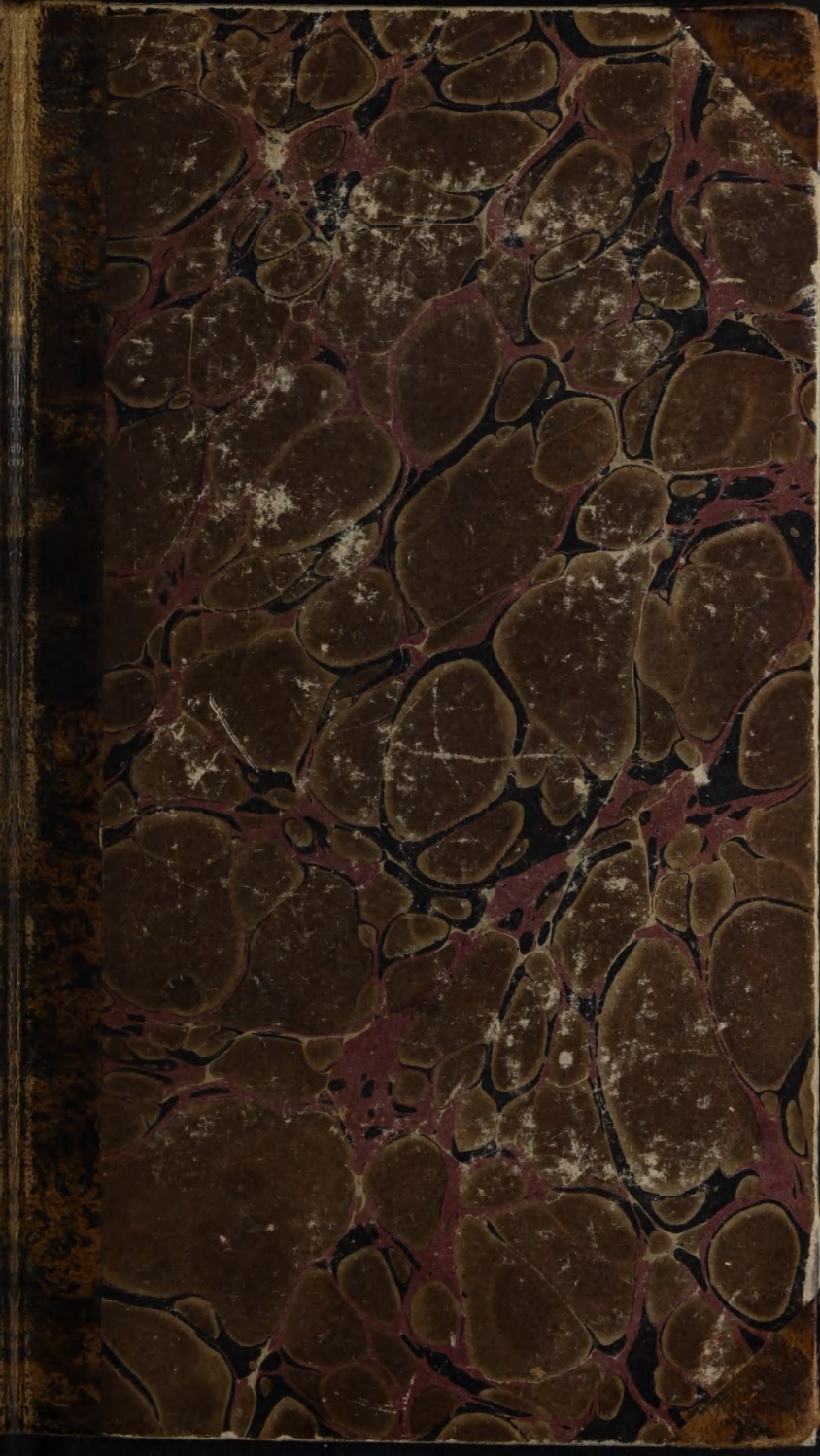
DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

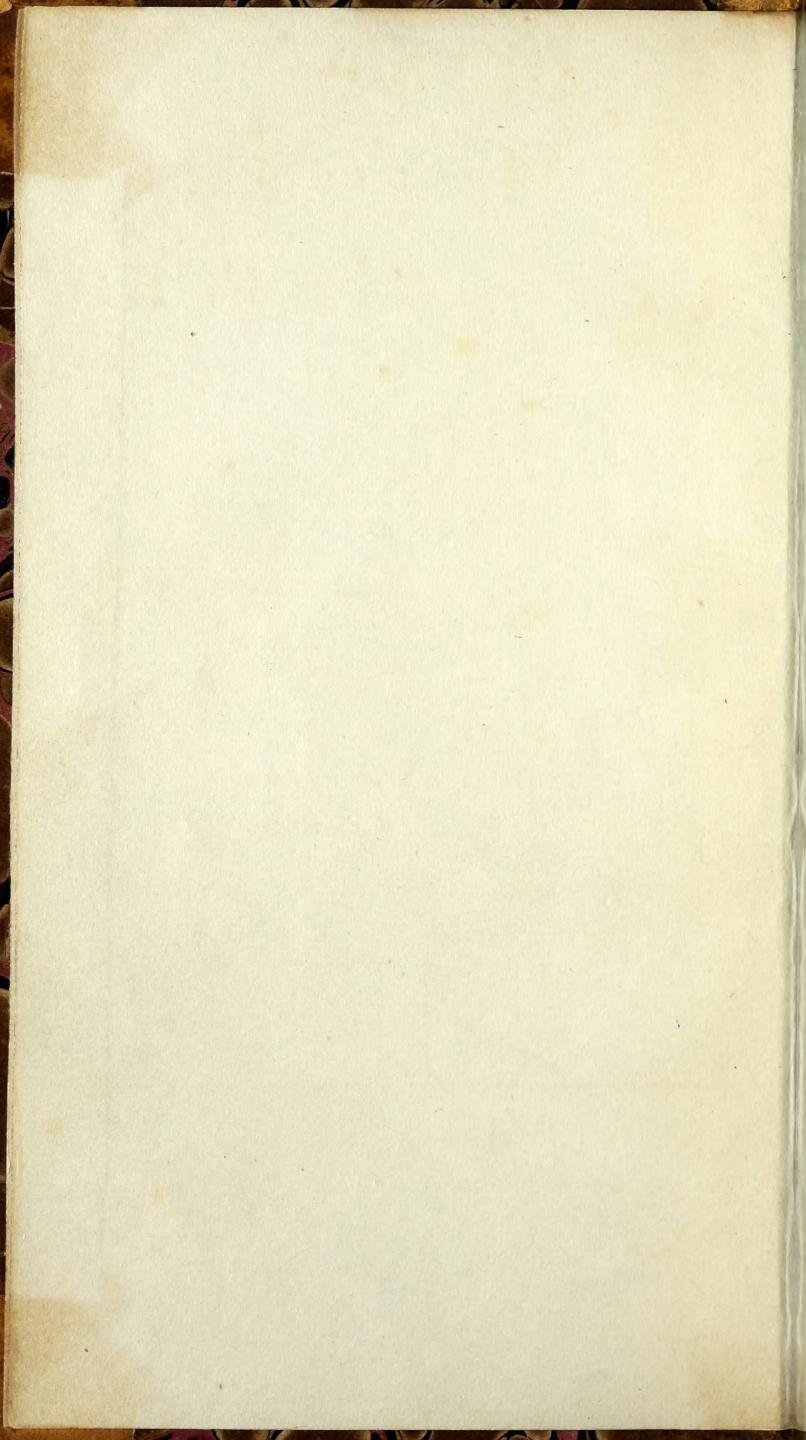
48. - 147 - 8

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130009871846

H o r a t s'
A r s p o e t i c a ,

oversat og forklaret

af

Rector og Professor O. Worm,
Ridder af Dannebrogen.

Efter hans Død udgivet

af

Biskop K. Möller og Rector N. V. Dorph.

K j ø b e n h a v n .

Paa Universitetsboghandler E. A. Reitzels Forlag.
Trykt hos P. N. Jørgensen. Pilestræde Nr. 110.

1 8 3 5.

F o r t a l e.

Det er bekiendt nok af vor Tids fornnyede Strid om det lærde Skolevæsen, at der herske meget ulige Meninger om de gamle Klassikers Værd. Imedens Noгле endnu stedsse betragte den classiske Oldtids Studium som den eneste faste Grundvold for den lærdere Dannelse, ville Andre have Alt, hvad der hedder Latin og Græsk, enten aldeles udryddet af de videnskabelige Instituter, eller i det mindste sat paa en langt lavere Plads, end den, hvorpaa Det hidtil har staaet. Det er ikke min Hensigt, her at indlade mig i denne Strid, i det Hele betragtet; ligesom og saa vigtig en Sags grundige Drøftelse, om jeg end dertil besad den fornødne Indsigt, som jeg ikke tør tiltroe mig, dog ikke lod sig indknibe inden de snevre Grændser af en Fortale. Kun den haarde Beshyltning, man atter i vore Dage har gjort de gamle Græker og Romere, at de ere forføriske for Ungdommen, farlige for dens Troe og Sædelighed*), finder jeg det passende, i Forerindringen til en Mands Skrifter, der tog sig ikke mindre af den ham betroede Ungdoms religiøs-moraliske end humanistiske Dannelse, og der

*) S. Nyt theologiskt Bibliothek 10de B. Pag. 159 følg.

næsten havde bragt det ligesaa vidt i Theologie som i Philologie, nærmere at undersøge; ligesom jeg og selv, der en Tidlang har bestræftiget mig ogsaa med den sidstnævnedes Videnskab, føler noget Kald til at yttre min Mening om denne Sag. Alt hin befrygtede Fare, dersom den virkelig fandt Sted, maatte lægge en stor og afgjørende Vægt til de øvrige Grunde, hvormed man plejer at bestride den gamle Literaturs Studium, maa vel Enhver tilstaae; thi hvilken redelig Ven af Christendommen, saavelsom af den studerende Ungdom, vilde ikke, i saa Fald, ønske hine gamle Hedninger udelukte af vore Skoler.

Men man maa da først spørge, hvori hine Oldskrifteres Farlighed, for det første for Christnes Troe, egentlig skal ligge? Alt endeel af de gamle Kirkefædre, som levede i en Kreds af Afgudsdyrkere, kunde, især paa en Tid, da hedenske Philosopher, fornemmelig af Platos Skole, havde vidst at fremstille Polytheismen fra en antagelig og tillokkende Side, kunde befrygte, at især Novitii af christnede Hedninger torde ved Læsning af Skrifter, hvor man ved sundrig Fortolkning af de hedenske Myther havde givet Fleerguderiet et Anstrøg af Fornuftmæssighed, lade sig føre tilbage til de gamle Guder, lader sig let forklare. Men i vore Tider og Lande har man dog vel neppe hørt, at Noget for Alvor (thi her tales ikke om det poetiske Hedenskab) har ved Læsning af de Gamles Skrifter ladet sig friste til at frasælde Christus, eller tilbytte sig de Græske og Romerske Guder for den Gud, Christus har lært os at kiende.

Men det er vel især den Parallele, man i vor Tid har begyndt at drage imellem de gamle hedenske Myther og Bibelen's underfulde Fortællinger, mellem Oldtidens Legender og den hellige Historie, som har forbittret christeligssindede Gemytter mod den gamle Literatur. Men hvo seer ikke, at det her især kommer an paa, hvorledes

Læreren selv er fundet mod vor hellige Religion? Er det en Mand, som selv er besælet af dyb Grefrygt for Christus som Guds Søn og Verdens Forløser; ærer han Christendommen som Guds Bærf, og vil han den ham betroede Ungdoms Vel: da maa det jo være ham en Samvittigheds-sag at befæste sine Elever i den Troe, der lever i hans eget Hierte; da vil han netop nytte den givne Leilighed til at vise Forskiellen mellem Guds Ord og Menneſketant, mellem den Hiemmel, vi have for den hellige Historie, og uhiemlede Anecdoter og Folkesagn. Hvilken redelig Ven af Sandheden vil ikke strax erkiende, at der er ligesaa stor Forskiel imellem Livii Fortælling om Romuli Forgudelse og den evangeliske Historie om Christi Himmelfart, som der er mellem Christus selv og Romulus? Hvo har Sands for historisk Troeværdighed, og vil ikke forstaae at stielne mellem Anecdoten hos Svetonius og Tacitus om Vespasians Helbredelse af den Blinde og Johannes' Fortælling om Christi Helbredelse af den Blindfødte?

Men maa man ikke tilstaae: at der gives saa kaldte Humanister, der sætte langt høiere Priis paa de gamle Græker og Romere, end paa Israels Propheter og Christi Apostler (som der jo blandt den classiske Litteraturs Restauratorer fandtes de, der forbød deres Disciple at læse Pauli Breve, for ikke at fordærve deres Smag; og som der blandt de hollandske Philologer vare de, der beklagede, at Joh. Aug. Ernesti havde befattet sig med Bibelstudium og Theologie, da han ellers vilde have bragt det langt videre i Philologie), eller som med G. L. Bauer og Flere finde ligesaavel og ligesaa mange Myther i det G. og N. Testamente, som hos den hedenske Oldtids Digtere? Men skulde man derfor spørre den studerende Ungdom Afgang til den classiske Litteraturs herlige Skatte? Jeg vil ikke tale om, at man vel tør haabe, at saadanne Læreres Antal langt over-

vejes af de mere christeligssindede, som, med al deres Kierlighed til Oldtidens Skribenter, dog ære Christus som den sande Humanitæts høieste Lærer og som det menneskelige Kions eneste Forløser. Spotteriernes Tidsalder synes forstørstedelen at være forbi. Følelsen af Menneskets Trang til Christus er vaagnet i mange Hjerter; og, uden at ville føre Ordet for det Hang til Sværmerie, man beskylder vor Tidsalder for (stiondt ikke sielden forverlende sand Gudsfragt og varm Følelse af Bibelens høje Værd med Sværmerie og Pietisme), kan man dog vel paastaae, at en bedre Aand har begyndt at røre sig hos mange Studerende af den opvoksende Slægt. Og dersom det religiøse Sværmerie virkelig var at befrygte (som det jo er Menneskehedens Lod at falde fra den ene Yderlighed til den anden), da torde den bedre Smag, som i de gamle Glasfikers Skoler plejer at dannes, tiene som en gavnlig Modvægt.

Men hvad vilde det desuden nytte, om man af Frygt for Misbrug af de hedenske Skrifter vilde gandske udelukke dem af vore Skoler? Reent udaf Verden kan man dog ikke fortrænge dem; og vilde da ikke den uchristeligssindede Lærer, som foredrog Religion og Bibelhistorie, have samme Keilighed til blasphemisk Sammenblanding af det Hellige og Profane? Og hvilken Disciplin man end, istedetfor den classiske Literatur, vilde lægge til Grund for den lærdere Dannelses, saa vilde den i vanhellige Hænder være udsat for samme Misbrug. Valgte man for Ex. Naturlæren eller Naturhistorien dertil, vilde da ikke den irreligiøse Lærer (istedetfor at lede sine Elever til, i Naturens underfulde Indretning at see og tilbede dens Skaber; som just skulde være Naturstudiets skønneste Frugt) gjøre Naturen selv til Afgud, og, glemmende alle Aarsagers Aarsag, udelukke Gud af Naturen, hans eget Værk? og var det ikke saaledes at befrygte, at vantroe eller naturalistiske

Lærere (og kun om Saadanne tales her) vilde forlede deres Elever til at vrage Aabenbaringen, og lade haant om den gamle Bibel med alle dens Undre og Terteign? Det er jo bekiendt, at flere Naturforskere, der ikke vare sindede som en Bonnet, en Martinet og Flere, have saaledes misbrugt Naturens Studium, ja, at selv Theologer, f. Ex. Dinter, have beklaget — ikke blot, at Naturens Studium er blevet tilfidsesat; thi dertil kunde de vel have Føje — men at man ikke, istedetfor Skriften, har lagt Naturen til Grund for Ungdommens Opdragelse til Religiositet og Sædelighed. Hvad her er sagt om Naturvidenskaberne, gielder og om Verdenshistorien. Man har jo seet universalhistoriske Skrifter, hvis Forfattere vare saa langt fra, i Verdensbegivenhedernes Gang at erkiende Forsynets skulde Haand, at de endog omtale Christi Komme til Verden — Kiernen og Middelpunkten af den sande Historie — som en hverdags Begivenhed, eller dog som Noget, der ikke var af meget større Betydning, end enhver anden stor og berømt Mands Fødsel. Kort, enhver Disciplin, der skulde fortrænge den gamle Literatur af vore Skoler, vilde af naturalistiske Lærere kunne blive ligesaa vel misbrugt til Næring for Vantro, som denne. *Men abusus non tollit usum.*

Men ere ikke de græske og latinske Skrifter af umoralist Indhold, og de mange flibrige Steder hos de ellers bedre Forfattere farlige for Ungdommens Sædelighed? Denne Indvending er ofte opkastet mod den classiske Literaturs Studium, og ligesaa ofte besvaret (f. Ex. af Prof. Thiersch, af hvis Forsvar for den gamle Literatur, fra denne Side betragtet, et Udtog findes indført i Prof. J. Möllers *N. theol. Bibl.* 10de B.). Jeg vil ikke igientage, hvad hundrede Gange er sagt, men blot spørge, hvad det vilde nytte, om man vilde udelukke Ungdommen fra den rene Aandsføde, Oldtidens Skrifter frembyde, fordi deri findes enkelte

Stykker af usædeligt eller tvetydigt Indhold? Dersom man, med Udelskkelse af Latin og Græsk, lagde de nyere Sprog, Tydsk, Fransk, Engelsk, til Grund for den videnskabelige Dannelse: var da Faren derved bortvendt fra Ungdommen? Er ikke ethvert Lands Literatur besudlet af slige Skrifter? Vor egen er desværre langt fra at være fri derfor. Og her bliver Faren saameget større, som der i den nyere Literatur ikke alene findes Skrifter, der undergrave al Moralitet, men tillige directe angribe vor hellige Troe, al Sædeligheds sande Kilde. Bed at lære Ungdommen Engelsk, aabner man den jo Udgang til den hele Sværm af engelske Deister, som ogsaa meget flittigen ere blevne omplantede paa tydsk Grund. Bed at lære den Fransk, baner man den Vejen til Bantroens Prædicant, Voltaire, til Encyclopædisterne, og Flere af samme Klasse. Og den behøver jo ikke engang at gjøre denne Omvej; Meget af alt dette er jo gjort den tilgængeligt i vort eget Modersmaal. Saadanne Angreb paa Helligdommen, hvorved al Moralitet kulfastes fra Roden af, kunne i det mindste ikke findes i Skrifter, som ere ældre end Christendommen. Og hvad Farligheden af de enkelte usædelige Stykker angaaer, da kommer det her atter især an paa Læreren. Er han en Mand af en reen moralsk Karakter, da vil han, hvor et eller andet anstødeligt Udtryk f. Ex. hos Horats, ikke kan forbigaaes (thi Skrifter af heel umoralsk Tendents kan vel Ingen falde paa at indføre i Skolen), ikke kunne nedlade sig til at fremdrage eller dvæle ved tvetydige eller smudsige Bittigheder, for at vække den letsindige Ungdoms Latter; men han vil forstaae at glide hen over saadanne Steder med den Delicatesse, og med den uhyllede Alvorlighed, som man maa forudsætte hos en Lærer af ægte Humanitæt og af den finere Følelse for Decorum.

Vi have hidtil betragtet Sagen fra den negative Side. Men vi have god Føje til at paastaae, at Classifernes Studium, tilbørligen behandlet, ikke alene er uden Fare for Ungdommens Troe og Sædelighed, men at den tjener begge til kraftig Bestyrkelse. Her tales nu ikke om Nødvendigheden af de gamle Sprogs Studium for Theologen og overhovedet for den lærdere Dannelse. Det er kun fra det ovenfor angivne mere indskrænkede Synspunkt, Sagen her betragtes. Det kan da vel antages som afgjort, hvad af den classiske Oldtids indsigtfuldeste Kiendere og varmeste Beundere, naar disse tillige vare Theologer og Bibelforskere (s. Er. Tydsklands store Humanist og Bibel- fortolker Joh. A. Ernesti og m. fl.) eenstemmigen er tilstaaet og bekræftet, at, saa mange sande og skønne religiøse Ideer der end findes nedlagte i Græske og Romerske Philosophers Skrifter (thi vi forbigaae her den af Digterphantasten skabte Folketroe, som de saa egentlige Vise vare ophøjede over), staae disse dog saare dybt under de høje og værdige Begreber, som den hellige Skrift giver os om Gud og vort Forhold til Guddommen. Her kan, ved denne Sammen- ligning, naturligviis ikke være Tale om Aabenbaringens særegne, for den hedenske Verden ubekiendte, Indhold, hvorved Menneskehedens dybeste Trang er afhiulpet. Men hvor findes den saa kaldte naturlige Religions Lærdomme om Gud, Forsyn og Udødelighed saaledes satte i Lyset, i et saa fyndigt og dog tillige saa almeenfatteligt Sprog frem- stillede, som i den hellige Skrift? Saare skönt taler Old- tidens største Vise, Socrates, paa flere Steder i sine store Disciplers Skrifter om den højeste Gud; men det er dog langt fra at være den Eneste, den ene herskende, den af Skæbnen uafhængige, over Verden ophøjede, vore løn- ligste Tanke randsagende Gud, eller den med sin Kierlig- hed alt omfattende Fader til den hele Familie i Himlen og

paa Jorden, som vi kiende af den hellige Skrift. Herligen beskriver Socrates, saavel som Seneca og Flere det guddommelige Forsyn; men det er dog allevegne det Skiæbne underkastede, og kun det Store og Hele bestyrende, ikke til det Ringere og Enkelte sig strækkende Forsyn — ikke den Gud, som tæller alle vore Hovedhaar, og uden hvis Villie ikke en Spurv falder til Jorden, den, vi af Christus have lært at kiende; og naar Seneca opfordrer den af en haard Skiæbne forfulgte Vidende til selv at aabne sig Døren og gaae ud af Livet, da giver Christus dem, som troe paa ham, Sielsstyrke til, med Gud hengivent Sind at bære det tungeste Kors, og følge ham paa den trange Vej til Livet. Og hvor finde vi det levende, faste og sikre Udødeligheds- haab uden hos ham „som har bragt Liv og Uforfrænkelse til Lyset ved sit Evangelium”? Allevegne hos hine gamle Vise, selv Socrates ikke undtagen, er det jo kun Auelse, kun et svagt og vaklende Haab. Og skøndt Cicero, som i flere af sine Skrifter, saa især i Cato major, synes at udtrykke sig med mere Bestemthed, ja med en Art af Hentykkelse, om sit Haab: ender han dog tilsidst med det lidet Trøstende: *in quo si erro, libenter erro, neque hunc errorem mihi, dum vivam, eximi volo*. Hvo føler ikke her sin Trang til ham, „der har det evige Livs Ord”? Her er ikke Stedet til at udføre, hvad her er berørt; og det behøves ikke heller; thi hvo har, med et for Sandheden aabent Hierte, læst og fattet, hvad Bibelen lærer om disse Menneskets højeste Anliggender, og ikke følt og erkendt, at Dette staaer ligesaa højt over menneskelig Wiisdom, som Himmelen er over Jorden? Hvad der anede hine ædle Vise, det have vi her, med guddommelig Myndighed stadfæstet. Derfor have og flere nyere Philosopher, som for- kastede den hellige Skrifts hele særegne Indhold, og kun betragtede dette som Behikel for den naturlige Religions

Kærdomme, dog paastaet, at vi ikke uden Aabenbaring kunde opnaae Visshed om Sandheden af disse, til vor Beroligelse, som de meente, ene nødvendige Kærdomme.

Ligesaa høit staaer den christelige Moral over det Bedste, vi have derom fra Oldtiden. Vi kunne gierne tilstaae, at der i den hellige Skrift maastee ikke gives ret mange enkelte Pligtbud, hvortil der jo vil kunne findes noget Analogt hos de gamle Philosopher. Men hvad der hæver den christelige Dydslære saa høit over den ældre philosophiske, er ikke saa meget dens enkelte Bud, som den Aand, der bestæler det Hele, den Grund, hvorpaa Alt er bygget. Hvor lidet virke alle Befalinger og Forbud paa Mennesket, naar Kilden til det Onde ikke stoppes, naar Hjertet ikke først renses og forædles! Men dette er Christendommens store Bærk; den helbreder Mennesket fra Grunden af; den sætter ham, som Synder og trængende til Raade, i det rette Forhold til Gud, den Hellige og Retfærdige; den ydmyger den Hovmodige, men indgyder den Ydmyge barnlig Tillid til Gud, og gienføder ham ved Troe, Haab og Kierlighed til et nyt Liv. Dette er den nye Skabelse ved Christus, som var og maatte være fremmed for den hedenske Verden; thi den christelige Troes- og Dydslære staae i uadskilleligt Samfund; og, naar man i Christi Kirke har løstrevet denne fra hin, nyttede al Moraliseren kun lidet. Dette er da den store, væsentlige Forstiel paa den christelige og gamle philosophiske Moral; og som let forklarer os begges ulige Virksomhed. Ciceros Bog om Pligterne er et af den classiske Oldtids ypperste Bærker; men hvo føler ikke, naar han fra dette Skrift gaaer over til det Nye Testamente s. Ex. til Christi Biergsprædiken — saa indtagen han end kan være bleven af hin store Skribents lyse og skønne Foredrag og mange sande og ædle Tanker —, at

det er en heel anden og højere Aand, der fra Christus og, Apostlerne kommer ham imøde?

Men hvorledes skulle vi nu forklare os, at der i det saa uvidenskabelige, saa foragtede Jødeland er opgaaet et Lys for Menneskeslægten i dens højeste Anliggender, der saa aldeles fordunkler de gamle Videnskabers Sæder, Grækerland og Rom; at Mænd af den simple, udannede, Almueclasse, og fra det af de øvrige Jøder selv saa dybt foragtede Galilæa, have forkyndet os en Lære om Gud og vort hele Forhold til Gud, som i Reenhed, Værdighed og Kraft saa langt overgaaer, hvad alle Oldtidens Bise have formaaet at optænke? Kan Noget, der forstaaer at skatte Christendommens høje Værd, paa en tilfredsstillende Maade forklare os dette Særsyn, uden at antage, at det Sandheds-Lys, Christus har tændt, og ved sine Vidner udbredt, maa være kommet herovenfra, og det i en egentligere og højere Mening, end naar vi ellers kalde alt Godt, der paa de sædvanlige Veje tilføres os, en Gave fra Gud — uden altsaa at troe Jesu egen Forsikring: „Min Lærdom er ikke min, men hans, som mig udsendte“? Og maa da ikke Beskiendtskab med hine Oldtidens Bise tiene til at styrke vor Troe paa Aabenbaringens Sandhed? thi hvorvidt den menneskelige Fornuft kan bringe det i Kundskab om Gud, derom skulle vi dog ikke spørge de christne Philosopher, som kunne tilegne sig selv Meget af det, de skulde Christus, eller dog bygge paa den af ham lagte Grundvold; men derom maa vi henvende os til Fortidens Bise, som havde ene Fornuftens Lys at følge. Altsaa kun da, naar vi kiende den gamle classiske Literatur, have vi en reen philosophisk Lære at sammenligne Christendommen med, og, ere vi da ikke forblindede af Fordomme, maae vi ved denne Sammenligning styrkes i vor Overbeviisning om vor hellige Reli-

gions højere Herkomst, og glæde os saa meget mere over, at være Christne.

Men ogsaa fra en anden Side betragtet vil den eldsigste Aldtids Studium kunne blive os saare lærerigt. Christus har selv, paa mange Steder i den hellige Historie, lært os at skatte det Sande og Gode, ogsaa naar det findes hos Hedninger; og det var da vist ikke i Christendommens Aand, naar den gode Augustin, mistyvende Pauli Ord, Rom. 14, 23, meente at ophøje vor hellige Troe, ved at kalde Hedningernes Dyder glimrende Laster. Vi skulle jo, efter samme Apostels Ord, Rom. 2, 13 følg., saavel som efter Christi Ord, Luc. 12, 48, ikke bedømme dem efter den os forundte bedre Oplysning. Og maa det da ikke tiene os til gavnlig Ydmygelse, naar vi maae tilstaae, at manges Hedning langt bedre har nyttet sit dunklere Lys, end vi det saa ulige klarere? Vi kunne da umuligen, uden Uretfærdighed, nægte dem vor Højagtelse. Der kan f. Ex. Ingen have gjort sig nøjere bekendt med Ciceros Skrifter, uden at have beundret ham, ikke blot som Taler, men og, fra mange Sider, som Menneske. Lad end Wieland maaskee have Ret, naar han paastaar, at Ciceros varme Beundrer, Middleton, er gaaet forvidt i sin Lovprisning af hans moralske Karakter; og lad end Meiners være henrevet til Overdrivelse, saavel da han, efter at have læst Middleton, kaldte Cicero et af de bedste Mennesker, Jorden nogensinde bar, som da han i en ubesindig, ungdommelig Tale havde nedtrykt ham som et af de foragteligste: enhver competent og upartist Dommer vil dog villig istemme, hvad en Erasmus, en Ernesti, en Gesner, en Jacob Baden bevidne om de skønne Frugter, der ere at høste af Ciceros Skrifter, ikke alene til Smagens Dannelse, men og til moralsk Forædling. At han, skøndt ofte beskylt for Frygtsomhed, dog ikke manglede Mod til at antage sig

Undertryktes Sag mod mægtige Bolds mænd, derom vidne umiskjendeligen hans Forsvar for Cert. Rosc. Amerinus og hans Taler mod Verres; ligesom Ingen vil kunne nægte, at de philippiske Taler og Undertrykkelsen af den rasende, flere af vor Tids Demagoger ikke ulige, Catilinas for Staten farlige Anslag, ere Mindesmærker af kæk Patriotisme, beviist baade i Ord og i Daad; saa at Cicero, naar det gjaaldt den gode Sags Fremme, ingenslunde var, hvad han, om jeg mindes ret, af Stroth saa uretfærdigen kaldes, *timidissima anus*. Dog jeg agter ikke at skrive nogen Apologie for Ciceros Karakter, i det Hele betragtet; da flere af hans Taler og Handlinger vist nok røbe hans svage Sider. Jeg tillader mig da blot at tilføje et Par Træk af denne i flere Henseender store Mand. Er det ikke et lærerigt Exempel for vor Tid, da, som Worm etsteds udtrykker sig, Epicurs Haver saa flittigen besøges, imedens Zenos Omgange staae moren tomme, naar vi læse i Ciceros Tale for Digteren Archias, hvorledes hin saa beskæftigede Forretningsmand plejede at anvende sine Fritimer — den Tid, man i det saa fordærvede Rom sædvanligen bortødslede til sandseelig Bøllyst, til Spil og Dobbel? og formaae vi end ikke at efterligne, saa maae vi dog beundre den Mands Virksomhed, der sædvanligen eller dog ofte skrev de mangfoldige Breve til sine Venner ved Desertbordet (*ad mensam secundam*), altsaa paa en Tid, som de Fleste anvende og vel ogsaa behøve til Forfriskning og Hvile. En saadan Arbeidsomhed gjør det begribeligt, hvorledes Cicero, Plinius den ældre, og flere, for det meste Statsmænd og Hærførere, have kunnet vinde Tid til at udarbeide saa mange og saa værdifulde Værker — hvorledes Livius har kunnet skrive Roms Historie i det voluminøse, forstørstedelen tabte, Værk, og det saaledes, at Glassternes store Kiender, D. H. Guldberg, der havde havt Kald, som kun Faa, til at studere

de gamle Historikere, troede sig befojet til at sige: „Aldrig har Historiens Muse fort et værdigere Sprog end igiennem Livii Pen.“

Dersom nu Begierlighed efter Roes og Ære vare hos dem alle, som, efter egen Tilstaaelse, hos Cicero Hovedhullet, der drev disse store Bærker — hvilket imidlertid Hjertekjenderen ene kan afgjøre — saa er dette vist nok ikke den ægte christelige Grundfætning; thi skøndt Christendommen ingenlunde vil undertrykke Æresdriften, fordrer den dog, at denne skal være den højere og renere Bevæggrund underordnet; men derfor er det heller ikke i de gamle Bises, men i Christi Skole, at det christelige Sindelag skal dannes. Kun i Kristus see vi den fuldendte Kierlighed og Hellighed fremstillet; han ene er os det uopnaaelige Ideal, vi som Christne maae have for Dine; og det er kun Uforstand, naar man har villet sætte den gamle Verdens største Bise, Socrates, ved Siden af, om ikke over Verdens Forløser Kristus. Men skulde vi derfor ikke ære Socrates, fordi han ikke var Kristus? eller skulde vi ringeagte Oldtidens øvrige store Mænd, en Phocion, en Aristides, en Agesilaus, og de mangfoldige andre, fordi det Lys, hvorved vi kunne vandre, ikke var oprundet for dem? Eller, for endnu at nævne Een blandt Romerne: kan Nogen have læst Plinii den Ungres Breve, uden at have faaet ham kjær, ei alene som Forfatter, men endnu mere som Menneske, skøndt vi vel kunne fornæmme, at han ikke var en Discipel af Kristus? Det er da, mener jeg, den Grundfætning, den christeligssindede Humanitætslærer vil indprente sine Elever: Oldtidens Bise bør æres, Kristus ene tilbedes.

Saa tænkte og handlede den ædle Mand, hvis efterladte Skrifter her tilbydes Publicum. Han satte, som bekiendt, høj Priis paa den gamle classiske Literatur, overbevist om, at denne bør lægges til Grund for den studerende Ungdoms Dannelse til Humanitæt; og han havde Stemme-

ret heri; thi han forstod den Sag tilgavns, hvorom han dømte, som kun faa blandt de Mange, der nu i en saa afgjørende Tone afgive deres Votum. Men man kiender ikke Dlus Worm, dersom man mener, at hans Dom maatte være eensidig, fordi han, forblindet af præjudicium antiquitatis, kun var hjemme i Grækerland og Rom, men fremmed for den Verden, hvori vi leve. Deri tager man storligen fejl. Worm havde gjort sig meget vel bekiendt ogsaa med den nyere Literaturs Skatte, og studeret de fortrinligste saavel ældre som nyere Classiker; og han var derfor i Stand til at sammenligne begge Literaturer, hvilket allerede vil kunne skienes af hans Commentar til *ars poetica*, saavelsom af flere hans offentliggjorte Breve til Venner. Men naturligviis førte hans Kald det med sig, at han, som Docent, især fortolkede Græske og Romerske Skrifter, og ved den mangeaarige Umgang med dem lærte at skatte deres høje Værd. Blandt de Latinske blev M. Tullius Cicero hans, som vel de fleste Humanisters, Indlingskribent; og hvor fortrolig han var bleven med den store Taler, det har han lagt for Dagen ved det Forsvar, han skrev mod den berømte Wolf, for Egtheden af Talen for Marcellus — et Skrift, som selv hans Modstander ikke kunde nægte sin Afgtelse, og som af upartiske Dommere i Udlandet blev modtaget med hædrende Bifald. Men at hans Forkierlighed for Cicero ikke afholdt ham fra de øvrige Classikers grundige Studium, derom vidner den Mængde saavel Græske som Romerske Hovedværker, han i Manuscript har efterladt sig baade oversatte og med Commentarer oplyste.

Men saa høj Priis Worm end satte paa den classiske Oldtids store Mænd, var og blev dog Christus ene han instar omnium, eller rettere sagt, han var ham ene Sandhedens fuldkomne Lærer, ene Klippen, hvorpaa han byggede sin Troe og sit Haab. Bibelen var hans daglige Haandbog

og han afled aldrig, saalænge han levede, at dyrke de theologiske Studier; og der fattedes ikke Meget i, at han jo var ligesaa bevandret i den theologiske som philologiske Literatur. Men hvad der gjorde, at Worm i den mod Bibelen stormende Tidsalder, han havde gennemlevet, ikke, som saamange Andre, lod sig henrive i Strømmen, ikke lod sig afdrage fra Kristus, var ikke blot hans grundige Lærdom, som satte ham i Stand til „at prøve Alt og beholde det Gode,” men især den Anvendelse, han havde gjort af Christi Ord Joh. 7, 17: „Vil Nogen gøre hans Villie, som mig udsendte, han skal kiende, om Lærdommen er af Gud, eller jeg taler af mig selv,” og den derved bekræftede, paa egen Erfaring grundede Overbeviisning, at „Christi Evangelium er en Guds Kraft til Salighed for hver den, som troer.” Worm studerede Bibelen, ikke for at branne med sin Lærdom, men for at forædle sit Hjerte, styrke sin Troe, og befæste sit Haab. Derved blev han den siældne, exemplariske Skolemand, som med Nidkærhed bestræbte sig for, at danne sine Elever, ei alene til grundige, smagfulde Videnskabsmænd, men og til retskafne, for Stat og Kirke i Sandhed gavnlige Christne: Og at Gud har velsignet hans ædle Bestræbelser, derom vidne de mange agtværdige Mænd, som ere udgaaet af hans Skole, og af hvilke de efterlevende ved det stjerne Glæmde, de have reist Duf Worms Navn, have udtrykt deres Taknemmelighed mod den elskede, bortfaldte Lærer.

Kan man nu vel mene, at en Mand, som Worm — og for endnu at nævne en anden, ligesaa ærværdig for sin uhyklede Gudsfrugt, ligesaa varm en Ven af bibelsk Christendom, og derfor en, paa den højere Post i mangfoldige Forretninger øvet Statsmand, Worms store Belynder, D. H. Guldberg — at saadanne Mænd vilde saa ivrigt have anbefalet de gamle Classikers Studium, dersom de havde

fundet dem enten, som Nogle befrygte, farlige for Ungdommens Troe og Dyd, eller, som Andre ville vide, ubrugbare for Livet og det borgerlige Samfund? Hvor kraftigen Guldberg sit hele Ministerium igiennem drev paa Humanitætsstudierne baade i Skolerne og ved Akademiet, er almeenbe-
kiendt; og Worm velsigner ham derfor i et af sine Breve til Nyerup. Saadanne Mænds Autoritet tør man vel dristigen sætte imod de Mange, som, med langt mindre Rald til at dømme om denne Sag, fordre Oldtidens classiske Værker, af hvilkensomhelst Aarsag, udryddede af vore Skoler. Naar kun de lærde Skoler have den Lykke, at bestyres af Mænd ej alene af Worms Lærdom og Smag, men og af hans christelige Sindelag, da vil den studerende Ungdom være betrygget mod enhver Misbrug af de classiske Studier — thi hvad er der, som ej kan misbruges? — og høste Belsignelse deraf baade for Forstand og Hjerte.

Dersom nu de af salig Worm efterladte Skrifter, som egne sig til at udgives, maae, som jeg haaber, vinde Publicums Bifald og stifte den tilsigtede Nytte, da skylder jeg Sandheden at bevidne, at jeg kun har bidraget saare lidet til deres Offentliggiørelse, men at det fornemmelig er Worms lærde Eftermand og Ven, Hr. Rector Dorph, man vil have at takke derfor. Thi efter en i længere Tid anstiller Prøve med at giennemgaae disse opera posthuma, blev jeg altfor vel overbevist om, at det paa mangfoldige Steder var mig aldeles umueligt, at komme tilrette med min kære Worms, for mit ved Alderen svækkede Syn yderst ulæselige, Haandskrift; og Hr. Rector Dorph, til hvem Prof. Worm allerede havde betroet nogle af sine Manuscripter at giennemgaae, paatog sig da velvilligen — som den yngre Mand, der desuden, langt mere end jeg, nu var inde i disse Studier — at læse og reenskrive det Hele. Og da jeg efter egen Erfaring godt kan forestille mig, hvad Møje dette Ar-

beide har kostet ham, selv med de yngre og bedre Dine, vi det saameget mere glæde mig, om han maa høste den Frugt deraf, vi begge have tilsigtet, at disse Skrifter's Offentliggjørelse maa blive til at hædre det Wormske Navn og gavne den studerende Ungdom.

N. Møller.

Med Hensyn til de af salig D. Worms Skrifter, som vi for det første agte at udgive, bemærkes Følgende:

- a) Da disse Skrifter ere forfattede til forskjellige Tider, og Worms Orthographie efterhaanden forandrede sig, eller i det mindste ikke blev sig selv lig, have vi anseet det for rigtigt, for at tilveiebringe Fæsthed i denne Henseende, at følge Molbechs danske Ordbog, og det saa meget mere, som denne Bog af Worm var indført i Horsens lærde Skole som orthographisk Rettesnor, og dens Regler af Worm antagne og hyldede, undtagen deri, at han skrev i (God) foran en Vocal i samme Stavelse (f. Ex. Stjerne), og stavede nogle saa Ord anderledes.
- b) Vi vare engang af den Mening, at Worms Commentarer, navnlig den til *Ars poetica*, vare paa sine Steder saa udførlige, at de maaskee kunde forkortes og beklippes, førend de overgaves til Pressen. Men, ved at betænke, at dette vilde blive et, deels i mange Henseender vanskeligt, deels vel ogsaa uforsvarligt Foretagende, saasom Worms Arbejde ikke er bestemt for de Lærde, men udtryffeligen udarbejdet for Skole-

Disciple, og flere Gange af Worm foredraget for disse endnu vidtløftigere, end det findes opskrevet, — ere vi komne til det Resultat, at Commentarerne burde blive ubestaaene, da Worm vel kan være bekjendt at vise sig, som han virkelig var i sit praktiske Skoleliv.

c) I Henseende til Anordningen og Udstyrelsen af de forskjellige af Worms Skrifter, vi see os i Stand til at udgive, have vi troet at komme Forfatterens Ønske nærmest, ved at henholde os deels til de af ham udgivne Skrifter og deres Indretning, deels til hans mundtlige Ytringer desangaaende. (Vi have mere og mere følt den mangfoldige Vanskelighed ved det af os paatagne Hverv, da ikke alene Reenskrivningen selv af disse særdeles uthdelige Haandskrifter er meget besværlig, men ogsaa det uafsladelige Eftersyn saavel i de Auctorer, der af Worm forklares, som i dem, hvoraf de hyppige Citater ere tagne, saasom man maa eftersee hos selve Auctorerne ethvert af disse, fordi Worm saa ofte citerer udaf Hukommelsen, og mindre nøiagtig, og ofte koster det uforholdsmæssig megen Tid at finde disse Citater, da Worm næsten aldrig capitelfæster dem. Ofte er ogsaa Worms Text adspjlettet paa saa forskjellige Steder, at der maa anvendes megen Tid og Umag for at faae den rette Orden tilveiebragt imellem disse disjecta membra.)

d) Hvad angaaer de ubetydeligere Feil, af hvad Slags de end ere, som kunde være undslupne Worms Pen, eller de Rettelser, som vi have anseet os beføjede til hist og her at foretage alene i den Overbeviisning, at Worm selv ved Reenskrivningen til Pressen vilde have billiget dem: da har det vel ikke sjelden kostet megen og fleersidig Overveielse, førend vi kunde blive enige med os selv i denne Henseende; men uden at

kunne, eller, som vi troe, burde indlade os i at gjøre noget videre offentlig Regnskab, end her steet er, denne Sag angaaende, kunne vi kun forstaae, at vi i den hele Udstyrelse af disse Skrifter have handlet efter vor bedste Overbeviisning, og saaledes som Sønner i enhver Henseende vilde have handlet mod en ædel Fader. Og hertil opfordredes jeg (Dorph) saameget mere, som jeg blandt de flere dyrebare Beviser paa Afgjælt, Benskab og Hengivenhed, hvormed den strenge, men ædle Worm indtil sin Død hædrede og glædede mig, og som giennem mit hele Liv vilde blive af mine kjæreste og meest styrkende Erindringer, troer ogsaa at maatte henregne den Tillid, hvormed han betroede mig Andeel i sine Skrifters Udgivelse, og hvilken jeg altsaa maatte bestræbe mig for efter bedste Evne at gjøre Fyldest.

- e) Vi troe ogsaa at burde bemærke, at disse Worms Skrifter ere forfattede for 20 til 40 Aar siden.
- f) Forlæggeren giver intet Honorarium for disse Manuscripter samt deres Correctur til Pressen.

Vi give her Plads til en Meddelelse, hvilken vi med Glæde have modtaget fra en Mand, som Worm elskede høit, og ofte omtalte som En af sine kjæreste Disciple.

U d g i v e r n e.

Til Udgiverne af Professor, Rector Oluf Worms
udvalgte Skrifter.

De have Begge selv, mine Herrer, personligen og længe kjendt vor uforglemmelige Oluf Worm; men da ingen af Dem egentlig har været hans Discipel, saa ønske De af mig, som var det i fire eller fem af min Ungdoms lyksaligste Aar, en og anden Bemærkning om Worms Underviisningsmethode eller om den Maade hvorpaa han somhøjest meddelte sig til sine Disciple. Jeg følger saa meget hellere Deres Opfordring i denne Henseende, som jeg baade forud føler, at disse saa Ord, om endog ubetydelige og saadanne som Diebliffet kan indgive dem til et Brev, som er bestemt til at fremsendes i disse Dage, ville fremgaae af en reen Kilde: af taknemmelig Kjærlighed, og fordi jeg skjønner tillige, at det Indtryk Worms Personlighed som Lærer gjorde paa en ufordærvet og opvakt Dreng, fra dennes 11te til hans 15de Aar, kan, hvis det reflecteres retteligen (og Intet speiler sig klarere i min Ungdoms Ihukommelse), bidrage Noget til at vise for mangan ædel og kyndig Mand, som elsker Worm's Skrifter, disses fortreffelige Forfatter fra en Side, som selve hans Skrifter neppe saaledes kunne fremstille; thi — hvad han sagde og lærte, det kunne disse, forsaavidt de foranlediges ved Foredrag i hans Skoles øverste Klasse, vel for en Deel gjengive, men hvorledes han sagde og lærte det — af! hvor meget kommer det ikke, ved al Underviisning, an paa dette hvorledes! — det bør jeg nu i en moden Alder, om jeg ellers har bevaret hans Ord i et reent Hjerte, kunne forklare, fast endnu bedre end han selv. Overalt, Oluf

Worm var vistnok en lærer, fjærnefuld og indholdsrig *Stribent*, men han var, som personlig Lærer, endnu meget Mere, efterdi den Klarhed, den Fylde og Betsalenhed, som hos de fleste begavede Menneſter ere Diebliffets Indfyndelse og ſtundom villigen indfinde ſig, ſtundom ikke, hos Worm meget mere ſluttede ſig til hans Tale end til hans Skrivt. At dette var ſaaledes, kom ogſaa tildeels deraf, at hans Frygt, jeg kunde ſagt ſige hans jomfruelige Skræk for Alt hvad ſom lignede Svulſt, mindre hemmede Worms naturlige Begeistring, naar han talte til ſine Disciple, iſær til dem han elſkede blandt diſſe, end naar han ſkrev og foreſtillede ſig, i Studerekamrets Genſomhed, et ganſke andet Publicum end de ungdommelige Anſigter, hvis livlige Dine hvilede paa hans Læber, naar han paa Skolen hævede ſin mandige Stemme for at indſkærpe hvad han følte dybt i ſit eget Hjerte at være Godt og Værdigt — thi dyb Følelſe, ſtundom (jeg burde maaſtee ſige ikke ſjelden) blandet med en vis Myſticisme, ſom udſpringer af en ædel Kilde: af Forlængſel, af Higen efter noget Høiere og Fuldkomnere, men ſom, naar det ikke ſtrengt bevogtes af Fornuſten og Beſtedenheden, lettelig udarter og kan lede til Misfornøielse med alle jordiske Forhold og Betingelſer — var ret egentligen Grundtonen i min uforglemmelige Lærers Væſen.

Dette leder mig til en Yttring, ſom jeg ſtrar her tillader mig, da Formen i et Brev vel, uden Anſtød, kan være deſultoriſt: Som Nuf Worm i det Hele levede og døde ſit Balgsprog tro „*Nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam*,“ ſaa var i Særdeleſhed hans Liv paa Skolen, fra førſt til ſidſt, et Liv i Samvittigheden. Denne høie Roes udelukker ſlet ikke, ſaaledes ſom jeg mener den, Genſ-

dighed i visse Ting og menneskelig Bildfarelse i Andre; men den betyder en ædel Beslutning, en bestemt og usvigelig Villie til at fremme det, som erkjendtes at være godt og fornødent, med stor Kraft, ogsaa med Selvopoffrelse. Fra denne personlige og moralske Energie, som er af Aanden og derfor altid maa tiltale og vække det Aandelige i de Mennesker, den paavirker dagligen, hidrører en dobbelt Erfaring, som Mange, der kjendte Worms Idræt som Skolemand, ville have bemærket, den ene: at endog de Skjodesløseste blandt Worms Disciple dog altid lærte Noget; det var umuligt at imodstaae den indtrængende og indlysende Maade, det Liv, det kraftige Foredrag, den *Vox virilis cum dignitate*, hvormed han fra Kathedret fortolkede Homer, Horats eller Juvenal, uden at der jo maatte, hvad man kalder, hænge Noget ved, selv hos den Sløveste; og om end Denne, ved Foredragets Slutning, lod Bogen forblive uaabnet indtil næste Uges Overhøring af det forklarede Stykke, saa maatte han dog, hvis Hukommelsen blot stod ham nogenledes bi, kunne rede sig taaleligen fra det Omspurgte. Jeg erindrer at jeg som Dreng flere Gange hørte Worm, i Samtale med min Fader, klage over de mange maadelige Subjecter man „belemrede“ hans Skole med, og „som jeg dog ikke,“ sagde han, „hvordan jeg end vender mig, kan vise bort.“ — Han selv, hans eget Foredrag var Skyld i, at han ikke kunde vise dem bort; thi vare de blot slupne ind i Worms egen Klasse (og det kunde ikke undgaaes at Aldstillige, som tilforn havde nydt privat Underviisning, strax optoges i denne), saa maatte de, blot ved at sidde paa Skolen dagligen og høre lidt til (for dog ei ganske at forgaae i egen Tankeløshed), blive saaledes, at han ikke kunde vise dem bort; derfra ogsaa det *Factum*,

at, hvor mange maadelige Subjekter Worm end, i sin lange Embedstid, blev nødt til at dimittere, slet Ingen fra hans Skole (om jeg veed ret) erholdt den ringeste Charakter, non contemnendus, ved den academiske Examen Artium.

Den anden Birkning, som jeg her vil berøre, af Worms moralske Energie og personlige Opoffrelse for sit Lærefald, er den: at neppe Noget af hans opbaktere Disciple forlod hans Skole, uden at medbringe til Akademiet et ualmindeligt Forraad af Kundskab og Belæsenhed i et eller andet af de Lærefag hvortil han, efter Worms Mening, yttrede et fortrinligt Anlæg. Saaledes faldt det for Exempel i min, mere misundelsesværdige end fortiente Lod (thi da jeg først kom ind i hans egen Klasse, var jeg endnu langt fra ikke saa god som Worm troede), med denne min hulde Lærer, i private Timer, som jeg aldrig glemmer, at gjen-nemlæse og igjen at læse først Odysseen og siden Iliaden, foruden de mindre homeriske Digte, mange Bøger af Plato, Xenophon og Theophrast, en Veiledning som, uden just at være fuldkommen i sin Form eller et Mønster i Underviisningens Detail (thi Worm var ikke saaledes som i Latinen trængt ind i det græske Sprog og dets mageløse Literaturs Dybheder), blev af den største Indflydelse paa mit Gemyt, idet den gav den tolv-tretten- og fjortenaarige Drengs Phantasie og Forestillinger en bestemt Retning, vænnede uformærkt mit Sind til at bevæge sig i græske Ideer (ogsaa, forstaaer sig selv, i græske Drømmerier) og nærede denne Tilbøielighed ved en uafbrudt Øvelse og stigende Færdighed i at læse og forstaae, i det mindste paa min Viis, hine forunderlige begavede og geniale Menneskers Bøger. Denne Impuls, bevirket ved Onsdag- og Løverdag-Aftenernes Samlæsning

med Worm i hans eget stille og lune Studerekammer, ved hans eget Læsebord, ved den Kop Thee han med sig selv lod mig give, under Alvor og Spøg (thi Worm var altid i godt Humeur, naar han saaledes læste alene med mig, stundom saa vittig og snurrig, ved Forklaring af comisse Scener i det vi læste, at vi begge loe derover af Hjertens Grund), under Forhold, som endnu staae for den halvhundredaarige Mands Tanter omgivne af Ungdommens Regnbuefarver — denne Impuls alene skylder jeg en vis Takt og Kethed (som jeg ellers har den) til at sympathisere med Grækerne, en Tøne eller Disposition i Gemittet og Følelsen, som ofte, langt mere end stor Belæsenhed, leder til den rette Forstand af denne Nations Værker baade i Sproget og i Konsten.

Paa Skolen var Worm altid alvorlig, men uden al Knarvorenhed, og streng, men uden mindste Blanding af Lune eller Ubillighed. Jeg har overalt neppe kiendt nogen anden mærkelig Mand saa fuldkommen fri for Luner. Af Straffe brugte han næsten aldrig nogen anden end Ordets, jeg mener den vel forskyldte Dadel, men denne faldt rigtig nok stundom, fra Worms Læber, centnertung, skjøndt aldrig i uædle Udtryk, paa den Skyldiges Samvittighed. Iffun en eneste Gang, i fem Aar jeg gif Skolen igjennem, saa jeg Worm at give en Discipel, som altfor meget havde prøvet hans Langmodighed, en legemlig Røvselse, hvilken iøvrigt iffun bestod i et Slag med Haanden. Undertiden, men saare sielden, og altid retfærdigen, lod Worm den Skyldiges Urefølelse undgielde for en eller anden Forjømmelse, som ikke længere kunde undskyldes, da den alt for tidt tilforn havde været undskyldt. Saaledes traf det sig for Exempel en Gang, at en Discipel, som sad mig nær, og

som jævnligen udmærkede sig, ikke just til sin Fordeel, ved en altfor skjodesløs Paaklædning, kom paa Skolen med temmelig uvaskede Hænder og Ansigt. Denne Forsømmelse, som hos Enhver af os Andre vilde have været lastværdig, men hos ham, som ofte tilforn var advaret derom, blev utilgivelig, bemærkede Worm just som Disciplen reiste sig for at examineres i sit Pensum af Herodot (vi brugte sædvanlig den lille Udgave af A. Kall, hvoraf Elio og Euterpe udgjorde det første lille Bind). I Stedet for at examinere ham, sagde Worm sit sædvanlige „Sequens” til hans Eftermand, for at examinere denne først, og til hiin sagde han (til vor Forbavselse): „Vil De imidlertid behage at besøge „Pompen derude i Gaarden, for at vadske Deres Ansigt og „Hænder vel rene.” Den Paagjældende foretog naturligvis temmelig sløret denne Udvandring; da han kom tilbage og tog igjen, men med rene Hænder, til sin Elio eller Euterpe, sagde Worm blot, ligesom tilfældigen, men dog med hævet Stemme: „*nefas est illotis manibus attingere Musas*” vel anvendte Ord, som prægede sig dybt, ikke alene i den Skyldiges men i Alles Ihukommelse; og saaledes var det stedse med Worms Dadel paa Skolen; den forseilede aldrig sin Hensigt, fordi den altid var, som overalt hans hele Væsen, retfærdig, kraftig og passende.

Den idelige, vistnok saare nødvendige Overhøringsskiedsomhed bar han, efter Princip og Forsæt, med Resignation, og lettede sig blot stundom denne ubehagelige Pligt derved, at han gik de af hans Disciple forbi, om hvis daglige Flid og Nøiagtighed han var overbevist. Denne Overhøring af de daglige pensa pleiede Worm at kalde Lærernes Høveri flid, hvorimod han ofte benævnedes de Dage, paa

hvilke han fra sit Catheder fortolkede Digterne (især Homer, Horats, Virgil og Juvenal), sine Festerdage. Om hans Fortolknings Grundighed og fast uimodstaaelige, selv paa de Sloveste indtrængende Kraft og Klarhed, sagde jeg ovenfor et Ord; men hvad jeg her, fremfor Alt endnu bør berøre, er hans Religionsundervisning. Worm havde selv, i de første Aar af sit Læreembede, udarbejdet en Ledetraad efter Morus Epitome Theologiæ Christianæ, og dicteret den til sine Disciple, som alle havde nøiagtige Afskrivter deraf; uagtet denne, af Worm redigerede, Morus'ske Lærebog havde meget betydelige Fortrin for alle de Bøger man tilforn brugte ved Religionsundervisningen i Skolerne, saa er den dog, siden jeg selv erhvervede mig Ret til en Mening om Saadant, forekommet mig at være mere streng dogmatisk end nødvendigt eller hensigtsmæssigt ved en Ledetraad for ganske unge Mennesker. Men denne Feil (som det ellers var nogen) forsvandt aldeles ved Worms Behandling af ethvert Capitel paa Skolen, stundom i en Række af exegetiske Sammenstillinger, som sluttede sig til et eller andet Sted af det nye Testament (hvis Læsning i Grundsproget Worm, med største Ret, aldrig lod fortrænges fra sin Skole) og som altid havde det dobbelte skønne Præg, at de baade vare fuldkommen bibelske og i høj Grad philologisk indlysende; stundom, naar Gjenstanden førte dertil, i en Strøm af Belsalenhed, som ofte hævede sig — maaaskee nok, undertiden, med et Anstrøg af mystiske Rængsler og Ahnelser, men altid i ægte christelig Kjærlighed og uden al Svulst — til en saadan Begeistring og Salvelse, at jeg endnu, efter syv eller otte og tredive Aars Erfaring

siden den Tid jeg taler om, aldeles intet andet mennesseligt
 Middel veed i Stand til at vække den Sjæl iblandt Worms
 Disciple, som han ikke kunde vække baade til Eftertanke og
 til Sympathie. Det var sædvanligen i den sidste Eftermid-
 dagstime, tre Gange om Ugen, at vort Pensum i Religions-
 bogen blev overhørt og forklaret. Naar Dagen havde væ-
 ret skion, belyste Aftensoelen ofte herligen den lange Række
 af frodige Lindetræer som vore Fædre plantede imellem de-
 res Fædres Grave og den gamle Skole, hvis hele Forside
 vender imod Kirkegaarden, som udstrækker sig vestlig for
 samme. Naar de smukke Træer foran Skolen straaled i Af-
 tensolens hele Pragt, just som den kraftige Mands Tale be-
 vægede mit unge Hjerte, forekom det mig ofte, som om
 Evighedens Klarhed og dens bedste Haab straaled ned til
 os; og de gjorde det virkelig, thi jeg føler dybt, at Christen-
 dommens og Kjærlighedens Bæsen i hine Timer første Gang
 aabenbarede sig for mig; der var en ubeskrivelig Sødhed i
 disse Følelser, og for ei at forstyrres i min Eftertanke, naar
 Skoletiden var forbi og Sværmen kom i Bevægelse, gik jeg
 ofte en anden Vej, bag om Skolen langs Aaen, hjem til
 min Faders Huus. Selv i denne Time, da jeg, henvend
 fire Gange ti Aar efter, nedskriver disse Linier, formaaer
 jeg neppe at holde de milde Lærere tilbage, som uvilkaarli-
 gen indfinde sig ved hine livsalige Timers Ihukommelse; dog,
 hvorfor skulde jeg holde dem tilbage? da min Bevidsthed
 siger mig, at de ikke udvældte af nogen Svaghed, men af
 en dyb og inderlig Erkjendelse af, at hiin siældne Mand,
 hvis Stov nu hviler under de samme gamle Linde, i hvis
 Skygge han saa ofte belærte os, ogsaa vækkede i mit unge

Hjerte Trang til Religion og Evighedens stærke Haab, som, er det vel rodfæstet, aldrig svigter, end ikke mellem Livets værste Skier og Klipper.

Denne korte Meddelelse, nedskreven i travle Dage, er vel ikke bleven saaledes som jeg kunde ønske den til Udgiwerne af Oluf Worms efterladte Skrifter; dog indeholder den Noget af det jeg selv følte Trang til at sige om min ufor-glemmelige Ven. Gjenstanden er saa elskelig, at jeg gierne atter, til beleiligere Tid, vender did tilbage. Smidlertid ville De, mine Herrer, betragte disse Linier som smaa, beskedne Martsvioler, plantede med kjærlig Haand paa min hulde Lærers Grav.

Kjøbenhavn den 30te Marts 1835.

Peter Oluf Brøndsted.

Til

Udgiwerne af Oluf Worms udvalgte Skrifter
 Dherr. Biskop Rasmus Møller og
 Rector Dorph.

Indledning.

Titelen paa dette Horatianske Stykke: *Ars poetica*, har givet Anledning til, at man har gjort sig et meget urigtigt Begreb om Værkets Plan og Hensigt. Den er ei fra Horats selv, men tillagt af en Afskriver, som ansaae det for et fuldstændigt System i Poetiken. Dette har ført mange i Vilderede. Batteux kalder det nok *Epistola poetica*, men søger dog overalt for megen Plan, Orden og System i det. Richard Baxter anseer det som en Lærebog og Dramaturgie for det romerske Skuespil. Fra denne Side betragtet taber det meget af sit Værd, og bedømmes skjævt. At der i det er liden Plan og Orden og Fuldstændighed, have mange seet. Dacier siger, at det er ufuldført og *ultima linea carens*. Scaliger kalder det *Ars sine arte*. Tydsklands lærde og elegante Wieland anseer det for en poetisk Epistel, skrevet til de unge Pisoner, med bestemt local og personlig Hensigt. Den gamle Piso var Lucius Calpurnius Piso, som Aar 739 tilligemed M. Livius Drusus var Consul, siden Statholder i Pamphylien, Augusts Ven og Fortrolige. Han levede endnu i Velleius Paterculus' Dage i en hoi Alder som *Præfectus urbis* under Tiberius, og Seneca roser hans Nidkjærlighed som Politimester. Hans to Sønner vare paa Horats' Tid meget unge. Den unge Piso robede tidlig en overveiende Lyst til Poesien og saadant Hang til at gjøre Vers, at Faderen deraf blev urolig. Men den unge Romer behandlede ei Poesien alene som Spøg og Morstabs=Arbejde, men han

gjorde Alvor af Sagen, og vilde invita Minerva gjelde for Digter. Faderen, som solte sin Adel og Stand, vilde ikke, at hans Søn skulde gjøre sig latterlig, og prostituere Familien ved Forsøg i Fag, hvortil han havde saa lidet Talent. Han vilde ikke, at hans Søn skulde gjøre Profession af Digtekunsten, og sætte sin Reputation i Vove. Han anmodede derfor Horats om at curere Sønnen for denne Digte = Syge, og vor Digter lod sig overtale. Han ansaae et Stykke eller Brev, hvori de fornemste Regler og den poetiske Kunsts Hemmeligheder bleve udviklede, og alle de Vanskeligheder, som det Arbejde havde, og den steile Høide til Parnassets Top, og de Fordringer, som hele Verden gjorde paa den, der vovede at gjøre Profession af Digtekunsten, tydeligen og eftertryffeligen bleve forklarede, for at være det bedste Antidot mod denne Syge. Horats' Maneer at philosophere paa kom ham her tilpas. Den Frihed, at overlade sig uden Methode til sine Tankers Lob, tillod ham alle de Episoder og Digressioner, som hans Lune vilde indgive ham: hans Hensigt blev derved saa meget mindre fremstikkende, og hans Brev saa meget mere underholdende for enhver uvedkommende Læser, og han fandt derved beqvem Leilighed til at sige sin Tids Versemagere og Rimsmæde mange drøie og dyrebare Sandheder, og at vise dem sig selv i al deres Usselhed og foragtelige Nogenhed. Heraf forstaaer man da tillige, hvorfor denne Epistel ikke er fuldstændigere i at angive de poetiske Regler, hvorfor der i den ikke findes mere Plan og Orden, hvorfor de fleste Regler ere affattede i varslende Erindringer mod almindelige og gængse Feil; heraf begriber man Hensigten med de sarkastiske Sabel = Hug, som han giver sin Tids ude Digtere, de Udvarsler mod Musens fristende Tillokkelser, de strenge og uopfyldelige Betingelser, han forelægger den begyndende Digter, og den skarpe Lage, hvormed han vasker sine Laugsbrødre, som vare Fuskere og Bonhaser i Professionen.

Gangen i Horats' Epistel synes at være denne: Han udvikler og viser de Feil og Ufveie, som den unge Digter, naar Naturen ikke selv gav ham Kald, og Muserne vinkede ham i deres Helligdom, forvilder sig paa og begaaer, naar han invita Minerva vover sig til at tage Harpen i Haand og være Digter, nemlig: de kunne intet Heelt levere; de falde fra een Feil, een Yderlighed i en anden; de vove sig til det, som de ikke have Kræfter til, fordi de af Uerfarenhed ikke kjende Arbeidets Vanskelighed, og ei have veiet deres Kræfter; Udtrykket og Sproget mangler dem ogsaa, hvilket de ikke have i deres Magt; de ere stodesløse i deres Versification, de have intet Ore for de mange Skønheder, som Periodernes Rund-
 ding og Rhythmus og Versenes Harmonie og Ordenes paf-
 selige Stilling giver, og kjende ikke de forskjellige Toner, som Sjælens forskjellige Stemning fordrer. Men da Theatret dog var den fornemste Tummelplads, hvor disse Versemagere søgte at gjøre deres Lykke, og den unge Piso formodentlig og viiste Lyst til at vinde Krandsen der: saa berører og Horats dette Capitel, og angiver de vigtigste Regler for den dramatiske Poesie, og de groveste Synder, hvorved disse bleve overtraadte. Ved denne Leilighed gjør han mange Eideløb og Digressioner, uden strengt at holde sig til sin Materie eller at udtomme den. Noget opholder han sig dog ved Dramaturgien: men kommer derpaa med eet til Choret i de Gamles Tragoedier, og taler noget om dens Historie, Oprindelse, Bestemmelse og Forandringer. Ved at tale herom bliver vor Digter varm, og udøser sin bidende Løge over sin Tids Stympere. Han vender sig derpaa til dem i Skolemester-Tone, blotter deres Uvidenhed i Kunstens første Elementer, og siger dem, hvorfra Homerne i Correcthed og Elegance bleve under de græske Mynstere: fordi de ikke brugte Kritik nok, og vare bange for Filen. Ved hvilken Leilighed han viser, hvad det vil sige, at bære Digter-Navnet med Ære, og at arbejde for Udbodeligheden.

Nu begynder Horats med al Ubarmhertighed at rive Piso alle de Støtter bort, til hvilke hans Haab om Digters Krandsen havede sig, og at gøre ham Professionen saa broget, at Lyften nok maatte forgaae ham til at flave op paa Parnasset. Han siger ham reent ud den haarde Sandhed: at der er intet foragteligere Creatur end den maadelige Digter, og at Musernes Søn enten maa være en Kæmpe eller bliver en usel Dverg, thi her er ingen Middelvei: enten til Skyerne eller i Afgrunden. Det er ikke nok, at have sammensmurt noget, som kan finde nogle leiede eller tiggende Hyleres Bifald; nei; det maa udholde Ildproven i Kritikens Digel. Og endelig fuldender en frygtelig latterlig Caricatur-Tegning af den ellevilde Digter denne Straffepreken.

Jeg haaber, at denne Forklaring over Horats' *Ars poetica* skalde være Dem til nogen Nytte, naar De med tilbørlig Opmærksomhed ville høre mig, og selv siden gienemtænke og studere, hvad De høre. Horats' Poetik, en lille men vigtig Bog, indeholder Bink, Bemærkninger, Regler, paa hvilke Æsthetikens og de skønne Videnskabers Grundvold hviler. Jeg vil ved denne Leilighed vise Eder, hvorledes en classisk Auctor skal behandles, og gøre Eder noget nærmere bekendte med Horats, hans mange Skønheder og Fortreffelighed: saa at I kunne føle og forstaae, at han vanehelles, naar han alene læses for at fylde Hukommelsen med nogle latinske Gloser og Phraser; men at han var den Mand, som levede ved det meest cultiverede Hof, en Mand af den fineste Forstand og rigtigste Smag og eleganteste Urbanitet, en Ven og Fortrolig af Verdens Herre Cæsar August, Mæcenat, Asinius Pollio, Virgilius, Varius, Videnskabernes og Kunsternes kyndige Dommere og Skytsaander, en Mand, som havde dannet sin Smag, sit Sprog, sin Tænkemaade, sit Genie ved flittig Læsning og Studium i de gamle herlige græske Digtere og Philosopher. Jeg vil søge at gøre det bestueligt, at man

har Det til at anprise de græske og romerske Skribenter saameget, og at paastaae, at ingen grundig Videnskabsmand, ingen sand skøn Mand blev til, som ikke dannede sin Smag og Kritik efter disse u dødelige Mynstere. Vel er det saa, at Horats og de fleste af de classiske Skribenter skrev for en modnere Alder, og forudsatte flere større Kundskaber, end der kan ventes eller fordras af Dem, og Horats drømte aldrig om, at han efter saamange hundrede Aar skulde bruges som Lærflud i Skolerne, at Ungdommen af hans Skrifter, som den gængse Elendrian er, skulde lære nogle Ord og Talemaader i Romersproget. Det kan derfor ikke være andet, end at meget af det, som Horats her siger i sin Poetik, endog med den tydeligste Forklaring maa være Dem nyt, fremmedt, og dunkelt. De kjende endnu kun lidet til Digtekunstens sande Væsen og Regler, om og en og anden hos sig af Naturen maatte føle nogen phoebeisk Varme. De have endnu intet Skuespil seet; om De have læst noget, veed jeg ikke. Skrifter i dette Fag ere De endnu lidet bekendte med, og vanskeligt for Dem, om ikke umuligt, er det, at sætte Dem over i de gamle Grækeres og Romeres Tidskalder, borgerlige og videnskabelige Indretninger; og alt dette, ja end mere, forlanger Horats af den, som skal forstaae denne hans Bog, og læse den med Smag og Nytte. Imidlertid skal dog en Gang være den første; De maae dog engang lægge Grundvolden til Deres Kundskab in literis humanioribus, engang begynde at samle et Forraad af æsthetiske Begreber og Grundregler. Jeg haaber, at den, som vil ret lægge Mærke til, og gjemme det Vigtigste af det, jeg under disse Forelæsninger siger, skal faae fat paa adskillige Synspuncter; hans Forstand og Skjønsomhed skal skærpes, han skal gjøres opmærksom paa adskillige Ideer, og indsamle en god Deel Begreber, som allerede nu skulle forsoie og cultivere ham, og siden hen, under videre Studering og tiltagende Kundskab, vejlede ham og komme

ham til Nytte. Efter den Kundskab, jeg har om Deres forskjellige Talenter, Fremgang og Lærelyst, kan jeg ei indbilde mig, at mit Foredrag skulde være lige fatteligt, lige nyttigt for Dem alle, og maa derfor begynde mine Forelæsninger med hint Epiphonem: Hvo som haver Øren at høre med, han høre!!! — Saameget er vist, at den, som kan høre dette Collegium uden Interesse og utrættet Opmærksomhed, har hos sig selv et meget sikkert Mærke paa, at han ikke blev skabt for Studeringer, og aldrig bliver Videnskabernes Mand, men hører til den Klasse af Mennesker, som legemligt Arbejde og de uædlere og illiberale Haandteringer gjøre Fordring paa, og som Muserne aldrig vedkjende sig, omendkjøndt han har nødt sig paa dem.

Siden jeg forrige Gang læste over Horats' *Ars poetica* har Professor Baden givet os sine Forelæsninger i Trykken. Ved at sammenligne dem med mine, seer jeg med Forsnøielse, at han paa meget faa Steder er af anden Mening, end jeg, i Textens Forklaring; hvilket vel ikke kunde være anderledes, da vi begge have brugt de samme Kilder og Hjælpemidler. Vor Oversættelse træffer ofte sammen endog i Udstrykket selv. Hvad Udviklingen af Indholdet angaaer, da maatte deri være en Deel Forskjellighed. Paa en akademisk Lærestol passede meget, som ikke horte til et Skole-Catheder. Han er derfor undertiden kort, hvor jeg er vidtløftig, og omvendt. Han forudsætter meget — enten med Diet eller Uret thi Idioter besøge og de akademiske Forelæsninger — som bekjendt for sine Tilhørere, som jeg ikke bør forudsætte, men sige og forklare. Derimod gjør han undertiden Bemærkninger, som ikke kunne forstaaes uden nogen mere Lærdom og æsthetisk Kundskab, end De have; og dermed maatte jeg da være noget sparsommere, om jeg vilde forstaaes. Jeg er og i mit Foredrag noget overflødigere med Exempler, da jeg anseer det for Begyndere nyttigt til at fatte og forstaae de

almindelige Sætninger og Regler. Jeg har paa ny giennemgaaet mine Forelæsninger, med Baden ved Siden, og skal hist og her meddele Dem det, jeg troer der behøves som Tillæg til mit eget, og kan være Dem gavnligt at vide.

Vers 1 — 23.

„I fald en Maler fik i Sinde at sætte et Venus-Hoved paa en Heste-Hals, som han havde overtruffet med bundede Fjere, og dertil føiet Lemmer af allehaande Dyr, saa at Overdelen var et deiligt Fruentimmer, og Underdelen tabte sig i en fryg Fisk: kunde I bare Eder, mine Herrer, for at lee ved saadant et Syn? Og dog paa mine Ord, mine kjære Pisonere! saadant et Maleri vilde det Digt i alle Maader ligne, hvori daarlige Forestillinger, som Feber-Dromme, sværme blandt hverandre, saa at hverken Hoved eller Hale passe til een Skikkelse. — Men Poeter og Malere have jo dog altid havt lige Næt til at vove hvad de lystede. — Jeg veed det. Og denne Frihed forlanger jeg baade selv, og tilstaaer andre den igjen: kun at man ikke smelter det bløde sammen med det haarde, parrer Slangar med Fugle, og Tigre med Lam. Besyndelsen flinger som oftest prægtig, og lover store Ting, men saa paalappes en og anden Purpur-Klud, som faster sin Glands til alle Sider, for Exempel Dianas Lund og Alter, eller et Vand, som farer ned over blomstrende Sletter, eller Rhin-Strommen, eller Regnbuen. Men alt dette havde nu intet her at gjøre. Maleren er maa skee stærk i at male Cypresser; men hvad har den her at gjøre, naar den skaffels skibbrudne Mand, som lader sig male for sin Skilling, slipper derfra med Livet? Unlægget lovede en Vase, men Hjul et løber om, og det bliver til en Sydepotte. Kort: Arbeidet have for Alting Enkelthed og Eenhed!“

Philologica.

2 *varius*, colorum variorum. *Inducere* est proprium verbum de hac re, overtrække. Bentley har travlt med at gjøre den antagne Læsemaade *plumas* mistænkt, for at indføre sit *formas*, da han ei kan finde sig i at udholde det fjerede Gesæ, som han selv skaber sig ved at henseføre *inducere* til *capiti*. Ellers kan man tage Komma bort efter *plumas*, og referere det til *membris coll.* som *Dativus*; og da maa Oversættelsen derefter indrettes: dertil føie Lemmer af allehaande Dyr, som han havde overtrukket med buntede Fjere. — 5 *admissi*, sc. *spectatum*, har Hensyn paa de gamle Kunstneres Sædvane: at fremstille deres Arbejder til Skue, for at høre Tilskuernes Dom. Anekdoten om Apelles og Skomageren er bekjendt. Den tilsyneladende Mistyd imellem *admissi* og *amici* hæves, naar man betænker de Gamles Udtale af c som k; altsaa *amiki*. — 7 *vanæ*. *Vanum* er det, som ikke er reelt, som ikke er det, det burde være, ikke sandt, ikke rigtigt. — 8 *species* siges om Phantasier i Drømme. — 9 *reddatur* o: *conveniat*. — 11 *petimus*. Horats tager sig selv med, thi han havde Nøt til at regne sig til Digter. Lauget fremfor nogen anden, og den Beskedenhed, som han bruger andre Steder, kommer ikke fra Lungen, og vilde ikke passe her. — 12 *placidis coeant*. Først udtrykker han det med abstracte Ideer, siden med individuelle Exempler: det er den poetiske Philosophies Maade, som gjør alt sandseligt og beflueligt. — 15 *splendeat*. Splendore tillægges egentlig Purpurfarven. De anførte Exempler vare Poeterne's loci communes eller Rjepheste, paa hvilke de tumlede deres Genie, og øvede sig i Skolerne. — 18 Rhinen var nobilitet ved Augusts Seirvindinger. De gamle Malere forestillede gjerne Floderne som en gammel flægget Kæmpe, der

laae og hvilede sig imellem Rør og Siv, lænende sig paa en Urne, og smaae Flod=Genier hoppende ved hans Side. Hos Digterne forestilledes Floderne som en Dre med skjønne Horn. Saaledes seer man Floden Achelous hos Ovid. (Met. lib. IX fab. I om Herkules' Kamp med Achelous). — 19 *cypressum Scis simulare*. Cypressen brugtes kun ved Liig=begængelser, og kaldtes deraf *feralis*: den passede altsaa ikke paa en Tabula votiva, som var Tegn til at Manden var sluppen med Livet. Men den smagløse Maler anbragte den allevegne, fordi han ei forstod at male andet. — 21 *Amphora*, et stort Viinsfad af uviist Maal: man regner 48 Potter. — *exire*: et Kunstord om Kunstens Værker naar de blive færdige. — 23 *quodvis*. Bentley læser *quidvis*, det være hvad det vil.

Indhold.

Man kan ikke tvivle paa, at dette Ufsnit jo handler om Stoffets eller Emnets Eenhed: den bestaaer deri, at alle Delene ere saaledes forbundne, at de udgjøre et Heelt. Saaledes er der Eenhed i det menneskelige Legems Bygning, da alle dets Lemmer stemme sammen til at udgjøre et Heelt o: til at gjøre Legemet til et skjønt og bekvemt Redskab for den Aand, som besjeler det, til at modtage Indtryk af den Natur, som omgiver det, at sende dem til Sjelen, og igjen at modtage dens Impulsioner indensfra og udrette dens Villie. For at prøve Eenheden, maa man kjende Tingenes Væsen og Hensigt. Saaledes er der Eenhed i et Uhr, naar alt tjener til at vise Tiden, i et historisk Maleri (s. Ex. Isaachs Ofskring), eller i en Tale, naar den ei er fliffet sammen af enkelte smaae Tirader, men alt fører til Maalet. Fattes der noget, eller er noget til Overskud, da er Eenheden borte. Er der, for at anvende det paa det, Horats taler om, ørefløse Personer i et Skuespil, da mangler det Eenhed, især

om disse ere hverandre i Veien og trække Tilskuernes Opmærksomhed til sig. (Man har et Maleri af Caraccio, hvor Michael nedstyrter de faldne Kander i Afgrunden, og paa samme St. Jørgens Strid med Dragen). Denne Eenhed sætter Horats foran som Grunden til al Skjønhed, og deri har han Ret. Fuldkommenhed er, at Tingene uden Mangel er det, den skal være. Skjønhed bestaaer i, at jeg sandelig føler denne Fuldkommenhed. Det menneskelige Legems Form er skøn, thi det viser Diet ved første Blik en Form, hvis Eenhed i det hele desto behageligere overraster, jo mere man betragter de enkelte Dele i deres Forbindelse og gjensidige Forhold. Naar jeg seer en Ting, som intet Væsen d. e. ingen Hensigt har, eller mellem hvis Dele og Hensigt der er Strid, saa kan jeg ei føle noget Behag ved den: den er altsaa ikke skøn, thi med Skjønhed følger altid Velbehag. Man tænke f. Ex. paa det vidunderlige Uhyre, Horats maler i Begyndelsen af Epistelen. Det kunde ellers falde nogen ind, at gjøre Horats den Indvending, hvorledes han kunde opfordre til at lee ad saadant et Maleri, da dog de fleste af de gamle mythologiske Fictioner ere ligesaa vidunderlige, f. Ex. Chimæra, Centaurerne, Briaureus, Triton (*Æneid.* X, 211), Scylla (*Æneid.* III, 426). Men man kan dertil svare, at det Vidunder, Horats her fremsætter til Latter, ligner intet af de poetiske mythologiske Væsener, har altsaa ingen Original enten i den virkelige eller poetiske Verden; thi denne sidste tjener lige saa vel Maleren og Kunstneren til Mynster, som den sande Natur, da Folkes Mening og de ældre Digteres Auctoritet har stemplet den til Brug, og givet den en poetisk Existence. Foruden denne væsentlige Eenhed gives der og adskillige andre Eenheder, som Kunstdommerne fordre i et Arbejde, saasom: Natur-Eenhed, Gjenstandens Eenhed, Proportionens Eenhed, Udførelsens Eenhed, hvilke alle høre under

den væsentlige Eenhed, om hvilken Horats taler; men der ere ogsaa tilfældige Eenheder, saasom: Eenhed i Formen og Udarbejdelsen, i Farven og Stilen, i Henseende til Tid og Sted. Denne sidste overtrædes f. Ex. naar der i et Skuespil forestilles Handlinger at udføres i to Timer, som behøve to Dage i den virkelige Verden; f. Ex. Holbergs *Ulysses* von *Ithacia*, hvor ti Mars Beleiring udføres i tre Timer, og Brødet og Øften skimler i *Chiliens* *Lomme*. I samme Stykke stødes stærkt an mod Stedets Eenhed, naar Paris dommer Gudinderne for unødigt Trætte til at betale 6 Rdlr. til Christianshavns danske Kirke. Denne Lære om Eenheden har Horats behandlet som Digter og ikke som Philosoph, d. e. ikke ved dybe *Raisonnements* hentede af Tingenes Natur og den menneskelige Sjæls Følelser og Forestillings-Erne, men ved Exempler, Billeder, og Lignelser, som vise, hvorledes denne Eenhed overtrædes.

Man har ellers bemærket, at denne Eenhed i Tid og Sted ei er saa nødvendig ved vore Theatre, som ved Grækerne, hvor Indretningen gjorde den nødvendig. De havde Chore, som continuerede Handlingen mellem Acterne med Sange, saa at den uden Ophold gik uafbrudt fort fra Dækket blev optrukket til det faldt. Der gik det altsaa ikke an at flytte Tilskuerne midt under Handlingen nogle hundrede Mile bort, eller i et Dieblif at gjøre Dag til Nat, thi da vilde Illusionen stødes og forsvinde. Hos os derimod, hvor der er Pause mellem Acterne, og Dækket falder, er det nok, naar Tids- og Steds-Eenhed iagttages i Scenerne selv, hvor Handlingen gaaer fort; thi efter en liden Pause koster det Tilskuerne ei mere at troe sig forflyttede fra et Sted til et andet, en Tid i en anden, end ved Skuepladsens Nabning i et Dieblif at troe sig forflyttede fra Kjøbenhavn til London, eller at sætte sig tilbage i en Periode af 2000 Aar. Dog maa saadan Frihed ei overdrives: at lade den komme frem i

femte Act, som en gammel Mand, der i første var et Barn, var urimeligt; Tilskuerne vilde da sige: *Quæcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.*

Horats gjør derpaa nogle Erindringer mod den saa ofte misbrugte *licentia poetica*, og viser ved Exempler, hvorledes Enheden overtrædes. Et Parallelsked til det Horatsiske findes hos Juvenal (Sat. I, 7 sqq), hvor han spotter de Stympere, som altid rede paa deres Kjepehætte, og plagede Læserne med deres *loci communes*. Horats tilstaaer Maleren og Digteren Frihed til at digte og skabe, naar deres Fiktioner kun have Mynstere for sig. Ovid maa gjerne skildre Deukalions Vandflod, og Horats Tiberstrømmens Oversvømmelser, thi i disse ere Sammenhæng, Overeenstemmelse, og Enhed, og i det mindste poetisk Sandsynlighed. Men Urimeligheder maae de ei komme frem med, ikke lade Tigre parres med Lam, o. d. Det sidste har dog den hebraiske Digter Esaias gjort, naar han besynger Messias' gyldne Tidkalder. Og Horats' Kritik synes her at være noget streng; thi den poetiske Verden kan gjerne udvides, og de ældre Mythologer have ikke saaledes udtømmet alle poetiske Bæseners Former, at en sildigere Digter ikke med Held skulde kunne skabe nye; hvorfor ikke en Scylla og Charybdis, en Medusa, foruden den gamle, om det skulde være? Men en Mulighed og Sandsynlighed maa der være i disse Skabninger. De maae have Hensigt og bestemt Betydning. Man har jo i den sande physiske Verden gjort saamange Opdagelser i de nyere Tider, og lært at kjende Skabninger i Luft, Hav og Land, som Fortiden ikke kjendte.

Vers 24 — 37.

„Den største Deel af os Digtere, min fjære Piso og I denne Faders værdige Sønner! bedrages ved Skinnets af Guldkommenhed: jeg stræber at være kort, og bliver dunkel;

jeg søger Lethed, og bliver mat; En vil hæve sig, og bliver skulstig; en anden, altfor forsigtig, og af Frygt for Storsmen, kryber inde ved Landet; og den, som vil forestille een og samme Ting med en græsselig Mangfoldighed, maler Eder Marsvin i Skoven, og Wildbaasfer i Havet. Med eet Ord: naar man ei forstaaer sin Kunst, styer man een Yderlighed, og falder i en anden. Den ringeste Villedhugger ved den æmiliske Skole skal baade kunne udtrykke Neglene, og efterligne det bløde Haar i Ertz; men bliver dog i det hele en Tusker, fordi han ei forstaaer at levere noget heelt. Saadan en Kunstner skjottede jeg, ifald jeg skulde arbeide noget, lige saa lidet om at ligne, som at gaae med en stæv Næse til Skjonne sorte Pine og et sort Haar."

Philologica.

25 *specie recti*: dum rectum, verum, bonum videtur, quod non est. — 26 *levia* 3: mollia, facilia. Bentley læser *lenia*, som synes antageligt, da det modsættes *nervi*. See Ciceros Brutus c. 48: *lenitas sine nervis*. — 29 *prodigialiter variare*, ita variare, ut in stuporem et admirationem conjiciat spectatores, tanquam super prodigio et portento 3: re naturam excedente. — 31 *ars* er her Smag, dannet ved Studering og understøttet af et lykkeligt Genie, det sunde, rigtige Blik, som siger os, naar det er nok, og lærer os at træffe den smalle Skjønheds=Linie, der ligger imellem Hyperbolen og Ellipsen, som Aristoteles siger. — 32 *Æmilii Ludus*, en Fægter=Skole, som Æmilii Lepidus havde bygget, og omkring hvilken boede en Deel Kunstnere og Statuarii. — Bentley læser *unus* for *imus*. Meningen var da *unus omnium optime exprimet*, men Forandringen behøves ikke. *imus* i. e. *ultimus ab arte*, den største Stymper. — 33 *exprimere*, et Kunst=Udtryk; at forestille noget ved Meisel eller Pensel, klart, tydeligt ud-

trykt. — 34 *summa operis* 3: ipsum opus. *ponere* er et Kunst-Ord hos Malere og Billedhuggere. — 37 *Spectari* est, admirationem hominum in se convertere.

Indhold.

Horats taler endnu om Eenhed, men Eenhed i Formen og Udarbejdelsen α) i Henseende til Stilens Charakter eller Farve, β) i Henseende til hver enkelt Deels Udarbejdelse for at udbringe et skønt Heelt. Naar vi vælge en vis Farve, Tone, Charakter for Stilen, saa bebrages vi let af de Feil, som ligge ved Siden af Dyderne. *Virtus est medium vitiorum et utrinque reductum*, siger Horats et andet Sted i moralsk Forstand; her kan det siges i æsthetisk. Exempler paa, hvorledes denne Skjønheds-Linie overtrædes, anfører Horats strax herpaa.

1. *Brevis esse laboro, obscurus fio.*

Korthed er to Slags. Den ene bestaaer deri, at man ei bruger flere Ord, end der behøves til at gjøre en Ting eller Tanke tydelig: denne er en stor virtus stili. Cicero roser den fornemmelig ved J. Cæsars Commentarier, naar han siger: *Nihil est in historia pura et illustri brevitate dulcius* (Brutus C. 75). I Taler for et blandet Auditorium kan denne Korthed blive en Feil. Cicero siger derfor: *Brevitatem nemo in oratore laudaverit*. Til at fatte et kort Foredrag fordres en opmærksom og tænkende Tilhører, som ikke lader noget Ord gaae forbi, mere veier end tæller Udtrykkene. Da nu den, som taler for en blandet Almue, bør rette sit Foredrag efter de flestes Lary, og ikke kan vente at have mange Sofrater og Tænkere blandt sine Tilhørere, saa maa hans Stil være copiosus; og den Tautologie og Dvungen af Synonymer, som falder den Tænkende fedtsommelig, kan undertiden være nødvendig for Mængden. Herpaa grunder sig Sandheden af vort danske Ordspog: Præsten maa

fige sine Ord to Gange. — Der er en anden Korthed, som er Skjønheden i al Composition. Den bestaaer deri, at man udtrykker mange og vigtige Tanker med faa Ord. Grunden til dens Behagelighed er, at man fatter mange Ideer i en Hast. I Sproget selv er Ophold for vore Tanker. Jo mere vi kunne tænke ved et Udtryk, desto mindre føle vi Sprogets Forsinkelse. Desuden gjemme vi lettest en Tanke, naar den er udtrykt kort; og det er altid behageligt, i en kort Tid og med liden Møie for Hukommelsen at kunne samle sig en Skat af vigtige og fine Tanker og Bemærkninger. Derfor have Salomons Tankesprog og de gnomiske Digteres Sentenser til alle Tider fundet saa almindeligt Bifald. — Til at fatte og udtrykke sine Tanker kort, hører der fin og fortrolig Kundskab i Sproget, desuden, at man selv har Skarpsindighed til at fatte Tanken rigtig, til at see den fra sine frappanteste Sider, og vise den fra den Kant, hvor den lettest og snarest kan oversees. Exempler paa denne skjønnede og udtryksfulde Korthed findes i Mængde hos de romerske og græske Skribenter. Til en Prøve tjene følgende: Horatius siger: *Paulum sepultæ distat inertia celata virtus.* Virgil: *Fuit Ilium, fuimus Troes.* Han siger hermed ikke alene, at Troja var ødelagt, men dette fuit, fuimus maler Sagen som allerede gammel. Troja var engang, men hendes Sted kjendes ikke mere; Troja er kun til i Historien. Plinius: *Res æquare dicendo.* Infidelis officii magister metus est. Terentius: *Erubuit: salva res est.* Plinius: *Scias, non Dianam magis quam Minervam montibus inerrare.* Seneca: *Ridicula res elementarius senex. Nunquam mores, quos extuli, refero. Patet omnibus veritas, nondum est occupata. Multi sunt, qui non acerbum judicant vivere, sed superfluum.* Man finder især hos Seneca, denne ingenieuse Skribent, en stor Mængde af saadanne korte Tanker. Plinius, Callist, Tacitus elskede

og denne Stil. Men den Feil, som disse Skribenter have at vogte sig for, er Dunkelhed; og den undgaae de ikke, uden de have Genie og Smag til at sammentrænge flere Tanker i faa Ord. Tacitus og Sallust kunne ikke frikjendes for denne Feil.

2. *Sectantem lenia v. levia nervi animique deficiunt.*

Efter som man læser til, maa det forklares. Læser man *lenia*, da er Meningen: Den som vil file, polere, glatte Alt, betager sit Arbeide al Gaft og Kraft. Det blev da noget nær det samme som hvad Quintilian siger om den infelix poena calumniandi seipsum, den ulykkelige Dagle = Syge, som kunster, pynter og retter paa sit Arbeide, til det bliver en tør Beenrad, taber al Hyld og Fylde, eller, som Quintilian udtrykker det, verum sangvinem perdit. — Bifalder man derimod den almindelige Læsemaade *levia*, da menes den lette, ukunstlede Stil, som det ingen Umag koster at forstaae, saaledes som Eutropius' eller Cornelius'. Ved Siden af denne virtus ligger defectus nervorum, Slaphed, Mæthed, Kraftløshed. I denne Feil falde gjerne de, som have liden Hede i Indbildningskraften. De ville affectere en vis Grundighed, og foredrage Sagen med de egentligste Udtryk. Ethvert billedligt, figurligt Udtryk er dem mistænkt, og de falde derfor ofte til det søvnige og matte.

3. *Professus grandia turget.*

Horats angiver her en ny Fuldkommenhed ved Stilen: grandis, græsk: το ὕψος, Høi hed, med den beslægtede Feil tumor, παρρηγορος, Svulst. Høi hed er et sandseligt Udtryk, og udtrykker en forholdsmæssig Størrelse, som fornemmelig maales med Diet. Overhovedet tage vi os selv og vore Kræfter til Maal for al udvortes og indvortes Størrelse. For Glutten er Faderen en Ræmpe; og for Bonden er hans Præst en Salomon. Bjerget er høit for os, naar vi staae i Dalen, og lavt, naar vi staae paa et høiere Fjeld. Saaledes

Forholdsmæssighed, indtil Gud, for hvem intet er høit, da han selv er ophøiet over alt. Thi ligesom vi mere og mere overseer en Ting, synker den i vore Dine. Imidlertid maa der dog blive et almindeligt Maal tilbage, at maale de forekommende Tings Størrelser med: og det er det yderste Omfang af den menneskelige Naturs physiske og intellectuelle Kræfter. Af mange Definitioner og Forklaringer over det Høie, som Philosopherne have givet, synes Sulzers at være den fatteligste og brugbareste: „Høit,“ siger han, „kalder man det, som i sin Art er langt større og stærkere, end vi havde ventet, saa at det overrasker og sætter os i Beundring.“ Det Høie maa altsaa være af en ualmindelig Størrelse og Kraft; det maa være uventet; og dets Virkning, Beundring, kan da ikke udeblive. Vi maale, som før blev erindret, Alting med os selv og vore Kræfter; og naar en Gjenstand af usædvanlig Størrelse møder os, studse vi for det første, som ved alt nyt. Derpaa applicere vi vor Maalestof, for at finde dens Størrelse. Finde vi da, at dens Størrelse overstiger Maalet, saa stræbe vi, saa at sige, at forlænge vor Alen, at udvide vore Kræfter, for at omfatte den. Vi spille Diet op ved Synet af en Colosse, for at fatte dens Omfæng; og reise os paa Tærne ved Siden af en Ræmpe; og udvide vort Hjerte, for at rumme Følelsen af en ædel Handling. Mærk vi, at, uagtet al Stræben og Stræffen, vort Maal er for kort, og vore Kræfter for svage, da fyldes vi med Beundring eller Skræk, eftersom Tingen er for os farlig eller ikke. Vi beundre Gud, men gysse for Satan. Det Høie maa vel ligge over men ikke ganske udenfor vor Synsfærd. Det maa ikke aldeles overstige vore Kræfters Maal. Vi maae paa en Maade kunne fatte, eller i det mindste indbilde os at fatte det; ellers rører det os ikke. Firstjernernes umaadelige Afstand og uendeligen ubestemmelige Forhold til vor Jord's Diameter gjør, at de for os ei ere andet, end

glimrende Stifter, heftede i Himmel- & Hvalvingen; og naar man falder Gud uendelig, sole vi intet ved dette Ord, fordi vi paa ingen Maade fatte det. Det Høie kan virke paa flere Sider af Mennesket, enten paa hans Sandser, Forstand, eller Hjerte, og derfor er der flere Slags. Man kunde dele det i det physiske, intellectuelle, og moralske. Høit for Sandserne er det, som fordrer en Udspændelse og Anstrængelse af vore Sandser og Kræfter, for at overse, omfatte og betvinge det. Den gamle, i Skyen kneisende Eeg har en vis Majestæt for vort Øie. Høie, gamle Fjelde fylde Vandringemanden i Dalen med alvorlig Verbødighed, naar han seer op mod deres sneedækte Tøse. Store, vide Templer og rummelige Paladser ere fulde af hellig Nædsel. Fortællingen om Evendfelding og Langbeenriser og Rammund og Roland indjager vore Born i Ammestuerne ærbodig Frygt for disse Riser. Dette Høie er vel det ringeste Slags, men Grunden til de andre, og viser det Stores mechaniske Virkning paa den menneskelige Natur. Det intellectuelle Høie er det, som virker paa vor Forstand. Høit er det for vor Forstand, som indeholder en Mængde af Forestillinger og Begreber, hvilke vi ei formaae at overse enten for deres virkelige Mængde og Størrelse, eller fordi de løbe tvert imod det, vi ventede, og det, vi vare vant til at see, saa at der behøves en Anspændelse og Udvidelse af Tænkekræften, for at naae og begribe Tanken. Det mosaiske Udtryk om Skabelsen: *bliv Lys!* og der blev Lys, har allerede Vongin, om Stedet ellers er ægte, regnet blandt de sublimе Steder. Vi geraade i Beundring, i det vi indbilde os i det mindste at begribe noget af Handlingens Størhed, og henrykkes over den uventede Virkning af saa svag en Årsag. Vi see den gamle Nats dunkle Skygger at svinde, og tusind Sole at tænde sig alene ved et Bliv. Den døende Jesu Ord: *τετελεσται*, det er fuldkommet, er et af de

sublimeste og prægnanteste Udtryk der er til, dersom man bør forstaae det, som sædvanligt, om Udførelsen af hans store Forsonings-Værk, og ei i den Mening: nu er det ude med mit Liv. Saaledes ogsaa det forroste homeriske Sted (som gav Phidias Ideen til sin olympiske Jupiter), hvor han lader Jupiter ryste hele Naturen ved at rynke sine Dienbryn. De ebraiske Sangere have en Mængde af saadanne høie Sanger. David siger om Israelliternes Overgang over det røde Hav: Havet saae Herren, og flyede. Hvad er mere majestætisk, end hint Sted hos Habakuk: For hans Afsyn gif Pesten, og Rovfugle flagrede om hans Fodder. Han stod, og Jorden bævede; han saae, og Jordens Sonner fore i Veiret. De evige Bjerge hensmuldrede for hans Trin, og den gamle Verdens Høie krummede sig for hans Skridt. Man har intet fra Oldtiden, som kan staae ved Siden af Jobs Bog i Høihed og Majestæt. Men for at finde dette Høie og Ekfjonne, maa man ikke læse ham i vor danske Bibel-Version, men i de nyere, vi have af Husnagel, Moldenhawer, Effermann. Den Tale, som Gud holder til Job, er det sublimeste der kan tænkes. Alene et Par Steder til Prøve: »Er Du nedstegen i Havets Bund, og har du vandret i Afsgrundens Huler? Abnede sig Dødens Porte for Dig? og keeg Du ind bag den gamle Nats Forhæng? Hvor boer Lyset, og hvor er Veien til det? Hvor Mørket? og hvor er det Bolig? Hvo er Regnens Fader? og hvo afleder Duggens Draaber? Hvo fødte Isen? og hvo frembragte Lustens fugtige Ande? Kan Du fare frem paa Veirets Vinger? Kan Du kalde paa Lynstraalerne, at de svare Dig: Herre, vi ere her.« I Johannes' Åbenbaring forekomme ogsaa sublime Malerier. Naar Pope i sit Forsøg over Menesket siger: »Gud seer med samme Blik en Vandboble briste, og en Verden at forgaae, «saa kommer vor Beundring af det

uventede i Tanken og af den overraskende Contrast imellem det største og det mindste. Horats siger: *Justum et tenacem propositi virum non vultus instantis tyranni, non civium ardor prava jubentium mente quatit solida, — si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae.* Ligeledes: *Virtus recludens immeritis mori cælum negata tentat iter via, cætusque vulgares et udam spernit humum fugiente penna.* — Den tredje Art af Høihed, den moralske, virker paa Hjertet og Følelsen. Tanker, Handlinger, som vidne om en stor, høi og ædel Sjæl, og store moralske Egenskaber (Mod, Retfærdighed, Edelmødighed, Ærlighed) oprække vor Beundring, naar vi holde dem imod vor Følelse og vort Hjerte, og hvad vi vare i Stand til at gjøre; thi vi mærke da, at vi maae udvide vort Hjerte og exaltere vore moralske Følelser, for at rumme saadanne Tanker og blive i Stand til at øve lignende Handlinger. Af dette Slags var Alexanders Svar til Parmenio, da denne raadte ham til at modtage Darius' Tilbud: „Jeg tog imod Tilbudet, om jeg var Parmenio.“ Ligeledes den lacedæmoniske Generals Svar, da man sagde ham, at de persiske Soldater vare saa mange, at Luften sortnede af deres Pile: „Saameget desto bedre,“ svarede han, „saa komme vi til at fægte i Skygge.“ — Da Henrik den fjerde engang skulde levere et Slag, talte han saaledes til Soldaterne: „Jeg er Ederes Konge. I ere Franskmænd — see der er Fjenden.“ Medens Svar hos Corneille er og af de sublimе. Da man siger til hende: *votre pays vous hait, votre époux est sans foi: dans un si grand revers que vous reste-t-il?* svarer hun alene: *moi.* — Da Cæsar engang var ude i en farlig Storm, og Skipperen blev bange, sagde han: *Bono animo esto! Cæsarem vehis.* Dette Cæsars korte og sublimе Udtryk har Lucanus reent forðærvet i en lang, svulstig og smagløs Paraphrase. — Pompeius sagde i en lignende Fare, da Solfolkene raadte ham,

ikke at gaae ombord: *Proficisci me necessarium est, vivere non est necesse.* — Virginius' Handling hos Livius er en af de sublimeste, Historien har. Ligeledes Alexanders Fortrolighed til sin Løge Philippus. Efterat have overtænkt Sagen, sagde han nemlig: *satius est alieno me mori scelere, quam metu meo, et poculum interritus hansom.* (*Curt. III, 6*). — Kongen af Preussen sagde, da hans Historie om Syvaars-Krigen ved en Pages Uforsigtighed var opbrændt: „Deraf følger, at jeg skriver denne Historie endnu en Gang.“ — En Corporal var en Blyfugle i Stedet for et Uhr i Lommen, med en prægtig Kjede. Kongen mødte ham, tog sit Uhr op, og sagde: „Mit Uhr er 6, hvad er Eders?“ Corporalen tog sin Kugle op, og svarede: „Mit Uhr er hverken 5 eller 6, men det viser mig den Død, jeg engang skal døe for Eders Majestæt.“ — Da Medeas Amme i Senecas Tragoedie, spurgte hende, hvad Middel hun nu, forladt af Guder og Mennesker, havde tilbage at hevne Jafons Troloshed ved, svarede hun: *Medea superest, heic mare et terras vides ferrumque et ignes et deos et fulmina.* Corneille har imiteret dette Sted. — Ellers gjør Udtryk og Indflædningen meget til at have Tanken og give den Høihed, og man maa vel skille den Høihed, som ligger i Ordene, fra den, som ligger i Tanken selv.

Hos Digterne maa man især søge det Høie. De Ebræere Job, David, Esaias ere høie, og de tage Flugt, som Ornen mod Skyen. — Danmark har havt en Digter, den afdøde Evald, som alle Sagens Sonner have Marsag at glæde sig over, og hele Nationen at være stolt af. Hans Harpe var stemt i den høie pindariske Tone, og hans Muse tog den sublimeste Flugt; og havde han efter Horats' Raad noget mere studeret *Exempla græca*, for at give sin Smag og æsthetiske Følelse mere Fasthed, da havde han ikke undertiden af sin høie Begeistring ladet sig henrive til den Afvei-

som grændser saa nær til det Høie: det Svulstige. — Den beslægtede Feil, som de, der ville høve sig, forfalde til, udtrykker Horats med sit turget: den kaldes Svulst, Pærentthyrus, Bombast. Den begaaes af de Skribenter, som have mere Id og Indbildning end Smag, Kritik og Judicium. Den er blandt de dulcia vitia, som Seneca og alle hans Efterfølgere saa let forledes af. Ordet Tumor, Svulst, er og sandseligt; det er medicinsk, og betyder en Fyldighed i Legemet, som kommer af usunde Vædsker. Da Salen, som Quintilian siger, er Tankens Legeme, saa oversføres Ordet let paa den, og betegner saadanne Udtryk, som fylde meget i Dret, men give kun liden Tanke og Forstand, *ampullæ et sesquipedalia verba*, som Horats kalder dem. Naar man nu vil gjøre Ting høie, som i sig selv ere lave, ved prægtige Ord og Bendinger, eller høve virkelig høie Ting paa en uskikket Maade, da er det paa Sandhedens eller Smagens Beføstning. Klæderne maa svare til Personen, og enhver Contrast deri er latterlig og mod en Følelse for det, som kaldes Decorum. En ung Dreng i en siid Purpur-Kaabe og med Alonge-Parryk, eller i en Helts Rustning, og en Socrates, klædt som en Hans Wurst eller Petitmaitre, ere begge latterlige. Saaledes og naar man indflæder en Hverdags-Tanke, en ubetydelig Sentens i en Kjole af høitravende, pompeuse og prægtige Ord.

Exempler paa Svulst: Naar Lucan vil beskrive en Overfømmelse, siger han:

*Tunc quoque tanta maris moles crevisset iu astra,
Ni superum rector pressisset nubibus undas.*

Til saadanne svulstige Steder regner jeg og Lucans Udtryk om den døende Cato, som af mange ansees for sublimt: *Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni*; thi Tanken indeholder ikke Høihed og Sjælsstyrke, men Bespøttelse, prælendende Overmod og afsmægtig Trodsen. — Overalt, hvor in-

gen Sandhed er, kan ingen Høihed være. Af samme Slags er Herkules' Tale til Jupiter i den Tragoedie, som høves under Senecas Navn (1ste Act, 1ste Scene). Han fordrer at optages blandt Guderne med følgende Ord: Quid tandem moras nectis? Numquid timemus? Numquid impositum sibi non poterit Atlas ferre cum coelo Herculeus? Da, da tuendos Impiter saltem deos! illa libebit fulmen a parte auferens, ego quam tuebor; sive glaciale polum, seu me tueri fervidam partem jubes, Hac esse superos parte securos puta.

Man finder især en stor Mængde Exempler paa den Svulst og Bombast, som bestaaer deri, at man udtrykker smaa, ubetydelige Ting med prægtige høitlydende Ord, og i Stedet for egentlige simple Udtryk bruger Phraser og langt hentede kunstlede Omsvøb, f. Ex. *sepulcra animata* for vultures, *alatae mortes* for sagittæ. Den lærde Henricus Valesius havde i sin Ungdom en Informator ved Navn Russellus, som ikke kunde skrive en Linie i Prosa uden at bruge Bombast og Svulst, som man ikke engang kunde have taalt hos den meest høittravende Digter. Naar han f. Ex. vilde sige: det blev Morgen, sagde han; *emissa jam uberioris affuturæ lucis quasi præcone aurora, flavescens auro cæsariem pullulantibus in altum radiis sol matutinus depectebat*. Det vilde omtrent lyde paa Dansk saaledes: »Morgenrøden, som det overflodigere tilstundende Lyses Herold, var allerede udsendt, og Morgensolen kæmmende sit lange rødgule Haar med sine høit oppippende Straaler;» eller for at udtrykke det med Jesper Oldsuxes Ord i vor Holbergs Komødie: »Aurora aabnede sin purpurfarved' Dør, og aad til Frokost Brød, som var dyppet i Smør.»

Nu et Par Exempler af den nyere Tids Skribenter.

Swift har i sin Anti=Longin samlet endeel Exempler paa saadan Svulst. De ere og ei vanskelige at træffe overalt især

hos vore nyere Versemagere. Men alle Exemplerne ere ikke lige affstikkende, fjendelige, og naragtige. Saadanne ere følgende: „Laf, giv hid hvad man har givet Dig at glemme!“ 3: Bræk Brevet! — „Træk Dine befryndtede Gardiner op!“ 3: See! — „Løs mine trætte Undersaatter af Kalvestindets brændende Helvede!“ 3: Træk mine Støpler af! — Den Lovtale over Guds Velgjerninger: „Om Himlen var et Ark Papiir og Solen et Blækhuis, og Maanen et Sandhuis, og alle Stjernerne Skriverskarle, kunde de dog ei optegne Guds Velgjerninger.“ — Heineccius' Lovtale over Dronningen af Preussén: „En Carbunkel som skinner paa Tidens Finger.“ Overhovedet hvor en falsk Tanke ligger til Grund, kan ingen sand Høihed være. Man har gjort den Bemærkning, at Smiger og Svulst ere nær beslægtede med hinanden, og man finder derfor det meest svulstige hos de Poeter, som have levet under de fletteste Keisere, hvilke nødte deres Tids Skribenter til at offere Virak paa Sandheds Beføstning, f. Ex. Martialis, Ovid, Statius, Lucanus, og af Prosaisker Florus, Seneca, Velleius Paterculus. Horatius selv er ikke fri derfor. — Men med Svulst maa man ikke blande Hyperbolen 3: det Overdrevne, der er en naturlig Virkning af enhver Affect; thi den veier ikke sine Ord; den forstørrer alting: Frygt det Onde, Glæde det Gode. Selv hos Born træffer man den, hvilket viser, at den er Naturens Sprog-Foster. Naar de have seet eller hørt noget, som frapperede dem, og de ville fortælle det igjen, overdrive de altid Tingen. „Jeg saae en Rotte, Mama!“ siger lille Frits, „den var saa stor som vor sorte Kat.“ Og det gaaer ei Borne anderledes. Horats saae en Ulv i den Sabiniske Skov; han blev bange, og nu blev den saa stort et Uhyre i hans Dine og Beskrivelse, at han har ondt ved at finde Udyr frygtelige nok til at male os den for Dine: Quale portentum neque militaris Dau-

nia sylvis alit esculentis, nec Iubæ tellus generat, leonum arida nutrix.

Hyperbolen har derfor god Virkning i et affectfuldt Sprog, og naar man forestiller levende Charakterer, thi den Kolde og Phlegmatiske kjender intet til Hyperbolen. Den sætter i Affect, fordi den kommer fra Affect. Men det kommer an paa, at anvise den sit rette Sted, og at den altid har Sandhed: en vis Hjelden Storhed i Tingene til Grund. Endog naar denne Storhed alene grunder sig paa Uerfarenhed, kan Hyperbolen passe, naar den lægges den Uerfarne i Munden. Den sikreste Regel for dens Brug er, at den maa komme fra det rorte Hjerte og opbragte Følelse, ikke fra den kolde speulerende Forstand, thi ellers bliver den selv kold og æfel. Den fine Kunstdommer Quintilian taler om Hyperbolen de instit. orat. lib. 8 c. 6.

Plinius giver ellers den Regel, at man ei bør være for streng i at bedømme et ungt Genie, som hæver sig, og der ved undertiden forstiger sig, og bliver svulstig, thi skjøndt det er en Feil, er det dog copiae vitium, som Studium, Tid og Erfaring kan forbedre.

4. *Qui variare cupit rem prodigialiter unam &c.*

Horats taler her om varietas i Foredraget, og den Feil, som ligger ved Siden: det Vidunderlige. — Varietas delectat, er en Sandhed grundet paa lang og daglig Erfaring om den menneskelige Sjæl, men en vis Eenformighed eller Eenhed er igjen paa den anden Side ligesaa nødvendig en Ingrediens ved den Gjenstand, som skal fornøje og behage. Varietet og Unitet maae være forenede, for at gjøre denne Virkning. Naar man adskiller dem, da forvirrer den ene, og den anden fedder Sjelen og Sandserne. Man behøver kun at spørge sin egen Følelse og Erfaring til Raads i denne Sag. Identitet i alle Ting i Livet, i Spise, Drikke, Klæbedragt, Forretninger, Fornøjelser, er ledssommelig. Det

evige idem er Moder til Sovn og Fortrædelighed. Sa det gaaer saavidt, at man endog har Exempler paa, at nogle Bellystlinge, som havde udtømmet Glædens Bægere indtil Bærmene, smagt alle Livets Forlystelser, og anticiperet alle dets Afverlinger, have dræbt sig selv af Redsommelighed, fordi de væmmedes ved at giennemløbe det samme Register, spille Rollen om, og give en Tacapo af Livets Concert. Seneca havde til sin Tid gjort samme Observation, og hans Ord ere mærkelige; see 24de Epistel til Lucil.

Nyhed og Afverling er saa nødvendigt et Kryderi paa Menneskets Føde, saavel den physiske som intellectuelle: *tabulum animi*, at, ligesaa umuligt som det efter nogles Paaastand er, at spise Agerhøns ni Dage efter hverandre: ligesaa uudstaaeligt er det, at læse samme Bog, høre den samme Concert, see det samme Skuespil, være i samme Selskab, trælle i samme Forretning. Endog det stolteste, prægtigste Natursyn, fordi det skeer hver Dag, taber sin Nyhed og derved sin Interesse for Mennesket. Neppe er noget mere herligt Syn end Solen, naar dens ildrode Krop, som en vild Drukkenbolt, for at bruge et youngsk Udtryk, farer op af Østerhavets Bunde; og dog samler en drukken Kjærling i en Rendessteen flere Tilskuere om sig, end denne prægtige Natur-Scene. Hvilket Phænomen er mere majestætisk skjønt, end Tordenens alvorlige Brøl, og Lynstraalen, som splitter den fulsorte Sky: *Jupiter tremendo ruens tumultu*. Men i de Lande, hvor det skeer ideligen, agter man det ei mere end Bulderet af en rullende Bogn. Cicero erindrer det samme, naar han siger (*de nat. deor. II, 38*): *Assiduitate quotidiana et consuetudine oculorum assvescunt animi, neque admirantur neque requirunt rationes earum rerum, quas semper vident; proinde quasi novitas nos magis, quam magnitudo rerum debeat excitare.*

Hovedkraften i den menneskelige Sjæl er Virksomheds-
 Drikt, og naar den engang er vakt (thi vækkes maa den først
 ved Selskab og Cultur, da den Vilde kan ligge hele Dage
 som Oren, der tygger Drov, uden at føle Redsommelighed),
 forlanger den idelig Næring og Sysselsættelse; dette kan Lin-
 gen ikke give længere, end mens den er ny. Saa snart Sje-
 len bliver fortrolig med den, har gienneemset den, eller
 i det mindste troer at kjende den, saa er Nysegjerrigheden
 stiller, og den vender sig bort, og forlanger noget Nyt.
 Jeg sagde: »naar den troer at kjende Lingen,» thi den kan
 have mange Mærker og Eider, som ganske undgaae den
 flygtige Tilskuers Blik, og ikke findes uden ved Opmærks-
 somhed og forstandig Betragtning. Det er Grunden, hvor-
 for den samme Ting interesserer een, og ikke den anden.
 Astronomen betragter den stjernefulde Himmel med et andet
 Blik, end den Ukyndige. Hin søger Glæde, Beundring og
 ny Næring for sin virksomme Sjæl, dum tentat aërias do-
 mos, et rotandum animo percurrit polum. Denne anseer
 hele Himmelskæden med gabende Ligeegyldighed. Men skal
 Mangfoldighed og Ufverling forarsage os Fornøielse, saa maa
 den have en vis Ensomformighed. Der maa være Orden
 iblandt Dele, et vist Forhold mellem dem og en hensigts-
 mæssig Forbindelse. Dette letter Sjelen sit Arbeide og Over-
 gangen fra det enes Betragtning til det andet. Thi Sjelen
 vil nok sysselsættes, men ikke forvirres og trættes. Saa be-
 hageligt det er, at betragte det menneskelige Legems Bygning,
 formedelst den herlige Forening af Varietet i Dele og Former
 og Enhed i disse Deles Forbindelse til et Heelt (da den læn-
 kende opdager Orden, Hensigt, Skønhed i hver enkelt Lems
 Stilling og Forhold til den hele Form; og disses rhythmiske
 og symmetriske Forhold gjør det let for Diet og Sjelen at
 overløbe hele Bygningen, og gaae over fra den ene Deel til
 den anden), saa behageligt det er at komme ind i en stor

vel meubleret Sal, hvor hvert Stykke er paa sit rette Sted og ordnet efter Smags og Ordens Regler: saa fortrædeligt og ubehageligt er det, at komme ind i et Pulterkammer, hvor alle Ting ligge i chaotisk Uorden, uden at være adskilte eller ordnede, eller at have Synet af saadant et Monstrum, som Horats maler os i Begyndelsen af sin Epistel, og som man ikke veed hvor man skal hense, da det er sammenræpset af den hele levende Natur, og intet Lem harmonerer med det andet. Grunden til denne Misfornoielse, som Sjelen finder ved Uorden, hvilket strækker sig vidt og har Sted baade i det Physiske, Æsthetiske og Moraliske, især i de menneskelige Tanker, Ord, Handlinger og hele Udførd, synes at være denne, at Uorden standser dens Virksomhed, hæmmer dens Tankers Fart, gjør det vanskeligt for den, at udvide sine egne Forstillinger og Følelser; og sætter den i en fortrædelig Uvirksomhed, *ingratum otium*, og i et Slags Strid med sig selv. Men altfor stor Mangfoldighed kan og blive ubehagelig, naar den nemlig trætter. Et Maleri, som er saa fuldt af Figurer, at Diet paa ingen Maade kan oversee dem, skøndt de dog høre sammen, behager ikke. Et Digt eller en Roman, hvori Læserens opvakte Nysgjerrighed for længe drilles, inden han faaer Udfaldet at vide, ved for mange Episoder og idelig indskudte Optrin og Personer, som ikke fremhjælpe Hovedhandlingen, er fedtsommelig. De Skribenter, som uden Smag, Studering, og Kritik lægge an paa at more og underholde Læseren med Varietet og idelig Afvexling i deres Arbeide, som altid ville have noget nyt, og variere deres Materie, uden at begribe, om den og tager mod megen Varietet og Afvexling, de falde til det Vidunderlige, plyndre hele Naturen for at faae Zirater, og udpynte Allier med alle mulige laante Fjere: *delphinum silvis appingunt, fluctibus aprum*. Tilslidst ender Horats med en almindelig Betragtning over det, han har oplyst med Exempler: *in vitium ducit culpæ fuga*

si caret arte. Denne Feil kaldte Grækerne κακοζήλον, Quintilian (L. 8, 3, 56) mala affectatio, og beskriver den saaledes: κακοζήλον vocatur, quidquid est ultra virtutem, quoties ingenium iudicio caret, et specie boni fallitur: omnium in eloquentia vitiorum pessimum. Nam cetera parum vitantur, hoc petitur. Andre Feil begaaes af Skjedseløshed, denne med Forsæt.

Vers 38 — 44.

„Vælger, I Skribenter, et Emne, som I ere vorne, og prøver vel, hvad Eders Skuldre undslaae sig for at bære, og hvad de formaae. Den, der faaer valgt en Materie, som han mægtede, savnede aldrig enten et behageligt Udtryk eller lys Orden under sit Arbejde. Ordenens Dyd og Behagelighed bestaaer, om jeg ikke tager Feil, deri, at man just nu siger, hvad just nu bør siges, opfatter meget, og gaaer det paa nærværende Tid forbi.“

Philologica.

38 *Qui scribitis* kan være sagt til alle Skribenter i Almindelighed, men synes dog her nærmest at angaae Digterne, som og undertiden absolute kaldes scriptores. — *æquam* 3: convenientem, cui pares et æquales sunt vires. — 39 *versate* 3: explore versando in omnes partes. Metaphoren er laant af geruli, Strandfadetterne. — 40 *potenter*, græst: κατὰ δύναμιν, efter Evne. Nogle læse *prudenter*. — 41 *facundia* er egentlig Kunsten at udtrykke sig saaledes, at vor Tale finder Yndest og faaer Indgang. — *ordo* kan enten tages pro arte disponendi eller for Dispositionen selv. — 42 *virtus* og *venus* siges at differere saaledes, at virtus er en nødvendig væsentlig Egenskab ved Ordenen, det er Grækernes ἀρετή, enhver Sings Fuldkommenhed: venus, det samme som venustas, er just

ikke saa nødvendig som virtus, men gjer dog Ordenen yndigere, tæffeligere, behageligere. — 43 *ut jam nunc dicat jam nunc debentia dici* etc. er et dunkelt Sted. Subjectet maa suppleres: poeta eller scriptor; eller og *dicat* staaer for *dicamus*. Interpunctionen er ikke afgjort. Nogle sætte Komma efter *dicat*, og læse: Ut jam nunc dicat; jam nunc debentia dici pleraque differat etc. Saaledes Dacier, Bentley, Hurd, Wieland. Derimod Batteur og Namer nedslotte Komma til *dici* og læse: Ut jam nunc dicat jam nunc debentia dici, pleraque differat etc. jam nunc er da *strax*, just, nu, *debentia dici* er Accusat. af *dicat*. Denne Interpunction synes den bedste. Bentley forklarer *jam nunc* ved aliquando, snart — snart. — 44 *præsens in tempus*. Nogle forklare *præsens* ved opportunum, ligesom man siger *præsens auxilium* for opportunum, men *præsens* beholder dog i dette Exempel sin egentlige Bemærkelse, thi Hjelpen er just opportunus, beleilig, fordi den er *præsens* 3: som *strax* og i Tid. Bedre er det derfor at oversætte *in præsens tempus* for nærværende Tid. Saaledes bruges *in præsens* for *in præsenti*, ligesom *in posterum*. Livius siger: non *in præsens* modo sed etiam venientem in annum. Horats (Od. II, 16, 25): Lætus *in præsens* animus, quod ultra est, oderit curare.

Indhold.

Den første Horatsiske Regel om Materiens Valg især i den episke og dramatiske Poesie er saare vigtig ei alene for Skribenter og Digtere men og for Componister og Artister. Dens Overtrædelse fylder Verden med Fustier i alle Fag, fordi enhver ikke bliver Naturens Kald tro, eller studerer sit eget Talent, ikke agter paa den deus in nobis, den genius, som hvidsker til ham, til hvilket Fag han skal opoffre sig. Derfor staae saa mange paa en uret Hylde; og derfor er

Scepteret ikke skjelden i Haanden paa den, som bedre kunde
 føre Evenaalen: fordi man ikke agter paa det gamle gylbne
 γυωλι σεαυτου, ikke raadforer sig med sine Kræfter; derfor
 ere Mesterstykker saa sjeldne. Den, som har Genie til eet,
 troer sig saa gjerne duelig til alt. Den, som har havt Lykke
 til at skrive en lille anakreontisk Vise til Vre for Venus eller
 Bacchus, vover snart at maale sig med Homer, og haaber
 at gjøre ham Digterfrandsen stridig. Denne fatale πολυπραγ-
 μουσυνη, at man vil glimre i alt, overfare alt, være aliquid
 in omnibus et in toto nihil, har til alle Dage gjort Vi-
 denskaberne og Kunsterne ubodelig Skade. — Hvad Horats
 siger om Ordenen, beroer paa, hvilken Interpunction man
 antager. Batteur og Diamler, hvis Interpunction jeg fol-
 ger, forstaaer denne Horats' Regel alene om den Orden, som
 den episke og dramatiske Digter bør iagttage i at fortælle
 eller fremsætte sin Fabel eller Stykkets Historie. Ordenen er
 anderledes i Chroniken og Taleren, og anderledes i Heltedigtet
 og Skuespillet. Dens Forstjellighed bestemmes ved Værkets
 Hensigt og Natur. Historieskriveren vil underrette Efterslæg-
 ten om Fortidens Facta og Tildragelser; han maa derfor
 forfølge dem i den Orden, de ere flete fra deres Begyndelse,
 igjennem deres Lob og Fremgang, thi han vil undervise, og
 forudsætter, at Læseren endnu intet veed af det, han fortæller.
 Taleren ligeledes. Derimod den episke og dramatiske Digter
 — han forudsætter, at Hoved=Indholdet af hans Digt, hi-
 storia, fabula, er de fleste af hans Læsere bekjendt; det er
 ham ei saameget om en tør Fortælling at gjøre, som at give
 sit Arbejde Interessé; han vil mere fornøje, end belære, og
 vælger derfor i sin Fortælling det prægnanteste Moment 3:
 det, som er meest frugtbart, som kaster Lys paa de
 forbigangne og følgende af Hovedtildragelsen, det, der inde-
 holder ligesom Røglen til det øvrige, det, som leder Læserne
 eller Tilskuerne til at forstaae det, der er udeladt, og selv at

tiltænke sig hvad der ikke bliver sagt. Den episke og dramatiske Digter maa følge Naturen, og hvad der sædvanlig skeer i det menneskelige Liv. Nu er det sjældent, at man er Dievidne til nogen Begivenhed ligesaa dens første Oprindelse indtil dens sidste Udgang, f. Ex. et Oplob paa Gaden etc. I den Hensigt siger Horats: *in medias res rapit auditorem non secus ac notas*. Han fører ham midt ind i Tilbragelsen. Han tager Handlingen saa nær ved sin Udgang som muligt, thi derved fængsler han vor Opmærksomhed, pirrer vor Nysgjerrighed, og giver os selv noget at tænke. Den Oplysning, som man endnu kunde synes at behøve, opsættes ved sandsynlige Hindringer, og glemmes til et bekvemmere Sted, hvorved den spændte Opmærksomhed underholdes, og Knuden ikke løses, førend det behøves. Ramler oplyser det med et Exempel. Moliere har skrevet et Stykke, som hedder den indbildte Syge. Saasnart Døren aabnes, eller, hvilket er det samme, Forhænge trækkes op, seer man en aldrende Mand sidde i en Lænestoel, indhyllet i Puder, ved et Bord, og gjennemsee nogle Apotheker=Regninger, det er: vi see ham at gjøre det samme, som han vilde have gjort, om Døren ikke var bleven oplukket. Vi overrumple ham i hans Huus (o: *jam nunc debentia dici*). Men hvad det er for en Mand; hvilke foregaaende Omstændigheder der have sat ham i denne Stilling, det faae vi først siden hen i Stykket at vide ved Leilighed.

I Henseende til det episke Digt da aabner Virgil Scenen i sin *Æneide* ved at lade *Æneas* afseile fra Sicilien, da han dog allerede dengang havde flakket om paa syvende Aar; men siden hen faae vi meget bekvemt de foregaaende Omstændigheder at vide i en Fortælling, som Poeten i den anden Bog lægger Helten i Munden.

Vers 45 — 73.

„Ogsaa i Ord bør den, man skal vente et godt Digt af, være varsom og forsigtig, vælge nogle, og forkaste andre. Dit Udtryk er fortræffeligt, naar en snild Ordsoining gjør et gammelt Ord nyt. Træffer det sig, at man maa betegne nye Ting med nybopfundne Mærker, saa skal man kunne skabe heldige Ord, som de bedagede Eetheger aldrig hørte, og man vil tilstaae os denne Frihed, naar vi bruge dem med Beskedenhed. Ogsaa nye og nystemplede Ord ville finde Tiltro, naar de med en liden Vending afledes fra en græsk Rilde. Eller vil maastee Romeren nægte Virgil og Varius den Ret, som han tilstaaer Cæcilius og Plautus. Hvi misunder man mig at gjøre nogle faae Erobringer i Sproget, om jeg kan, da Cato og Ennius have beriget Moderemaal, og bragt nye Ord for Lyset. Det har været tilladt, og skal stedse være det, at mynte et nyt Ord, stemplet med nærværende Tids Præg. Som Skovene skifte Blade i Efteraaret, de gamle falde af: saaledes forgaaer og den gamle Slægt af Ord, og de nysødte blomstre i Ungdoms Styrke. Vi skyldes til Undergang os selv, og alt det, os tilhører, det være sig enten Neptun, som, optaget i Jordens Skjød, beskjermer Floden for Nordenvinde: et kongeligt Anlæg; eller et i lang Tid ufrugtbart og seilbart Morads, som nu føder Nabostater, og føler den tunge Plov; eller Naen, som har forandret sit for Sæden skadelige Lob, og lært en bedre Wei. De Dødeliges Værker skulle alle forgaae. Hvi skulde Ordene alene beholde deres Unseelse og Ungdoms Ynde. Mange Ord, som alt ere gangne af Brug, skulde komme op igjen, og de gaae af Brug, som nu gjælde og ere i Unseelse, isald Talebrugen saa byder, hvilken er Sprogets Herre, Livgiver, og Rettesnor.“

I n d h o l d.

Horats taler i dette Ufsnit om Ordene's rigtige og lyffelige Valg, om Skribentens Nøttighed til at danne, skabe, og indføre nye Ord i Sproget, om Tidens Tyrannie over Sproget, og de Forandringer, som Talebrugen indfører i det med Tiden, hvilket han oplyser med Exempler baade af Naturen og Kunstens Værker, hvilke bevise den Sandhed: *mortalia facta* — altsaa og Sproget — *peribunt*.

De bedste Fortolkere omsætte 45de og 46de V.: thi det synes aabenbart, at Horats her ei taler om Indholdet og Materien, men om Ordene's Valg. *I callida junctura* bestaaer Stilens hele Poesie, thi ofte ligger det poetiske alene i den Maade, Ordene ere satte paa mod hverandre, uden at ethvert Ord har noget poetiskt. En anden *junctura* er, naar flere Ord, hver for sig bekjendte, ved Sammensættelse opvække en ny Idee, f. Ex. *ager sitiens; luna tremula*; hos Evald: „Mit Sværd skal lyne Skræk, min Røst skal tordne Fare.“

Endnu en anden *junctura* er, naar af to bekjendte Ord ved Sammensættelse fremkommer et nyt (f. Ex. *versutiloquus, velivolus, saxifragus, noctilucus*, lykkedrukken, dødsvanger), som meest bruges af de episke Digtere, f. Ex. Homer: *τερπικεραινος, ὑψιβρεμετης, νεφεληγερετης*. Men Horats giver og Tilladelse til at danne og mynte nye Ord, og af disse peger han paa to Classer: α) dem, som Nøden frembringer, fordi man skriver om nye og for ubekjendte Ting og Materier; β) dem, som Talebrugen indfører. Han adskiller tydelig V. 52 en ny Klasse ved *Et nova &c.* Esr. Epist. II, 2, 119: *Adsciscet nova, quæ genitor produxerit usus*. I Henseende til første Slags da er Digteren nødt til at mynte nye Ord, naar han taler om Ting, som Forsædrene, Cethegi *cinctuti*, ikke kjendte: Compasset, Krud, Kanoner, Bogtrykkerkunsten, Electricite-

ten etc. De ere ofte uundgaaelige, men maae bruges med Sparsomhed.

Hvad Horats her siger om Skribenternes Nettighed over Sproget i at berige det med nye Ord, forsvarer sig selv. En Nation, som først begynder at samle sig til borgerlig Forsatning, som endnu intet dyrket Sprog har, som endnu ikke har Monumenter i Videnskaberne, i Moderemaal, et Folk, som er samlet af forskjellige Folkestammer og forskjellige Dialekter, maa jo danne sig et eget Sprog, thi Sproget hører fremfor noget andet til Nationaliteten. Skabe Sproget af nyt kunne de ikke; de have allerede et Sprog, saaledes som det er: de laane da af de mere cultiverede Nationer, som de komme i Handel og Forbindelse med; af dem faae de Sæder, Skikke, borgerlige og religiøse Indretninger; af dem faae de og Sproget; de tage Ordene af dette, læmpe og forme dem efter deres eget, paatrykke dem deres eget Præg, og kalde dem sine. I deres grammatiskste Dannelse og Bøininger bliver Nationens Genius altid kiendelig, og de undergaae ofte saa stor Forandring, at ingen uden den lærde og skarpsindige Sprogforsker kan oplede deres Etymologie, og komme efter deres Oprindelse, Romernes første cultiverede Naboe vare Etruskerne. Fra dem laante de mange Ord, og af deres Sprog berigede de første Romere meget deres Sprog; ogsaa Kunster fik de fra dem, og Religions-Skikke og Augural-Disciplin. Længe stod Rom tilbage i alle Dele af Literaturen, thi det var frigerist. Først da de fik Naboskab med de fine cultiverede Grækere, fik de Smag paa Videnskaber og Kunster, og det rige, dyrkede, herlige Græker-Sprog blev en udtømmelig Kilde for Roms bedste Skribenter til at berige Sproget. Den æoliske Dialekt var især den, som forsynede Romerne med de fleste Ord. Men for at indsee dette, maa man vide, at Eolerne havde i deres Alphabet et Bogstav, som kaldtes digamma Aolicum: F. Det ud-

taltes forskjelligt snart som et V snart som et F. Latinerne forandrede dette Digamma sædvanligst til V, f. Gr. græst ois, æol. ofis, Lat. ovis; oon — ofon — ovum; oionon — foinon — vinum; taos — tafos — pavo; aion — aifon — ævum; oideo — foideo — video; is — fis — vis; ion — fion — viola; hestia — festia — Vesta; hesperos — fesperos — vesper. At forresten Romernes Sprog for det meeste er laant af Grækernes, behøver intet Beviis, da det er tilstaaet af alle grundige Philologer, og Exempler derpaa ere utallige, i hvilke Etymologien er aabenbar, f. Gr. lapis, pater, pes, pontus, deus, dulcis, aula, coelum, fio, fugio, luo, sylva, hiems, arva, magnus, cyclus, fur, clavis, pænula. De ældste romerske Skribenter, som levede i det romerske Sprogs Ungdom, og selv vare dets Fædre, tiltog sig mange Friheder i Brugen og Dannelsen af nye Ord. Sprogets Fattigdom gav denne Nødtighed, thi det havde endnu ei naaet sin Fuldkommenhed. De ældste Monumenter i den romerske Literatur: Pontificum Annales, Numæ Carmen Saliare, leges XII tabb., bruge et Sprog, en Orthographie, en Syntax, som var saa obsolet, besynsderlig, og afvigende fra det Sprog, som herskede i Augusts og Horats' Dage og Romers Sprogets saakaldte gyldne Alder, at man til Horats' Tid i Almindelighed ligesaa lidet forstod disse Oldtidens Monumenter, som vor Almue kan læse og forstaae Kong Baldemars jydsk Lovbog i sin originale Text. Og Horats havde Ret til at sige: *vetus verborum interiit ætas*. Til en Prøve vil jeg anføre et Par af de XII Tavlers Love med deres gamle Orthographie: *Sei quips nox fourtom faxsit, sei im aliquips oceisit, joured cuisos estod 3: si quis nocte furtum fecerit, si eum aliquis occiderit, jure cæsus esto. Sei pater fidiom ter venom duit, fidios af patre leiber esto*. Hos de gamle Digtere Cæcilius og Plautus findes en stor Mængde af saadanne selvskabte Ord, som

tiden gif af Brug, og ikke mere findes hos de sildigere Skribenter. Af Cæcilius have vi kun Fragmenter, men Plautus' Komædier have vi endnu. Til en Prøve vil jeg af Plautus kun nævne *infelicitus*, *mellilla* (lille Snut), *verberabilissimus*, *nugigerulus*, *ventriosus*, *obscævare*, *pandiculari*, *legirupa*, *bisulcilingva*, *perbitere* 3: *perire*, *hostimentum* (Gjengjæld). — Hos Cato findes *topper* (3: *cito*, *celeriter*, *omnino*) af *toto opere*; saaledes *nuper* af *novo opere*, græsk: *ταχα*; *lurcabundus* 3: *bibax* af *lura*, os *culei* v. *utris*; *repastinare*; *procubitores* 3: *eustodes*; *præmiosus*; *prædonulus*; *nasiterna*, Båndsfad; *mosculus*, Diminut. af *mos*. Saalænge det latinske Sprog endnu var levende, kunde det, som ethvert andet Sprog, tage mod nye Acquisitioner, dets Ord og Talemaader kunde blive flere, ligesom Ideerne vorte i Videnskaberne, eller fik nyere og rigtigere Bestemmelse. Da Cicero begyndte at skrive i de philosophiske Videnskaber, fandt han sit Mødermaal temmelig fattigt. Han manglede ofte Ord til at udtrykke de philosophiske Notioner med, og han tog sig derfor den Myndighed, at oversætte adskillige Ord af den græske Philosophies Terminologie i sit Sprog, dog saaledes, at de, som Horats siger, *caderent græco fonte parce detorta*. Den stoiske Skole, som han især fulgte i sin Moral, havde endel saadanne Kunstord, eller en Skole-Terminologie, for hvilken Cicero selv maatte skabe *verba indicta prius*, f. Ex. *intermundia* (*μετακοσμια*), *medietas* (*μεσοτης*), *præposita* (*προηγμενα*), *non præposita* (*αποπροηγμενα*), *finis bonorum et malorum* (*τελος αγαθων και κακων*), *initia naturæ* (*τα πρωτα κατα φυσιν*), *propositum* (*προαιρεσις*), *visio* (*φαντασια*), *officia perfecta* (*κατορθωματα*), *media* (*καθηκοντα*), &c. Ved de kristelige Læres Uvidenhed i Græsk og Hebraisk, ved den latinske Bibels Oversættelse og dens Anseelse i den latinske Kirke, ved Man-

gel paa andre cultiverede Sprog i Europa, blev det latinske *lingva universalis eruditorum*. Det blev nu brugt som det eneste Behjæl til at udtrykke sine Tanker i Videnskaber, Kunster, Regjerings- og Handels- og alle borgerlige Anliggender, og selv i det daglige Liv. Hvad Horats siger her om sit Sprogs Berigelse ved nye Ord og Talemaader, lader sig ogsaa anvende paa vort Sprog. Man har og betjent sig af denne Frihed, og prøvet paa at berige Modersmaalet med mange nye Ord, og at prøve adskillige Sprog = Erobringer. Dog have alle Forfattere ikke lige gyldig Mynte = Rettighed. Af Digterne taaler man mere end af Prosaisterne. Den Mand, som Publicum skal tilstaae dette Privilegium, at trykke Gyldigheds = Stempel paa nye Ord, maa have sin antiquarisk og kritisk Indsigt i Sproget, kjende dets sande Aand og Genius, være fortrolig med dets ældste Kilder og Mindesmærker, og have studeret flere Sprog tillige. Talebrugen maa aldrig tabes af Syne; den er en uindskrænket Tyran over Sproget. Pompon. Marcellus skrev til Keiser Tiberius: *civitatem dare hominibus potes, verbis non potes*. — Ligesom Latinerne ofte al deres Sprog-Rigdom af den græske Kilde, saa synes det, som vore nye Sprog = Forbedrere have troet, at det danske Sprog alene kunde beriges af det tyske. Naar man betragter den utallige Mængde af nye Ord, Verber, Adjectiver og Epitheter, som vore Dages Skribenter bruge, og som ingen Forfatter i Danmark for 50 Aar siden kjendte: vil man finde, at de ere Laan og Oversættelse af det Tyske. Man tænke kun paa Ordene: bestemme, besundre, begunste, anprise, behjerte, belære, Gjensstand, Udsonelse, Yngling, straalskydende. Man bør ei forkaste alt Laan af det Tyske: begge Sprogene ere nær beslægtede, og det ene kan gjerne være bekjendt i Rods Tilfælde at lade sig tjene af det andet. Men man burde være overbevist om sin egen Fattigdom, førend man trygler

af andre. Man burde have undersøgt, om der ikke laae en ukjendt Rigdom i vort eget Sprog, som burde op søges og søres i Cours, førend man prøvede udenlandskt Laan: og upaatvivelig befindes det saa at være. Medens man saa omhyggelig gravede i denne Aare, lod man en anden, som var mere ædel og givtig, ligge ubearbejdet: jeg mener vort danske Sprogs ældre Monumenter og Sprogets egen Analogie, som giver en kyndig Philolog Anledning til mange nye Ordfoininger og Dannelser. Det danske Sprog har en stor Mængde af sammensatte Substantiver, f. Ex. Rathue, Bedkast, Stuedør, Blækhuus, Fingerbol, Gangvogn, Torvedag, Ildflemme. Deres Tal kan bestandig forøges. Ligeledes har vort Sprog en Mængde af sammensatte Adjectiver: nogle ere componerede af to Adjectiver, f. Ex. bleg rød, sortebraun, halvvoeren, nogle af Substantiver og Adjectiver, f. Ex. boglærd, blodrig, iiskold, rosenrød; andre af Participier og Adjectiver, f. evigvarende. Ogsaa disses Tal kunde meget forøges efter Analogien. Paa Verber synes vi at have den største Mangel, og det er ogsaa af dem vi have laant saamange af vore tyske Naboer. Dog lod sig vel ogsaa denne Mangel meget afhjælpe med mindre fremmed Hjælp, ved at bruge de for benævnte Kilder og egne analogiske Dannelser. Ogsaa dem har man prøvet paa. Jeg erindrer at have fundet hos en af vore braveste Lærde disse nye Verber: tilstime, bortlænge, døsig, affinde.

At vort Sprog kunde beriges af de ældre danske Skribenter, kan ingen tvivle paa, som kjender dem; og vor lærde Professor Baden har viist det ved en Prove i et Skrift under Titel *Symbola ad augendas lingvæ vernaculæ copias ex Saxonis Grammatici interpretatione danica*. Saaledes kunne Saro ved Bedel, Snorro Sturlesen ved Clausen, vore ældre Love og Bibel=Oversættelser, Hvitfeld, foruden at berige Sproget, skaffe Taler en vis Værdighed ved deres

gamle Udseende, og som et Salt bevare det fra den quindag-
rige Blodhed, hvortil det med Sæderne staaer Fare for at
forfalde. Og vistnok har vort Sprog vundet meget, naar
man sammenligner dets nærværende Tilstand med dets P hy-
siognomie for en 30 til 40 Aar siden. Man behøver kun at
kaste et Blik i et af Holbergs historiske Skrifter, kjøndt han
dog kan regnes blandt de første af vore Sprog=Forbedrere,
især i hans Komoedier, og man vil da see hver Side spækket
med Fransk. Naar man seer et Brev fra den Tid, er man
i Henseende til Sproget ofte uvis, om det er Dansk med
Fransk eller Fransk med Dansk i Enden. Og det pudseeligste
var, at man brugte det Franske, ei af Fattigdom i Moder=
maalet, men af en κακοζήλια og et vist Galanterie, thi
man havde gode danske Ord, som man kunde have brugt:
Hoiagtelse, Estime; undskyldte, excusere; forniaie, dis-
verttere; agte, æstimere; Gjengjeld, Recompence; lykøns-
ske, gratulere; Yndest, Affection; fyldestgjøre, satisfi-
ficere; gavmild, raisonnable; Gave, Douceur; og saaledes
i det uendelige. Og det morsomste var, at man som oftest
satte de danske og franske Ord ved Siden af hverandre. Man
begyndte siden at opluge dette franske Ufrud af vort Sprog,
men undertiden gif disse Purister af en overdreven patriotisk
Tør forvidt. Alting skulde nu være Dansk lige indtil Kunst-
ord i Videnskaber og Professioner. Titler og Embedsnavne
skulde oversættes. Professor Theologie hed Gudlærens
Bekjender, Magister Philosophie Mester i Viisdoms-
læren. Ja en Forfatter gif endog saa vidt, at han over-
satte »Oberstlieutenant ved Dronningens Livregiment« ved
øverste Stedholder ved Dronningens Livs=Besly-
relse. Cicero handlede anderledes, ligesom og Horats.

En dansk Mand, den lærde og altfor tidlig døde Magi-
ster Eilschow havde allerede i Aaret 1747 prøvet paa at be-
rige vort Sprog med en videnskabelig Terminologie, hvori han

prøvede paa at oversætte Kunstordene i Astronomie, Theologie, Philosophie. v. Aphelen i sin fransk-danske Ordbog søgte og at indføre en dansk Terminologie i Grammatiken. Han oversatte alle grammatikalske Kunstord. Imidlertid har dog Baden ikke fulgt ham i sin danske Grammatik. Baden spørger: skal der da ingen Grændser sættes for nye Ords Dannelse? og svarer meget rigtig: Et Sprog kan aldrig blive for rigt, men man maa gjøre Forskiel paa Ordrighed og Ordsfladder. Et Sprog er ei tjent med at have en Mængde af Ord, hvis Begreber ikke ere bestemte, og hvis Brug derfor er vaklende og ustadig. De nye Ord ere de bedste, som ere myntede af Sprogets egen Malm, f. Ex. Tværmaal, Afhængighed, og af det Tydske som nær beslægtet Dialekt; f. Ex. Vrefrygt er bedre end Veneration. Vi have en Deel gode classiske Skribenter i vort Sprog: Sneedorff, Schytte, Guldberg, Baden, Sporon, Walling, Bastholm, Jacobi. De skjønne Videnskabers Selskabs Skrifter have og bidraget til at danne vort Sprog. Af disse ere 15 til 16 Hefter udfomne. Dette Selskab blev oprettet 1763, og bestod af nogle af Nationens lærdeste og agtværdigste Mænd: Lurdorph, Carstens, Nielsen, Cramer, Paulsen (Slots-Præst), Conferentsraad Müller, Rothe, Klopstock, Schlegel, Guldberg, Suhm. Blandt de danske Digtere, som have forbedret Modersmaalet, og hjulpet til at give det Skjønhed, Velklang og Numerus, er Tullin, Evald, Storm, Rahbek (dog mere som Prosaist), Wessel, Frimann, Baggesen.

Philologica.

49 *abditæ rerum* er en Græcisme for res abditas 3: nondum in lucem prolatas. — 50 *Cethegis* en græsk Dativus for a Cethegis. Det hører til det poetiske Sprog, overalt at individualisere, saaledes her: Cethegis for majoribus i Almindelighed. — *cinctutis* 3: cinctis indutis 3:

antiquis. *Cinctus* var en vis Maade at bære Toga paa: man fastede den ene Flig over den venstre Skulder, trak den under Armen frem over Brystet, og bandt den i en Knude med den anden Flig. Saaledes bar man Toga i den gamle Tid. — 52 Et er her ikke Copula men *etiam*, altsaa at ansee som adskilt fra det foregaaende *non exaudita &c.* — *Nova fictaque.* Man behøver ei med Bentley at læse: *facta* for *ficta*. — *habebunt fidem* 3: *credent ea homines et arripient*, tanquam monetam bonæ notæ, man skal lade dem gaae og gjælde. — 53 *cadant* siges egentlig om Floder og Strømme. — *detorta* siges egentlig om en Bæks eller Flods Afledning. — *Græco fonte.* Det latinske Sprog, som en Datter af det græske, laante en stor Mængde Ord af dette, og gjorde dem ved en liden Detorsion eller Bøining til sine. Selv hos de bedste latinske Skribenter forekomme saadanne græske Ord, som havde vundet Børgerret i Latium f. Ex. *diota*, *amystis*, *balanus*, *centimanus* *ἑταρογχεῖρ*, *tauriformis* *ταυρομορφος*; ikke at tale om rene usforandrede græske Ord, som forekomme hos de latinske Skribenter, f. Ex. *musica*, *dialectice*, *ephippium*, *epithaphium*, *sophisma*, *sorites*, *thesis* o. s. v. — 54 *Cæcilius* og *Plautus*, komiske Digtere, som levede 150 Aar før Horats. — 55 *Virgilius* og *Varius* vare Helte digtere, Horats' Samtidige og Venner. — 59 *signatum* er et egentligt Ord i Mynt-Sproget, ligesom *præsente nota* 3: *usus præsentis*, gjældende Præg. — *producere nomen.* Skal denne Læsemaade beholdes, da er *producere* det samme som *proferre*. Men adskillige kritiske Grunde raade til at læse *procludere*, hvilket og bedre passer for Metaphoren, som Horats her bruger af Myntvæsenet. Utendum plane sermone ut numo, siger Quintilian. Men med Bentley at læse *numum* for *nomen*, for at Metaphoren kunde have saamegen mere Rigtighed, det har man ikke fri-

tist Auctoritet nok til; og denne critica conjecturalis kan
 saa let misbruges til at mishandle de gamle Stribenter, naar
 man overalt lader sig lede af sin fritiske Næse og et vist je
 ne sais quoi, en vis Anelse og Følelse, som ikke siger mig
 andet, end hvad jeg vilde have skrevet, og hvorledes jeg troer
 der burde have staaet. Men det er ingen Grund til at ud-
 støde gamle Læsemaader, og indflikke sine egne. Man maa
 ogsaa vogte sig for, at vor fritiske Næse eller vort Gehør ikke
 er for fræsent, allerhelst, som her, i Epistolar-Stilen, der til-
 der fremfor andre Stiilarter en vis grata negligentia. —
 60 *Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos &c.* Dette
 Sted har Bentley meget travlt med. Næsten intet Ord er
 ham tilpas; og efter sin sædvanlige Driftighed falsatrer han
 det saaledes: *ut silvis folia privos mut. in a.* Han siger,
 at den Construction *silvæ foliis* er ikke latinisk, og at her
 bliver et dobbelt Subject, først *silvæ*, siden *folia* prima ca-
 dunt. Men hvad det første angaaer, da er det usandt: det
 er en *inversio poetica*. som vel er sjelden, men dog ei
 uden Exempel. Virgil siger: *nunc servat honor sedem*
tuius (Æ. VII, 3). Den anden Grindring er ikke heller
 gjældende nok, da Digterne, som have saamange Baand paa
 sig, nødes til at tiltage sig endeel andre Friheder, og ikke
 altid følge den logiske Strængighed i at ordne deres Tanker.
 — *pronos* maa ei heller blive staaende for Bentley. Han
 mener, at Latinen ikke siger *in dies*, *in annos* uden om
 hele Dage eller Aar, og det kan da ikke være sagt, som man
 siger *prona dies* 3: *declivis*, *vergens ad occasum*. Han
 vil derfor læse: *privos* 3: *singulos*. Conjecturen er vittig
 og lærd, men Forandringen behøves ikke, thi *pronos* kan
 staae for *volubiles*, *cito labentes*, eller og for *in autu-*
mnos. — Den hele Tirade synes ellers Horats at have laant
 af Homers Iliade XVII, 145—150. — 62 *florent vigent-*
que. flos est in gratia, vigor in opibus, armis, vir-

tute. — 63 *debemur morti nos*. Mors tages i almindelig Forstand om Undergang, og kan altsaa ogsaa siges om Livs løse Ting. — Den Sandhed, at alting er forgængeligt og Forandring underkastet, oplyser Horats som Digter ved Exempler af de stolteste menneskelige Værker, som syntes at være opførte for at trodse Tiden, og dog bleve et Nov for den fortærende Sand: og derpaa slutter Horats til Ordene *Esjæbne a majori ad minus*. — 63 *Receptus terra Neptunus*. Gesner mener, at da her staaer *Regis opus*, maa her tænkes paa et fremmed Konge-Værk, da Konge-Navnet var August altfor forhadet til, at Horats skulde have kaldet noget af hans Værker tam *inviso nomine*, og gjetter derfor paa det store Arbejde og de uhyre Bekostninger, Keres anvendte paa at gjennemgrave Bjerget Athos. Heyne forstaaer herved *Portus Alexandrinus*, fordi her staaer *aquilonibus*. Men alt dette siger intet. *Opus Regis* er intet mere eller mindre, end *opus magnificum, sumptuosum*; og *aquilon* staaer mere poetico for enhver Stormvind. Bedst er det derfor, med de gamle Scholiafter at tænke paa den saakaldte *portus Iulius*, som Julius Cæsar begyndte paa, og August fuldførte, da han lod ved en kostbar Canal *Lucriner-Søen* ved Neapel forbinde med Havet, og skaffede en sikker Havn. — 65 *sterilis diu palus*. Herved menes de endog i vore Dage saa berømte og omtalte *paludes Pomtinæ* i Kirkestaten, som den regierende Pave har kostet saameget paa at udtørre. Deres Historie er ikke uinteressant eller dette Sted uvedkommende. De *pomtiniske Moradser* laae i de ældste Tider i den saakaldte *ager Pomtinus*, som tilhørte Volkerne; og Eggen var da ikke saa ufrugtbar og usund, som i nyere Tider. Den var efter Strabos Beretning begroet med tykke Skove, og Landet saa frugtbart, at Romerne i en Hungersnød derfra hentede Korn. Da Rom siden efter blodige Krige havde indtaget Landet, blev der sat en Com-

mission, for at dele det blandt Almuen, og en stor Mængde Romere nedsatte sig i Landet. Mange og vigtige Byer laae i dette District; hvoraf sees, at Paluderne til den Tid ikke have været saa vidtløftige og usunde. Med Tiden have siden Oversvømmelserne udbredet sig, da Landet blev blottet for Indvaanere ved mange frigerste Indfald. Keiserdommets Forflyttelse til Constantinopel, barbariske Folks Indtrængelse, Pavernes Krige ødelagde Landet, Strømmene gif over deres Grændser, Sand nedskyllede fra Bjergene og stoppede Flodernes Rønder, som nu oversvømmede Landet. Det første Forsøg, som blev gjort paa at udtørre disse Moradser, gjorde Consulen Publ. Cornelius Cethegus med god Fremgang omtrent 160 Aar før Christi Fødsel. Anno urbis 710 blev det overdraget Dictatoren Julius Cæsar, at lade dem udtørre, men Arbeidet blev ei udført, da han paa samme Tid blev myrdet. August skal og have begyndt at lægge Haand paa dette Arbeide. Det laae nu næsten hen til Trajan's Tid, som igjen foretog dette store Arbeide, og med godt Held fortsatte det i 3 Aar. Han lod den appiske Wei, som tilforn boiede af ved Forum Appi, anlægge i lige Linie til Terracina, lod bygge Broer, grave Canaler, og anlægge adskillige Bygninger ved begge Sider af Weien, hvoraf endnu ere Levninger. Men de følgende Keisere lode Arbeidet forfalde. I det femte Seculum efter Christi Fødsel under Gothernes Konge Theodorik paatog Patricieren Decius sig at gjøre denne moradsige Egn frugtbar; men Arbeidet oversteeg en privat Mands Kræfter. Det standse da igjen under Ostgothernes og Longobardernes Uroligheder. I det 8de Seculum ødelagde Carl den Store det Longobardiske Rige. Paven fik da vel af Keiseren det saakaldte Patrimonium Petri, hvori Paluderne laae; men der var ikke for Paverne No til at tænke paa de pomtinske Paluders Forbedring, som hørte med til dette pavelige Land. Det laae da hen til det XVI Seculum, da Leo X gjorde

Anstalter til Moradsernes Udtørrelse, men døde, førend han kunde udføre det. Sixtus V begyndte ogsaa derpaa, og anlagde en Canal, kaldet Fiume Cirto, Aar 1589. Tilslidst besluttede Pave Pius VI, med Eftertryk at udføre dette Arbeide. Den første Undersøgelse skete i April 1777, og Arbeidet begyndte i December samme Aar. Paven indhentede de berømteste Mathematikers og Hydraulikers Betænkninger: og alle tilstode, at Tingen var mulig. Hr. Galtano Nap-pini blev sat til Directeur for Arbeidet, under Opsigt af Cardinal Wilhelm Palotta. Paven bestemte en Fond til at bestribe Omkostningerne; og ved et Forlig med Godseierne omkring Paluderne tog han den hele Egn i Besiddelse. Hele Strækningen ned til Havet blev da nivelleret, og Paven besluttede at grave den nye Aflednings-Canal tvært igjennem Moradserne fra Treponti lige ned til Havet. Denne Canal er 22 italienske Mile lang og hedder Linea Pia. Ved Begyndelsen er den 60 Palmer bred, men ved Udløbet 180; den optager alle de andre. Paven gjorde to Reiser derhen for at tage Arbeidet i Ofsyn Aar 1780 og 1783. Han skal have anvendt 700,000 Species paa dette Arbeide. Tiden vil vise, om det kan betale sig: mange Kyndige tvivle storligen derom. Man har et Kaart over den hele Egn stukt af Grambatista Ghigi.

67 *Seu cursum mutavit.* August lod med stor Beskøftning Dæmninger opføre mod Tiber-Strømmens Inundationer: dette synes Horats at have i Tanker. — 71 *usus*, Talebrugen, her: arbitrium loquendi 3: Myndighed at afgjøre, om et Ord er rigtigt eller ikke. *Ius loquendi* 3: Ret og Magt til at føre et forældet Ord i Brug, og afskaffe et gangbart. *Norma loquendi* 3: den Lov og Regel, som den Talende og Skrivende bør have for Øie og følge.

Vers 73 — 85.

„I hvilket Etavelse=Maal Kongers og Heltes Daad og de sorgelige Krige burde besynges, har Homerus lært os. I ulige Versepar blev først Klagemaal og siden det opfyldte Onske indsluttet. Men hvo der ellers først brugte de hinkende Elegier, derom stride Kunstdommerne, og Trætten er endnu ei afgjort. Forbittrelse væbnede Archilochus med den af ham selv opfundne Jambe. Denne Fod optog Soffen og de høie Kothurner, thi den er skiftet til Samtaler, kan døve Parterrets Støien, og er flabt for Action. Paa Lyren lod Musen besynges Guder og Guders Afkom, og den seirende Rævesægter, og Hesten som vandt Prisen i Beddelobet, og Ungdommens Elfskøns=Smærter og den muntre Viin.“

Indhold.

Horats nævner her fire Slags Digte, nemlig: Epopeen eller Heltedigtet, Elegien, Jamben eller Satiren, og Oden, og angiver kortelig ethvert Indhold og Etavelsemaal.

Epopeen. Homer er Fader til dette som til hele Digtekunsten. Indholdet af Heltedigtet er, som Horats siger, res gestæ. Den rigtigste Bestemmelse paa Epopeen synes at være, at det er en stor og vanskelig Handlings Fortælling i et Sprog og Foredrag, som er fuldt af Værdighed og Mæjestæt og beqvemt til at vække Beundring. Handlingen, som skal være Sujettet i Heltedigtet, maa være stor, vigtig, navnkundig, det er, den maa være saadan, at den sætter store og mod hverandre kæmpende Kræfter i Bevægelse, og afstedkommer store vidt om sig gribende Virkninger; dens Helte maae derfor være store Mænd med høie, kraftfulde Sjæle; de maae virke offentlig paa Livets store Skueplads; deres Kræfter maae sættes i Strid med Hindringer og Vanskeligheder, som de for vore Dine maae kæmpe med. Jo ædlere disse Kræfter

ere, jo veldædigere i deres Virkninger, desto større er Helten, og desto ædlere er Epopeen. Store Exempler paa ubetvingeligt Mod, urokkelig Standhaftighed, ubestikkelig Retskaffenhed, ædel Hoimodighed, usørfærdet Heltkraft ere de værdigste til at fremtræde i Heltedigtet; og efter vor forædlede Smag og blidere Følelse see vi hellere en εὐχρως Νέstor, en pius Æneas, end en atrox Achilles og αὐτοπόνογος Hektor.

I et Heltedigt maae ogsaa være forskjellige Charakterer, som hæve hverandre, og hvis Contraster kaste Lys og Skygge paa hverandre. Vel er Homer i mange Henseender et ufejlterligneligt Mynster for Heltedigterne; men det maa dog ei forstaaes saaledes, som om han engang for alle havde dannet den Form, i hvilken alle følgende Digtere burde støbe deres Arbejder, som om han havde aftraadt de Spor, udenfor hvilke det var formasteligt at træde. Naturen, og ikke Kunsten, ledte denne joniske Sanger paa sin poetiske Bane; og meget i hans Digte selv er localt, og har sin Grund i hans Tids-Alder, dens Sprog, dens Sæder, politiske Forfatning, og saavel borgerlige som religiøse Forestillinger, af hvilke han betjente sig saaledes som han fandt dem for sig. Den Dyd, som udmærker alle Homers Helte, er Manddom og frigerst Tapperhed. Hans Achilles, Ujar, Diomedes, Ugamemnon, Hektor ere alle fulmina belli: det hører til hans Tidsalder, der er en Tid i Menneskeslægten's Historie, da Tapperhed og Krigermød ere, om ikke de eneste Dyder og Egenskaber, saa dog de, som fordunkle alle andre, og ene fortjene fortrinlig Ugtelse. Hos en Nation, som endnu lever Naturens Tilstand nær (uden ordentlig og fast borgerlig Forfatning), hvor enhver maa selv forsvare sig, sit og sine, der maa Mod og Naakthed og Arms-Kraft og overalt physisk Styrke og Overlegenhed have hoi Rang og Værd. Cultur og Sjæls-Forfinelse ved Kunster og Videnskaber, som er det ordentlige Selskabs Gave, ere ubekjendte Fortrin i saadanne halv barbariske Tider. Man

undre derfor heller ikke over, at ingen Sokrates optræder hos Homer ved Siden af en Achilles, ingen Cicero ved Siden af en Nestor, ingen Aristides ved Siden af Ulysses. En Sokrates, Cicero, Aristides, det er: speculerende Philosophie, studeret Veltalenhed, og streng borgerlig Retfærdighed, høre til og gjælde og agtes i en modnere og mere civiliseret Tidsalder, da hint vilde Krigermød og Heltkraft have tabt en Deel af deres Anseelse og Rang, just fordi de nu ere mindre nødvendige under den almindelige Sikkerhed, som Lovene og den borgerlige Indretning forskafe ethvert af Statens Medlemmer. Heraf følger da, at en Digter i vore Dage i dette Stykke ei er bunden til at følge Homer, og ei behøver at tage Krigshelte til Hoved=Personer i sit Digt. Vi kjende nu ædlere og blidere Fortrin hos Mennesket end hint rasende Krigermød. Den velgjørende sokratiske Wiisdom, den redelige catoniske Patriotisme, den aristidiske Retfærdighed, den antoninske Menneskekjærlighed, den titiske Veldædighed, og den preussiske Frederiks store Konge=Aand henrykker, forbedrer, forædler og fornoier os nu mere, end hine græske, haarde og ubøielige Krigere. Imidlertid da Krigen til alle Dage har været den Skueplads, hvor de menneskelige Lidenskaber og Evner spændes og virke i al deres Fylde, det Optrin, som bevirker den stærkeste Krisis af de menneskelige Kræfter, hvor Mod og Aands=Nærværelse og Enarraadighed og Selvstændighed og Klogskab og moden Erfaring, ja selv Udelmodighed og Menneskelighed sættes paa den haardeste Prove: saa har altid Krigens Scener givet Helte=Digteren det rigeste Stof og den mest Føde for hans Indbildning og Genie. Men derfor maa man ikke nægte, at Freden jo og har sine Helte, som fortjene at besynges af Helte=Digteren. Man har sagt, at Heltedigteren bør laane sine Helte af den fjerne Oldtid, og ikke af sine Jævnaldrende. Denne Regel har nogen Grund i den menneskelige Sjæls Natur og dens Forestillings=Maade.

Enhver Nation har sin heroiske Tidssalder, hvor Fabel og Historie tabe sig i hverandre, en Tidssalder, i hvilken man tænker sig Forsædrene langt større baade af Sindss- og Legems-Kræfter, end de nulevende Mennesker. Med Bæsfrygt blandet med Rædsel tænker man paa, og horer fortælle om disse Oldtidens Kæmper og deres Bedrifter. Hvo af os har ikke læst om, eller i det mindste i Almuestuen hort fortælle om Holger Danske, og Roland, og Svend Felding, som var 15 Alen under Knæ, og Rammund, som efter Bisens Forskydende havde 100 Alen til Buxes-Toi og 15 til Buxes-Kiemme, og hvo af os har ikke i sin Barndom gysset ved Forestillingen om disse Riser, ja vel frygtet for engang at møde saadan en Jætte. Vor Almue troer endnu stadig saadan Kæmpe-Vætsfordums Tilværelse. Saadanne vare og Homers Helte. Diomedes slyngede en saadan Steen mod Vneas, som ingen nu levende formaaede at løfte (Iliad. 3, 303). Oldtingen Nestor, naar han opregner sine Ungdoms-Bedrifter, taler om Helte, med hvilke han havde levet, mod hvilke den nærværende Slægt kun var Puslinger og Dverge. Digteren, som vælger sine Personer af Oldtiden, har derfor den Fordeel, at hans Fortælling lettest finder Tiltro, naar han tillægger sine Helte usædvanlige og overordentlige Egenskaber, thi hans Læsere have allerede disse overspændte og kolossalske Ideer om Fortidens Mennesker. Men som en Nation mere og mere cultiværes, og saadanne Fordomme efterhaanden forsvinde, bliver det mindre fornødent for Digteren, at tage Hensyn i sit Værk paa saadanne Folks Meninger.

Saameget om Helteedigtets Væsen; nu noget om dets Verses-Art eller Stavelses-Maal.

Horats siger, at Homer har viist, quo numero Helteedigteren skulde synge. Ved numerus forstaaes baade Mænsuren eller Rhythmus, Faldet eller Cadencen i Talen, og Cæsuren eller Endesaldet. Pes er et vist Antal af lange eller

forte Staveller, f. Ex. *tempora*, en *Dactylus*, *andax*, *Spon-*
daeus. Scansionen afmaaler Verset efter dets *Pedes*, og
 udgjor den saakaldte *Cæsur* eller *Rhythmus*, hvorpaa Versets
 Musik, Velklang og harmoniske Tryllekraft beroer. Det Ord
Rhythmus har flere Betydninger (*Cicero* definerer *rhythmus*
 saaledes: *Distinctio et æqualium et sæpe variorum inter-*
vallorum percussio numerum conficit); men i Almindelighed
 tilkjendegiver det dog en vis Jævnhed, Orden og *Æns-*
formighed i Følgen af Toner og Bevægelser. Den har i og
 for sig selv en physisk og behagelig Virkning paa Menneskets
 Dre og Sjel. Aarsagen dertil er uden Tvivl den Forbindelse
 mellem, eller den Blanding af Forandring og *Ænsformighed*,
 som er vor Sjel saa behagelig, baade fordi den beforder og
 tilfredsstiller dens første Grund=Evne: Virksomheds=Dristen,
 hvorefter jeg tilforn har talt. At *Rhythmus* har denne Virk-
 ning, kan enhver overbevise sig om, som er opmærksom paa,
 hvad der vedsfares ham, eller hvad han føler hos sig selv,
 hvor den forekommer hans Dre. Høre vi en uordentlig og
 staktil Lyd og Bevægelse, f. Ex. naar det regner, naar
 Mange trampe med Fodderne, eller en Dør staaer og slaaer
 op og i: da agte vi enten ikke derpaa, eller, om det bliver
 saa stærkt og vedvarende, at vi nødes til at bemærke det, da
 føle vi Rødsommelighed, ja vel Fortrædelighed derved, ligesom
 Lunen er til. Derimod, høre vi visse Slag eller Toner
 at følge i lige afmaalte Mellemrum eller Tacter paa hver-
 andre, da lytte vi strax til, thi det er noget nyt og usæd-
 vanligt fra den forvirrede Lyd, som ellers dagligen pleier at
 lide for vore Dren. Af en vis Instinct, og uden næsten at
 være os det selv bevidst, begynde vi hos os selv at tælle
 Tacterne, Slagene, og det fornøier os, naar de træffe ind i
 det Dieblif, vi ventede. Saaledes tælle og høre vi med For-
 nøielse Bølgerne i lige Tidsrum at bruse ind paa Strands-
 bredden; saaledes tælle vi og høre med Fornøielse Slagene af

den galopperende Hests Fodder, som Virgil saa malende har beskrevet i den bekjendte Linie

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum; saaledes Perpendikkelenes Secund=Slag i Uhret; saaledes det marscherende Geleds tactmæssige Skridt etc. etc. Selv Arbeideren iagttager, uden at vide det, denne Rhythmus, finder en hemmelig Behag deri, og sit Arbeide ligesom lettet derved. Smedesvendene fore den tunge Hammer til Ambolten i rhythmiske Slag, som Virgil siger om Cycloperne: in numerum brachia tollunt; og Tærsterne holde tactmæssige Pleielslag med hverandre. Matrosernes Frisnings=Naab under Skibsarbeidet holder Kræfternes Anspændelse i denne rhythmiske Gang. Den lærde Bossius taler om en Barbeer, som ragede og kammede ham i rhythmiske Tacter, snart i Dactyler snart i Spondaer snart i Trochæer. Dette er den meest enkleste Art af Rhythmus; men hertil kan komme en Grad af Orden, saaledes at hvert tredje eller fjerde Slag eller Tone udmærker sig med et Eftertryk blandt de andre. Disse Variationer ere utallige, hvilket især sees af Musiken, hvis inderste Væsen beroer paa denne Rhythmus og dens Virkning paa Mennesket; og hvormeget den formaaer at stemme det menneskelige Gemyt i alle Luner, det bevidner saavel den ældre som nyere Historie. Af dette er det allerede begribeligt, hvorfor alle Folk ere faldne paa at give et Digt Rhythmus. Digtet har til Diemed at stemme Tilhørerne eller Læserne i en vis jævntartig Lune: Heltedigtet i den høitidelige og alvorlige, Oden i den muntre og lidenskabelige, Sorgesangen i den tungsindige. Denne Lune opvækkes og underholdes fornemmelig ved Digtets Tanke, Billeder og Forstillinger, men befordres tillige overmaade ved den Rhythmus, hvori Verset er skrevet, det er, ved dets høitideligere, langsommere, alvorligere, eller ved dets muntre, raske, lettere Gang, som ved de idelig gjentagne Slag og Indtryk

paa Dret underholder den Lune, som Indholdet fordrer. Quintilian siger (Lib. IX, 4, 10): *Natura ducimur ad modos. Neque enim aliter eveniret, ut illi quoque organorum soni, quanquam verba non exprimunt, in alios tamen atque alios motus ducerent auditorem.* — — — *Quod si numeris ac modis inest quædam tacita vis, in oratione est vehementissima: quantumque interest, sensus idem quibus verbis efferatur, tantum, verba eadem qua compositione vel in exitu jungantur vel in fine claudantur.* — Cicero i sin Orator (Cap. 70) tilskriver især numerus den uimodstaaelige Virkning af Demosthenes' Taler: *Demosthenis non tam vibrarent fulmina illa, nisi numeris contorta ferrentur.*

Homer valgte Herametret til sit Helteedigt. Det bestaaer af sex pedes, som kunne være Daktyler og Spondæer i Flæng, naar kun den femte Fod er en Daktylus, og den sjette en Spondæus eller Trochæus, f. Ex.:

Donec eris felix, multos numerabis amicos.

Dette Versemaal har man fundet at have en vis alvorlig Majestæt i sin Gang, da man kunde temperere Daktylernes hurtige Flugt med de mellemkommende vægtige Spondæers Eftertryk, og valgte det derfor til Helteedigtet. Aristoteles siger om Herametret, som og kaldes versus heroicus, at det er *σταυρωτάτον καὶ οὐκωδιστατόν* α: høitideligt og prægtigt. — Versus pentameter bestaaer af fem pedes, som deles i to Dele: den første halve Deel har $2\frac{1}{2}$ pedes; de to første kunne være en Daktylus eller Spondæus, men den halve pes maa altid være lang:

Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.

I den øvrige halve Deel maae de to første være Daktyler; den sidste Semipes er anceps. Dette Stavelsemaal falder Horats versus impariter juncti, fordi Pentametret afvejer med Herametret. Ovidius siger:

Venit odoratos Elegeia nexa capillos,
Et puto pes illi longior alter erat.

Elegien valgte dette Stavelsemaal. Ved Elegien forstaaer man i Almindelighed Klagesange. Men dens Omfang er videre. Ikke alene den Modløse og Fortvivlende udøser i den sin Klage, men den kan tage mod enhver blid Affect, som neddykker Sjelen i en stille Melancholie og festlig Alvorlighed, thi selv Glæden har sine Taarer, og den tungsindige Lune er ofte fuld af bitter-sød Vaande. Elegiens Tone er blid og søm og fjælen og klagende, ikke voldsom, opfarende, stormende, fortvivlende. Enhver blid Affect lader sig udtrykke i Elegien: Klagen over Tabet af en elsket Ven, Smerten over hans Trosløshed, over ethvert modende Vanheld i Livet; Taknemmeligheds ædle Følelser, og det opfyldte Ønskes erkjendelige Glæde. Opfinderen af Elegien var ubekjendt til Horats' Tid, og det hjælper os da ei at gjette. Tiden har misundt os de græske elegiske Digtere. Men Romerne kappedes med dem om Rangen. Af disse have vi tre: Ovidius, Catullus og Propertius, hvis Digte ere Mesterstykker i det Slags.

Iambus er en prosodisk Fod, hvor en lang Stavelse følger paa en kort. *Versus iambicus* bestaaer af fire, sex, eller otte pedes, og kaldes deraf *quaternarius*, *senarius*, eller *octonarius*. De ulige Fodder: 1, 3, 5, 7, kunne være enten Daktyler, Jamber, Spondæer, eller Anapæster; de lige Fodder: 2, 4, 6, 8, ere alene Jamber, dog saa at der i Enden kun er en Jambus eller Pyrrichius. Exempler herpaa findes i ethvert prosodisk Compendium; og min Hensigt er her ikke at indlade mig i prosodiske Undersøgelser; kun saa meget omtaler jeg, som behøves til at forstaae vor Digter. — Digteren fandt da Jamben stiftet til Satiren, til Komødien, til Tragoedien, og til Dialogen i Skuespillet. Horats angiver selv en af Aarsagerne: *populares vincentem strepitus*, fordi den kunde døve Parterrets Støien. At det er sandt,

begriber man allerede af Jambens Natur: den bestaaer af en fort og en lang: dens Gang er altsaa hurtig, dens Slag forte, men vægtige og eftertryffelige og lydelige, da den forte ligesom jager den lange afsted. Den er skabt til Action, fordi den er let, og fylder Dret, og træffer hvert Dieblif i den daglige Tale. Horats' ti første Epoder ere skrevne i Jamber. Saaledes og Tullins Maidag, og man kan ved at læse den overbevise sig om, at Jamben har de omtalte Egenskaber, f. Ex. i hin bekjendte Apostrophe til Lærken: »O lille søde Flois-tenist« etc. eller

»I denne stille Ro, hvor Liv er daanet hen,

Hvor Sands og Overlæg for Phantasien rommer« etc.

Evald har skrevet sit heroiske Syngespil Balders Død i Jamber, hvilket giver det en hoi majestætisk theatralisk Gang. — Opfinderen af Jamben er Grækeren Archilochus. Acron, en gammel Scholiast over Horats, fortæller ved sjette Epode en Anekdote, som kan oplyse Horats' Udtryk Archilochum propria rabies armavit iambo. En Mand, Lycambes, havde lovet Archilochus sin Datter, men, uvist af hvad Mars sag, gav Digteren Kurven. Dette forbittede ham saameget, at han flettede en Svøbe af bidende sarkastiske persiflerende Jamber, med hvilken han saa ubarmhjertig hudflettede sin Svigersfader og hans Datter, at de begge i Fortvivlelse hængte sig selv. Horats melder et andet Sted om det samme i den første Bogs nittende Epistel, hvor han taler om sine Satirer:

Parios ego primus iambos

Ostendi Latio, numeros animosque secutus

Archilochi, non res et agentia verba Lycamben.

og strax derpaa om Alcæus:

Non socerum quærit, quem versibus oblinat atris,

Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.

80 *socci* var et Slags lavhælede Skoe, som Acteurerne i Komœdien brugte. — *cothurni* vare høihælede Halvstøvler,

paa hvilke Tragoediens Helte fremtrinede, for at hæve sig, og give sig den kæmpemæssige Anseelse, som Folke=Meningen til=lagde Oldtidens Helte. — 83 *Musa dedit fidibus referre*. Den fjerde Versart, som Horats nævner, er den lyriske. Dens Navn forkynder allerede dens Natur og Oprindelse. Dens almindelige Charakteer er, at den er bestemt til at assynges med Accompaniment af Harpens eller Lyrens Toner. Derfor siger Horats: *fidibus* (Dativus) *dedit, concessit*, gav Strengen. Sang er Følelsens naturlige Sprog, og den lyriske Poesie er derfor en Gienlyd af det rørte Hjertes Følelser og Lidenstkabens ukunstlede Stemme. Enhver levende Følelse har sin Tone. Naturen har stiftet den nøieste Forbindelse imellem Ore og Hjerter. Sangen er det kraftigste Middel til at fremkalde og underholde enhver lidenskabelig Sindssbevægelse. Barnet og den Gamle underholde ved uvilkaarlige Toner, som Gienlyd af deres Sjæls Stemning, deres glade eller tungsindige Lune. Hiertet fortolker enhver Lidenstak i Sang, naar dens første heftige Oprør og stumme Anfald er forbi. Davids Harpe klagede sorgelig ved Jonathans Grav, og i de samme Strenger, ved hvis glade Toner han manede den Tungtsindigheds=Dæmon, som havde besat Saul, udgydede han sit ængstede Hjertes Veemod, fortolkede sin Sjæls Begjeringer for Jehova, og skaffede den Duellsens og Angerens Smerte Lust, som fortærede Marven i hans Been. Den lyriske Poesies Natur fører det altsaa med sig, at den altid er en Ytring og et Udbrud af en eller anden Affect eller varm Følelse i Sjelen; og deraf følger igjen, at den maa følge Affecternes Gang, og rette sig efter deres Væsen, og denne er, at de ikke følge den kolde Tanke's jævne langsomme Skridt: den er varm og heftig, tillader sig derfor Spring og Bendinger, som ere uventede og overraskende; dens Sprog er stærkt og sandseligt og billedrigt og hyperboliskt, ikke methodiskt, overlagt og tydeligt. Affecten striger som

Kæfetten med en Fart, til den naaer fit Røgepunct, hvorpaa den igjen aftager og daler. Alt dette maa det lyriske Digt iagttage. Og da Affecten har utallige Grader og Skatteringer fra det første Sted, som vækker den, indtil den højeste vilde Enthusiasme: saa kan der og gives utallige Arter af lyriske Digte, men enhver Art maa mere eller mindre beholde den lyriske Poesies Hoved=Charakteer. Væsentlige Egenskaber ere: Varme, Affect, Begeistring, dristige, overraskende Vendinger og Overgange, Høihed og Liv og Dristighed i Udtrykket, og Korthed, skjøndt alt dette varierer paa mange Maader fra den pindariske Ode, som paa Ornevinger hæver sig i Skyen, til den anakreontiske, som duster hymettist Honning, og, som Bien, surrer om fra Blomst til Blomst for at suge deres Nektar. Det tilstaaer man, at Oden er det poetiske Genies Provesteen; ikke at den fordrer mere Talent end Epopeen eller andre større og vigtigere poetiske Værker, men fordi Digteren her har Leilighed til at vise sig mere som Digter, end noget andet Sted. Oden forlanger høi Digter=Flugt, bacchantisk Enthusiasme, dristige Metaphorer, stærke Billeder, lysende og stærke Penselsstrøg, nye og usædvanlige Tanke og Tanke=Forbindelser; kort sagt: mens divinior et os magna sonaturum. Den er den Afgrund, hvor saa mange, som med ikariske Vinger vovede sig over dens Dyb, fandt deres Grav. Dette er de almindelige Mærker; men de enkelte Skatteringer ere mangfoldige. Dens Tone, siger Sølger, er enten høi og sublim, eller blot alvorlig og pathetisk, eller vel endog lunefuld og kjælen. Saa mange Skatteringer der ere i Tonen fra den gennemtrængende Trompet ned til den blide Floite, saa mange ere Tonerne, i hvilke Ode=Digteren kan synge. Lige saa forskjellig er ogsaa Planen og Ordenen i Odens Tanke. Undertiden see vi Digteren i Affect fra Odens Begyndelse, uden at vide eller faae at vide, hvad der satte ham i Bevægelse, forend ved

Enden. En anden Gang fremsætter han strax fra Begyndelsen sin Gjenstand, forlader den derpaa, og forfølger de Forestillinger og Følelser, som den ledte ham paa (f. Ex. Horats' Sic te diva potens Cypri etc.), snart opholder han sig ene og alene ved Gjenstanden. Saa ulige som Oden er i sin Plan, saa usikkert er det og, at angive dens Materie. Oden har, siger den nys nævnte Sulzer, intet eget Stof; enhver Tanke, enhver Gjenstand kan blive dens Stof; det kommer an paa, med hvilken Varme, hvilken Bending, hvilket Lys Digteren fatter den. Hvo der saa let kan fatte Jld som Horats; enhver, hvis Indbildningskraft har saa sublimt et Eving, hvis Phantasie tager saa høi en Flugt, finder Ode=Stof ved enhver Leilighed. Nogle Ode ere ellers mere betragtende og philosophiske, andre mere malende og phantasierige, andre igjen mere følende. Exempler paa alle tre Slags findes hos Horats.

Vers 86 — 113.

„Kan og forstaaer jeg ikke at give ethvert Arbeide sine Skatteringer og sin Farve, hvi lader jeg mig da skjælde for Digter? Og hvorfor vil jeg hellere, af en taabelig Undseelse, gaae hen i min Uvidenhed, end lade mig undervise? Et komiskt Emne lader sig ikke foredrage i tragisk Stiil; og lige saa lidet fordrager Tjyestes' Maaltid at fortælles i Selstabs=Zonen og i Vers næsten passende til Komødien. Lad ethvert Slags beholde den Plads, som Smag og Belansthensdighed anviser det. Dog hæver Komødien undertiden Røsten, og den vrede Chremes tordner stærkt paa sin vanartige Son; ligesom den ellers tragiske Helt udtrykker sin Sorg i Hverdags=Sproget. Telephus og Peleus, naar de begge fremkomme paa Theatret nogne og landflygtige, bortkaste al Bombast og alenlange Ord, om de ellers ønske, at deres Klage skal røre Tilhørernes Hjerter. Men det er ikke nok, at et

Digt er feilsfrit; behageligt maa det være tillige, for at kunne stemme Tilhørernes Sjæl i enhver Lune. Det menneskelige Die møder den Leende med sit Smil, og den Grædende med sin Taare. Vil Du, at jeg skal græde, maa Du selv græde først; da vil dit Uheld røre mig, min gode Telephus eller Peleus! Lægger Digteren dig Ord i Munden, som ikke passe til din Forsatning, da vil jeg enten gabe eller lee. Til en sorgelig Mine hører sorgelige, til en vred truende, til en munter lystige, til en alvorlig alvorlige Ord. Thi Naturen stemmer Mennesket først indvendig fra efter alle Lyffens Afverlinger: snart fylder den os med Glæde; snart ophidser den os til Vrede; snart piner den os, og knuger os under Sorgens Byrde til Jorden: siden bruger den Tungen til at fortolke Sjælens Fornemmelser. Passer Ordene ikke til den Talendes Forsatning, da ville de romerske Riddere og Fodfolk opslaae en Skoggerlatter.“

Philologica.

86 *Descriptas vices* 3: definitos natura carminis modos et varietates. Oden har sin Tone eller Farve, Eposen sin, Elegien sin, Komoedien sin, Tragoedien sin: den maa en Digter ikke blande; han maa vide at give ethvert Arbeide sin rigtige Colorit. Udtrykket er laant af Malerkunsten: en Apelles maa forstaae at blande Lys og Skygge, at skattere sit Arbeide: saaledes ogsaa Digteren at give ethvert Stykke sin Farve, sin Stil, sit Udtryk, sit Stavelsesmaal. „Giver ikke den bittre Jambe Elegiens Sødhed, ikke den sømme Elegie Jambens Galde.“ Quintilian, naar han taler om den forskjellige Tone og Foredrag i Talen, Komoedien, Tragoedien, Historien, udtrykker Horats' *descriptas vices servare* saaledes: *Sua cuique proposita lex, suus cuique decor est. Nec comoedia in cothurnos assurgit, nec tragoedia socco ingreditur.* — 87 *si nequeo per naturam, si ignoro per*

artem. — 91 *coena Thyestæ* var et forslidt tragiskt Ernne
 hos de Gamle. Horats nævner det derfor her som Exempel.
 Thyestes hørte til den pelopiske Familie, som Horats et an-
 det Sted kalder sævam Pelopis domum formedelsf de mange
 blodige Optrin, som havde tildraget sig i samme, og givet
 Digterne overflodig Stof til deres Tragoedier. Pelops var
 Fader til Atreus og Thyestes. Denne levede i et skændigt
 Bekjendskab med Europa, sin Brodersone, og avlede med
 hende en Son. Broderen Atreus, for at hævne sig, slagtede
 denne Horeunge, og indbød Faderen til Gjest paa sin egen
 Son. Thyestes, for at hævne sig igjen, besvangrede Pelopea,
 Atreus' Datter, og avlede med hende Egisth, som siden
 dræbte Atreus og derefter Agamemnon, Atreus' Son, Thye-
 stes' Broderson, og havde utilladelig Omgang med hans
 Gemalinde Klytæmnestra. Disse Grusomheder hævrrede siden
 Agamemnons Son Orest, som dræbte baade Egisth og Kly-
 tæmnestra, og bemægtigede sig Tronen i Mycene. Seneca
 og Ennius blandt Romerne havde behandlet denne Historie i
 Tragoedier. — 94 *Chremes tumido delitigat ore*. Chre-
 mes er Faderen i Terents' *Heautontimorumenos*. Det
 Sted, Horats her sigter til, synes at være, hvor Chremes
 (V Act IV Sc.) saaledes tiltaler sin udsvævende Son: „Non,
 si ex capite sis meo natus, itidem ut ajunt Minervam
 esse ex love, ea causa magis patiar, Clitipho, flagitiis
 tuis me infamem fieri.” — 95 *plerumque* hører til tra-
 gicus. — *sermo pedestris*, λογος πεζος, det lave, jævne
 Sprog, som bruges i daglig Tale. — 96 *Telephus et Pe-
 leus*, to tragiske Sujets af den græske Helte-Alder. Baade
 Sophokles og Euripides bragte dem paa Skuepladsen. De
 vare to Prindser af kongelig Familie, som ved en ublid
 Skjebne bleve udjagede fra Land og Rige, og fornedrede til
 Trang og tiggefærdig Armod maatte flakke omkring i frem-
 mede Lande, og havde mange Eventyrer. — 97 *ampulla*,

en Flaske eller Krukke med en smal Hals og vid Bug, metaphorisk overdraget paa Talen: Svulst, Bombast, hoitragende Stil. — *sesquip. verba*, halvanden Fod lange Ord 3: Ord, som fylde meget i Dret, men give kun lidet at tænke for Forstanden, eller, som Cicero siger, *inanis verborum strepitus nulla probabili sententia subjecta*. Aristophanes dadler Eschylus for saadanne hoitlydende og styltende Udtryk, og for at betegne denne Feil danner han selv et saadant sesquipedale verbum *κομποφακελορρημων*. — *Pro-jicit*. Nogle have, aldeles mod Horats' Mening, villet forklare *projicit* ved profert, kommer frem med, da det dog absolut maa være bortkaster 3: glemmer. — 99 *Non satis est, pulchra esse — sunt*. Dersom Læsemaaden *pulchra* skal beholdes, saa maa man nok derved forstaa feilfrie, regelrette, fort: alle de Egenheder, hvorved et Digt finder Forstandens og Kritikens folde Bisald, og det modsættes *dulcia*, som bemærker de Skjenheder, hvorved det rører Hjertet, og taler til Følelserne. Horats sætter *pulchra* imellem *emendata* et *exactis minimum distantia* (*Ep. II, 1, 72*) 3: som have smukke Billeder og Figurer. Ellers har Bentley en Conjectur, som han understøtter med et Miskpts Auctoritet: han vil læse *pura* for *pulera*, og han beviser med Exempler, at *pura* verba er det samme som *civilia*, *popularia*, *pedestria*, *quotidiana*, daglig Tale og Hverdags-Sprog, og de modsættes da *ampullis* et *sesquip. verbis*. — Et andet Sted hos Horats (*Serm. I, IV, 54*) faaer deraf Lys, naar han siger, at det til at være Digter ikke er nok, *puris versum perscribere verbis*. Conjecturen er ingenieur, men *pulchra* kan gjerne blive staaende, og *pura* kan paa de anførte Steder gjerne beholde sin sædvanlige Bemærkelse: reent, correct Sprog. — 101 For *adsunt* læser Bentley *adflent*, og deri har han Medhold af en Deel Critici og Mss. Udtrykket bliver derved lettere, og man har

andre analogiske Ord af samme Composition, som *adgemo*, *adstupeo*, *adtremo*. — 104 *Male si mandata loqueris*. Batteur lod sig af Udtrykket forlede til at troe, at Horats her gav Skuespilleren Negler for hans Action og Declamation, da Horats dog slet intet har med ham at gjøre, men alene med Digteren, som skriver for Skuepladsen. Denne Misforstaaelse har jeg søgt at forebygge ved min Oversættelse. Skuespilleren maa være saa stor som han vil, han maa have den bedste Action og Declamation, der maa være al mulig Skjønhed og Sandhed i hans Spil, han maa være en Esop, Roscius, Garrick, Lodemann, Rose, — dersom Digteren ikke arbejder med ham til een Hensigt, dersom han lader Skuespilleren, naar han begynder at tale, sige Ting, som aldeles ikke passe paa hans Person og Forsatning, og føre et Sprog, som intet Menneſte i saadanne Omstændigheder vilde bruge: da forvirres Tilſkueren ved Contrasten imellem hvad han seer og hører, og han tænker da: *quidquid ostendis mihi sic, incredulus odi*. Al Sandhed er borte, og Illusionen hører op. — 108 *intus ɔ: in animo*. — *fortuna*, Forsatning af Glæde, Sorg, Brede. — *juvat, delectat, mulcet*, ikke, som Dacier vil, *juvat ad iram*. — 113 *Romani equites peditesque*. Bentley vil forandre *pedites* til *patres*. Han mener, at det baade strider imod Talebrugen og Horats' Mening, at læse *pedites*. Den almindelige Inddeling af det romerske Folk var i: *Senatus, equites, og populus*. Men *pedites* bruges ikke lettelig for *populus*, uden i Krigsproget. Desuden har Horats ved adskillige Leiligheder ladet sig mærke med, at han regner kun lidt paa Almuens (*plebs, populus*) Dom og Smag i Henseende til Kunst og Genie=Verkers Bedømmelse; og man kunde snarere troe, at saadanne Farcer og smagløse Theater=Stykker skulde fornøie end lede den. Og den sande Mester bør derfor alene bekymre sig om de høiere Classers (*equites patresque*)

Bifald." Disse Erindringer ere i sig selv rigtige nok, men hindre dog ikke, at Horats jo gjerne her med Flid kunde bruge det komiske Udtryk *equites peditesque* som to Hoveds-
 Classer af det hele romerske Folk.

I n d h o l d.

Horats havde talt om den Versart og det Stavelsemaal, som var paaeligst for ethvert Digt. Nu gaaer han videre, og taler om det Sprog, den Stil, det Udtryk, den Tone, den Farve, som Digteren, især den dramatiske, — thi denne har Horats nu egentlig med at gjøre — bør iagttage, naar han vil naae sin Hensigt et *delectare et prodesse*. Han maa blive Natur og Sandhed tro, lade de Personer, han indfører i sit Stykke, tale i et Sprog, som passer med deres Situation, med deres Charakteer, og med den Lune, i hvilken de befinde sig. Komoedien har sit Sprog, Tragoedien sit, som ikke maa blandes. Da Komoedien laaner sit Stof og sin Handling af det daglige og borgerlige Liv, saa maa dens Sprog og Tone ikke hæve sig meget over det Daglige og Almindelige, thi ellers viger den fra Sandhed og Natur, — kun at Raadheder og Platheder og Pobel-Vittighed og Tvetydigheder, ved hvilke Dyden rødmere og den Forstandige ærgre sig, ere borte. Romernes Plautus og Danmarks Holberg ere ikke altid i denne Henseende dadelstrie.

Tragoedien, hvis Emne er stort og vigtigt, og hvis Helte ere Mænd af første Rang, Fyrster og Oldtidens Hærførere, af hvilke man venter Cultur, Fiinhed og Urbanitet i Ord og Sæder, maa føre et andet Sprog, end Komoedien. Helten maa røbe sin Stand, Udel og Opdragelse i de Tansker, han kommer frem med, i de Udtryk, han bruger; dog bemærker Horats tillige, at denne Regel ikke er saa ganske uden Undtagelse, at jo Komoedien undertiden kan hæve Næsten, og nærme sig til Tragoediens Tone. I Komoedien kom-

mer ogsaa Personer for, hvis Charakteer og Forfatning tillader et høiere Sprog end det sædvanlige, naar enten Sagens Vigtighed eller Personernes Værdighed eller Affectens Hestighed forlanger et stærkere og mere veltalende Sprog. Enhver Affect gjør overhovedet veltalende, og naar den aabner Munden paa et Menneske af Cultur og Opdragelse, da er dens Sprog stærkt, eftertryffeligt, malende, og værdigt. Stedet hos Terentius ophyster Sagen. *Justus dolor patris* gjør denne skønne Tirade naturlig og sand. — Tragoedien paa den anden Side nedstemmer ogsaa undertiden sin Tone til det lavere. Naar nemlig den tragiske Helt kommer i en saadan Stilling, at det høie og prægtige Sprog vilde disharmonere med hans hele Sjæls Lune og Følelser, naar Helten triner frem forfulgt af en misundelig Skjæbne, nedstødt fra sin Værdighed, overvældet med Kummer og Lidelser, og alt dette staaer med stærke Træk præget i hans Ansigt, Stilling, og hele udvortes Anstand; og naar han nu skal til at tale: da vente vi at høre Naturens sande Tone og Stemme, en Stemme, der gjenlyder af de Følelser, som fylde hans Hjerte, som skulde gjennemtrænge vore Hjarter med sympathetisk Medsynd, og lokke Lærere af vort Dø. Begynder han nu at storme løs paa vor Indbildning med Billeder, Hyperboler, prægtige og pompøse Malerier, med *ampullis* og *sesquipedalibus verbis*: da føle vi, at det ikke er den virkelige Telephus, ikke Sandhed og Natur der taler; al Illusion falder bort, og vi vende os med Uvillie fra Skuepladsen. Den Regel, som Horats her giver den dramatiske Digter, giver Quintilian Læren, som og paa sin Maade maa forstaae at træffe Tonen for enhver Følelse og Affect. *Commoveturne quisquam ejus fortuna, quem tumidum, ac sui jactantem, et ambitiosum institorem eloquentiæ in ancipiti sorte videat? Non, immo oderit verba aucupantem et anxium de fama ingenii, et cui esse diserto vacet.* — *Quidquid*

meris adjicietur affectibus, omnes eorum diluet vires, et miserationem securitate laxabit. (*Inst. XI, 1, 50, 52*). Men for at træffe denne rigtige Farve og Tone, maa Digteren kunne gaar over i enhver Affect, og tænke sig ind i enhver Situation. Alting beroer paa den rigtige psykologiske Bemærkning, som Horats angiver: *format nos natura intus ad omnem fortunæ habitum*. Menneskets Inderske stemmes først, Affecten begynder indenfra. Glæden jager Blodet afsted gjennem hver en Aare, udvider Hjertet, sætter Livsaanderne i Bevægelse, giver Musklerne et frit og uhindret Spil, kommer Dinene til at tindre. Vreden bringer Blodet til at fuge omkring Hjertet, driver det med voldsom Fart ud i Legemets yderste Dele, spænder hver en Sene, hæmmer Aandedrættet og gjør det fort og stønnende, og sætter den hele Maskine i convulsiviske Krampetræninger. Neppes kan nogen Beskrivelse paa de Forstyrrelser og Fortræninger, som Verden anretter i og paa det menneskelige Legeme, være stærkere og skjønnere end den, Seneca giver i sine Bøger de ira. Nogle Træk af det gyselige-skjønne Maleri ere disse (I, 1): *Flagrant et micant oculi, multus toto ore rubor, exestuante ab imis præcordiis sanguine; labia quatiuntur, dentes comprimuntur, horrent ac subriguntur capilli, spiritus coactus ac stridens, articulorum se ipsos torquentium sonus, gemitus, mugitusque, et parum explanatis vocibus sermo præruptus, et complosæ sæpius manus, et pulsata humus pedibus, et totum concitum corpus magnasque minas agens*. Rummer og Sorg ængster og flemmer Hjertet (angit); Blodet størkner i sit Lob, Livsaanderne fryse, hver Spændekraft slappes, det klare Die mørknes, Hovedet synker kraftløst, som den visnende Balmue, til Siden, og det hele Legeme hænger segnende mod Jorden (*gravi moerore ad humum deducit*). Terents udtrykker samme Tanke i sin *Hechra* (III, 3, 20): *Omni-*

bus nobis ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus. — Alle disse Skikkelser maa Digteren kjende, alle Videnskaberne's naturlige Virkninger paa Mennesket maa han vide, for at træffe den sande Tone i de Ord og den Tale, som han lægger sin Helt i Munden. Og tænker han at naae sit store Maal, at røre det menneskelige Hjerter, da maa han for alting selv være rørt og gennemtrængt af den Følelse, han tænker at opvække hos andre. Den, som vil aflukke andre Glædens Smil, maa selv ved Smil og Mine forkynde Glæde, og den, som vil fremkalde Taarer af sin Broders Dø, maa selv være rørt indtil Taarer. En vis Sympathie forener den hele Natur. Naar to Strenger staae i samme Tone, lyde de begge, naar man rører den ene. Naar et heelt Selskab leer, maa jeg af en ukjendt Trang lee med, om jeg og aldrig ved Aarsagen; og en Mængde af mørke Ansigter omkring mig kysker Munterhedens sidste Smil bort af mit Dø og Mine. Læser jeg Smerten i min Broders, min Vens Dø, eller dens klagende Tone rører mit Dø; strax er der en sympathetisk Streng, som gjenlyder i mit Hjerter, og jeg stemmes til Graad og Veemod. Det er hvad Horats kaldes *ridetibus arident, flentibus adflent humani vultus*. Sagen er denne. Hvad som kommer fra Hjertet, gaaer til Hjertet, og hele Hemmeligheden bestaaer i, at man føler hvad man siger, og selv er gennemtrængt af den Videnskab og Følelse, man vil opvække hos Andre. Regelen er kort, men Udvøelsen fordrer stort Talent og meget Studium; og derfor vare de Skribenter, som arbejdede for Hjertet, og virkede til blivende Nytte paa Mennesket, saa saa og sjeldne. — Som en Commentar over dette Sted kan man eftersee *Cic. de Oratore lib. II, c. 45; Pers. Sat. I, 85 — 91*, og Ernestis skønne Commentar over Quintilians Ord: *Pectus est, quod disertus facit*.

Vers 114 — 127.

„Der er fremdeles stor Forstjæl paa, om Davus taler, eller hans Herre; om den erfarne Olding, eller den hidfige blomstrende Yngling; om en fornem Frue, eller en omhyggelig Amme; om den bereiste Kjobmand, eller den hjemmesiddende Bonde; om en Colcher, eller en Assyrier, en Thebaner eller en Argiver. Følg erten det almindelige Sagn, eller, om du vil digte, da bliv Natur og Sandhed tro. Lader du for Exempel, som Digter, den navnkundige Achilles fremtræde paa Skuepladsen, da være han daadbegierlig, hidfig, uforsømlig, streng, han nægte, at Lovene vedkomme ham, og afgjøre alting med sin Kaarde. Medea være trodsig og uforsørdet, Ino grædenem, Trion troløs, Jo ustadig, og Drestes tungsindig. Men vover du at bringe et nyt Sujet paa Skuepladsen, og selv at skabe en ny Charakter, da giv den Selvstændighed, og lad den ligne sig selv fra Begyndelsen til Enden.“

Philologica.

114 *Davusne loquatur an herus*. Ved dette Sted er stor Uenighed blandt Critici om den rette Læsemaade. Nogle læse *Divusne an Heros*: saaledes Bentley uden at anstille nogen Kritik over dette Sted. Andre læse *Divesne an Irus*, andre *Davusne an herus*; og andre *Davusne Erosne*. — Sagen var: Man begreb ikke, hvorledes Horats kunde sætte *Davus* og *Heros*, en Tjener og en af Oldtidens Helte imod hinanden, da man meente, at det var overflødigt at sige Digteren, at han ikke maatte lade disse to Personer føre et og samme Sprog. Ved Læsemaaden *Divusne an Heros* bemærkede man, at Guderne sjelden komme paa Skuepladsen i Komøedierne; og naar man skulde lægge en Gud Ord i Munden, maatte de dog være menneskelige, dog man

havde da intet værdigere Sprog end Heroernes. *Divesne an Irus* syntes man og at have dette imod, at her ikke var nogen nøiagtig Mod sætning, da *Irus* er et nomen proprium paa en Staa der, *Dives* derimod et sælleds Navn paa alle Rige. *Lambinus* vil derfor læse *Davusne* — *Erosne*, det er to bekjendte Slave-Navne, dog med den Forskiel, at *Davus* er en listig, træst, falsk, *Eros* derimod en tro, ærlig og ensfoldig Slave: *Horats* skulde da sætte Slave mod Slave, og give den Regel, at Digteren maatte agte paa deres forskjellige Charakter, naar han lod dem tale paa Skuepladsen.

Alf alle Læsemaader forekommer mig ingen antageligere, end den, som læser *Davusne an herus*. (Kun mangler der kritisk Auctoritet: det er da kun en rimelig Conjectur). Mod sætningen er da naturlig og analog med de følgende, hvilket den ikke er efter *Lambinus*' Conjectur. Desuden er *Eros* som Slave-Navn altfor lidet bekjendt til, at det kunde bruges som appellativum for Tjener i Almindelighed, som: *Syrus*, *Dama*, *Davus*, eller *Lars* i vore Dage; og *Horats*' Erindring var just ikke nødvendig til sin Lids Digtere.

116 *sedula nutrix*. Man kunde vel med Wieland oversætte det, hengivne Hofmesterinde, for ikke med Ordet Amme at opvække et mindre ædelt Begreb, end *Horats* har tænkt. Ammerne i vore Dage ere just ikke de ædleste Creature. Vi see dem ikke paa vore Theatre at spille nogen betydelig Rolle. Derimod vare de i megen Ugtelse i gamle Dage, og næsten et væsentligt Meubel endog i Fyrste-Huse. Naar de der havde opfostret den unge Kongedatter, bleve de hos hende i hendes modnere Alder som Selskabsfoster og fortrølig Veninde. Prindsessen elskede altid den, hvis Bryst hun havde diet, og Ammen beholdt altid en moderlig Omhed og Kjærlighed for den unge Pige, i hvis Skjønhed, Forstand, og hele Lykke hun enten virkelig havde eller troede sig at have Deel. Ammen var derfor altid om hende, besad hendes hele

Fortrolighed, og var den, til hvilken hun betroede sit Hjertes hemmeligste Anliggender. Denne gif hende igjen tilhaande med Naad og Daad, og var hende især behjælpelig i en og anden lille Elfskovs-Handel. Hendes Alder og Erfaring gav hende tillige en vis Myndighed og Opsigt over den unge Piges Sæder, og i den Henseende var hun virkelig mere Hofmeisterinde efter vor Tid's Talebrug, end Amme. Selv i den bibelske Historie forekomme saadanne nutrices. Hvo erindrer sig ikke Rebeckas Amme Debora, som Jakob høitidelig lod begrave? — Dido havde endnu sin Gemals, Sichæus', Amme Barce hos sig; og Virgil erindrer tillige, at hun havde begravet sin egen hjemme i Tyrus. — I de gamle Tragoedier kom ofte saadan en Nutrix ind paa Scenen, og førte lange Samtaler med sin kongelige Fosterdatter. I en af Euripides' Tragoedier, Hippolytus, forekommer saadan en Dialog imellem Phædra og hendes Amme.

118 *Colchus* etc. Colcherne vare bekjendte som et grumt og barbarisk Folk; Assyrierne vare bløde og qvindagtige; Thebanerne grove og dumme (*Boeotum in crasso jurares aëre natum* *), dog frembragte dette Land Pindar og Epaminondas; Argiverne vare fine og slemme. — 120 *Honoratum* etc. Bentley anstiller en vidtloftig kritisk Undersøgelse over det Ord *Honoratus*, som, han mener, staaer her aldeles upasseligt. Dacier og Lambinus meente, at her sigtedes til det Sted i Homers Iliade I, hvor Achilles besværges sin Moder Thetis, at skaffe sig Hevn hos Jupiter og Erstatning

*) Om denne Climats Indflydelse paa Geniet og Charakteren taler Cicero (*de fato IV*): Inter lo orum naturas quantum intersit, videmus: alios esse salubres, alios pestilentes: in aliis esse pituitosos et quasi redundantes, in aliis exsiccatos atque aridos. — — Athenis tenue coelum, ex quo acutiores etiam putantur Attici: crassum Thebis, itaque pingves Thebani et valentes.

for sin frænkede *Ure*. *Honoratus* skulde da være en Oversættelse af det homeriske *τετιμνωσ*. Bentley gjør adskillige Grindringer derimod, og vover at læse *Homereum* for *Honoratum*, uden Medhold af noget Mst.; men da jeg ei tør tillade mig den Driftighed at forandre en gammel Auctors Text, saa beholder jeg den sædvanlige Læsemaade, og forstaaer *Honoratus* som *notus*, *inclutus*, navnkundig og hver Mand bekendt. — 122 *nata, facta, constituta, ad se pertinere*. — *arroget, tribuat*. Achilles' Charakter, saaledes som Horats her tegner den, er tagen af Homer. Fra Begyndelsen til Enden af *Iliaden* er han den haarde, vilde, ubøielige Kriger, som sætter Rietten i Spydstagen, og kjender ingen anden Ret end Næves-Rietten. — 123 *Medea ferox*. Ogsaa hendes Charakter var eengang for alle fastsat af de gamle Digtere og tragiske Skribenter. *Medea*, en Datter af *Aëtes*, Konge i *Colchis*, var meget berøgtet for sine magiske Kunster. *Jason*, Konge i *Thessalien*, foretog sig med andre græske Helte det i Fabelen berømte *Argonauten* = Tog til *Colchis*, for at røve det gyldne Skind, som blev bevogtet af Drager og ildsnyssende Tyre. *Jason* kom til Kong *Aëtes* i *Colchis*, og tilbød sig at vove en Dyst med disse Uhyrer, og seirede ogsaa ved *Medeas* Hjelp, som var bleven forelsket i *Jason*. Han tog Skindet, og flygtede om Natten bort tiligen med *Medea*. Faderen forfulgte dem, men for at sinke hans Reise, sonderhuggede den grusomme *Medea* sin yngre Broder *Absyrtus*, som havde fulgt hende paa Flugten, og stredede hans Lemmer paa Veien, at Faderen skulde spille Piben med at opsamle dem. *Jason* kom da hjem med *Medea*, men forsked hende siden, og ægtede *Kreusa*, den corinthiske Konge *Kreon*s Datter. *Medea*, for at hevne sig, myrdede begge de Sønner, hun havde født med *Jason*, og opbrændte sin Rivalinde *Kreusa* ved en kunstig magisk Ild. — Man seer heraf, at *Medea* var en overmaade tragisk Person, og

hun tjente derfor og til Stof for de gamle tragiske Digtere. Euripides' *Medea* er det bedste tragiske Stykke, som vi have tilbage fra Oldtiden. Den franske Corneille har behandlet samme Sujet. — *ferocia*, vildt Mod, som trodser alle Farer. — *invicta*, quam nulla mala vincunt aut frangunt. — *Ino flebilis*, continuo flens. Ino var Cadmus' og Hermiones Datter, gift med Athamas. Da denne i et Anfald af Naseri gruelig myrdede et af sine Born, frygtede Ino for samme Skjebne, og styrtede sig, med sin lille Søn Melicertes i Armene, i Havet, hvor hun blev forvandlet til en Hav-Gudinde under Navn Leucothoe, og hendes Søn til en Hav-Gud Palæmon. Hun aabenbarede sig for den slibrudne Ulysses, og hjalp ham af Vandet (Odys. V, 333 — 353. Ovid. Metam. IV). Inos Historie var altsaa beqvem til at være et tragiskt Sujet, og hun maatte deri forekomme flebilis. Euripides havde ogsaa behandlet dette Stof. Plutarch anfører nogle Vers deraf.

124 *perfidus Ixion*, Phlegyas' Søn, bekjendt for sin trolose Grusomhed, øvede Røver-Haandværk i Thessalien, og dræbte sin egen Svigerfader ved List. Fabelen fortæller, at, da de andre Guder og Menneſker affyede ham som et Uhyre, saa forbarmede sig Jupiter over ham, og tog ham i Haab om Forbedring op til Olymp. Men Naturen gif over Op-tugtelsen hos ham: han vovede at nærme sig Himlens Dronning med ukydſke Omfavnelser, hvorfor Jupiter med en Lynſtraale nedſtodte ham til Tartarus, og bandt ham paa et Hjul for evig at omhvirløſe. Æschylus og Euripides have behandlet dette tragiske Sujet.

Io, en Datter af Inachus, den første Konge i Argos. Om hende ſee Ovids Metam. I. Æschylus har behandlet denne Fabel. — *Orestes*, Agamemmons Søn. Da Ægisth, efterat have dræbt Agamemmon, herſkede i Mycene paa ottende Aar, kom Orestes pludſelig hjem fra Phocis, overfaldt Ægisth,

og dræbte ham tilligemed sin egen Moder Klytæmnestra, og holdt en høitidelig Liigfest (*inferias instituit umbris paternis*. See *Odys.* III, 305). Men til Straf for disse grusomme Handlinger sendte Guderne Furierne paa ham, d. e. han faldt i et melancholisk Raseri. Alt dette gjorde ham til et meget tragisk Sujet. Han blev derfor ofte forestillet paa Skuepladsen af de græske Digtere; og kaldes i den Henseende in *scenis agitatus Orestes*. Man har en herlig Tragoedie af Euripides under denne Titel.

126 *ad inum* 3: *ad ultimum*. — 127 *ab incepto* 3: *a principio*. — *constet sibi* 3: *sit sibi similis ubique*.

I n d h o l d.

Horats havde i det foregaaende Stykke givet Digteren for Skuepladsen den Regel, at han maatte vide at træffe den Tone og Farve, som passede til den Talendes Situation og indvortes Sjæls-Stemning. Her gaaer han videre, og peger paa flere Synspuncter, som Digteren maa have Hensyn paa. Han maa see paa Alder, Stand og Vilkaar i det borgerlige Liv, paa Levemaade, Næringsvei, Opdragelse, Nation, Klima, og andre Forhold, hvilke alle virke vældig paa Mennesket, modificere hans Charakter, og gjør ham til den han er. Anderledes er Bondens Sprog og Sæder, anderledes hans Herremands; anderledes den slet opdragne Slaves (Davus), anderledes hans cultiverede Herres. Tone, Mine, Accent, Udtryk, Vendinger ere forskjellige.

Slavens Sprog er raat, plat, pøbelagtigt, hans Lignelser og Vendinger lugte af Vertshuset og Stegekjøkken, hans Vittigheder ere burleske, og hans Sprog slavisk krybende.

Herrens (herus) derimod er reent, ordentligt, rober Levemaade og Omgang med Mennesker af de finere Cirkler, det iagttager en vis Værdighed og Følelse af sit Værd i det borgerlige Selskab, vidner om Forstand, og Kundskab om

Verden. Hans Udtryk ere rigtige, og saadanne, som Talebrugen befaler: hans Billeder og Metaphorer ere ædle og laante af de ædlere Gjenstande, som hans Stand giver ham Ret og Leilighed til dagligen at see og omgaaes med.

Den gamle Mand's (maturus senex) Foredrag er stadigt, langsomt, alvorligt, har en vis Vægt og Myndighed hos sig, som lang Alder og megen Erfaring i Livet berettiger ham til. Han taler længe og gjerne især om sin Ungdoms Hændelser og Bedrifter, rober gjerne i sin Tale en vis Tillid til sin Overlegenhed i Indsigt og Forstand, taler med en vis Ligegyldighed om de nærværende Tiders Fortrin og Fortjenester. Hans Sprog er koldt og roligt og gjentagende.

Den raske Yngling's (florente juvena fervidus) Tale er hidsig, ofte fremfusende, ubetænksom, uoverlagt, den rober hans Uerfarenhed og Mangel paa Kundskab om Mennesket og Verden. Han taler ofte, hvor han burde tie, og hans Raisonnement flager let hen paa Tingenes Overflade uden at trænge til Marven. Han gaaer hastig over fra det ene til det andet, fordi han kjender kun lidet til Bunds. Han refererer sig gjerne til Andres Auctoritet, hans Raad ere uden Vægt, og hans Betænkninger uden Fasthed; hans Sprog er varmt som hans Blod, og hans Tunge hurtig som hans Livsaander. Billeder, Troper, Floskler ødsler han med, baade hvor de passe og ikke passe; fort: hans Taler bære hans unge, hidfige, uerfarne Alders Præg.

matrona potens, den standsmæssige Dame, taler lidet og sjældent, altid med en vis Stivhed og efter Etiquetens strengeste Ceremonie, med en vis Tilbageholdenhed og Hensyn paa sin Stand og Værdighed, altid bange for at nedlade sig for dybt, og familiarisere sig under sin Rang. Den conventionelle Dyd og Belanstrændighed, som er hendes Afgud, maa ikke med en Tanke, end sige et Ord fornærmes. Et muntert Indfald i en Andens Mund vilde i hendes være

Grovhed, og en tvetydig Skjemt Bespottelse. Derimod hendes

sedula nutrix er snaksom, aabenhjertet, godvillig, hendes Hjerte ligger paa hendes Læber, altid ved Haanden med sit velmeente Raad for at hjælpe sin Yndling ud af Forlegenhed, uden just at regne det saa noie, om hendes Raad kan forenes med de strengere Love for Dyd og Belansthændighed, som hendes fornemmere Veninde maa lyde. I Euripides' Hippolytus maa Prindsessen Phædra med straffende Grettesættelse tvinge sin tjenstvillige Amme til at tie. Vidtløstighed, Ilorden, Skjedesløshed følger Ammens Tale.

mercator vagus. Hvo som har havt Leilighed til at omgaaes Somænd, veed, at der i deres Charakteer og Tale er meget egent. Det stolte Element, paa hvilket de fra de unge Aar ere vuggede, giver deres Charakteer en vis Kjæthed og Raskhed, som præger sig i deres Sprog, Tone, Tale, Vendinger, og Maade at udtrykke sig paa, en vis Suffisance og Selvsthændighed; Kraftfølelse gjenlyder i deres Tale; de have et eget Sprog; og deres bons mots, om de ikke ere af det fineste Slags, behage dog ofte formedelst en vis Naivitet og uaffecteret Originalitet. Det, at de saa ofte have skiftet Himmel og Sol, seet Folk og Lande og Skikke og Sæder, som uendelig contrastere saavel imod sig selv indbyrdes som især mod det, deres Fædreland fremviser, giver dem en Følelse af Overlegenhed i Kundskab og Erfaring over deres hjemmesiddende Medborgere, som de have for liden Cultur til at skjule i Omgang med dem. Gjerne fortælle de deres Eventyrer og Erfaringer, og som oftest give de dem et Ansøg af det Vidunderlige. Nogle Usandheder løbe og ind imellem. Deres Sprog er kort og eftertryffeligt, spækket med Phraser, laante af deres Haandtering, og røber en snarlig Blanding af Cultur og Naahed.

cultor virentis agelli, den hjemmesiddende Bonde. Hans Kundskab = og Erfarings = Kreds er ligesaa indskrænket, som den Jordplet, han dyrker. Hans Ideer ere saa, sandse- lige og næsten alle abstraherede af det Haandværk, han driver. Han er fuld af Fordomme, og hænger ved det Gamle, da han ikke selv har tænkt over sine Forretninger og sin hele Dømt, men har modtaget sin hele Virke = og Handle = Methode som Arvegodt fra sine Forfædre. Hans Sjæl er lav, og føler ikke meget af Menneskets Adel; han er egennyttig og opmærksom paa enhver Skilling (da hans Situation nøder ham til streng Sparommelighed, og fordrer alle hans Kræfter for at skaffe Livets første Nødvendigheder), frygtsom og mistroisk mod Mennesker af andre Classer (hvilket kommer deels af Mang- el paa Omgang med og Kundskab om andre Mennesker, deels af den Naade, han i Almindelighed behandles paa af Andre), paaftaaende og egensindig, hvor han mener at have Retten paa sin Side, og tør vente sig nogen Understøttelse. Disse ere uden Tvivl nogle af Hovedtrækkene i Charakteristis- ken af *cultor virentis agelli* hos os. Hvor hans Kaar ere blidere, og han har mere Cultur og Belleveret, spinder en Deel af Skyggerne bort, og hans Charakter bliver aabnere, ærligere, menneskeligere; men der bliver dog altid Contrast nok tilbage imellem ham og vagus mercator; og som hans Charakter, hans Sjæls = Dannelse, hans Tænkemaade er med alle dens særegne Mærker, saadan maa og hans Tale og Sprog blive, naar Digteren fører ham paa Skuepladsen. Vor Holberg har temmelig godt souteneret denne Charakter i sin Jeppe paa Bjerget og i den pantsatte Bondes- dreng, dog med den Feil, som alle hans Charakter = Teg- ninger have, at de nærme sig til Caricaturen.

Ogsaa Klima og Landet har Indflydelse paa Nationens og Folkets Charakter, som Digteren maa observere. Man kan let sætte andre Folke = Navne, for de af Horats nævnte,

af vore Dages Historie; og denne Forstjæl afverxer ikke alene med Land mod Land, men næsten med Provinds mod Provinds. Efter den herskende Mening er Franskmænden fiin og falsk, Engellænderen grov og ærlig, Italieneren trosøs og hevngjerrig, Tydskeren pralende og vindig. Men man kan let fornærme en heel Nation ved saadanne afgjørende Sentenser over dens Hovedcharakteer.

Horats gaaer hernæst videre med sine Regler for den dramatiske Digter. Han sætter to Tilfælde: enten at Digteren vælger et bekjendt og af andre allerede behandlet Sujet, eller at han vover at gaae paa egen Haand, og selv at bryde Isen, og at berige Skuepladsen med et nyt Stykke. I første Tilfælde staaer han mindre Fare, thi han har traadte Spor at følge. En Hovedsag bliver det kun for ham, at holde sig til Sagnet (*famam sequi*), det er, at lade de Personer, han fremfører, beholde den Charakteer, som de engang for alle ere bekjendte under, og som enten mundtligt Sagn eller Oldtidens Historie og Digtere have givet dem, saa at Tilskueren, naar han seer Manden fremtræde, tale og handle, kan vedkjende sig ham igjen, saa at det er den samme, som han har hørt eller læst om. Horats har gjort denne Regel tydelig ved de anførte Exempler. — Det andet Tilfælde, er voveligere, fordrer mere Forsigtighed og langt større Talent. Den, som imidlertid foler Kald og Kraft til at være Digter i egentligste Forstand, til selv at være Fader til Fabelen og Personerne i et dramatisk Stykke, til at digte Personer og Facta, som Historien og Sagnet intet kjender til, han har vel friere Hænder, men kan saa meget desto lettere feile, da han ingen Ledetraad har at følge. Den første Regel, han har at passe paa, er denne: at hans Helte blive sig selv lige, og den Charakteer troe, som han engang har givet dem; og dertil hører en stadig Haand og en øvet Pensel; og for Banstelighedens Skyld raader Horats næsten fra at vove derpaa, men

hellere at holde sig paa den slagne Landevei, hvor man staaer mindre Fare for at brække Halsen, end paa den steile Fjeldstind. Han kjendte sine Folk og Kunstens store Vanskeligheder.

Vers 128 — 152.

„Det er en vanskelig Sag, at individualisere almindelige Begreber; bedre derfor, af Iliaden at tage Stoffet til dit Skuespil, end at fremkomme med Ting, som ingen har seet eller hørt tilforn. Og et Emne, som før var Hvermands, skal blive din Eiendom, naar du ikke enten dreier dig bestaaende omkring i den forslidte og betraadte Cirkel, eller som slavisk Folk følger dit Mynster Ord til andet, eller som Efterligner bringer dig selv i saa snever Knibe, at du ikke uden Skam og uden at overtræde Kunstens Love kan trække Foden tilbage. Ikke heller begynde du som hin cykliske Digter: Jeg synger om Priams Skjebne og hin navnkundige Krig. Hvad vil denne nu sige, hvorfor han behøvede at gabe saa høit? Bjerget laae i Fødsels-Smerter og see det fødte — en lille Muus. Hvorlangt bedre han, som ikke gjør smagløse Ophævelser af nogen Ting: Fortæl mig, Muse, om den Mand, som efter Trojas Undergang saae saa mange Nationers Sæder og Byer! Han har ei i Sinde at give os Nøg paa Luen, men af hans Nøg opstiger en lysende Flamme: saaledes bereder han sig Veien til at vise os siden sine prægtige Mirakler, Antiphates, og Scylla, og Polyphem, og Charybdis. Han begynder ikke Diomedes Hjemkomst fra Meleagers Undergang, eller den trojanske Krig fra Trolling-Væget. Altid hafter han til Udsaldet, og river Tilhøreren midt ind i Begivenhederne, som vare de ham allerede bekendte; berører ikke det, som, han troer, ikke vil tage imod Glands; digter saaledes, blander saaledes Sandhed med Fant, at Midten ligner Begyndelsen, Enden igjen Midten, og det Hele overalt er sig selv ligt.“

Philologica.

128 *proprie communia dicere*, lige efter Ordene: at sige det Almindelige egentligen, o: saaledes at beskrive og bestemme det, at det ikke længere bliver almindeligt, men individuelt, enkelt, personligt. *commune* er en filosofisk Terminus, og er det samme som generale, universale, og modsættes *proprium*, der er det samme som individuelle, particulare. Philosophien deler Ideerne i almindelige eller abstracte, og concrete eller individuelle. *Homo* er et almindeligt Begreb, *commune*, κοινον. *Cato*, *Socrates* ere concrete Ideer og bestemte Individuer. Den almindelige Idee er ubestemt, og indeholder intet uden de væsentlige Mærker, f. Ex. *homo* er intet mere end et fornuftigt Dyr. *Cato*, *Socrates* have derimod, foruden de væsentlige Mærker, en stor Deel andre Bestemmelser og personlige Mærker. *Horatius* vil derfor sige: Det er vanskeligt, at tage et almindeligt Begreb, som endnu mangler alle Bestemmelser og karakteristiske Mærker, og at individualisere det o: gjøre det kjendeligt fra alle andre ved personlige Egenskaber, give det en bestemt Charakter og soutenere den fra Begyndelsen til Enden igjennem alle Situationer. Naar man nævner *Peder*, *Poul*, saa tænker man for det meste intet derved uden en Person med dette Navn. Derimod naar man nævner *Socrates*, *Cato*, *Voltaire*, *Rousseau*, saa kjender man strax Personerne, tænker paa bestemte Charakterer, og en heel Deel individuelle Forestillinger fremstaae i enhver Erindring om disse Mænd. Naar Digteren vælger saadanne bekjendte Personer, saa er Sagen lettere; han har ei nodig selv først at skabe dem, at give dem Tilværelse, Charakter, Situationer og andre personlige Forhold, som de ikke før havde, ingen før kjendte; han undgaaer da den Vanskelighed *communis proprie dicere*, at individualisere almindelige Begreber. Imidlertid gaaer

det dog meget vel an, naar Digteren har Talent dertil; og hans Genies Vre er da saa meget større. Saaledes har Moliere individualiseret (*proprie dixit*) sin Tartuf, og givet dette Navn saa bestemt og individuel, skjøndt blot poetisk Silværelse, at man siden hans Tid ikke horer Tartuf nævne, uden at tænke en skindhellig Hykler, ligesaa vist som man tænker en stor Philosoph, naar man nævner Aristoteles.

129 *deducis in actus* 3: *profers in scenam* (metaph. a lanificis). — 131 *Publica materies privati juris erit*. Man kunde nemlig indvende Horats: at gaae i andres Spor, er ingen Kunst; at høre til *imitatorum* peens, er ingen Vre; at behandle et forslidt Emne, betager Digteren alt Originalt og Leilighed til at vise noget af sit eget. Hertil svarer Horats: *publ. m. p. j. e.* — *publ. materies* er et Emne, en Fabel, en Helt, som er Hvermands 3: som hver Mand kjender. Homers Iliade er et *opus publicum*: det staaer aabent for enhver, som vil læse det, tilhører ikke den ene mere end den anden, det er en Gave, som Digtekunstens Fader, saa at sige, har testamenteret det hele læsende og smagfulde Publicum. Dog kan det blive *privati juris* 3: dog kan en Digter saaledes behandle det, laane Stoffet af Homers Fabel til et nyt Digt, og behandle den saaledes, at ingen skal sige, at han enten har stjålet, eller pranget med fremmede Fjere, men at alle maae tilstaae ham, at Arbeidet er hans eget, og at Homer ikke har mere Deel deri, end den Mand har i en Bygning, som anviser Bygherren en beqvem Plads, og hjælper ham med nogle Materialier af en ældre Bygning til at opføre den nye med. Dette kan skee, naar Digteren ikke *circa vilem patulumque moratur orbem*. Udtrykket er metaphorisk. Den, som vender sig altid omkring i den slagne Cirkel, og kjører i det aabne Hjulspor, kommer ikke en Fodsbred videre end sin Formand. Den Digter, som

træder sin Original bestandig i Hælene, følger hans hele Plan, Anlæg, Situationer, Episoder, Charakterer, uden at forandre noget, lægge noget til, eller komme med noget af sit eget, han taber al Ære for Opfindelse og Originalitet og kan ei ansees for andet end en usel Compilerator. (*vilis patulusque o: tritus, omnibus expositus. morari o: totam operam consumere.* Ved orbis synes Horats at forstaae det, som Grækerne kaldte *κυκλος*, en poetisk Encyclopædie, og den især, som de Gamle anføre under Navn af Ilias parva, *μικρα Ιλιάς*, hvis Forfatter begynder med Ledas dobbelte Æg, og ender med Trojas Erobring). Gaaer han endnu videre, *et verbum verbo reddit fidus interpres* (hvoredd ikke egentlig forstaaes Oversættelse, men de Digtere, som altfor slavisk binde sig til deres Mynsters Tanker og Udtryk, og blive blot Echo af deres Mynster istedetfor Forfattere), da hører han med Rette til Hjorden af *imitatorum pecus*, som Horats paa et andet Sted læser saa haard en Lære. Saadanne Fuskere, som binde sig saa strengt til deres Forgænger, og, ligesom Børnene, altid behøve Gangvogn, og ikke vove eller formaae at gaae paa egen Haand, indvifle sig selv ofte i saadan Forlegenhed, at de hverken kunde finde ud eller ind, frem eller tilbage. De have begyndt paa Arbeidet, og flamme sig ved at forlade det paa Halvveien; og paa den anden Side mærke de, at de første og almindelige Regler for Arbeidet ikke tillade dem at fare fort, som de have begyndt, thi et Heltedigt og en Tragoedie er ikke det samme: meget har Sted i det ene, som ei passer i det andet; der staae de da som Buxen i Brønden, da Næven var sprungen i Land paa dens Ryg (*desilies in arctum*). — Den Digter derimod, som har Talent, Smag, og Indsigt, veed at behandle *publicam materiem* saaledes, at den bliver *privati juris*. Han laaner Metallet af en anden, men former, filer, og polerer det saaledes, at det under hans Hænder faaer en

ny Skikkelse, og af alle erkjendes for hans eget Værk. Han laaner det Stof, som allerede ligger tilfskaaret i Historien, saa at han ingen Forandring har at gjøre i Henseende til Personerne, Handlingen, og Hoved = Omstændighederne; men Tankerne, Udtrykket, Talerne ere hans egne. Hvorledes dette gaaer til, læres bedre ved Exempler end ved Regler. Saaledes skrev Racine en Tragoedie over Esther's Historie. Han fulgte Historien nøie, og hans Arbeide blev dog originalt. Saaadanne Exempler paa Original = Efterligninger have vi i de romerske Skribenter. Neppe er der nogen romersk Skribent, som jo har arbeidet efter et græskt Mynster, men med saa megen Smag og Kundskab, at man ofte staaer i Tvivl, enten man skal give Originalen eller Copien Fortrinet. Vor Digter selv er i denne Henseende Copie: de fleste af hans Oder ere Efterligninger af græske Originaler; i sine Satirer fulgte han Archilochus og Lucilius, men gjør lige stor Paa-stand paa Digter = Krandsen i sit Brev til Mæcenæs (*Epist. I, 19, 26*): *Nec me foliis ideo brevioribus ornes, Quod timui mutare modos et carminis artem.* Virgil har laant Ideen, Planen, ja utallige Billeder og Tirader i sin guddommelige *Æneide*, af Homer. Theofrit, var hans Mynster i hans *Bucolica*. Cicero har lagt Panætius til Grund for sin mesterlige Afhandling om Pligterne. Nyere have gjort det samme: Af Historien saavel den hellige som profane have de borget Emner til deres dramatiske Stykker: saaledes Corneille i sin *Horatier*, Phædra, Alexandra, Lessing i sin *Emilie Galotti*, og vor Evald i sin *Den uslykkelige Prøve*.

136 *Scriptor cyclicus* eller *cyclius*, som Bentley vil. Det krævede en lærd Undersøgelse, om man skulde nøie bestemme, hvilke disse cykliske Digtere i Oldtiden vare. For at forstaae Horats, er det her nok at bemærke, at man rimeligst derved maa tænke paa de Digtere, qui suo carmine

complectebantur totum circulum mythicum et epicum, lige fra de ældste Gude=Genealogier ned til Trojæs Undergang og Græfernes Hjemreise. Disse vare i Oldtiden mange, og Fragmenter af nogle ere endnu tilbage. (See Heynes Commentar til Apollodori Biblioth. Tom. III). Det er uvist, hvilken Horats her mener; man gietter paa en vis Stasinus, som skrev den lille Iliade, andre paa Antimachus, som skal have skrevet et saadant cykliskt Digt i 24 Bøger, inden han kom til Thebens Erobring. Cicero fortæller en Anekdote om ham de clar. orat. c. 51. Denne begyndte sit Digt om den trojanske Krig med den høitlydende og meget lovende Budelse, som Horats anfører.

139 *Parturient montes*. Bentley vil læse *parturiunt*, og beviser, at disse Verba paa *urio*, s. *esurio*, *nupturio*, hvilke kaldes *meditativa*, have allerede Futurums Bemærkelse i Præsens: *parturio* er *meditor parere*. Tabelen om Vjerget er bekjendt af Phædrus. Quintilian bemærker (VIII, 3, 20), at Horats har efterlignet Virgil (i Georg. I, 181: *sæpe exiguus mus*), og givet Verset en *gratia clausula unius syllabæ inusitata*. Den *gratia* bestaaer da deri, at her er Overeensstemmelse mellem Tone og Udtryk. Stillingen er kunstig: den første Plads indtager *partur.*, det anseeligste Ord baade for sin Bemærkelse og sin Lyd; den sidste Plads faaer det Ord, som baade ved sin Bemærkelse og sin Genstavelses=Zone gjør den ringeste Figur. — Det kan ei nægtes, at Fortolkerne undertiden have paanødt de gamle Digtere saadanne rhythmiske og musikalske Skjønheder, som de vel selv aldrig tænkte paa, eller vilde at deres Læsere skulde søge og finde; men der er dog Steder, hvor Tonen og Tankens Udtryk umiskjendelig harmonere til at forstærke Virkningen. Snart udtrykker denne sidste uventede lange, stærklydende Stavelse Ringhed, snart Storhed, snart Vægtighed, alt efter Menings og Tankens Besskaffenhed f. Ex.

atque hominum *Rex*; — procumbit humi *bos*; — nascetur ridiculus *mus*. Det uventede lange, vægtige Censuravelsesord vækker en dunkel Forestilling om Vigtighed, og, efter Meningen af Ordet, om Storhed, Høitidelighed, Frygtelighed, og gjør, naar det bruges om foragtelige Gjenstande, Ironiens Virkning, og forstærker det Latterlige.

140 *nil molitur inepte*. *inepte* er et meget prægnant Udtryk i det latinske Sprog. Vi have intet ligegyldende dersom i vort. Det oversættes maaskee bedst ved smagløst, tofsset, pedantiskt, flaut. Jeg kan ikke bedre forklare og udtomme dets Bemærkelse end med Ciceros egne Ord (*de orat. II*, 4): *Ex omnibus Latinis verbis hujus verbi vim vel maximam semper putavi. Qvem enim nos ineptum vocamus, is mihi videtur ab hoc nomen habere ductum, quod non sit aptus: idque in sermonis nostri consuetudine perlate patet. Nam qui aut, tempus quid postulet, non videt, aut plura loquitur, aut se ostentat, aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus aut multus est, is ineptus dicitur.*

141 *Dic mihi etc.* er Begyndelsen af Homers *Odyssee*. — 143 *Non fumum ex fulgure* er et figurligt Udtryk, som forklarer sig selv. Vi have nogle proverbiale Talemaasder i vort Sprog, som ere mindre ædle, men sige det samme, f. Ex. at sætte de hvide Hjul ad for; bag efter kommer tyndt Ol, o. s. v. Det siges om den, som lover meget, og holder lidet, begynder høit og ender lavt, opstaaer som en Love, og lægger sig som et Lam. Det er naturligt, at Nøgen gaaer for Luen, og at enhver Ting voxer og stiger i sin Fortgang. Solen begynder ved Horizonten, og stiger til Meridianen; den skumrende Dagbrækning gaaer forv eddet klare Middagsslys. — *speciosa miracula*, de prægtige Fortællinger om de Vidundere, Ulykkes saae paa sin Reise. Nogle

af disse nævner Horats efter Homer. — *Antiphas*, Konge over Læstrigonerne, en Kæmpe-Nation, som levede af Fædrift, og boede i den Egn af Campanien, hvor Formiæ siden laae. Ulysses var nær med sine Stalbrødre bleven opædt af dem, om han ei hastig havde kappet Anker, og var seilet bort (See Odyss. X). — *Scyllam*, et poetiskt Væsen. Digterne skabe det ei alle paa een Maade. Efter Homer var det et Hav-Monstrum, som opholdt sig i det siciliske Sund, der skyller imellem Messina paa Sicilien og Rhegium i Calabrien. Efter Homers Beskrivelse var dets Lyd som Hundehvalpe-Bjeffen, dets Skikkelse frygtelig, det havde tolv Fædder,vinger, ser Hoveder og Halse, tre Rader Tænder, og anfaldt de Forbiseilende. Efter Fabelen var Scylla, Phorcus' Datter, en deilig Pige; men Troldnymphen Circe forgiftede af Sverfyge over hende den Kilde, i hvilken hun badede sig, hvorved hun blev forvandlet til saadant et Uhyre, og styrtede sig af Fortvivlelse i det siciliske Sund. — Pige overfor mod den calabriske Kyst var et lige frygteligt Uhyre, *Charybdis*, som opslugte dem, der tænkte at redde sig fra Scylla. Ulysses passerede dette Sund paa sin Reise, og var derfor udsat for disse Udyrs Anfald, hvilket gav Homer Leilighed til en meget poetisk og malende Tirade i sin Odysee. Af begge finder man og et herligt Maleri hos Virgil (*Aeneid. III, 420 etc.*). I sig selv var Scylla og Charybdis et farligt Havsvælg og Bølgebrud (vortex) i dette snevre Sund, som gav Digterne Anledning til disse Fictioner.

Cyclops. Cykloperne vare Vulcans Smedesvende; de smedede Jupiters Lynild, og havde deres Værksted i Ætna paa Sicilien. (*Vulcanus ardens Cyclopium graves urit officinas. Horat. od. I, 4, 7*). De vare græsselige at see til, høie som Træer, med et stort Øie midt i Panden, aade Menneskefød, og drak Menneskeblod. Ulysses havde en haard Dyst med disse Krabater, især Polyphem. Meget underhol-

dende 'er den hele Fortælling og vidunderlig sjon hos Homer (Odysf. IX, 166 etc.). Virgil har lyffelig imiteret ham, og hans Imitation kan, naar den sammenlignes med Homer, vise, hvad det vil sige: *publicam materiem privati juris facere*.

146 *Nec red.* — *Meleagri*. Meleager horer til den ætoliske Helte-Historie, som er gjennemvævet med Fabler. Han var en Son af Deneus og Althæa, og havde en Broder Tydeus. Deneus havde engang forsømt at bringe Diana sit aarlige Offer. Fortørnet sendte Gudinden et rasende Bildsvin i de kalydoniske eller ætoliske Marker, hvilket anrettede store Odelæggelser, dræbte Menneſker og Dvæg, og nedtraadte Sæden. Meleager samlede en Hær af Jægere, og indbød til denne farlige Jagt sine Naboe, Kureterne. De sælbde Bildsvinet, men Diana yppede en blodig Trætte mellem Ætolerne og Kureterne om, hvem dets Hoved og Hud ſkulde tilhøre. Det kom til offentlig Krig. Saalænge Meleager tog Deel i Striden, fik Ætolerne Overhaand; men da han, forbitret over ſin Moders Forbandeſer over ham, fordi han havde uforvarende dræbt i Krigen hendes Brodre, ſom vare Anførere for Kureterne, forlovede at ſtride: tabte Ætolerne beſtandig. Man ſøgte paa alle Maader og med de anſeligſte Tilbud at overtale ham til at hjelpe; men han var uovertalelig. Endelig da Noden var paa det yderſte, lod han ſig bevæge ved ſin Kones Bønner, greb til Sværdet, og ſlog Kureterne tilbage. (Saaledes fortælles denne Historie hos Homer i Iliad. IX, 350 sqq., og den anføres af Qvintilian ſom et Exempel paa Homers Beſtalenhed i at fortælle: *Quis narrare ſignificantius poteſt, quam qui Curetum proelium exponit?*). Men ſiden vaagnede igjen hans Moder Althæas Had imod ham for hendes Brodres Skyld, og for at hærne dem, tog hun et Træ, med hvis Liv Skiebnen eller Parcerne havde forbundet Meleagers Liv, og faſtede det

paa Jlden. Det var interitus Meleagri. — *Diomedes*, den berømte græske Helt hos Homer, var *Tydeus'* Søn, altsaa en Brodersøn af *Meleager*. En vis Digter, *Antimachus*, havde skrevet et Digt om *Diomedes*, og begynder deri fra *Meleager*, *Diomedes'* Farbroder, hvis Broder *Tydeus*, *Diomedes'* Fader, havde været med blandt de syv Anførere, som bestormede *Trojen* længe før den trojanske Krig; men inden *Antimachus* kom til denne Tildragelse, havde han alt fyldt 24 Bøger, og man kunde deraf gjøre Regning over, hvor meget Papir der vilde gaae med, inden han kom til *Diomedes'* Hjemreise fra *Troja*.

147 *Nec — — ovo*. Efter Fabelen blev *Leda*, *Lyncæus'* Kone, besvangret af *Jupiter* under en Svanes Eksefelse. Hun fødte to Æg. Af det ene udkom *Pollux* og *Helena*, af det andet *Kastor* og *Klytæmnestra*. Forfatteren til den saa kaldte *Ilias parva* begynder sin Sang om den trojanske Krig med Fortællingen om dette Tvilling-Æg, fordi *Helena*, som var Uarsag til Krigen, var født af et af dem. Dette var igjen ineptum og smagløst, at hente sin Fortælling saa langt oppe.

150 *tractata nitescere posse*. Udtrykket er laant af Kunstnerne, som file og polere deres Arbejde, indtil det faaer den fornødne Glans.

I n d h o l d.

Naar vi kortelig sammendrage hvad *Horats* i dette Ufsnit har lært, saa blive Reglerne for den dramatiske og især tragiske Digter disse:

1. Da det er vanskeligt, og fordrer stort Talent, at være Original-Forfatter, at skulle selv og uden nogen Forøganger opfinde et nyt Sujet for en Tragoedie, give dens Helte deres bestemte Charakter, og fingere deres Situationer, Eksejbnæ, Handlinger, uden at overtræde Kunstens, det er,

Sandhedens og Smagens Love: saa er det forsigtigere, at laane sit Stof af en anden, og tage en bekjendt Historie eller Fabel at behandle: saa gjorde de største Digtere, Homer, Æschylus, Euripides, Sophokles, o. fl.; og naar man forstaaer sin Kunst, bliver der Leilighed nok til at vise sit Talent, indlægge sig Ære, og vinde Laurbærkrandsen, naar man kun vogter sig for,

2. at man ikke dreier sig i den allerede aabne og baaenede Cirkel (*circa vilem patulumque orbem*). Hvorledes jeg vil have dette forstaaet, er ovenfor sagt. Ellers ere alle ikke enige heri. Heinsius forstod derved et tomt Omsvøb af Ord, som ikke kommer Sagen ved, Digressioner og upassende Episoder, det som vi næsten paa samme Maade kalde at slikke om Bredde, — give rund Snak for Sagen. Men som Dacier, Horats' franske Commentator, rigtig bemærker, passer denne Forklaring slet ikke med Sammenhængen og Horats' Hensigt. Han mener derfor, at Meningen er, at Horats forbyder den tragiske Digter at gienemlobe den hele Kjæde af den episke Fabels Dele, Handlinger, Personer, Episoder, og at proppe dem ind i sin Tragødie, uden at betænke, at meget passer i Epopeen, som Tragødiens ei kan tage imod, da Kunstens Regler og dens Natur sætter den snevrere Grændser, s. Ex. om den tragiske Digter, som laante Sujettet af Iliaden, vilde, ligesom Homer, begynde med Achilles' Brede, og ende med Hektors Fordefærd. I Sagen selv er denne Forklaring ikke synderlig forskjellig fra den, jeg har givet ovenfor.

3. Digteren maa vide at træffe Tonen for sin Indgang. Han maa vogte sig for at love mere, end han kan holde. Intet skader ham mere, end strax at spænde Tilhørernes eller Læsernes Forventning for høit, thi det bliver ham næsten altid en Umulighed at tilfredsstille den. Og gaaer det ham, som saa mange andre, at *amphora coepit institui, et ur-*

ceus exit, at Bjerget foder en lille Muus: da bliver han dobbelt latterlig. Det ligger saa i Menneskets Natur, at man gjerne vil ydmyge den stolte, at al Pralen er anstødelig, at man er streng i sine Fordringer til den, som lover meget; og der er ingen visere Vej til at spille Lærnes Yndest og Overbærelse, end store Løfter og pralende Bebudelse af det Store og Vigtige, man vil præstere. Bedre derfor, at love lidet, men holde mere. Naar En slaaer Munden høit op, venter man et høit Skraal; og doer det nu paa Læerne, ellers bliver til et spædt Barneskrig, da hævner vor skuffede Forventning sig ved foragtede Latter. Man har derfor med Rette givet den Regel for Prooemierne eller Indgangene til et hvert literært Arbejde, at de maatte være beskedne og nedstemte, da dette var den bedste Maade, paa hvilken man kunde capture benevolentiam auditoris et lectoris. Quintilian siger derfor saa skjønt og rigtigt: *Omnis sui vitiosa jactatio est, affertque audientibus non fastidium modo, sed plerumque etiam odium. Habet enim mens nostra natura sublimis quiddam et erectum et impatiens superioris. Ideoque abjectos, aut submittentes se, libenter allevamus, quia hoc facere tanquam majores videmur; et, quoties discessit æmulatio, succedit humanitas. At qui se supra modum extollit, premere ac despicere creditur, nec tam se majorem, quam minores ceteros facere. Inde invident humiliores, rident superiores, improbant boni.* (*Libr. XI, 1, 15*). Homer har bedre vidst, hvorledes han skulde gribe Sagen an. Han begynder sit Digt med en tilsyneladende ubetydelig Uarsag, Achilles' Brede, *Μηνιν Ἀχιλλεύος*. Han opvækker ingen høi Forventning hos Lærerne, thi ingen seer strax, hvorledes en enkelt privat Mands Fortrydelse kunde blive Knuden i den hele Fabel og Kilden til den hele Epopee; og dog veed Homer af denne ene Uarsag at udvikle den hele Iliades Handling og fortgaende Tildragelser.

Homer er og besteden deri, at han ikke i egen Person forsynder, hvad han vil besynge, som hiin cyfliske Digter (cantabo), men beder sin Muse fortælle det (ΜΟΥΣΑ ΜΟΙ ΕΝΝΕΠΕ). Han nævner heller ikke sin Helts Bedrifter, men falder ham blot en bereist Mand (ὅς ΜΑΛΑ ΠΟΛΛΑ ΠΛΑΓΧΘΗ). Derimod glemmer han dog ikke, uden at træde Bestedenheden for nær, ved sin korte og syndige Bebudelse at give sit Arbeide Vigtighed nok, og forsikre sig Læsernes Opmærksomhed. Ovidius siger derfor om ham: *Homerus in utriusque sui operis ingressu paucissimis versibus legem prooemiorum, non dico, servavit, sed constituit. Nam et benevolum auditorem invocatione Dearum, quas præsidere vatibus creditum est, et intentum proposita rerum magnitudine, et docilem, summa celeriter comprehensa, facit (Lib. X, 1, 48).* Forresten er der endnu megen Dunkelhed tilbage over dette Sted, og man seer ikke saa let, hvad Horats egentlig vil lære den tragiske Digter, og hvorledes denne skal i sine Arbeider følge Homers Bestedenhed med Bebudelsen, og hvad han just paa dette Sted vil have meent med sit rapere in res medias. Fortolkerne have tildeels gjort det utydeligere ved deres ulige Forklaringer.

4. Den fjerde Regel er, at Digteren bør vide at vælge det bekvemteste og prægnanteste Moment af den hele Handling, som han vil fremstille, og med dette aabne Scenen. Horats har for i Begyndelsen talt derom. Historiekrivere har en anden Orden at iagttage, end Digteren. Hin maa følge Tingenes naturlige Gang, begynde sin Fortælling fra Tildragelsens første Udspring, tage Alting med, smaat og stort. Digteren derimod, som drives af en anden Aand, og har en anden Hensigt, griber Tingen fat fra det Moment, som synes ham det bekvemteste, som kaster Lys frem og tilbage paa Handlingen. Den, som med koldt Blod og kritisk Nøiagtighed sætter sig hen og fortæller os en Tildragelse af Oldtids

dens Historie, leder ængstelig efter dens første sjerneſte Anledning, den være nok ſaa mager, tør, og ubetydelig, den være blot en Fabel, en Legende, — ſpilder Læſerens Tid, trætter hans Opmærkſomhed med diſſe Fortællinger, og opholder hans Nyſgjerrighed efter Hoved=Handlingen, — han leverer vel en Chronike, en Aarbog, men intet Digt. Digteren derimod, naar Guden kommer over ham, Begeiſtring fylder hans Sjel og Indbildning, og denne opglødes med Ild fra Muſernes Alter, — farer til i ſin entuſiaſtiſke Hede, glemmer Regler, Orden, og Histo-riens afpaſſede Gang; han kaſter ſig midt ind i Begivenhederne, ſiger, ſom Batteur udtrykker ſig, 3 og 2 gjør 5, og 5 dertil gjør 10, og derpaa til Eagen. Virgil fører os med eet midt ind i Histo-rien: *Vix e conſpectu Siculae telluris in altum Vela damus*. Det er hvad Horats falder: *in medias rapit res*. Her tales nærmest om den epiſke Digter; og beſynderlig om Homer. Han begynder ei ſin Iliade ab ovo Trojano, eller ſin Odysſee fra Ulyſſes' Fødsel eller fra hans Farbroders Tildragelſer, men han tager Handlingen ſaa nær ved ſin Udgang ſom muligt, *semper ad eventum festinat*: hvilket ikke betyder, at han ſkynder ſig at komme til Enden med ſin Fortælling; Iliaden og Æneiden ere vidtloſtige Digte; men det betyder: han tager aldrig Hoved=Handlingen, ſit Emne, af Sigte, lader ſig ikke afdrage for langt til Siden ved uvedkommende Ting eller ilde anbragte Epifoder, men mager det ſaa, at Handlingen beſtändig ſtrider fort, og kommer alt nærmere og nærmere mod ſin Udgang. I ſin Iliade ſpringer han over de ni Aar, ſom Grækerne havde ligget for Troja, og alt hvad i denne Tid var paſſeret, fordi det manglede Interesſe for Læſeren, og hjalp intet til Hoved=Handlingen, (*quia desperabat niteſcere poſſe*), begynder med det tiende og ſidſte Aar af Krigen, ſom forſt bevirkede en Kriſis i Tingen, og tilveiebragte den betydelige Kataſtrophe, han vilde beſynge. Ende=

lig priser Horats og saa Homer for hans Kunst i at lyve : at digte med Sandsynlighed. Epopeen saavelsom Tragoedien lever af Løgne : Opdigtelser. Digteren har Lov til at sætte til, tage fra, omflytte, opdigte Tildragelser, Situationer, Forhindringer, Anledninger, Taler. Kunsten bestaaer kun i, at han digter saaledes, primo ne medium etc., at det ene passer til det andet, at det, han lader sine Personer tale og handle, er poetisk sandt, d. e., stemmer overeens med deres Charakter.

Vers 153 — 178.

„Hør da videre, hvad jeg og Romerfolket med mig fordrer af Dig. Ønsker Du, at Tilskueren skal bide, til Dæsfet falder, og sidde rolig, indtil Acteuren tilraaber os sit plaudite! da maa Du forstaae at skildre enhver Alders Sæder, og give de foranderlige Aar og Charakterer deres sande Farve og Skattering. Barnet, som allerede har lært at tale, og gjøre sikke Trin, finder sin Glæde i at lege med sine Lige. Det vredes og forsones ved ingen Ting, og verler Lene hvert Dieblif. Den Skjodesløse unge, som endeligen er sluppen fra Lærerens Opsigt, finder Lyst i Niden og Tagen, og i at tumle sig paa den solaabne Marsmark; han tager, som Boret, mod Lastens Indtryk, trodsig mod paamindende Udvarfser, tænker altid sidst paa det Nyttige, er ødsel, indbildsk, heftig i sin Attraa, men snar til at forlade det, han nylig attraaede. Manden har andre Tilboieligheder: han bestræber sig for Penge, Venner, Ære, vogter sig for at gjøre noget, som han snart maatte fortryde. Didingen omringes af mange Ubehageligheder, deels at han altid skraber sammen, og er saa ulykkelig, at han ikke tør nyde hvad han har samlet, deels at han, frygtfuld og kold i alle sine Forretninger, noler altid, er mistroelig, udriftig, og skjælver for Eftertiden, vanskkelig, vranten, ophoier altid sin Ungdoms fremfarne Dage,

og er de Yngres Censor og Tugtemester. De kommende Aar bringe os mange Fordele, og de bortilende berøve os igjen mange. Giv derfor ikke den unge den gamle Mand's Rolle, eller Drengen Mandens; men giv enhver Alder, hvad den tilhører, og hvad som passer paa den!

Philologica.

154 *si plaus. eges* 3: *si cupis, si desideras, ut auditores plaudant.* — *aulæum* var et Teppe, som skillede imellem Tilskuerne og Acteurerne, eller Scenen fra Theatret. Det var prægtig malet eller broderet. Vor Skueplads har og sit *aulæum*; men der er den Forskiel, at vort falder ovenfra ned for Scenen, og hænger oppe under Spillet, Romernes derimod laae nede paa Scenen under Spillet, og blev optrukket, naar Stykket var til Ende: derfor siger Horats *aulæa tolluntur.* — 155 *cantor.* Nogle forklare det om Choret, om hvilket vi siden skulle tale, Andre om en af Acteurerne, som kaldtes Epilogus, der gjerne kom frem ved Enden af Stykket, og holdt en lille Tale til Tilskuerne, og tilsidst opfordrede dem til at give deres Bifald tilkjende med Haandklap: *Acta est fabula: plaudite!* — I de ældre Tider vare Pantomimerne ikke adskilte fra Tragoedien og Komœdien. Pylades og Bathyl vare de to store Kunstnere, som til August's Tid gjorde Mimiken til en Kunst for sig selv, uafhængig af det talende Skuespil. Hos de ældre Skribenter bruges derfor *histrio* om enhver Skuespiller, enten han spillede ved Dands og Gebærder, eller ved Tale; men hos de sildigere bruges *histrio* bestemt om Pantomimerne, og *cantores* om de talende Acteurer, da Declamationen paa Theatret var et Slags Recitativ, og blev understøttet med Musik, saaledes som her hos Horats. Om denne Forskiel imellem de talende Acteurer og Pantomimerne

see Liv. lib. VII, 2 (som indeholder det romerske Skuespils ældste Historie), og Lucian *περὶ ὀρχήσεως*.

157 *Mobilibus — annis*. Bentley kan ei forstaae, hvad *natura* her skal være. Han mener, at Menneskets Charakteer ikke kan kaldes *mobilis* 3: *facile mutabilis*, da Erfaring lærer, at ingen Opdragelse eller Cultur er i Stand til ganske at omdanne Charakteren, eller at gjøre en Titus af en Nero: hvilket han beviser med en heel Deel Citater af latinske Digtere. Han gjetter derfor, at man bør læse *matutinis*, og beraaber sig paa et Misfets Medhold. *mobiles anni* vare da *juveniles*, og *maturi seniles*. Al denne Vidtsøftighed behøves ikke, naar man erindrer, at Horats her taler ikke om enkelte Menneskers, men om forskellige Alders Charakterer; og at disse i det Hele ere forskellige, kan ingen nægte, og det er just det, Horats her vil vise. Om man endog kunde fremvise en og anden Gammel, som Barnet endnu hænger i Ormet paa, og som endnu havde meget af Ungdommens Letsindighed, Ustadighed, Uerfarenhed, og var, som Seneca siger, *elementarius senex*: saa omstøder dette dog ikke Ungdommens, Manddommens, og Alderdommens Charakterer.

158 *reddere voces* siges eg. om Barnet; det giver igjen de Ord, det har hørt og lært. — 159 *signat humi* 3: trykker faste Spor i Jorden. — 163 *cereus flecti* en Græcisks *εὐκαμψς*. — *asper* 3: *irascens monitoribus*. — 164 *utilium tardus provisor*. Batteux siger: Den unge seer ei den kommende Tid forud. Dacier: Han foretrækker altid Velanstændigheden og Levemaaden for Nyttten. Dette sidste kommer ogsaa Horats' Mening nærmere. Ellers er den af visere Omfang, og bør oversættes, som jeg har gjort. Det Fornoielige, Behagelige, Sandselige, Morende, Nærværende har altid i den ubesindige unges Dine Fortrinet for den sande, evrige Nyttte. Han veed ei at beregne Tingenes Værd og sin

egen virkelige Fordeel. Hans første Spørgsmaal er: hvad Fornoielse eller Niorstab denne Ting bringer; hans sidste: hvad Fordeel. — 167 *inserv. hon. o: omnia ad honorem refert*, en Slave af Vren. — 171 *gelide ministrat o: lente, cunctanter, segniter exsequitur*. Med Alderdommen følger en Kulde i Temperamentet, som gjør de Gamle langsomme, nolende, betænkelige ved hvert Skridt, og uden Resolution i alle deres Foretagender. Horats har havt Hensyn paa Aristoteles, som siger: »De Gamle ere kolde, *καταψυχες*, saa at Alderen baner Veien til Frygtsomhed, da Frygten selv er en Kulde.» — 172 *spe longus — pavidusque futuri*. Her faaer Bentley igjen meget at øve sin Kritik paa. Han mener, at det er for det første afgjort, at Horats i dette karakteristiske Maleri af Menneskets Aldere har fulgt Aristoteles i hans *Rhetor. II, 10*. Denne siger da om gamle Folk, at de ere *δυσελπίδες*, mistroiske, mistænkelige, haablose. Det har nu Horats villet udtrykke ved sit *spe longus*, som den almindelige Læsemaade har. Nu mener Bentley videre, at *spe longus* aldrig kan betyde dette. Vel finder man ikke andensteds denne Talemaade, men man kan dog giette sig til dens Betydning af andre analoge Udtryk hos Horats selv, f. Er. *spem longam inchoare* (Od. I. 4); *spem longam resecare* (I, 11); hos Andre: *spes longinqua*. Paa disse Steder bemærker *spes longa et Haab*, som strækker sig langt ud i Fremtiden, og regner meget paa det Tilkomende, hvilket Bentley mener just at være det modsatte af det, Aristoteles, Horats, og Erfaring lære om Alderdommen. Dacier, som beholder Bentleys Tanke, men lader Horats' *spe longus* staae, forklarer *longus* ved *tardus o: tardus ad concipiendam spem*, mistroisk, mistænkelig. Bentley derimod vil endelig læse *lentus* for *longus*, for at faae Horats til at sige det, han mener, han burde have sagt. Det er vanskeligt, at domme her, da Horats

kan have sagt begge Dele, ligesom man anseer Eagen. Imidlertid da Kritikens Grunde raade til at beholde Læsemaaden *spe longus*, saa kunde man enten med Dacier forklare det som *lentus* eller *tardus*, og da, uden at røre Terten, saae Bentleys Mening ud; og de Exempler af latinske Mss., som Bentley anfører paa Forverlingen af *longus* og *lentus*, skulde snart synes at bevise, at disse to Ord kunde bruges for hinanden. Vilde man derimod, med Lambin, Batteur, Wieland, og de fleste, forstaae *spe longus* som *qui spem longe extendit*, *longam spem inchoat*: saa havde Horats dog ikke yttret nogen stæv eller urigtig Tanke, og man havde Parallel-Steder nok hos andre Skribenter. Vel er det i een Henseende sandt, at den Gamle er mistroisk, haabløs, *αελητης*, *spe lentus*, — lang og ofte stuffet Forventning har lært ham det; — men det er tillige ligesaa vist, at Haabet er det sidste Anker, som slipper paa Livets Skib, og at den Gamle, jo mindre han har at holde sig til, desto fastere holder ved dette. Man seer ofte Folk, som have den ene Fod i Graven, at tale, handle, gjøre Anlæg og Planer, som om de endnu skulde leve et heelt Seculum. Cicero siger (*Sen. 7*): *Nemo est tam senex, qui se annum non putet vivere posse.*

pavidusque futuri. Nogle læse *avidusque*, som giver en anden Mening. Det er da det samme, som Aristoteles: φιλοζωοι, και μαλιστα επι τη τελευταία ήμερα (*Rhetor. II, 12*). Men da denne Bemærkelse af *futuri*, naar det staaer absolut, er vanskelig at bevise, og Tanken ikke passer med det foregaaende iners, saa synes Bentleys *pavidus* her at have Fortrinet, og Horats har da sagt det samme, som Aristoteles, om de Gamle: *δειλοι και παντα προφοβητικοι.* — *Difficilis, intractabilis, δυσκολος* (Aristot.).

175 anni venientes et recedentes. De Gamle regnede de menneskelige Aar saaledes: Fra Buggen til 50 Aar

vare anni venientes. Til det 30te Aar gif den tilvoren-
 de Alder, i hvilken Sjæls- og Legems-Kræfterne fuldkommen ud-
 viklede sig, og naaede deres Huld. Fra det 30te til det 50de
 Aar var ætas virilis, constans, som var den bedste man-
 dige Alder, da den menneskelige Sjæl stod, ligesom Egen, i
 sin fulde Grode og feireste Modenhed. Fra det 50de Aar og
 derefter var ætas declivis, anni recedentes: da gif det,
 som man siger, ned af Bakken. Alderen begynder da at
 melde sig med alle sine Skøbeligheder og Sjæls- og Legems-
 Svagheder; et Aar efter et andet stjæler usformærket vore
 Kræfter bort med sig, og Olien tæres i Lampen, til Livets
 Lys tilsidst sagte udslukkes. Anni venientes er Livets For-
 aar og Sommer; recedentes dets Efteraar og Winter: i
 hine modnes, i disse visner Mennesket.

I n d h o l d.

Foruden de Regler, Horats ovenfor havde givet Digte-
 ren om at passe paa at træffe den rigtige Tone, Farve, Sprog,
 Charakter efter enhver Lune, Situation, borgerlige Stilling,
 Kjon, Stand, Nation, Klima, Opdragelse: gjør han endnu den
 Bemærkning, at Digteren skulde vide at træffe og skildre en-
 hver Alders særegne Charakter, som Moder Natur selv har
 givet den. Og han lader det her ikke blive ved at angive Reg-
 len, eller at oplyse den efter Sædvane med Exempler. Han
 gjør mere. Han gjør selv et Udkast til et karakteristisk Ma-
 leri af de menneskelige Aldere, som i Korthed og Rigtighed
 er et af de skønneste, Alderdommens Skribenter have efter-
 ladet os, og er tegnet med en usforbederlig Mesterhaand. Et-
 hvert Træk kunde være Anledning til en Commentar; men
 jeg anseer det for inept, at forhudle og udbløde det i en vands-
 agtig Paraphrase eller Forklaring. For den, som ikke forstaaer
 saadanne Bink, og ikke selv kan forfølge dem videre, har
 Horats ikke skrevet. Dette alene vil jeg erindre, at Horats

har taget Ideen til dette sit Maleri af Aristoteles (*Rhetor. II, 12—14*), som fortjener at sammenlignes med Horatius, da de udfylde og oplyse hinanden.

Vers 179 — 192.

„Handlingen forestilles enten paa Skuepladsen, eller blot fortælles. Hvad der gaaer igjennem Dret, rører Sjelen svagere, end det, man seer med egne Øine, og som Tilskueren ligesom fortæller sig selv. Dog bør man ikke derfor komme frem paa Skuepladsen med det, som bør sees bag Teppeet, og meget maa blive borte, som den veltalende Skuespiller paa Stedet kan fortælle Tilskuerne. Medea maa ikke slagte sine Brødre for Tilskuernes Øine; eller den umenneskelige Atreus fuge sine Broderborns Indvolde lige i vort Paasyn; Profne ikke omstaves til en Svale, eller Kadmus til en Snog. Alt hvad Du viser mig saaledes, forstyrrer Illusionen, og miøhager. Et Theaterstykke maa have fem Acter, hverken flere eller færre, om det skal finde Bisald og opføres mere end een Gang; og ingen Gud bør blande sig i Handlingen, med mindre Knuden er værd at løse paa denne Maade; og fjerde Person bør sjelden blande sig i Samtalerne.“

Philologica.

184 *facundia præsens* α: *histrio* vel *actor fabulæ coram rem facunde et pathetice exponat*; v. *actor facundus, qui præsens fuit*. — 187 *Progne*. Fabelen om hende er skjønt fortalt af Ovid (*Metam. VI*). Hun var en Datter af Pandion, Konge i Athenen, gift med Tereus, Konge i Thracien. — *Cadmus*, en Phonicier, Agenors Søn, Europas Broder, stiftede Theben, reiste til Enchelyerne ved den ægyptiske Kyst, udryddede mange giftige Slanger der i Eggen, men blev tilsidst forvandlet til en Slange. (See Apoll. Bibl. Gr. Tom. 1; Ovid. *Metam. lib. IV, 542*).

190 *posci* 3: iterum doceri. — 191 *nodus* fabulæ. Knuden i Stykket er den Indvikling og Forvikling i Handlingen og Tildragelserne, som opholder Udfaldet, og gjør det uvist, hvorledes det vil løbe af, og hvad Udgang Sagen vil tage. — *vindex* er egentlig den, som sætter en Slave eller Debitor i Frihed ved at løse ham af hans Herres eller Creditors Vold. — *nec quarta* — *laboret*. En Scholiast anmærker: aut non omnino loqui debet, aut pauca loqui.

Indhold.

Dette Afsnit er vigtigt og rigt paa Stof til mange æsthetiske, psykologiske og dramatiske Bemærkninger og Reflexioner. Vi kunne her kun bemærke det vigtigste, og saa meget som behøves til at forstaae vor Digter. — Horats giver her Regler for hvad der er Digteren tilladt, eller snarere, hvad der ikke er ham tilladt at komme frem med paa Skuespilspladsen, det er, lade skee og tildrage sig for Tilskuernes Øine. Han har to Maader at underrette Tilskuerne paa: enten ved at lade Handlingen selv gaae for sig paa Scenen (aut res agitur in scena, s. Ex. naar Paris rober den skønne Helena i Holbergs *Ulyksess*, eller naar Beverley drifter Gift i Tragoedien af samme Navn. Dette kaldes den dramatiske Form 3: den handlende, den fremvisende), eller og ved at lade Skuespillerne fortælle, hvad der har tildraget sig udenfor, eller andensteds er skeet. Dette er den episke eller fortællende Form. Det kommer nu an paa, hvad og hvormeget Digteren skal vise, og hvad han skal lade fortælle. Da hans Hensigt er, at røre Tilskuerne, og gjøre sin Forestilling saa sandselig, nærværende, stærk og illuderende som mulig, saa kunde han let fristes til at ville vise alt, og anvende den dramatiske Form allevegne, allerhelst naar han gjorde den rigtige Bemærkning, som Horats anfører:

segnius irritant animos etc., at Diet taler stærkere til Sjelen end Dret, at det, jeg seer, virker stærkere paa mig, end det, jeg hører: en Bemærkning, som baade Sagens Natur og Erfaring bekræfter. Jeg kan faae en Ting at vide enten umiddelbar ved egen Erfaring, eller middelbar ved andre. Hvad jeg seer, faaer jeg at vide paa første Maade; hvad mig fortælles eller hvad jeg hører, paa den sidste. Det er da ikke at undre over, at det første, fordi det er nærværende og umiddelbart virker paa mine Sandser, rører mig stærkere. Foruden dette, at det, jeg seer, rører mig stærkere, saa troer jeg ogsaa lettere og fastere hvad jeg seer end hvad jeg hører af andre; thi i første Tilfælde troer jeg mig selv, i sidste en anden. Derpaa grunder sig endog den gamle Regel in jure: *Pluris est testis oculatus unus, quam auriti decem*. Denne Bemærkning er gjort af mange af de Gamle. Kandaules hos Herodot (I, 8) troede ikke, at han med al sin Betsalenhed kunde overbevise sin Favorit Gyges om sin Gemalindes overordentlige Skønhed, naar han ikke selv saae hende med sine Øine, og anfører selvsamme Sæntens, som Horats her: *οτα γαρ τυγχανει ανθρωποισι εοντα απιστοτερα οφθαλμων*. Cicero, naar han taler om Sorgen over Republikens Omstyrtning af Cæsars Partie, siger (*Fam. VI, I*): *Oculi augent dolorem, qui ea, quæ ceteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere a miseriis cogitationem sinunt*. — Erfaring lærer enhver det samme. Lad en Digter eller Orator med al Betsalenhed skildre os det menneskelige Livs Uselshed og Plager, og lad os mærke, hvad vi føle ved dette Maleri; — og lad os saa selv gaae hen til Kammerens Hytter, og der med egne Øine flue Hungeren, Smærterne, Uselheden i al sin gyselige Skikkelse, og da mærke, hvad vi føle meest ved. Den sandeste Beskrivelse over et Feltslag, en Byes Erobring, eller et andet Optrin, virker kun lidet paa os imod det Indtryk, som Dienvidnet deraf modtager. Smid-

lertid er det de skønne Kunstens, især Poesiens Kald og Bestemmelse, at røre og virke paa det menneskelige Hjerter under den episke, det er, den fortællende, beskrivende Form. Og til Kunstens Værd ved man, hvor vældig den kan virke paa Mennesket. Man ved, hvad Orpheus virkede paa Thræerne, Tyrtæus paa Spartanerne, Virgil paa Livier, Cicero paa Cæsar, for at nævne et Par Exempler af mange. Men netop for at naa dette, maa Digteren arbejde efter hin psykologiske Regel: *segius irritant etc.* Han maa virke mere paa Diet end paa Dret; han maa ikke tale til Forstanden med kolde Ord, men til Sandserne, Indbildningen, Hjertet, med levende, stærke Billeder: han maa gøre Tingene saa sandelig, saa nærværende, saa bestuelig som muligt, og bringe den lige for den illuderende Læseres Øie, at denne ikke maa troe at høre Sagen fortælle, men at see den stee for sine Øine.

Men for at komme til vor Horats igjen, saa anfører han nogle Exempler paa et og andet Oprin, som Digteren ikke maa lade see paa Scenen, enten fordi de ere altfor grusomme og umenneskelige, eller for eventyrlige og utrolige. Naar Digteren ikke bemærker dette, kan han baade overtræde Kunstens Regler, og forseile sin Hensigt. Man har endog i de allernyeste Tider hos os tvistet, om det var pæsseligt og tilladeligt, at komme frem med blodige og grusomme Oprin paa Skuepladsen. Man har disputeret pro og contra, som det gjerne pleier at stee i alle Smagens Tæmper, hvor saa meget er problematisk, fordi det grunder sig paa en forfinet og dannet Følelse for det rigtige og skønne, som saa faa have. Til at forsvare det beraabte man sig paa de gamle græske Digteres og Tragikeres Auctoritet og Exempler. Æschylus lader Klytæmnestra myrde Agamemnon paa Skuepladsen, og Klytæmnestra igjen nedhugge af Drest i et andet Stykke. Hos Euripides doer Alceste paa Theatret.

Seneca, i sin Hippolytus, lader Theseus paa Skuepladsen sammensætte sin Søn's sønderlidte Lemmer, og i sin Medea lader han Moderen paa en skrækkelig Maade skjære Halsen af sine Børn. Rømerne saae med entusiastisk Interesse paa de blodige Gladiator-Fægtninger, og Engellænderne finde endnu stor Fornøielse i blodige Spectacles. At forsvare en Sag med Auctoritet, ældre eller nyere, er det samme som at tilstaae, at man ikke finder Grunde i Sagen selv. Desuden bør de nysnærnte Tragikere ikke anføres herpaa til Exemppler, thi man har misforstaaet Planen i deres Stykker, og ikke agtet paa, hvad der var dramatisk eller episk i dem. Ingen af de anførte Scener bleve viiste paa Theatret, men i Huset ved Siden, saa man kunde høre den myrdedes Skrig, og udenfor Scenen, som Rhytmænestra f. Ex. bliver dræbt af Drest ved Egisths Grav: hvilket Dacier allerede har bemærket. Senecas Exempel beviser intet. Han er derfor med Rette dadelst af alle gode Kunstdommere. At Rømerne med foldt Blod og en barbarisk Vellyst saae paa Gladiator-Legene, er et Træk i deres Charakter, som vidner om Nationens frigeriske Aand og Haardhed, men ikke gjør den Vre fra Culturens og Menneskelighedens Side. — Dersom de skønnede Kunstens Hensigt var, at virke voldsomt paa Mennesket og ryste hans Nerver, ligemeget, hvorledes, eller ved hvilket Middel: da kunde saadanne blodige Spectacles taales; men, som sagt, som deres vigtigste Hensigt er, at forædle Menneskets Charakter, at gjøre hans Hjerte ømt og blodt for sine Brodres Nød og Smarter, at gjøre hans Følelser sympathetiske og blide: da maae de ikke vælge Midler, som nødvendigen have den modsatte Virkning. Den, som ofte seer Blodvænnens tilsidst til at udgyde Blod, og den, som ofte seer Mennesket lide, bliver tilsidst kold og ufølsom ved sine Medmenneskers Smarter. Selv Engellænderne, hvis Charakter har noget mørkt og haardt i sig, og gjør, at de finde Bes

bag i blodige Optrin, have indseet dette. Ved en Lov er det forbudet, at nogen Slagter maa vælges til Dommer i nogen Livs=Sag. Digteren kan ei engang undskylde sig med, at han maa følge Naturen, og at saadanne blodige Scener dog finde Sted i det virkelige menneskelige Liv. Thi meget sjeldnere er det, at saadanne Grusomheder øves offentlig og i Fleres Paasyn; og i den virkelige Verden vilde vel ingen være rolig Tilskuer af saadan en Handling, men gjøre hvad han kunde, for at hindre den, naar man ikke taler om Trofesere og Canibaler, men om civiliserede Mennesker. Smidlertid har man dog Exempler endog i de nyeste Tider, hvor et blodigt Optrin paa Skuepladsen optoges saavel med Tilskuernes som Kunstdommernes uindskrænkede Bisald. Lessing i sin Emilie Galotti lader Faderen paa Theatret støde Dolken i sin Datters Hjerter, for at redde hendes Uskyldighed fra uundgaelig Vanære og Beskæmmelse. Men foruden at Philosophien kunde have et og andet at erindre mod det hele Optrin og dets Nødvendighed og Nødvendighed, saa er det dog aldeles forskjelligt fra hine barbariske og grusomme Myrderier og Slagterier, som Horats nævner, saavel i sin Marsag som i sin Virkning paa Mennesket. I hint hører man den underkuede og nedtraadte Menneskeligheds sidste Gisp, seer de vildeste Lidenstaber: Hadets, Blodtørstighedens, Forbittrelsens, Hævngjerrighedens, affindigste Raseri; man seer ikke Mennesker, men Djevlø og Furier at handle; man gyser ved Synet, og vender Diet bort med Affky. Her derimod seer man denne retskafne, fjælle Faders tunge Kamp med Faderskjerligheden paa den ene, og Vren og Sjæls=Høiheden paa den anden Side. Man seer hans Hjerter bløde, da han besfinder sig fædt i den ulykkelige Nødvendighed, at gribe til dette ene Middel, for at redde sin eneste elskede uskyldige Datter fra at blive et elendigt Offer for en mægtig Voldsmands faade Vellyst. I denne Forfatning storme saa mange Følel-

fer og Forestillinger ind paa hans saarede Sjæl og Hjerte; Grens Stemme taler høit; hans Samvittighed raaber, at det er Fader=Pligt at frelse sin Datters Dyd; den billige Forbittrelse og Had mod den mægtige Voldsmænd ophidser ham til at rive Hovet af Ulvens Strube paa hvad Maade han kan, — og nu trykker han med skjælvende Arm Dolken i sin Datters Bryst. Vel vender Tilskueren Diet bort, men hans Blod foger af Had og Forbittrelse mod al Vold og vellystig Brynde, og af hans Die rinder en medlidende Taare, som er helliget den ulykkelige Fader og den værgeløse Ukyldighed, der blev en Martyr for sin Dyd.

Endnu en anden Betragtning leder til det samme, at Digteren ikke bør fremvise saadanne Uhyrer af Menneſker, som Medea, Atreus, eller saadanne barbariske Spectacler, som de anførte. Aristoteles, denne store Lærer i alle Philosophiens og de skjønnede Videnskaber's Dele, giver i sin Poetif denne paa Natur og Sandhed grundede Regel for Tragoedien: at den maa have *ἡθὴ χρηστὰ*: at Charaktererne maae være moralsk gode, og at Menneſker, som i Bund og Grund ere lastefulde, *monstra nulla virtute redempta*, aldeles ikke due til at vides paa Skuepladsen, da dens Hensigt og Nytte derved tabes: thi Tragoedien er, efter Aristoteles' Definition, en Efterligning af en ædel Handling, som, ved at opvække Medlidenhed og Frygt hos Tilskuerne, bevirker disse Videnskaber's Uttrelse og Forædelſe (*δι' εὐδου καὶ φοβου περαινουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων καταρσιν. De poet. 6.*), d. e., som Lessing rigtig har forklaret det, forvandler disse Videnskaber til fornuftige og dydige Færdigheder, anviser dem deres Grændser, bestemmer deres Maal og Maade, og gjør, at de hverken udsvæve til Hyperbolen, eller blive staaende indenfor Ellipsen, for at tale i Aristoteles' Sprog, men følge Dydens og Fuldkommenhedens smale lige Linie. Men skal

Tragoedien have denne Nytte og Virkning, da maa dens Charakterer være ædle og dydige, thi for et Uhyre, en Medea, en Utreus, kan ingen interessere sig, ingen føle sympathetisk Medynk, og ingen frygte for at komme til at ligne dem enten i Charakter eller Situation og Uheld: hvilket Aristoteles forstaaer ved *φοβος*, som Tragoedien bør bevirke. Men derfor behøve ikke Heltene i Sørgespillet at være Dyds-Idealer, Grandisoner. De maae være Mennesker, men af det ædle Slags. Dyd og moralsk Fuldkommenhed maa have Overvægten i deres Charakter, hvilket ikke hindrer, at de jo kunne overraskes af en eller anden Fidselskab, og i dens Hede og Ruus forsee sig, begaae Feiltrin, overilede Skridt, *ἀμαρτηματα*, som Aristoteles siger, men ikke *πονηριαν*, overlagt Ondskab. Og disse Feiltrin kunne indvikle dem i Uheld, gjøre dem uhyffelige, og just derved til tragiske Sujetter. Thi den, som aldrig forseer sig, som besidder overmenneskelig Fuldkommenhed, duer ikke i Tragoedien. En Grandison og en Medea, en Engel og en Dævel ere begge lige upasselige Sujets i Sørgespillet. Et Exempel gjør Sagen tydeligere. Euripides har skrevet en Tragoedie, som hedder *Drestes*. Denne er Hovedpersonen. For at hævne sin Moders Boleri med Egisth, og sin Faders Agamemnons Mord, myrder han sin egen Moder Klytæmnestra. Han bliver derpaa grebet, lagt i Lænker, og dømt til Døden. Imidlertid kommer Menelaus, hans Farbroder, hjem. Drestes anraaber hans Hjelp; men denne glemmer Slægtskab og Venkskab, og overlader Drestes til sin Skjebne, som derpaa bliver rasende, og søger Hjelp andenstedsfra hos Elektra, sin Søster, og hos sin Ven Pylades. — Aristoteles dadler Charaktererne i dette Stykke, — men hvis? Ved første Blickestulde man mene, at det maatte være Drestes, thi hans Handling synes barbarisk, umenneskelig, grusom: at myrde sin egen Moder. Men naar man betænker hans Situation,

den Marsag, han havde, til denne Handling, hans Tidkalder's Tænkemaade og Sæder: saa bliver Handlingen mindre sort, og Drestes' Charakter i det hele agtværdig og tildeels ædel, thi Kjærlighed til hans myrdede Fader, Afsky mod hans Moders trolose, skændige Fortrolighed med Egisth, ædel Følelse af sin Families Udel og Ære, vare de Marsager, der drev ham til denne blodige Beslutning, og Tilskuerne ynkede mere Drest, end de habede ham. Derimod hans Farbroder Menelaus røber en slet, trolos, forrædersk Charakter, der nægtede sin Brodersøn den Hjælp, han skyldte ham (og paa hvilken han saa vist havde regnet just paa en Tid, da han meest behøvede den), og, foruden andre uædle Træk ved denne Leilighed, viiste en foragtelig Ligegyldighed ved sin Families Skændsel og sin Broders grusomme Mord.

Det andet, som Horats forbyder Digteren at komme frem med paa Theatret, er det altfor eventyrlige og vidunderlige, f. Ex. Profnes Omskiftelse til en Svale, Rادموس' til en Slange, og andre saadanne ovidianske Metamorphoser. Naar man alene hører eller læser dem, lader man dem gaae for det de ere; man reflecterer ikke over deres Mulighed eller Rimelighed. Fortællingen glider let igjennem Dret forbi Sjelen, og interesserer paa en Maade selv ved sin Eventyrlighed, især naar saadanne Sagn og Eventyr gaae op i den fjerne Oldtid, om hvilken alle, selv den tænkende og lærde, have et Slags eventyrligt Begreb, da man tidlig er vant til at tænke sig Tingene der anderledes, end de nærværende, Naturens Kræfter og Virkninger afvigende fra det, som vore egne Dages Erfaring lærer, og en vis dunkel Følelse næsten frister os til at troe, at meget da stete og kunde stee, som nu er en reen Umulighed eller latterlig Urimelighed. Mennesket har saa desuden et naturligt Hang til det Vidunderlige og Miraculøse, og der skal megen Cultur og Kundskab om Naturen til at udrydde det.

Men naar man ikke lader det blive ved at more det letstroende Dre med saadanne Eventyr, men og vil illudere det forskende Die (som mere gaaer i Detail, bemærker flere Omstændigheder, end Dret, og indskrænker Indbildningskraftens Spil ved den sandkelige Gjenstands Nærværelse) med saadanne Miracles og Forvandlinger, og vil lade os see, hvorledes man omskaber sig til en Ratteravn, en Varulv, hvorledes Heren paa et Rosteskæft rider gennem Skovstenen til Bloksbjerg, for at nævne indenlandske Miracles, som vi alle kjende: saa falder Illusionen bort; da mærker man det for tydeligt, at man ikke lever i Cires eller gamle Gunilfs Dage, men at man er i en Ammestue, hvor man gjør Hocuspocus for Børn. Man opslaaer en haanende Latter, og siger: *Quæcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.*

Herpaa følger en ny Regel for den dramatiske Fabels Længde. Horats siger, den maa ikke være længere eller kortere end fem Acter. Disse ere Mellemrum eller Hvilepuncter, som Skuespillerne saavelsom Tilskuerne gives under Stykker. At saadanne ere nødvendige, begriber let saavel af Sagens egen Natur, som af Theatrets Indretning. Den dramatiske Forestilling er en Efterligning af det virkelige menneskelige Liv. Nu pleier en Handling, en Tildragelse af noget Omfang, hvori flere Personer ere indviklede, ikke at stee uafbrudt i en fortløbende Række. Der møde Hindringer. Scenen forflyttes fra Sted til andet. Episoder komme ind imellem. Desuden behøver Tilskueren nogen Hvile for sin Opmærksomhed, som tilsidst taber sig og slappes, naar den altfor længe anspændes. Og endelig tjene disse Mellemrum paa Theatret til at lade et og andet gaae for sig uden for Skuepladsen, som ikke lader sig vise paa den (*digna intus geri*), og til at bringe Maskineriet i Stand, som behøves ved Scenens Forflytning. — Men nu er Spørgsmaalet: hvormange Mellemrum, eller Hovedafdelinger, Acter, bør

en dramatisk Fabel have? Horats svarer bestemt: ikke mere og ikke mindre end fem. Imidlertid maa man ikke forstaae denne Regel, som om den var aldeles grundet i Dramaets Natur og uden al Undtagelse. Den er mere grundet paa Auctoritet og vedtagen Skik og Brug hos de gamle dramatiske Forfattere, end paa Kunstens væsentlige Principer. Man har i nyere Tid Stykker af 1, 2, 3, 4 Acter, som ingen Kynstommer derfor med Rette har dødlet. Det kommer an paa Stykkets Indhold selv og Fabelens egen Oekonomie og Anlæg. Er det saa kort, at Knuden kan knyttes, sammentrækkes, og løses i tre eller fire Acter, behøves ikke fem: det var kun uden Nødvendighed at opholde Handlingen og Udfaldet med uventede kommende Episoder. Her maa Digterens egen Smag og Genie lede ham. Men for at forstaae Horats, maa man bemærke, at han nærmest taler om Sorgespillet, som foreskriver store og betydelige Handlinger og frappante Charakterer, hvilke, naar de skulle have deres Fuldstændighed og Sandhed, ikke vel kunne have ringere end fem Acter, da store Virkninger fordrer store Aarsager, og forlange Tid til at udvikle sig og naae deres Udgang. *Nihil ipsa rerum natura voluit magnum effici cito.* Og naar man da skulde angive et Maal for saadan en Fabels Længde, spurgte man mere Erfaring end Regler til Raads, og angav det yderste. Man havde mærket, at fem Acter vare tilstrækkelige for den længste Fabel, og at Tilskuernes Opmærksomhed, endog naar den blev bedst underholdt, ikke kunde udholde mere, uden at trættes og fedes, men at et kortere Tidrum ikke var langt nok til at udføre en Handling af nogen Vidtløftighed og Omsang. Horats' Regel bør derfor ikke lægge Baand paa Digteren af Talent og Indsigt, som selv vil vide at bruge sin Alen uden at misbruge den.

Man har derfor spurgt, hvad der har bevæget Horats til at give en Regel saa ligesfrem og bestemt, som dog ingen

Grund havde i Tragoediens Væsen, ja endog ofte vor overtrædes, og er overtraadt af de dramatiske Skribenter med Rette. Man har søgt at redde Horats' Ære som Kunstdommer. Batteux og Ramler mene, at Horats her støtter sig tildeels paa Erfaring om det Stykkes Længde, som skal underholde Tilskuernes Opmærksomhed, og ikke trætte Acteurerne. At visse Afdelinger og Hvilepuncter 3: Acter ere nødvendige i en Tragoedie, det er upaatvivleligt, og ovenfor bemærket; men at det just skulde nødvendig være et vist Antal: 3, 4, 5, det har ingen Grund, og kan paa ingen Maade bevises. Erfaring lærer desuden det modsatte. Vi have Stykker af 2, 3, 4 Acter, som Kritiken finder mesterlige, og atter andre i 5 Acter, som just have den Feil, at de have for mange Acter, og som, uden at tabe noget, let kunde beskæres, og vilde have været mere simple og enkle (*simplicia et una*), om de ikke havde været belæstede med disse overflødige Episoder, som Digteren har flikket til for at faae sine 5 Acter fulde. Acternes Antal afhænger af Stykkets Indhold, Handlingens større eller mindre Omfang, og Fabelens Oekonomie, saaledes som den er anlagt af Forfatteren: og alt dette er meget vilkaarligt og ulige. Horats skal ikke grunde sin Regel paa de gamle græske og romerske Tragikeres Auctoritet og Exempler. Vel er der Mellemrum, Optog, Acter i de gamle græske Tragoedier; men at de altid skulde have iagttaget Femtallet, er aldeles ubeviisligt. De gamle Grækere bekymrede sig lidet om Antallet af Acterne i deres Stykker; kun Sandsynlighed og Illusion bestræbte de sig for; og finde vi end deres Tragoedier i de Udgaver, vi have, afdeelte i Acter, da tilhører denne Afdeling ikke Forfatterne selv, men deres tidligere Fortolkere og Udgivere. Deres Chore, hvormi jeg siden skal tale, tillode dem ikke heller det, vi kalde Acter paa en Skueplads. Af Romernes Tragoedier er kun lidet kommet til os, og de stode altid meget tilbage i Tragoedien.

Dog synes deres Tragoedier at have havt fem Acter; og deraf kunde man da troe, at Horats især havde grundet sin Regel paa det, som var vedtagen Etik paa den romerske Skueplads.

For at hjelpe Horats og hans Læsere ud af denne Forlegenhed, har Captain Abrahamson fremsat en ny Forklaring af dette Sted i en Afhandling, som findes i det norske Videnskabers Selskabs Skrifter, 2det Bind, S. 431 — 442. Meningen af Horats' Ord skulde da være: at Stykkets Fabel bør ende sig med Stykket selv, og ikke gaae ud over eller holde op inden den femte d. e. den sidste Act. Baden er ikke fornøiet med denne Forklaring. Han siger: Dersom det er Meningen, saa har Horats ikke sagt andet, end det som staar ovenfor Vers 23: sit, quod vis, simplex duntaxat et unum; thi er Fabelen længere eller kortere, end Stykkets Ende, saa mangler det Eenhed. Desuden, om man vilde lade denne Repetition passere, saa mener Baden, at her dog intet vindes til Horats' Forsvar; thi endog efter denne Forklaring forudsætter Horats, at Tragoedien i Almindelighed bestaaer af fem Acter. „Naar jeg, siger Baden, raader en theologisk Candidat, at udarbejde sit Thema saaledes, at det kan fylde hans Time d. e., hverken holde op forend Timen er til Ende, eller strække sig over den: antager jeg da ikke med det samme, at en Time er det sædvanlige Maal for hans Foredrag?“ Jeg vil heri ikke afgjøre noget. Imidlertid synes mig dog, at Professor Baden ikke har saa ganske Ret i sine Indvendinger mod Abrahamsons Forklaring. Der er dog Forskiel paa, om Horats siger: „Lad dit Stykkes Fabel noie passe med det vedtagne Maal paa Tragoedien af fem Acter,“ eller om han siger: „Lad fem Acter altid være Maalet for din Tragoedies Længde.“ I sidste Tilfælde giver han en udtryffelig og urimelig ukritisk Regel. I det første derimod bestemmer han intet om Acternes Antal, men refererer sig alene til vedtagen Theater=Etik og Brug, uden engang udtryffeligen at

billige den, og giver kun sin Digter den Regel, at passe paa, at hans Fabel passer med det vedtagne Maal, og ikke enten faaer Ende for tidlig, hvorved der vilde blive orkesløse, fedesommelige Acter og Scener i Stykket, eller for sild, hvorved Fabelen vilde mangle sin Fuldkommenhed, sin Fuldstændighed, og Tilfuerne ikke see Knudens Oplosning. Naar jeg siger til en Student: *«Udarbejd Deres Thema saaledes, at De kan fylde Deres Time!»* saa kan Meningen gjerne være denne: Da det i Almindelighed er Skik, at en Prædiken varer en Time, og De formodentlig som andre vil følge denne Skik, saa see til, at deres Thema kan fylde den hele Time!

191 *Neu Deus — — Inciderit.* Det horte med til Costumet i de gamle Grækeres Tragoedier, at Guder maatte være med i Spillet, og deres Mellemkomst udgjorde det, som man i Kunstsproget kalder Maskineriet. Naar Knuden i Fabelen var bleven saa gordisk og forviklet, at menneskelig Kunst ikke syntes at kunne løse den: saa kom en tjenstvillig Deus ex machina fremspringende, og huggede den over. Euripides lader f. Ex. Iphigenia, staaende allerede for Offer-Altaret, bortsnappe af Diana. Homer havde i dette, som i andet, givet Exemplet. I hans Iliade og Odyssee udføres alting ved mellemkommende Gunders Hjelp. Saasnart en Helt er i Knibe, og Sværdet blinker over hans Hoved, strax er hans Skytsgud eller Skytsgudinde tilstede, for at redde ham. Da Achilles staaer færdig at giennemføre Agamemnon, kommer Minerva, og griber Peliden i sin gule Lok, og holder Stodet tilbage. Da Paris stod færdig for at dræbes af en græsk Helt, redder Venus ham i sit Forklæde. Virgil, som fulgte Homer, laante ogsaa dette Maskineri af ham. Han lader Venus pludseligen aabenbare sig for Aeneas, der stod færdig at dræbe den lacænste Helena. Dette Costume er ikke grundet i Tragoediens eller Epopeens Væsen, men i Tidsalderens Begreber og Forestillingsmaade. Da Homer skrev,

sandt dette Tiltro og Nærmelighed, og havde megen Interesse for hans Tids Mennesker, som havde meget indskrænkede Begreber om Naturen, og meget anthropathiske svage Forestillinger om Guderne. Det er for bemærket, at den ældre Tids Menneskers Theologie ei var andet end en forædlet Anthropologie. Begrebet Guddom er et af de allerabstracteste af alle philosophiske Notioner, og derfor det vanskeligste for den menneskelige Forstand. Man maa derfor ikke vente, at det overalt skulde være det samme hos alle Nationer og til alle Tider. Selv hos een og samme Nation forandrer Begrebet sig meget, som den enten gaar frem eller tilbage i Cultur. I Grækenlands ældste Tider var Guddom intet mere, end et Væsen, som var høiere og mægtigere end Mennesket. Denne Forestilling havde Digterne skabt, hvilke udtrykte usandselige Begreber i Symboler, og forvandlede physiske og ethiske Abstracta, f. Er. Lusten, Ilden, Freden, Krigen, Kjærlighed, til Personer, og tillagde dem Navn af Guder (Here Juno, Hephaistos Vulcanus, Ares Mars, Aphrodite Venus, Eris Discordia), for at give Væsener, som hverken vare Dyr eller Mennesker, et bestemt Navn og Gestalt. Denne Forestilling fandt Homer for sig, og benyttede den fortræffelig som Digter. Han forædlede, forfinede, formede sine Guder efter de ædleste Mennesker, han kjendte. Han overførte paa Guderne ei alene alle legemlige Egenskaber, men og alle moralske Fuldkommenheder, Sæder, Skikke, Levemaade, saaledes som de fandtes hos Menneskene, alene med et Tillæg af visse Fortrinligheder, saasom evig Ungdom, Udødelighed, uovervindelig Kraft og Styrke, uafbrudt Vellevnet, at være synlige og usynlige efter Behag; og paa denne Maade gjorde han dem til Væsener, som kunde udrette store, usædvanlige Virkninger og Undergjerninger, og vare Aarsager til alt Ondt og Godt. Men saa physiske fuldkomne og vældige som disse Oldtidens Guder vare, saa moralske ufuldkomne vare de tillige. Brede,

Had, Belyst, Misundelse, Hærskelyge ere Egenstaber, som man ligesaa ofte træffer hos dem, som hos hine Oldtidshelte, som endnu ei havde lært at betvinge deres Lidenstaber, men havde ufuldstændige Begreber om Dyd og Cædelighed. Thi det er en rigtig Bemærkning, at ethvert Folk tager sig selv til Mynster for sine Guder, og tænker sig dem med de samme Fuldkommenheder, som de agte hos sig selv. Jo mere Mennesket forfines ved Cultur, og opklarer sine Begreber ved Philosophiens Fakkell, desto mere forædles og hans Theologie: hvilket let lod sig vise ved Induction af Fornustens og Menneskedens Historie, s. Ex. Toderens Jehova og de Christnes Gud, hvilken Contrast! — Heraf begriber man, at Homer og de ældre Digtere kunde blande Guderne i de menneskelige Forretninger, og løse enhver Knude ved deres Hjælp, uden at støde an mod de herskende Forestillinger. Anderledes er det derimod med vore Tiders Digtere. De bør bruge Naturen, d. e. de Midler og Kræfter, de anvende til at løse Knuden eller at overvinde de Hindringer, som lægge sig i Veien for Handlingens Udgang, maae kunne begribe af de handlende Personers Charakter og af Tingenes Situation. Horats indskrænker ogsaa dette Maskineri i Fabelen, ligesom Aristoteles til sin Tid gjorde. Aristoteles siger, at Fabelen bør løse sig selv (*τὰς λύσεις τῶν μυθῶν ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ μυθοῦ συμβαίνειν, καὶ μὴ ἀπο μηχανῆς*). Derimod tillader han Deus ex machina ἐν τοῖς ἐξω τοῦ δράματος, naar noget, som enten er skeet eller siden skal skee, bør aabenbares, og al menneskelig Forstand er for fortsynet til at see det. Horats tillader det ogsaa si nodus vindice dignus incidit, men bestemmer ikke denne nodus. Og bedre er det altid, at lade sig nøie med Naturen, end at tage sin Tilflugt til Miracles; og sandelig Naturen formaaer meget, naar man kjenner dens Kræfter, og forstaaer at sætte dem i Arbeide. Homers Iliade indeholder det fortræffeligste Exempel paa en

Knude, som er godt knyttet, strammet paa det stærkeste, og tilsidst løses paa den naturligste Maade.

192 *nec quarta loqui persona laboret!* Horats giver her en ny Regel for de samtalende Personers Antal. Et tragisk Stykke kan have saa mange Personer som Digteren finder fornødent, alene at der ikke tale mere end tre paa Gangen. — Ogsaa dette har Hensyn paa den gamle græske Tragoedies Indretning. Aristoteles (*Poet. c. 4*), hvor han taler om Tragoediens Forandringer, som den efterhaanden havde faaet, beretter, at, da de ældste Tragikere ikke havde mere end een Person, som talede paa Scenen med Choret, gav Æschylus Tragoedien to Personer, og skabte derved Dialogen, men indskrænkede tillige Chorets altfor vidtløftige Action, og indførte derhos Prologen, *λογον πρωταγωνιστην*, som anmeldte Fabelens Indhold. Sophokles raffinerede endnu mere paa Sørgespillet, og gav det tre samtalende Personer, og ved denne Form blev det; thi man troede, at Tragoedien nu havde naaet sin Fuldkommenhed. Horats følger denne sophokleiske Form som en Lov, uden at undersøge den videre. Man har undersøgt den siden, og fundet, at den dog har nogen Grund i Sandhed og Sørgespillets Væsen. At een Person taler med sig selv og længe, er unaturligt, og Monologen fordrer megen Kunst, naar den skal behage. Imellem to bliver Samtalen snart kold og tom og eensformig. Imellem fire bliver den forvirret, usammenhængende, og taber sin Holdning og Interesse. Imellem tre synes den at blive tilpas, og at faae sin tilborlige Afverling og Harmonie. Man erfarer dette daglig i det menneskelige Liv og i Selskaber.

Vers 193 — 202.

Choret maa udføre en Skuespillers Rolle og Pligt, og aldrig synge noget imellem Acterne, som ikke fører til Maalet, eller har Sammenhæng med Fabelens Indhold. Dets

Rolle er, at vinde de Gode, og hjælpe dem med venstabeligt Raad, at styre den opbragte, berolige den oprørte, at anprise et tarveligt Naaltids Fordele, den velgjørende Retsfærdighed, Lovens Agtelse, og Fredens Nølighed inden aabne Porte. Det bør fortie, hvad det betroes, og vende sig med Bon til Guderne, at Velstand igjen maa besæge den Elendige, og vende Nyggen til den Stoltte!

Philologica.

193 *officium virile*. *virile* kan her ikke udtryffes efter dets Etymologie. Det bruges ofte hos Latinerne for bene, accurate, sufficienter. Talemaaderne agere *pro viribus*, *pro virili parte*, *pro virili*, ere bekjendte. Eller *virile* staaer her for *viri*, *personæ unius*. — 196 *consilietur amice* bruges her i sjelden Bemærkelse for *consulere alicui*. For den Mafsagss Skyld vil Dacier læse *concilietur amicis*, tager Benners Partie. — 197 *amet pacare tumentes*. Nogle Udgaver læse *peccare timentes* : elste Dydens Benner, men Bentley har viist, at Læsemaaden *pacare tumentes* sc. *ira*, *luctu*, *dolore*, har Fortrinet, da den anden baade er tautologisk, og siger ikke det, Horats vil her have sagt, da han ikke taler om, hvad Choret skal mene, men hvad det skal yttre i sin Sang. *Amet* staaer da for *velit*, *cupiat*, *debeat*. Læser man *peccare timentes*, da er det: elste de sagsmodige, modsat *iratis* ovenfor. — 198 *mensa brevis* d. e. *frugalis*, *parca*, modsættes *uneta*, *parasitica*, *lauta*. — *salubrem* : *salutarem*, *utilissimam*. — 199 *apertis otia portis*. Udtrykket er laant deraf, at Byers Porte pleie at lukkes i Krigstider, naar Hannibal er *ante portas*, men derimod aabnes i den trygge Fred. Fredens Gudinde hos Romerne hed derfor *Panda a pandendis portis*.

Indhold.

For at forstaae dette Sted, er det nødvendigt, at have et Slags Begreb om Choret i de Gamles Tragoedier.

Choret var, som Aristoteles siger, ligesom Grundvolden og Begyndelsen til Grækernes Tragoedie og Komoedie. Hvad vi vide derom, er meget usfuldstændigt, og bestaaer mere af enkelte Vink hos de gamle Skribenter, end af nogen udførlig Efterretning. Oprindelsen til Grækernes Komoedie og Tragoedie er endnu fjendelig i deres Navne. De vare Bukke- og Landsby-Sange, som omtrækkende Sangere og Musikanter opførte paa Bacchus-Festene for Landalmuen. Disse bacchiske Høitidsange vare af forskjelligt Indhold og Tone. Aristoteles siger, at de vare enten dithyrambiske eller phalliske: de første vare opfattede i høitrvægende Toner, og Sangernes Sjæl tog i dem et høiere Spring, og disse gave siden Anledning til Tragoedien. De phalliske vare mere simple: deres Indhold, Tone og Charakter var overgivet, spogende, faad endog til Skidenhed og Uansædighed. Hvorledes Overgangen fra disse Sange til Tragoedien og Comoedien har været, er vanskeligt at bestemme, da Historien tier. Formodentlig har man, for at give Festen mere Høitidelighed, og disse musikalske Farcer mere Varietet og Interesse, begyndt med at forbinde dem med en Art af theatralisk Handling, saaledes at en Person traadte frem og imellem Sangene enten fortalte eller agerede en eller anden lille morende Handling enten af alvorligere eller lystigere Art: herved var allerede Begyndelsen gjort til Skuespillet; og de følgende Kunstnere: Thespis, Aeschylus, Euripides og Sophokles raffinerede det saalænge, indtil det blev hvad det var i Aristoteles' Dage. Men Fremgangen fra disse første raue ukonstlede Forsøg var, som i alle menneskelige Opfindelser, langsom. "Hvad Thales filed grovt, polered Newton af," siger Tullin. Det første Product af

disse *ασματα φαλλικα* et *διθυραμβικα* var det satiriske Skuespil, en Art af dramatisk Handling, som udmærkede sig ved snorrige og burleske Indfald. I dette indførtes Skovtrolde og Silener, hvis raue, ensfoldige, naive Sprog og Udsærd skaffede Moerskab, især formedelst Contrasten med de andre handlende Personer, som vare Guder og Helte. Charakteren i dette Skuespil var altsaa en Blanding af Spøg og Alvor, af Heltesprog og Platheder, af sunde Tanker og Fadaiser. Man har endnu Stykker tilbage af dette Slags fra Oldtiden, som hjælpe os til at bedømme deres Indretning, f. Er. Euripides' *Cyklopi*. Handlingen er Ulysses' Fare i Cyklopens Hule. Personerne ere: Ulysses, Cyklopen Polyphem, Silen, og et Chor af Satyrer. Romerne havde ingen af dette Slags Skuespil, men Horats siger os bedre hen, efter hvilken Plan og hvilke Regler han vilde at saadanne Satyrspil burde udarbejdes. Efter Oldtidens eenstemmige Vidnebyrd var Thespis (som levede i Solons Tid over 60 Aar før Æschylus og 80 Aar før Sophocles) den som først begyndte at raffinere paa Skuespillet. Han reiste omkring med en Trup af Komoedianter, og førte et lidet, bevægeligt Theater med sig, som man før ei havde brugt. Sine Acteurs Ansigt farvede han med Wiinbærme, da Theatermasken endnu ei var opfundet. Han indførte ogsaa en Person, som afløste Choret med at fortælle en og anden Fabel eller moersomt Eventyr. Solon forvilede ham fra Athenen, for at han ei skulde vænne Folket til at høre Usandheder. Saaledes stod Tragoedien længe hen, uden at man veed noget vist om dens Skjebne. Imidlertid havde Thespis gjort Tilskuerne opmærksomme paa den talende Acteur, og Choret var begyndt at blive mindre vigtigt. Siden kom Æschylus og skabte Tragoedien ganske om. Han gav Acteurerne Masker, passende efter den Rolle, de skulde spille, gav dem lange, slæbende Dragter, for at give dem en værdig Anseelse, og hoiæ Ro-

thurner. Han forfæstede Thespis' Fjellehytter, og byggede et ordentligt Theater med tilhørende Decorationer, gav Foredraget og Handlingen mere Alvorlighed og Værdighed, og indførte Dialogen eller de to talende Acteurer, nedsatte Choret's Antal til femten Personer, og gav det en mere hensigtsmæssig Bestemmelse. Sophokles gjorde nye Forbedringer i Tragoedien. Han indførte, som ovenfor er bemærket, den tredje Acteur, for at faae mere Handling og Varietet i Fabelen, gav Choret's Sange et paa Handlingen passende Indhold (*proposito conducit et hæreat apte*), og decorerede sit Theater med mere Smag; og hans Acteurer talte ogsaa med mere Simplicitet og Grundighed end Æschylus. Euripides fulgte Sophokles' Fodspor, og gav Tragoedien desuden en betydelig Forbedring: Han indflettede saavel i Samtalerne som i Choret's Sange en Mængde af sunde og vigtige moralske Tanker, hvorfor han blev kaldet Theatret's Philosoph. Af denne Dramaet's korte Historie seer man, at Choret, som havde været Oprindelsen til Tragoedien, ogsaa blev beholdt under alle dens Forandringer og Forbedringer, men med mange Indskrænkninger og Modificationer.

Tragoedien var efter Aristoteles deelt i fire Hoveddele: Prologus, som Æschylus indførte, var det Stykke, hvor en Skuespiller traadte frem, og anmeldte Fabelens Indhold, og gav Tilskuerne en kort Recit af den hele Handling. Episodium var egentlig den Dialog, hvorved Choret's Sang, som tilforn havde været Hovedsagen i det hele Drama, blev afbrudt, og som indeholdt den hele Knude eller den theatraliske Handling's Forvikling i sig selv. Exodium var den sidste Handling eller Act, som fulgte paa Choret's sidste Sang, og i denne løstes Knuden, og Sorgespillet fik sin Udgang. Endelig den fjerde Deel: Choret, om hvilket det her, for at forstaae vor Digter, er os meest at gjøre, allerhøjest da den

nyere Tragoedie intet har som ligner de gamle Grækeres Chor.

Choret bestod af et Selskab af Personer af begge Køn, hvilte vare tilstede ved den hele dramatiske Handling som Bidner og deeltagende Skuespillere. Hvormange Personer det end bestod af, saa forestillede det dog kun een Person, og spillede een Acteurs Rolle, og blev anført af en Formand, Choragus, som talte og handlede i hele Selskabets Navn. Naar Handlingen eller de talende Personer undertiden taug eller forlod Skuepladsen, continuerede Choret Tragoedien ved at synge Sange, som havde Hensigt paa Stykkets Handling og Indhold og de tragiske Personers Skjæbne og Situationer, tog undertiden Deel i Spillet eller Handlingen selv, og forrettede, som Horats siger, en Acteurs Parties. Personerne i Choret vare meget forskjellige: snart Heltens Familie og Venner; snart hans Medborgere; snart et Selskab af de ældste og ædleste Mænd i Byen; snart Folk, som ganske tilfældigviis vare komne til. Gammel Auctoritet og Tragoediens Oprindelse, som havde gjort Chorene nødvendige, lagde Baand paa Digteren, og nødte ham ofte til at støde an imod Sandsynlighed og Kunstens Love. Imidlertid udgjorde Choret den meest praktiske og moralske Deel af Tragoedien. I dets Sange var en Skat af fortræffelige Tanker, som tjente til at forædle Menneskets Hjerter ved blide, ædle Følelser, og vedligeholde dydige Forsætter og Tanker i Tilskuernes Sjæle. Horats har i saa Linier, men skjont, angivet Chorets Forretning og Bestemmelse. Da Choret udgjorde ligesom den fjerde Person i Sorgespillet, og altsaa tog Deel med de Andre i Handlingen og den tragiske Katastrophe, saa forstaaer man, hvad Horats vil sige med det anførte. De handlende Personer ansaae Choret som en Ven, i hvis deeltagende Barm de udøste deres Følelser, og til hvilken de aabenbarede deres hemmeligste Tanker. Choret var deres Fortrolige, og tog upar-

tist Deel i de Handlendes Skjæbne, dog saaledes at det altid holdt med Ret og Billighed, tog den undertrykte Ulykkeligheds Partie, yttrede sin Uvillie mod Bold og Uret, lovede ædle og gode Handlinger, anpriste alle borgerlige Dyder, Lævelighed, Redelighed, Tapperhed, trøstede de Ulykkelige, lystre Fred over den Gode, og Hævn og Forbandelse over den Onde, søgte at forsone den Hævngierrige, og tæmme den Rasede: dette var Choret's vigtigste Bestemmelse; ellers tjente det og til Dramaets Pomp, og til at continuere Handlingen paa Skuepladsen.

For at give endnu et tydeligere Begreb om Choret i den gamle græske Tragoedie, vil jeg anføre et Sted af en af Oldtidens berømteste Tragoedier, nemlig Euripides' *Alceste*. Fabelen i Stykket er denne: Admetus, Konge i Thebes salien, skulde døe i sine bedste Aar, men Apollo, som var nedstødt fra Himmelen, fordi han havde dræbt Cycloperne, opholdt sig just ved Admet's Hof. Han overtalte Parcerne til at skaane Admet, dersom der fandtes Een som vilde gaae i Døden for ham. Baade hans Fader og Moder, skjøndt de vare gamle, betakkede sig, men hans unge skjønnede Kone Alcestis frembod sig som et frivilligt Døds-Offer for sin Mand. Dette giver Anledning til mange rørende og emme Scener. Endelig kommer Hercules paa sine Manddoms-Dag til Thebes salien, tager som Gæst ind til Admet, just som man var beskæftiget med at tilberede Alcestis' Ligfærd. Han erfarer Sagen, river hende paa Gravens Bred med Bold af Dødens Arme, og giver hende til Admet igjen. Da Admet i trostesløs Kummer udbryder i fortvilede Klager over sin Konnes haarde Skjæbne, tiltaler Choret ham saaledes:

„Paa uvejsomme Fjeld til Musernes Tempel det høie
ofte jeg vandred og horte med lærvilligt Øre
Visdoms mangfoldige Lære.

Men intet jeg fandt at være saa vældigt som Skjæbnen.

Mod den intet formaaer den Lægedom og de Urter,
som Oldingen Orpheus optegned paa traciſke Tavler,
og intet af Alt, hvad Phoebus Aſclepiaderne lærte
til Menneſters Smerter at ſtille.

Ei denne Gudindeſ Alter man ſkuer, ei hendes
Billede ſeer, og ei ved Offer forſoner.

O Streng! Du haardere Stød end dette mig ei i Livet
tilføie!

Hvad Zeus tilvinker, ved Dig han dette udfører.

Selv Staalet det haarde din Kraft er vældig at boie.

Din ſtrengte Veſlutning Du uden Skaanſel fuldbyrder.

og Dig (Admet) greb Gudinden, og holdt med uundgaelig
Næve.

Men hav Taal; thi ei Laarer de Døde fra Orcus opmane.
Halvguderne ſelv i Døden maae blegne.

Kjær hun os var, da vi hende havde;

kjær hun os er endog efter Døden.

Til den ædleſte Qvinde af alle

du din Haand og Tro havde givet.

Ei ſom Jordhoien, der Dødes Bene bedækker,

din Kones Gravſted ſkal være;

men et heiligt Tempel for Vandringsmanden det vorde,

ſom træder til Siden fra Veien, det hilſer og ſiger:

See, denne giſ for ſin Mand udi Døden:

nu er hun en Dæmon ſaa ſalig.

Hil Dig, Du hulde, Du os være naadig!

Saaledes han hende ſkal hilſe og dyrke."

De nyere have afſkaffet Chorene i Sørgeſpillene, og i deres
Sted indført Orcheſteret eller Muſik. Dog ere de beſte
Dramaturger ikke enige, om de ſkulle tilſtaaе, at vor Tragoe-
die har tabt eller vundet derved. Her er ikke Sted til denne
Undeſogelſe, men jeg vil i det Sted nævne nogle af de beſte

Skriſter, ſom give Oplyſning om denne hele her berørte Materie:

Ariſtoteles de poetica.

Hurds Epistola Horatii ad Pisones et Augustum. Deutſch von Eſchenburg. Leipzig 1772.

Giull. Cookes Grundsätze der dramatiſch. Critik, auß dem Engliſchen mit Anmerk. Lübeck. 1777.

Leſſings Hamburgiſche Dramaturgie.

Henr. Home Grundsätze der Critik. Leipzig 1790 — 91. Tom. III, c. 22.

Eulzerſ Theorie der ſchönen Wiſſenſchaften Tom. I, Art. Chor og Tom. IV Art. Tragoedie.

Batteur Forklaring af Horats' Ars Poetica i hans Indledning til de ſjonne Kunſter og Wiſenſkaber, overſat af det Franſke ved J. Hvasſ.

Horace par Dacier. Hamburg 1733. 4 Voll.

Badens Forelæſninger over Horats' Digtekunſt, P. 199 — 206, hvor der findes en Extract af Battris Afhandling i Memoires de l'academie des inscriptions, Tom. XI.

Vers 202 — 219.

Fløiten var ikke da, ſom nu, forlænget med Meſſing, for at ligne Trompeten, men den var tynd, ſimpel, og havde ſaa Huller, og var ſtærk nok til at ſtyre og ſecundere Choret, og med ſin Tone at fylde det ikke altfor tæt proppede Theater, hvor et Folk, ſom er lidet, og ſnart talt, og derhos tarveligt og dydigt og ærbart, forſamlede ſig. Men da det ſeirende Folk udvidede ſine Agre, en videre Muur omſavnede Byen, og man paa Feſterne den hele lange Dag uſtraffet gjorde ſin Genius tilgode med Viin, fik ogſaa Muſikens Soner og Tacter ſtorre Frihed, thi hvad Smag ſkulde man vente hos den ulærde Bonde, ſom, for at udhvile ſig fra ſit Arbeide, beſøgte Skueſpillene, hvor nu Landmænd og Borgere,

Pöbel og Adelsfæder imellem hverandre. Flöitespillerne lagde da friere Bevægelser og Yppighed til den gamle simple Kunst, og svævede hen over Scenen i sin slæbende Talar. Ogsaa Lyren stente sine alvorlige Strænge høiere, Choret's Sang tog et høiere Sving, og førte et uhort Sprog, og det's Sententser, som vare fulde af nyttig Wijsdom og Anelser for Fremtiden, lignede i Dunkelheden de delphiske Drafler.

Philologica.

202. *Tibia* bemærker egentlig Skinnebenet eller det lange Been fra Foden til Knæet paa Mennesker og Creaturer. Af disse gjorde man Flöiter, førend Luxus begyndte at kunstle paa dem, som paa alt andet. Flöitens Indretning var i Begyndelsen simpel, som dens Materie: den havde kun tre Huller, altsaa faa Toner. — *Orichalco vineta*. Nogle forstaae dette om Messing-Ringe, andre om et Stykke, hvormed Flöiten blev forlænget: saaledes Bentley, der læser *juneta*, et Slags Hoboe. Nok er det, den fik flere og stærkere Toner. — 204 *Adspirare et adesse Choris erat utilis* d. e. i vort Musik-Sprog: den var tilstræffelig til at secundere og accompagnere Choret's Sang, da Folket, som Horats siger, endnu var roligt og ærbart, og Tilskuernes Antal ikke stort. De Spillende stode i to Chore ved begge Sider af Theatret. De ved høire Side spillede Discanten eller Primo-Flöiten, de ved venstre, Secund-Flöiten: deraf Talemaanden *tibia dextra* et *sinistra*. Man seer af adskillige Steder, især hos Accius, at al Theater-Declamation hos de Gamle blev ledsaget af Musik, og efter Noder reticeret til Flöiten af Acteuren. Ja endog Titelen paa Terent's Komöedier viser det: man finder ei alene Acteurenes Navne, men endog Componistens, som har sat Musik til dem, ja Instrumentet: s. Er. Andria. *Modos fecit Flaccus tibiis parvis dextris et sinistris*. — 209 *Latior murus*. Bentley vil læse *laxior*,

da han siger, at *latior* er det samme som *crassior*, tykkere. Men det behøves ikke. *latus* bemærker ofte viid af Omfang. — 210 *Placari Genius*. Denne Talemaade forstaaes af en Forestilling hos de Gamle. Man troede, at ethvert Menneſke havde sin egen *Genius* (*δαίμων γυναικος*) eller Naturgeist, som ledsagede ham ind i Livet, fulgte ham ved Eiden igjennem det, og forlod ham i Døden, eller døde selv med ham. Nogle antog to Genier, ater et albus, en ond og en god. Denne *Genius* havde en usynlig Indflydelse paa Menneſkets Tænkemaade og Charakter, og styrede hans Skjæbne i Livet. Denne Naturgeists Personlighed var bundet til Menneſkets Liv. Naar Menneſket døde, forsvandt den, eller tabte sig i det almindelige Aanderneſ Ocean eller den store Verdens-Sjæl. Den aabenbarede sig undertiden for Menneſket, saasom for Brutus, og advarede det for Feiltrin, som *Sofrates'* Dæmon. Horats beskriver den skjønt (*Epist. lib. II, 2, 187*): *Genius, natale comes qui temperat astrum, Naturæ deus humanæ, mortalis in unum quodque caput, vultu mutabilis, albus et ater*. — Af den nøie og næsten personlige Forbindelse, som man tænkte sig imellem Menneſket og hans *Genius*, og af dennes Indflydelse paa Menneſket, tog man ofte i Talebrugen *Genius* for Menneſket selv og for hans Tilboieligheder og Lyster. *Genius*, siger *Baden*, er *animus, quatenus corpus suum amat, et ejus voluptatibus delectatur*. Deraf de Talemaader: *indulgere genio, invitare genium, defraudare genium*, og, som her, *placare genium vino*. — *Impune* har Hensyn til de ældre ædrueligere Fider, da der var sat Straf og Infamie paa at svire om Dagen. Eiden begyndte man *partem solido demere de die*, at svire ved høi lys Dag. — 211 *numeri* er Intervallerne eller Tacterne i Musiken. — *Modi, Tonerne*: en Klang af bestemt Høide: saaledes siger man *Bass-Toner, Tenor-Toner*. — 213 *turpis honesto. honestus* om

de finere Folkeklasser; *turpis* i Modsatning betegner ders for Pobel eller Almue af den ringeste Klasse, — 215 *pulpita*, Scenen eller det forhoiede Sted paa Skuepladsen, hvor Acteurerne spillede, og Choret sang. — 217 *eloquium insolitum* 3: novum dicendi genus veteri audacius, vehementius, obscurius, — 218 *Utilium sagax rerum, et divina futuri* (en græst Construction), sollers, ingeniosa in rebus utilibus tradendis et persvadendis. *divina*, et Adjectivum, for præsaga in rerum eventibus conjiciendis et prædicendis. Det var Choret's Bestemmelse, som for er bemærket, consiliari amice, at meddele den Raadvilde gode og nyttige Raad, og at kaste et spaaende Blik ind i Fremtiden, for at advare den ubetænksomme om hans Handlings Følger og Udfald. — *Sortilegis Delphis*. *Sortes* staaer ofte for oracula, (*χρησμοι, λογια*). Horat's siger igjen nedenfor: *dictæ per carmina sortes* 3: oraculorum responsa. Blandt de gamle Dracler var Apollo's i Delphi det navnfuldigste. Af Herodot kjende vi en Deel af dets Evar. De vare altid indhyllede i et kort og dunkelt Sprog, som var saa tvetydigt, at det kunde tage imod mere end een Forklaring. Draclerne vare en af de Stats-Maskiner, som Regenter, Lovgivere, Hærførere, Religion's-Tjenere i den gamle Verden brugte til at holde den overtroiske Almue i Tømme med, og lede den efter deres Villie og Hensigter.

Indhold.

Efterat Horat's forteligen havde talt om Tragoediens gradvise Fremgang, erindrer han endnu videre den theatraliske Musiks Tilværelse efter Smagens og Sædernes Forandring. I Begyndelsen var den raa, ukonstlet og svag, ligesom Tilskuernes Sæder; men da disse forfinedes, deres Mængde blev større, og Lurus overalt tog Overhaand, Sværm og Stoi og vild Udsærd tog til, og fyldte Skuepladsen: nødtes man til

at forstærke Musikken deels ved at give Instrumenterne en anden Dannelsse, deels ved at formere deres Tal, for at overdøve Parterrets Støien. Tonerne bleve nu høiere, Tacterne kortere og stærkere, Floitens Huller og Citharens Strengene flere. De Musicerende toge sig ogsaa større Friheder, og i lange vellystige Dragter fyldte de Scenen med yppigere Toner og friere Dandse. Denne Yppighed strakte sig og til Chors Sangene, som nu antog et høiere Sprog, stræbte efter Vel-talenhed, og indsvøbte deres Sentenser i delphisk Dunkelhed og dithyrambisk Odes-Stil. Dette er nok til at forstaae Horats paa dette Sted. At indlade sig i den gamle Theaters Musiks Historie og dens successive Forandringer, vilde lede os for langt, og dog lade os i Uvisshed om det meste, da vi mangle sikkert Efterretninger fra Oldtiden om denne Sag.

Vers 220 — 250.

»Endmere: Den Digter, som nylig havde kæmpet i tragisk Veddesang om en ung Bux, opførte nu nogle Skovguder, og prøvede paa at blande Skiemt i sin Fabel, uden at træde Alvorligheden for nær, thi Tilskueren maatte underholdes med Moerskab og tillokkende Afsværlinger, naar han efter forrettet Gudstjeneste beruset og vild besøgte Skuespillet. Imidlertid er det kun tilladt, at komme frem med skjelmste og mundfaade Satirer, og at blande Spøg og Alvor med hinanden, paa de Vilkaar, at den samme Gud eller Helt, som man nylig saae i kongeligt Purpur, ikke strax derpaa ved sit gemene Sprog flytter hen i de dunkle Fjelleboder; eller paa den anden Side, for ikke at frybe paa Jorden, forstiger sig i Skyerne. Det er under Tragoediens Værdighed at føre et lavt Sprog, og naar den befinder sig i Selskab med faade Satyrer, da er den i samme Forlegenhed, som en Dame af Stand, der befalees at dandse offentlig paa en Festdag. Derfor som jeg, mine Pisonere! fik i Ende at skrive Satyrspil,

da vilde jeg ikke bruge alene raae og gemene Udtryk, ikke heller vilde jeg saa ganske forlade den tragiske Stil, at man ikke skulde kjende Forskiel paa, om Davus eller den frække Pythias, som snyder den gamle Simon for en Talent, eller om Eilen, Biingudens Opvarter og Pleiefader, talede. Af det beskjendte vilde jeg laane Emnet til min Fabel, men behandle det saaledes, at enhver skulde tiltroe sig at kunne gjøre det samme, men dog svede og arbejde forgjæves, om han prøvede derpaa. Saameget formaaer den blotte Stilling og Forbindelse at give endog det Gemeneste Glæde og Værdighed. Faunerne, som man bringer lige fra Skovene ind paa Theatret, maatte efter min Idee vogte sig for, at de ikke enten som smaa Herrer, opdragne midt i Staden og næsten paa Torvet, gjase i altfor hjertebrækkende Vaas, eller paa den anden Side slaae om sig med Grovheder og Skjeldsord; thi de Folk, som eie en Hest, en Fader, og lidt Grunker, støde sig derover, og om Personen, som kjober stegte Erter og Rødder finder Smag deri, saa er det ikke en Følge, at hine finde det skjont, og frøne Digteren derfor.»

Philologica.

220 *Carminē . . . hircum.* Tragoedien har sit Navn af de gamle Væddesange paa Bacchus-Festen; Belønningen for Sangene var en Buk, τρυγός. Men Satyrspillene ere yngre. — 221 *Satyros nudavit* ο: nudos introduxit in scenam scil. auctor dramatis Satirici nescio quis. Satiri vare et Slags mythologiske Væsener, som man fingerede sig af halv dyrist og halv menneskelig Natur; de opholdt sig i Skovene, vare laadne, havde Vulfesfodder og lange Øren, vare af meget faad og vellystig Natur, skidne i Sæder og Tale, havde en vis naiv skalkagtig og burlesk Vittighed. Oprindelsen til disse poetiske Væsener er uvis. Maaſkee har

en Drangutang, eller en Skovbygger, flædt i Dyreskind, givet den første Anledning dertil. Hos Pausanias findes en Skipper-Fortælling af en vis Euphemus. Han fortalte, at han engang var fordreven af sin Cours, og landet paa en fremmed Ø, hvor Beboerne vare saadanne Skovtrolde, som havde lange Haler, Bukke-Fodder, og vare meget geile og faade. — *asper jocum tentavit* α: *asperum jocum tentavit*. — 223 *morandus*, α: *detinendus*, *oblectandus*, *mores*, underholdes. — 224 *potus, et exlex*. Almuen kom fra Ofsersmauserne; thi disse Lege gaves paa Festerne. — 225 *commendare ad usum in satiris*. — 227 *quicunque* — *heros*. I Satyrspillene forekomme Guder og Helte f. Ex. Bacchus, Silen, Faunus, Cyclops, Achilles, Agamemnon, Ulysses. — 229 *Tabernæ*, Taster og Sælgeboder, hvor den ringeste Almue boer og indfinder sig. Romerne havde et Slags forniste Farcer, som kaldtes *fabulæ tabernariæ*. — 232 *matrona jussa moveri*. I Romis ærbare Dage ansaaes det for uanstændigt for et Fruentimmer af Stand at dandse offentlig. Cicero siger: *Nemo saltat sobrius, nisi forte insanit, neque in solitudine neque in convivio moderato et modesto*, og Horats anfører det som et Beviis paa de sildigere Tiders Fordærvelse, at de unge romerske Piger og Koner gjerne dandsede. *Motus doceri gaudet Ionicos matura virgo*. (*Od. lib. III, 6*). Dacier vil at Ordet *jussa* forstaaes om de offentlige Dandse paa Cybeles Fest, da nogle givte Koner af Stand blive udtagne, og befalede af Pontifex romanus at dandse ved denne Høitid. — 234 *dominantia nomina* synes at være det samme som Grækerne *κατὰ ὀνόματα*, *propria nomina*, naar man nævner enhver Ting med sit egentlige og rette Navn, om Tingen er nok saa naturlig og skiden, uden Omsvøb og Complimenter, uden al Euphemisme, og uden at bruge det sædvanlige: sit honor aurius, med Permission at sige. Grækerne kaldte det i et Ord

sprog *σκαφην σκαφην λεγειν*, lat. *scapham scapham appellare*. Vi Danske sige: at falde Barnet med sit rette Navn. Satyrerne pleiede i Satyrspillene uden al Undseelse at give enhver Ting sit rette og egentlige Navn; og da deres Sæder og Eprog i Almindelighed vare skidne og kaade, saa faldt deres Tale og Udtryk gjerne i det obscøene og pøbelagtige. — 237 — 238 *Davus* og *Pythias* vare de sædvanlige Tjenere og Pige-Navne paa Skuepladsen, ligesom Holbergs *Henrik* og *Pernille*. *Pythias*, en Slavinde i den gamle *Lucius* Komœdier, som snyder den gamle *Simon*. Der maa læses *et audax Pythias*, ikke *an*, thi Modsetningen kommer først ved: *An custos famulusque Dei Silenus alumni*. *Silen* var efter Fabelen *Bacchi* Fosterfader og altid i hans Selskab; de gamle Digtere og Kunstnere gave ham en kaad og vellystig Skikkelse; han var en lille tyk og fordrucken Personnage med skaldet Hoved og en Braknæse, ridende paa et Esel, forresten som en anden Satyr. Imidlertid fremstak dog altid hans Guddom og Forstand imellem hans raae og vilde og satyriske Raadhed. Man seer det især i *Virgil*s 6te Ecloge, hvor to unge Satyrer, *Chromis* og *Mnasylos*, overrumple den drufne *Silen* i sin Hule, og tilligemed *Naiaden* *Egle* binde ham med Krands, og oversmøre hans Ansigt med Morbærsfast, og nøde ham til at synge, forend de vilde løse ham; hvorpaa *Silen* begynder en kosmogonisk Sang, i hvilken han forklarer Naturens Oprindelse i Overeensstemmelse med de ældste poetiske og philosophiske Theorier, og røber en høiere Indsigt, end hans Udseende og Charakter lod formode. *Virgil* beskriver, hvorledes de fandt ham: *Silenum pueri somno videre jacentem, inflatum hesternis venas, ut semper, Iaccho;serta procul, tantum capiti delapsa, jacebant*. De gamle Kunstnere valgte ofte *Silens* og *Bacchi* Optog til Sujet for deres Arbejder. Man seer mange af dette Slags i *Pipperts* Dactyliothek. — 240 *ex noto*

sequar. Dacier forstaaer det om Emnet og Stoffet til Sæ-
tyrspillet, som Horats ikke vilde stabe af ny, men laane af
en bekjendt Historie eller Fabel, og bearbejde paa sin Wiis
efter sin series og junctura, saaledes at den skulde blive
Horatiani juris og høre ham selv til. Euripides tog sin
Cyklops af Homers Odyssee, 9de Sang. Næsten synes mig
denne Forklaring den rigtigste. — *fictum* 3: in quo varia
finguntur ex ingenio poetæ. — *sequar* 3: exsequar, ud-
føre: det synes meest at gaae paa Stilen og Udtrykket.
Denne skulde være lav, men tillige naiv, let, ukunstlet, sim-
pel, men dog ædel, med eet Ord, have den Charakteer, som
Latinerne kalde subtilitas, og som Cicero selv erklærer for
saa vanskelig, skjøndt den synes saa let (*Or. 23*): *Oratio-
nis subtilitas imitabilis illa quidem videtur esse existi-
manti*, sed nihil est experiienti minus. — 243 *de me-
dio sumtis* 3: non longe petitis, hvad som er først for
Haanden. Efter Daciers Forklaring bliver det det samme,
som Horats ovenfor kaldte *res publica*. — 245 *innati tri-
vii* 3: in media urbe. Trivium er et Sted i Byen, hvor
tre eller flere Gader løbe sammen, et Torv, en offentlig Plads.
— *forenses* 3: in medio foro, celeberrimo urbis loco,
versantes, 3: ex media hominum turba acciti, vore Da-
ges delicatuli et belluli, Petitmaitres og Lapsere. — 246
juvenentur, det græske: *νεανισθησθαι*, lascivire more ju-
venum, robe Ungdoms Raadhed, overgiven Munterhed og
Elskovs-Fjas i sin Tale og Udsærd. — 248 *quibus est
equus*, et *pater*, et *res* er et snorrigt og komiskt Udtryk
for Riddere, Patricier, og formuende Folk, som jeg har søgt
at beholde i Oversættelsen. Ligesaa komiskt er det følgende
Udtryk, hvormed Horats betegner den ringeste og fattige Al-
mue: *fricti ciceris et nucis emtor*. Den fattige romerske
Almue spiste stegte Erter og Rødder, som de kjøbte i Tas-
kerne; og naar saadanne Folk, uden Opdragelse og Leve-

maade, gif hen til Skuespillet, saa toge de gjerne Noget i Lommen at gnave paa under Spillet. Bort Parterre bruger Ebler og Macroner istedetfor Erter. I Holbergs Tid knækkede man Nodder paa Galleriet, som man kan see af hans Ulykses v. Ithaca, hvor Helene tager denne Noddeknækken for Rattergalens Sang,

I n d h o l d.

Ovenfor er allerede erindret, hvad disse Satyri eller fabulæ satyricæ vare. De vare en Middeltling mellem Tragoedien og Komoedien. Folkets Smag og Onsker gave dette Slags Skuespil deres Oprindelse. En Samling af den raæ ucultiverede Land=Almue, som paa Festerne kom ind til Byen, alene for at lee og more sig ved Skuespillene, ønskede helst saadanne Farcer. Tragoedien, som fra sin Begyndelse alene havde været bacchiske Hymner og glade Lovsange til Vinens og Glædens Gud, var under Kunstens Haand bleven saa forandret og raffineret, at den næsten intet Spor havde tilbage af sin oprindelige Bestemmelse. Bacchi Lov var forsvunden, og istedetfor sin gamle muntre, glade, overgivne Aand, som herskede i hine phalliske Sange, havde Tragoedien nu paataget en mørk, alvorlig og majestætisk Mine. Denne behagede ikke Folket, som kun forlangte at mores og fornøies, ligemeget hvorledes, og hellere vilde lee end græde ved Skuespillene. De gabede ved Tragoedien, og gif hjem med det Misfornøielss=Uraab: ΤΑΥΤΑ ΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΝΥΣΟΝ. Digterne, som mærkede dette, saae sig derfor nødte til at søie Folkets Smag og Lune. De tænkte derfor paa at opfinde et nyt Drama, som tempererede Tragoediens Alvorlighed med lunefuldt Spøg og fortvillig Skjæmt: til denne Hensigt syntes dem Satyrspillene de pafseligste. De forenede Alvorlighed med Spøg. Disse Spil bleve gjerne opførte strax efter Tragoedien, og kaldtes τραγωδία παλγούση. De handlende Personer vare af contra-

sterende Charakteer: dette gav Stykket mere Interessé og Digterens Leilighed til mange komiske Situationer og Tirader, en Ulyksess, og en Cyklops, en Eilen og en Achilles. Opfinderen af disse Satyri er uvis. Nogle nævne Thespiæ, men uden Sandsynlighed. Cuidas angiver en vis Pratinas som deres Opfinder. Vi have, som før er erindret, kun eet Stykke: Euripides' Cyklops, tilbage af dette Slags. Men man kan formode, om Horats aldrig her havde givet det at forstaae, at en vis overgiven Raadhed og burlesk Badinge havde været Charakteren i disse Stykker, da der hørte meget Talent og Smag til tentare hos jocos incolumi gravitate, som Horats siger. Satyri vare engang for alle bekendte for Raadhed, Bildhed og Skidenhed i deres Tale og Sæder, og denne Charakteer maatte de blive troe, naar de kom frem paa Skuepladsen; og disse Satyrspil have, som Batteur erindrer, havt megen Liighed med de nyere italienske Harlequinader, hvori en Hans Wurst, en anden Satyr, kommer frem ved Siden af en Samson, og med sine Narrestreger, Fadaiser og tvetydige Indfald, hvormed han gjør det Alvorligste latterligt, og møder enhver fornuftig Tanke med en silens Kortvillighed, giver fricti ciceris emtores oversflodig Materie til Latter.

Romerne havde et Slags Lystspil som kaldtes fabulæ Atellanæ; de havde Navn af en By Atella i Oscernes Land, hvor de først opkom. Disse lignede fuldkommen Grækernes Satyri; men istedetfor de græske Satyrer, vare Acteurerne i disse romerske Fabler *personæ obscoenæ*, dersom man ikke med Boësius vil læse *personæ Oscæ* 3: Toscanæ, osciske Bønder, som fornøjede Romerne med deres særegne snorrige Dialekt. Paa disse synes Horats nærmest at have Hensyn med de Vink, han giver for saadanne Farcers Indretning. Han forklarer dem ikke, men mener, at de nok kunde behandles paa en saadan Maade, at de kunde faae Interessé, og blive

værd at see endog for Folk af Smag. Det kom kun an paa, at Digterne forstode at træffe den sande Middel-Zone imellem det Komiske og det Tragiske. Det var ikke nok, at man lod Satyrerne eller den osciske Bonde aflokke Pøbelen en Skogserlatter med deres Grovheder og tvetydige Sprog; ligesaa lidet som det passede, for at undgaae dette, at man ganske lod dem fornægte deres Charakter, og føre et Sprog og vise en Levemaade, som en romersk Petitmaitre, der var opdraget midt i Byen, og havde et Forraad af Complimenter og Gaslanterier og Artigheder at opvarte med. Ligesaa megen Kunst og Smag fordrede den anden Deel af Satyrspillet, hvori Heltene tale og handle. Man maatte passe paa, at diæse ikke tabte noget af deres Alvorlighed i Selskab med hine Natusrens raae Sønner. Ulysses maatte blive Ulysses, naar Contrasten, som udgjorde Interessens i dette Slags Epil, ikke skulde falde bort. Ogsaa Heltens Charakter maatte gaae den gyldne Middelvei mellem Evulst og Plathed, og følge Smagens smalle Linie, saa at han hverken, for at contrastere desto fjendeligere med Satyren, forsteeg sig, og forfaldt til Bombast og Evulst, ampullas et sesquipedalia verba, eller, smittet af Satyren, nedlod sig til Pøbels Platheder og Grovheder. Horats havde Ideen i Hovedet, hvorledes et saadant Stykke burde skrives; og han troede sig selv istand til at levere noget fuldkomment i denne Art, men lader det blive ved nogle flygtige Wink, som han til Skade for Literaturen aldrig udførte. Imidlertid maatte Horats' Landsmænd være ham forbundne, at han søgte at raffinere et Skuespil, som Almuen nu engang var saa forgabet i, at den ei lod sig det berøve, og at han dog søgte at vise Digterne en Wei, og give dem nogle Wink, hvorledes de kunde indrette diæse Farcer, at de ikke altfor meget skulde fornærme Verbarhed og Belansthændighed, eller støde an mod den gode Smag og Levemaade.

Vers 250 — 275.

„En lang Stavelse, som følger paa en Fort, kaldes en Sambe: en hurtig Fod, hvorfor man og har kaldet de jambiſte Vers Trimeter, ſkjødt de have ſex Tacter. Tilſorn var den ſig ſelv liig fra Begyndelſen til Enden, men ſiden, for at faae en langſommere og høitideligere Gang, fandt den ſig i at optage de ſtadige Spondæer i ſine arvelige Rættigheder, dog med Vilkaar, aldrig at lade ſig fortrænge af den anden eller fjerde Plads. Saaledes finder man den og, dog ſjelden i Accius' og Ennius' berømte Trimeter. Men det centnersvære Vers, ſom flænges ind paa Skuepladsen, beſtylder Forfatterne enten for Haſtværk og Mangel paa Flib, eller for utilgivelig Uvidenhed om Kunſtens Regler. Vel ſeer ikke enhver Domsmer Miſſklangen i et Digt, og man har tilſtaaet de romerſke Digtere for megen Frihed i dette Stykke. Men ſkulde jeg derfor glemme alle Regler og ſkrive ſkjodesløſt? Vør jeg ikke meget mere troe, at enhver ſeer mine Feil, og derfor vogte mig, at jeg ikke ſkal have nødig at vente Forladelſe? Endog da har jeg kun vogtet mig for Feil, men endnu ingen Noes fortjent. Læſer til den Ende, mine Venner! læſer ved Dag og Nat de græſke Meſterſtykker. Imidlertid have dog vore Forfædre ophøiet Plautus' Vers og Vittigheder. — Det er ſandt, men de vare i begge Stykker altsfor overbærende, at jeg ikke ſkal ſige enfoldige, om ellerſ jeg ſaavelſom J forſtaaer at ſjelne en Fadaiſe fra et vittigt Indfald, og have lært at maale et Verſes Velklang med Fingre og Øre.“

Philologica.

252—253 *Trimetris* *ictus*. Man har Samber af 4, 6 og 8 Fodder. De ſerfødde, qui ſenos redunt ictus, (Beatus ille qui | procul | negotiis) kaldte man Trimeter, fordi man beſtandig deelte dem i Dipodier,

3: tog to Fødder sammen ad Gangen, da enhver Fod ellers blev for kort og havde kun halvandet Slag, og man scander rede da saaledes: *Beatus ille qui procul | negotiis|*. Dette var den rene uforfalskede Jambe; men den var deels vanskelig at iagttage, deels forte den en vis Monotonie med sig, som var ubehagelig for Øret: for derfor baade at temperere Jambens hurtige Gang (*pes citus*), og give den nogen Afveerling, optog Digterne Spondæer blandt Jamberne. — 256 *Spondæos stabiles in jura paterna recepit*: et artigt Udtryk. Jamben lod Spondæen gaae i Arv og Ret med sig; dog maatte man ikke blande Jamber og Spondæer i Fleng, men Jamben forbeholdt sig den anden og fjerde Plads 3: De lige Pædes 2—4—6 maatte være Jamber, derimod de ulige 1—3—5 kunde være enten Jamber eller Spondæer. Men den Digter, som havde Øre for Versets Harmonie og Velklang, betjente sig altid af denne Frihed med Sparsomhed og Kritik, da altfor mange Spondæer forværrede Versets Velklang, og gjorde dets Gang tung og svær. Dette vil Horats sige med det komiske Udtryk 260: *In scenam missus magno cum pondere versus*, som jeg har søgt at beholde i Oversættelsen. Heinsius brød sig meget med at forklare dette Sted, da han læste *missus*, men naar man med Bentley læser *missus*, som er den eneste rigtige Læsemaade, er Meningen tydelig nok. *Versus missus* 3: *projectus magno cum pondere sc. spondæorum gravium, tardorum, stabilium*, som er tungt af de mange svære Spondæer og falder centnersvært paa Tilhørerens Øre. Horats badler her de gamle romerske Digtere Ennius og Accius, fordi de vare saa skjodesløse i deres Versification, og forværrede Versets Velklang med altfor hyppige Spondæer. Endnu ere nogle Fragmenter tilovers af disse Digtere, som vise, at Horats ikke har gjort dem Uret. Et Trimeter burde efter Reglerne have en Jambe i det mindste i den 2—4—6 Fod,

men disse Digtere lode det være nok, naar kun den Gte Fod var en Jambe, paa det at deres Digt dog ikke skulde være reen Prosa. Saavel Hæftværk som Mangel paa Smag og Kritik, som Horats siger, var Aarsagen til denne Skjæbelses-
hed hos de ældre Digtere. — 259 *Ennius* var jævnaldrende med Scipionerne. Han var paa en Maade Fader til den romerske Litteratur, især den poetiske. Han havde Kald og Mod til at vove sig til Heltedigtet og kappes med Homer paa en Tid, da Videnskaberne hos Romerne endnu laae i deres Bugge, og i et Sprog, som endnu lidet eller intet var dyrket af Skribenterne. Han skrev et stort Heltedigt om S. Africani Bedrifter, og en romersk Chronik i Hexametre. Han folte sig selv indtil Vanitet, troede at Homers Aand var faret i ham, og blev over Fortjeneste æret af Efterslægt-
ten paa de nyere og bedre Digteres Bekostning. Horats siger i den Henseende om ham et andet Sted. *Ennius* et sapiens et fortis et alter Homerus, ut critici dicunt, leviter curare videtur, quo promissa cadant et somnia Pythagorea. Efter *Enni* maa staae Punctum. — *Accius* gjorde sig berømt ved sine Forsøg i Tragoedien, og han var af Romerne anseet for den anden Sophokles, som *Ennius* for den anden Homer. Men begge vare i deres Versification ucorrecte og meget skjæbelseløse, og dette er det, Horats her badler. — 263 *immodulata carmina*, uharmoniske, fordi de ikke have deres rigtige pedes. — 265 *vager* æ: scriberem lege et carminis arte numerisque solutus. — Ut, ikke an, er for quamquam, etiamsi. — 266 *intra spem veniæ* æ: minus quam spes promittit condonatum iri: forlange mindre Overbærelse end man kan vente. Saaledes: intra legem coenare, at spise tarveligere end Loven tillader. 270 *Nostri proavi*. Bentley vil læse *vestri*. Han har Grund dertil, thi baade har *vestri* kritiske Grunde for sig og passer ogsaa bedre formedelsft Udtrykket *proavi*, som nok kunde

siges til Pisonerne, der vare af adelig Familie og kunde tælle deres Aner, men neppe vilde passe i Horats' Mund, quem rodebant omnes libertino patre natum. — *Plautini numeri et sales* 3: metra et jocos. *Plautus*, en berømt Komødiestriver hos Romerne, af hvilken vi endnu have adskillige Stykker tilbage. Han var Romernes Indlingsforfatter. Hans Wittigheder vare aldeles efter deres Smag. Horats bedømmer ham her, som andre Steder, haardt, og vil ikke tilstaae ham den Roes, som det romerske Publicum havde tildeelt ham. Det er unægteligt, at Plautus har megen Lune, megen Wittighed, og er riig paa Indsald, som afløffe Latter: og i den Henseende maatte han være en Favorit af det romerske Parterre, saaledes som det var til hans Dage, og næsten til alle Dage og paa alle Steder er; og i vis comica er han fortræffelig. Men den, som læste ham med Kritik, og bedømte ham efter en finere og renset Smags Regler, maatte finde meget at udsætte paa ham; thi det kan ikke nægtes, at Plautus jo er fuld af megen falsk og fad Wittighed, smagløse Ordspil, plumpe Tvetydigheder, trættende Snaksomhed, og har kun lidt af det ægte fine attiske menanderste Salt, som Horats' Gane var vant til, og derfor altfor fræsen til at tage til Takke med det grovere plautinske Rjoffensalt. Man behøver kun at læse Plautus' *Amphitryo*, for at give Horats Ret. Vi ville anføre et Exempel paa en saadan frostig Wittighed hos Plautus: Han lader en utaalmodig Elsker, hvem hans Pige var frarøvet, sige: „*Ita mihi in pectore et in corde facit amor incendium; ni lacrymæ os defendant, jam ardeat, credo, caput.*“ En sand Parodie herover er vor asdøde komiske Wessels Aria, som Mads synger i Kjærlighed uden Strømper: „Paa mit Hjertes Skorsteen brænder en harpiret Elskovs Brand.“ — *numeri*. I sin Versification er Plautus ligesaa stodesløs som Ennius eller Accius, da han uden Regel og

Orden blander det ene Fodmaal ind imellem det Andet. — 272 — *stulte* i. e. inepte, sine judicio, uden Smag og Kritik. — 273 *inurbanum lepidum*. Urbanitas (græsk: αὐραῖος) er et meget omfattende Ord hos Latinerne, men vanskeligt at udtømme og give ved et andet ligegyldende Ord i vort Sprog; det betegner den Tone og Pli og Anstand, den Grace, Douceur, Lethed, Tæffelighed, som viser sig i Tale, Stemme, Stilling, Legems-Bevægelser og hele Udførd hos den Mand, som er opdraget og dannet i store Byer og i de finere Cirkler af Menneſter, som er flebet og cultivet ved Omgang med lærde og smagfulde Folk, ſaaledes ſom de træffes i Hovedſtaden, der gjerne er Middelpunctet for Cultur og Levemaade i et Land. Det franſke bon ton ſynes at komme det nær, og jeg veed intet beqvemmere Ord i vort Sprog derpaa end Levemaade, ſkjondt det er for indſtrængt; det modſættes rusticitas, det flodſede, undſeelige, grove og tvungne Væſen, ſom landlig Opdragelſe gjerne fører med ſig. — Quintilian hjælper os til at forſtaa dette meget ſigende Udtryk: *Urbanitas dicitur, qua significari video sermonem præferentem in verbis et sono proprium quendam gustum urbis, et sumptam ex conversatione doctorum virorum tacitam eruditionem, denique, cui contraria sit rusticitas.* (*Inst. lib. VI, c. 3*). Og et andet Sted: *Meo quidem judicio illa est urbanitas, in qua nihil absonum, nihil agreste, nihil inconditum, nihil peregrinum, neque sensu, neque verbis, neque ore gestuve possit deprehendi.* (*VI, 3, 6*). Horatius taler her om urbanitas i Tanſen og Udtrykket, *sensu et verbis*, ſom Quintilian ſiger. Inurbanum dictum er alſaa det ſamme ſom ineptum, rusticum, toſſet, ſmagloſt, ſad Indfald, eller, ſom Franſkmanden med et Ord kalder det: fadeise. Af ſaadanne har Plautus mange, og de gjælde hos dem, ſom ere stulti o: ikke ſelv have Smag og Urbanitet,

for lepida ꝑ: sales, facetiæ, ægte Vittigheder. Disse sales beskriver Quintilian meget skjønt saaledes: „Salsum erit, quod non erit insulsum, velut quoddam simplex orationis condimentum, quod sentitur latente iudicio, et velut palatum excitat, quod et a tædio defendit orationem. Sane tamen, ut ille in cibis paullo liberalius adpersus, si tamen non sit immodicus, affert aliquid propriæ voluptatis, ita hi quoque in dicendo habent quiddam quod nobis faciat audiendi sitim. (*Lib. VI, 3*). — 274 *digito callemus et aure*. Man kan paa Fingrene tælle pederes i Vers, og derved mærke, om der er for faa eller for mange, og om metrum overhovedet er rigtigt, men den øvede Kjender behøver kun Øret, hvilket snart siger ham det. Maaskee er her et Nap til den unge Piso, som endnu ei var kommen videre i Versets Mechanik, end at han maatte tælle paa Fingrene for at scandere. Horats behøvede vistnok ikke andet end Øret.

I n d h o l d.

Af de gjorte Anmærkninger er Indholdet af det oversatte Stykke allerede tydeligt nok. Horats giver Pisonerne at forstaae, at, foruden saamange andre Fuldkommenheder, som et godt Digt fordrede, og saa mange andre Vanskeligheder, som vare forbundne med den poetiske Profession, var der een, som de fleste Versemagere oversaae og sædvanlig satte til Side: det var en correct Versification og harmonisk Rhythmus i Fodmaalet. De fleste havde intet Øre for de mangfoldige Skjønheder, som et passende Metrum og Stavelsemaal giver et Vers. De folte ikke, at et Digt af alvorligt, høitideligt, sørgeligt Indhold, ikke taalte at fremsættes i bløde, smeltende Vers eller hoppende Daktyler, og at et eneste mislydende Ord, en eneste upassende Fod ofte fordærvede Musiken og Skjønheden i et heelt Vers; de havde saaliden Æmag, saa

lidet musikalisk Gehør, at de indbildte sig, at det var lige godt, hvilken Vers=Art, hvilket Stavelsemaal de brugte i et hvert Digt; de vidste ikke, at Epopeen, Oden, Elegien hver havde sit. Denne Skjodesløshed hos Digterne kom, som Horats bemærker, deels deraf, at det romerske Folk var altfor overbærende og eftergivende mod Digterne; de sande Kiensdere og Kunstdommere vare saa saa, som havde Indsigt og Auctoritet til at revse deres Feil, og nøde Fuserne til at nedlægge Haandværket. Hertil kom ogsaa dette, at de beraabte sig paa de ældre romerske Digteres Exempel, en Ennius, Naevius, Accius, Pacuvius, Plautus, som alle, deres virkelige Fortjenester uagtede, havde været meget skjodesløse, ubekymrede og ucorrecte i den Deel af Digtkunsten, som angaaer en rigtig Versification og Stavelsemaalet; de havde nu engang for alle Alderdommens præjudicium auctoritatis for sig, vare blevene Romernes Yndlings=Forfattere, og bleve paa Sandheds, Skjønheds, Smags og de Ryers Beføstning ærede og ophøiede, da saa havde Mod, og færre Indsigt til at bedømme deres Feil. Horats var en af disse saa, som, uden at agte paa det Skrig, der vilde opløste sig imod ham, og den Misundelse, han derved vilde paadrage sig, tog sig den Frihed, med Smagens og en grantscende Kritisk Fakkell at belyste disse Oldtidens poetiske Arbejder, og at vise sine Landsmænd, at de havde mange og vigtige Mangler, og ingenlunde fortjente det uindskrænkede Bifald, hvormed man, enten af Fordom for Oldtiden, eller af en utidig Overbærelse, eller, hvilket nok var det sædvanligste, af Mangel paa Smag og Indsigt, bærede dem. Han gjorde det romerske Publicum paa Smagens og Culturens Vegne kun en slet Compliment; men det var saa Horats' Maade, at være aabenhjertig, naar noget laae ham paa Sinde, til Videnskabernes og Musernes Tary og Vre. Hvad han her forteligen berører, har han et andet Sted sagt udførligere og med mere Varme, nemlig i

hans Epistel til August (den første i den anden Bog), som fortjener ofte at læses, og kan tjene som en tilstrækkelig Commentar over det, Horats her har sagt. For at blive sand Mester i sin Kunst, for at levere Mesterstykker, som skinne af Kunstnerens glattende Haand, og havde det, som er Gracien og Værdien i alle Skjønheds-Værker, Correcthed: henviser Horats sin Tids Digttere med saadan eftertrykkelig Formaning til de græske Mesterstykker i det poetiske Fag, da han intet fuldkomnere, skønnere, mere correct og affilet kjendte at anbefale dem til idelig Betragtning og Efterlignelse. Han kommer siden til at tale mere om de herlige Grækere og deres u dødelige Genies Arbejder; vi ville da og der tale lidt mere derom. Imidlertid er ogsaa her den Hensigt, som vi i Indledningen tillagde Horats med denne Epistola poetica, kjendelig i dette Stykke. Ved at opregne og sammenhobe Vanskelighederne i at udarbejde et godt Digt, lader han den unge Piso saa ufor mærket forstaae, at Sagen nok ikke maatte være saa let, som han hidtil af Uvidenhed havde troet, og nøder ham til at maale sine Kræfter med Arbeidets Vanskelighed, hvorved han haabede at overtale sin adelige Ven fra at vove sin Reputa tion paa denne slibrige Bane.

Vers 275 — 294.

„Efter Sagnet skal Thespis have opfundet den for ukjendte Tragoedie, og opført sine Skuespil paa Vogne, og ladet dem affynge og spille af Personer, som vare oversmurt i Ansigtet med Værme. Efter ham kom Eschylus, som opfandt Masken, gav Acteurerne en anstændigere Klædebragt, opførte et maadeligt Theater, lærte sine Helte at tale et værdigt Sprog, og at hæve sig paa Rothurnen. Paa disse fulgte den gamle Komœdie, og fandt meget Bifald; men dens Frihed udar tede til Frækhed og Fornærmelser, som Loven tilsidst maatte indskrænke. Loven blev til, og Choret i Komœdien forstum-

mede flammeligt, saasnart det ikke havde Lov til længere at fornærme. Vore Digtene have intet ladet usøgt, og de fortjente ikke den mindste Noes, som vovede at forlade Græskernes Fodspor, og at besynge fædrenelandske Bedrifter, saavel i Sørgeespillet som i Romoebien. Og Latium skulde naae samme Overvægt i Literaturen, som i Tapperhed og Vaaben, dersom ikke enhver af vore Digtene lededes ved den langsomme Fiiil. Jeg besværges Eder, I Numas ædle Sønner! dæbler uden Skaansel ethvert Digt, som ikke længe og ofte er omarbejdet og ti Gange glattet efter den afslaarne Regl."

Philologica.

275 *Camena* 3: Musæ. — 277 *Quæ canerent* etc.

Bentley læser *qui* uden Medhold af noget Ms. Han mener, at den Mening, som kommer ud af den sædvanlige Læsemaade, er saa latterlig og tofsset, at Horats umulig kan have skrevet saaledes; han mener, at, naar man læser *quæ*, da blev Meningen denne: at Thespiis havde kjort omkring med Haandskriftet af sine Tragoedier; maaskee, siger han ironisk, de vare saa mange, at han behøvede en Vogn at slæbe dem paa, som Aeron, en gammel Scholiast, formeente. Men, erindrer han derpaa, hverken veed man, at Thespiis skrev noget, ikke heller læste Acteurerne deres Rolle op af Papiret, men udenad, saa at Thespiis gjerne kunde lade sine Papirer blive hjemme. Bentley læser derfor *qui*, og construerer saaledes: *vexisse plaustis (eos), qui canerent agerentque poemata peruncti ora facibus*. Denne Forflaring er ingenieur, og Talebrugen taaler den. Smidlertid er der ingen Nødvendighed i at vige fra den sædvanlige Læsemaade uden al kritisk Auctoritet. Bentley kunde ikke finde Mening i Stedet, fordi han hængte for meget i Ordet *poemata*, og endelig vilde forstaae det om Papirerne eller Exemplarerne af de thespiske Tragoedier. Men intet forbyder at tage det i en almindelig Forstand, og for-

klare det af et Slags Skjodesløshed i Talebrugen, grata v. sollemnis negligentia, der ikke regnes saa noie i et Brev som dette er. *poemata* kan da gjerne staae for scena, actores, pulpita og den hele apparatus dramaticus. Vi have samme Talebrug i vort Sprog. Vi sige: det var et smukt Stykke, som blev opført i Aften. Jeg gif førend Stykket var ude. Og derved forstaaer man ikke alene den dramatiske Fabel selv eller dens Exemplar, men alt hvad der hører til Fabelens Opførelse: Scenen, Decorationerne, Musikken o. s. v. Ligesaa sige vi: Jeg har været paa Komoedie i Aften, o: været i Komoedie-Huset, og seet Spillet. *venit poemata plaustis* o: *plaustra scenæ loco adhibuit*, e quibus *poemata* o: *fabulas* agerent; og naar man nu oversatte: Han opførte sine Skuespil paa Vogne o: et Slags bevægelige Theatre, eller Fielle-Hytter, saa havde den hele Sag jo ingen Utydelighed: og det gjorde Thespis virkelig, hvoraf endog det græske Ordsprog er tilbage: εἰ ἀπαξὴς λεγείν. — 277 *ora*, accusativus græcus el. respectivus (κατα). — 278 *persona* o: en Theatermaske. Æschylus indførte Masken. Den brugtes tildeels for at give den spillende Aeteur et Udseende, som lignede den Helt, han skulde forestille, thi det var vanskeligt at finde en Person, hvis Mine forkyndte den Adel, den Majestæt, den Mandighed, den Kraft, som man tænkte sig hos hine Oldtidens Helte, hvilke man i Tragoedien førte frem paa Theatret. Masken tjente desuden til at forstærke Stemmen, da den saaledes var indrettet ved Munden, at den samlede Lyden som en Trompet, og derved forstærkede den, hvilket tildeels var nødvendigt, da de Gamle opførte deres Skuespil paa en stor og aaben Plads, hvor der behøvedes en Stentors Røst for at høres: *persona* har endog heraf sit Navn, om man kan troe Gavius Bassus, en romersk Grammaticus hos Nulus Gellius, som angiver denne Etymologie paa dette Ord: A *personando*, siger Gellius

(V, 7), id vocabulum factum esse conjectat (G. Bassus), nam caput et os cooperimento personæ tectum undique unaque tantum vocis emittendæ via pervium, quoniam non vaga neque diffusa est, in unum tantummodo exitum collectam coactamque vocem, et magis claros canorosque fonitus facit. Quoniam igitur indumentum illud oris clarescere et *resonare* vocem facit, ob eam causam *persona* dicta est. Græferne kaldte den προσωπον. Den havde ellers mange Ubequemmeligheder, især denne, at den hindrede hele Ansigtets veltalende Action, og desuden var hæslig og styg for Diet, men det faldt tildeels bort ved de gamle Skuepladse, som vare under aaben Himmel og meget vide, og mange Tilskuere vare 30 til 40 Skridt borte fra Acteuren. — 279 *modicis instravit pulpita tignis*, udbredte et Theater paa maadelige Bjælker α: opførte et lidet Theater, som var høit og anseeligt i Sammenligning med Thespis' Fjelle-Hytter. — 283 *lex est accepta* α: data, lata. Dette Forbud mod Komœdien, som betog den sin Braad og dermed tillige sit Liv, blev givet af de saakaldte tredive Tyranner, som med Lysanders Hjelp bemægtigede sig Athen og traadte Folkes Friheden under Fod. — 287 *celebrare* α: ad multorum cognitionem carminibus suis perferre, thi *celeber* er frequens, og *celebritas* frequentia hominum. — 288 Hvad *fabula prætexta* et *togata* er, hvorom Fortolkerne have været uenige, seer man flart af Diomedes', en gammel Grammatikers, Ord, som ere disse: *togata* er et almindeligt Navn for alle latinske Skuespil, hvori Romernes Sæder og Dragt forekomme, ligesom *palliata* for alle, hvori begge Dele vare Græske. Af *togata* vare flere Slags: α) *Prætexta*, hvori Romernes Konger eller Imperatores kom frem paa Skuepladsen: de lignede i Værd og Aand Tragoedien: de kaldtes saa, fordi *prætexta* var disse Personers Dragt. β) *tabernaria*, som i Henseende til Personerne

og det lave Indhold lignede Komoedien. γ) Atellana var Græernes fabula satyrica; Planipedes var Græernes Μῦθος. Togata prætexta var altsaa en Tragoedie, og kunns deri forskjellig fra Græernes, at, istedetfor en Drest, Theseus, blev en Decius, Brutus, Marcellus i den bragte paa Skuespladsen. Altsaa naar i et Stykke blot græske Charakterer forekom, blev det sletten kaldet Tragoedie; men kom der romerske for, hed det prætextata. Det samme gjelder om den romerske Komoedie; vare Charaktererne romerske, hed den togata tabernaria, eller blot togata. — 290 *lingva* staaer her, som det græske γράμματα, for studia, artes elegantiores, Literatur. — 292 *Pompilius sanguis!* et Tilraab til de unge Pisoner, beqvemt til at opvække hos dem Følelsen af deres Adels, og minde dem om deres Kald til at være de skionne Videnskabers Befordrere og Mæcener. Den pisoniske eller calpurniske Familie nedledte sin Herkomst og Stamtable fra Calpus, en Søn af den gamle Konge Numa Pompilius, som Plutarch og Grammatikeren Festus beretter. — 293 *litura* er det, vi kalde at radere, overstrege. De Gamle streve paa Vortavler med en Griffel af Staal, stilus, der var spids i den ene Ende, og flad i den anden, som de brugte til at slette ud med: det kaldtes litura v. linere ceram: deraf Talemaaden hos vor Horats: sæpe stylum vertas etc. — 294 *præsectum castigavit ad ungvem.* Udtrykket er laant af Kunstnerne, som arbejde i Marmor; disse pleiede, for at give deres Arbeide den fuldkomne Politur, at lade Reglen gaae hen over det, for at føle, om der endnu var nogen Ujævnhed, som Diet ikke kunde opdage; Græerne kaldte det ἐξουχίζειν. castigare ad ungvem betyder derfor, at give et Værk den sidste mulige Fuldkommenhed. Man har og hos Horats selv den Talemaade: homo ad ungvem factus, det er, som Franskmænden siger, en tout à fait Karl. At

her maa læses *præsectum*, ikke *perfectum*, som nogle Editioner have, er afgjort.

I n d h o l d.

Her er en Episode, som indeholder en skøn excursus i den ældre Dramaturgiens Historie, hvori Horats kortelig bemærker den theatraliske Digtetekunst's Oprindelse, Fremgang og Afverlinger med Tidsskalderens og Sædernes stigende Cultur. Om Tragoediens Oprindelse af hine gamle dithyrambiske Veddesange paa Bacchus-Festen, dens Væsen og Indretning, dens Opfindere og Forbedrere, er ovenfor erindret, saa udførlig som min Hensigt forlanger, hvorfor jeg ei her vil igjentage det samme, men alene henvise til det, der blev sagt, hvilket forklarer, hvad Horats her siger i Versene 275 — 281. Men om Komoedien som ogsaa her nævnes, maa jeg tillægge nogle Erindringer.

Aristoteles angiver i sin Poetik dens Oprindelse, tillige med Tragoediens. De udrandt af een Kilde, Tragoedien af de dithyrambiske, Komoedien af de phalliske Veddesange. Philosopherne og Æsthetikerne ere uenige i at bestemme Charakteren, Væsenet og Begrebet af Komoedien. Aristoteles angiver det Latterlige som Hovedgjenstanden for den komiske Digter. Komoedien er, siger han, en Efterligning af flette Charakterer og Sæder, dog ikke de egentlig lastefulde, men de latterlige. Det Latterlige (*γελοῖον*) forklarer han selv ved Feiltrin og Sottriser og Hæslighed (*ἀμαρτημα, αἰσχος*), som just ikke fører Smerte og Ulykke (*ἄλγος, οὐ φαρτικόν*) med sig. Ekjendt man har Uarsag til at troe, at Aristoteles har abstraheret dette Begreb af Komoedien mere af dens historiske, tilfældige Oprindelse af hine gamle phalliske d. e. faade, spøgende, scurrile, sarkastiske Veddesange, end af filosofiske Undersøgelser og Kunstens sikker Regler: saa har han dog nogen Ret og

mange af de nyere Dramaturger og Kunstdommere paa sin Side, naar man betragter Komødien, som den var til hans Tid. Men andre igjen have gjort adskillige Indvendinger, Forandringer og nærmere Bestemmelser i dette aristoteliske Begreb af Komødien. Saameget bliver altid vist, at det latterlige er et frugtbart Stof for den komiske Digter, og hans Hensigt er som oftest *ridendo dicere verum*. Men man maa dog tilstaae, at Aristoteles har indskrænket det komiske Fag for meget, naar han ene vil have det latterlige til Komødiens Emne, og mener, at blot det seilagtige, daarlige, forkeerte i de menneskelige Charakterer og Handlinger kunne have Interesse paa den komiske Skueplads. De gamle Komødienskrivere gjorde det rigtignok til deres fornemste og næsten eneste Hensigt, at fremstille latterlige og foragtelige Charakterer; deres Dnskte var, som Horats et andet Sted udtrykker sig, *risu diducere rictum auditoris*. Men det er at fornedre Komødien under sin Adel, og betage den meget af sine Rettigheder.

Iffe alene det taabelige, latterlige, pedantiske, forkeerte, urimelige, dadelværdige i Menneskets Sæder og Charakterer er et forlystende Skuespil for den tænksomme Mand, men han seer Mennesket endog med større Fornøielse fra en bedre og ædlere Side. Enhver Charakter, som røber Frihed, Adel, Høihed, forædlet Menneskelighed, enhver Situation, hvor den Handlende faaer Leilighed og opfordres til at vise usædvanlig Forstand, Klogskab, Enarraadighed, Mod, Udelmodighed, Goddædighed og flere elskværdige Egenskaber, ere bequemme til at fremføres i Komødien, og kunne sees med Fornøielse og Nytte. Og man kunde derfor vel, med Gulzer, definere Komødien saaledes, at den er Fremstillingen af en Handling, som baade ved indtræffende Tilfælde og især ved de handlende Personers Charakter, Sæder, og hele Udsfærd underholder Tilskueren paa en morende og lærerig Maade.

Ved denne Beskrivelse faaer Komœdien sit tilbœrlige Omfang. Den indbefatter da ikke de latterlige, forkeerte og foragtelige Charakterer alene, thi endt disse ingenlunde udelukkes, da det latterlige ofte gjør en herlig Effect, og Latteren d. e. den ridiculerende Satire ofte har cureret en moralsk Sygdom, som de alvorlige Sædelæger havde erklæret for incurabel. I den Henseende er det Horats siger: *Ridiculum aeri fortius et melius magnas plerumque secat res.* Men Komœdien bliver ei staaende derved. Den vælger ogsaa Menneskets bedre Sider, maler dem med saa sande naturlige og stærke Farver, at Tilskueren glædes ved at see Mennesket handle saa skjønt og ædelt, og opflammes til at ligne ham. Det menneskelige Liv er rigt og udtømmeligt paa Charakterer, og paa Situationer, i hvilke disse faae Leilighed til at virke, vise og udvikle sig. Den komiske Digter har altsaa en viid Mark for sig, hvor han kan øve sit Talent. Snart er det hans Hensigt at male frappante Charakterer: saaledes fremstiller han den Gjerrige, Logneren, Hyfleren, Epilleren, den Stolte, den Stundesløse, Praleren, men og den Nætsfærdige, den Forssonlige, den Goddædige, den Taknemmelige, den Forsigtige, den Oprigtige, Menneskevennen. Han vælger saadanne Omstændigheder og Situationer, som contrastere med Charakteren, det er: som bringe den i Knibe og Forlegenhed, nøde den til at handle og blotte sig, og at kæmpe for enten at seire eller overvindes. Denne Kamp, denne Gjæring, denne Forvikling, denne Contrast giver Handlingen Liv og lærerig Interessé. Saadan er Molières Tartuf, og Holbergs Stundesløse, eller politiske Randestøber, eller Jacob von Lyboe. De sidste kjende vi alle, og de oplyse derfor, hvad jeg vil sige. Undertiden er det den komiske Digter mere om at gjøre, at male hele Stænders og Folkeslags Sæder, end enkelte Charakterer. Saaledes fremstiller han Adelsmanden, Hofmanden, Bonden, den Lærde, Soldaten, Borgeren, og gjør det charak-

teristiske i hans Stand — dette esprit de corps, som i større eller mindre Grad findes hos enhver, der hører til Standen — kjendeligt og bestueligt enten fra sin gode eller onde, agtværdige eller latterlige Side. Det sidste har Holberg gjort i sin politiske Randestrober, von Eyboe, Don Nascudo, Niæmus Montanus, Jeppe paa Bjerget, Skjondt han næsten altid dppede sin Pensel for stærkt, og malede lidt i Caricaturen paa Sandheds og Naturs Beføstning. Denne Art af Komoedien, som man især kunde kalde *fabula morata*, synes at være den interessanteste, da den giver Leilighed til de frappanteste Charakter-Scener og fleste Afverlinger. Men saameget Genie som det fordrer, at vælge Stoffet, og lægge Planen til en god Komoedie, saa fordrer der endda vel saameget til at træffe det sande Sprog og Tone, da dette Drama fremfor alle andre forlanger Natur og Sandhed. Den store komiske Digter maa være en Mand af sjældent Talent, og megen Kundskab og Erfaring; og derfor ere Aristophanerne, Menanderne, Terentierne, Moliererne, Lessingerne, Holbergerne saa faa. Foruden at besidde det poetiske Genie maa saadan en Mand med Lethed kunne overskue det hele menneskelige sædelige Liv, og med Falfesyn trænge ind i det menneskelige Hjertes inderste Folder; han maa besidde megen praktisk Bliksdom og lang Erfaring i den virkelige Verden, kjende Mennesket ikke alene af Bøger og Fortællinger, men ved jævnlig umiddelbar Omgang, have seet det handle i alle mulige Situationer, og med philosophiskt Blik bemærket det særegne og karakteristiske, som enhver Stand, Profession, Levemaade i det borgerlige Liv fører med sig, og kjende dens sande Farve og Tone. Den opmærksomme Tilskuer seer der, som i et magiskt Speil, alle de vigtige Situationer og Forhold, i hvilke han kan komme i det borgerlige Selskab, og disse ikke hentede fra en anden Verden, eller laante af det store Mulighedernes Rige, men af den sande og virkelige Verden, i hvilken han lever,

kun at alle disse Situationer og Omstændigheder endnu ikke
ere indtrufne i hans snævre Erfarings = Kred, men dog have
modt mange af hans Brødre og kunne ogsaa møde ham.
Han lærer da, hvorledes Fornuft og Nødskaftenhed opfører sig
i dette eller hiint Tilfælde; hvorledes Klogskab og Forsigtighed
sætter sig i Sikkerhed for muligt Vanheld, eller forebygger
truende Farer; hvorledes Mod og Standhaftighed bærer den
Skjæbne, som ikke kan undviges; hvorledes den redelige og
retsfærdige Mand holder Stand mod alle Fristelser, og midt i
de menneskelige Tilfælde, rivende Hvirvel opretholder sin
Charakteer; hvorledes den Edle og Gøddædige bruger Leiligheds-
hederne i Livet til at gøre vel, og med hvilken staaende
Humanitet og Urbanitet han uddeler sine Velgjerninger. —
Paa den anden Side seer han Lasten og Daarligheden i sin
fandt afstavelige Skikkelse og i sine ødelæggende Følger: Han
seer Hyklere længe at bedrage sine Brødre under Ærligheds
og Helligheds Skin, og bliver derved bekendt med hans
Krogvej og Slangebugter; men han seer og tilsidst Masket
revet af Tartuffen, og Hyklere at staa i al sin foragtelige
Nogenhed. — Han seer den Stolte i al sin svulmende op-
blæste Hoffart, lærer at kjende hans anstødelige og fornærmelige
Sprog og Udsærd, vænnes, ja nodes til at føle det tomme,
barnagtige, foragtelige i denne Charakteer, og inddrækker en
varslende Afsky for al Insolence og barnagtigt Overmod. —
Han seer den Falske, hvorledes han under Venstabs hellige Navn
forraader sin Ven, og under et Judas = Kys støder Dolken i sin Vel-
gjørers Hjerter; hvorledes han kommer i Knibe, og nodes til at redde
sig fra en Nedrigheid ved en storre; hvorledes han maa gøre
Vold paa sig selv for at døve den døende Samvittigheds be-
breidende Stemme; han lærer at kjende de Snarer, som han
lægger for den trohjertede Uskyldighed, og at skjæle Falskhe-
dens bløde Ord og Crocodil = Graad fra Ærlighedens rene og
mandige Sprog. — Han lærer at kjende Tønen, Sproget,

Sæderne, Tænfemaaden, og Handlemaaden blandt forskjellige Stænder og Menneſkeclaffer i Livet, ſom han ikke ſelv har Leilighed til at omgaaeſ; kort ſagt: han lærer at kjende Menneſket ſaadant ſom det virkelig er med ſine gode og onde Sider, og det ikke ſom af Bøger, ikke ved foldt almindeligt Raiſonnement, ſom han ikke forſtaaer at anvende paa enkelte Tilfælde, men ved levende beſtuen­de Erfaring. Han ſeer Sagen, Perſonerne, Handlingerne, Omſtændighederne med ſine egne Øine (*oculis commiſſa fidelibus*), og han vender bort fra Komoedien beriget med nyttig, praktiſt anvendelig, og lærerig Erfaring, ifald Komoedien er god, og han en fornuſtig tænkende Tilſtuer.

Saameget om Komoediens Natur og Indhold. Nu lidt om dens Hiſtorie.

Af Horats' Udtryk: „*ſueceſſit hiis (Tragoedis: Thespi et Aſchylo) vetus comoedia,*” ſeer man, at Tragoedien er ældre end Komoedien, og Ariſtoteles beretter det ſamme i ſin Poetik; hvilken Horats og følger i denne hiſtoriske Excursus. Han ſiger, at Tragoedien tidlig fik ſin Dannelse, og under tre eller fire Meſters Hænder naaede ſin Hoide, da imidlertid Komoedien laae hen udyrket og ube­arbejdet, fordi man ikke ſtort beſtynrede ſig om at raffinere paa de ſaade, regelloſe Puds­magerier og Harlequinader, ſom man diverterede en raa Pøbel med paa Bacchus-Feſterne, thi af diſſe har, ſom før er erindret, Komoedien ſit Udspring. Diſſe phalliſke Sange, ſom Ariſtoteles kalder dem, ſynes ikke at have været andet end nogle ſaade ſcurrile Lyſtighe­der, ſom beſtode deri, at en Trup Spaſmagere og overgivne Spotte­fugle ſamlede ſig paa en offentlig Plads paa Feſterne og ved andre hoitidelige Leiligheder, naar meget Folk var ſamlet, og anfaldt de forbigaende med deres ſaade Wittigheder og over­givne Ekſjerts. Maaskee man og har ſøgt at give diſſe Harlequinader et Elags Form af Ekueſpil derved, at een af

Truppen traadte frem, og med visse Grimasser, som skulde ligne Pantomimer, og et Slags Narrespil eller Action declarerede et Improptu, hvori saadan en Improvisatore, som Italienerne kalde dem, gav sin sarkastiske Vittighed frit Løb, og udøste en Lage af Persiflage og bidende Satire over den første den bedste. Det er umuligt, skionnere og fortære og sandere at udtrykke disse landlige bacchiske festlige Sceners Natur og Aand, af hvilke den ædlere dramatiske Kunst Tid efter anden udviklede sig, end med Horats' Ord, hvor han beskriver de romerske fescenninske Sange, som vare det samme som hine τραγῳδία og κωμῳδία, Bukke- og Landsby-Sange, hos Grækerne. Horats siger (*Epist. lib. II, 139 — 155*):

Agricolæ prisci fortes parvoque beati,
Condita post frumenta, levantes tempore festo
Corpus et ipsum animum etc.

Hofraad Wieland siger om dette Sted: „Hvilken mild og livsalig Geist af Natur og Humanitet aander igiennem dette hele vilde-skjønne Landskabsstykke. Hvert Ord fortjente en Commentar.“ — Saaledes saae Komoedien ud i sin Begyndelse; men dens Genius vaagnede tilsidst af en lang Dvale, og vakte nogle lykkelige Genier, som begyndte at polere paa dette raue Marmor, at det med Tiden vandt Glans og Skjønhed, et grave virus munditiæ pepulere. Aristoteles nævner Phormys og Epicharmus og Krates fra Athen blandt disse; men deres Fortjenester af Komoedien angiver Historien ikke, derimod kjende vi de følgende statores comoediæ veteris: Eupolis, Kratinus, Aristophanes. Af denne sidste have vi endnu adskillige Stykker tilbage, som vidne om hans fortreffelige Talent, og tillige vise Aanden og Tonen i den gamle Komoedie. Skjondt den meget var forædlet og raffineret fra hine phalliske Sange, saa bevarede den dog endnu i sin fornyede Skikkelse altfor kjendelige Præg af sin Oprindelse: den

var i egentligste Forstand en personel Satire eller rettere Persiflage, hvori man uden Skaansel giennemheglede og prostituerede de betydeligste og anseeligste Mænd i Staten, som vare et Offer for Digterens lidende Vittighed og saade Ondskab; Man forte Dyrighedspersonerne, Philosopherne, Statsmændene ind paa Skuepladsen, gjorde dem fjendelige ved Masket og Klædedragt, ja nævnede dem endog ved deres Navne. Saaledes staaende Aristophanes ikke engang den vise ærværdige Sokrates, men indførte ham i sin Νεφέλαι eller Skyerne, til offentlig Haan og Latter. Sokrates var selv nærværende, og skal med en Philosophs Koldsindighed have seet sig selv at spille en Narre-Rolle paa Theatret. Saaledes saae den saakaldte comoedia vetus ud, og i den Henseende siger Horats om den (*Sat. I, 4, 1*):

Eupolis atque Cratinus Aristophanesque, poetæ,
Atque alii, quorum comoedia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quod malus aut fur,
Quod moechus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus, multa cum libertate notabant.

Men da Komoedien altfor meget misbrugte sin Frihed, og dens Svøbe gav altfor grusomme Hug (quum libertas in vitium excidit, som vor Digter siger), saa maatte Politiet blande sig lidt i Spillet, og der udkom da et strengt Forbud, at ingen personel Satire maatte finde Sted paa Skuepladsen. Aarsagen til denne Indskrænkning er man ikke enig om; ei heller, fra hvad Eynspunct man skal ansee den. Saameget er vist, at dette Theater=Edict ikke kom ud i den atheniensiske Republik's gyldne smagfulde Dage, blev ei givet af Demokratiet's og det frie Folks Dyrighed, men af Tyrannerne, som med Lysander havde omstyrket Regeringsformen og underkuet Folke=Friheden. Og Wieland synes derfor at have Ret, naar han mener, at de frie Athenienser taalte denne Theater=Fristsethed af Politisk, fordi de ansaae den som et vigtigt Stykke

af deres borgerlige Frihed, som en Svobe, der holdt manges Uretsfærdighed og Voldsomhed, mangt et for Staten skadeligt Forehavende tilbage. Derimod kunde Tyrannerne og Despoterne ikke finde sig i Theatrets Fritalenhed; og jo mere Sæderne og Folkets gamle Adel tabte sig, desto utaaleligere blev det, at have saadan en offentlig Censor og Tugtemester inden sine Mure, som var saa uhøflig, ikke at ville tillade nogen at være en Nar eller Skurk ustraffet. Hvilken Marsagen nu end var til denne Lov, saa gjorde den en betydelig Forandring i Komœdien, og bevirkede en væsentlig Katastrophe i dens Indretning og Tone. Chorus, siger Horats, turpiter obtineuit sublato jure nocendi. Man sorte nu ikke mere bekjendte Personer frem paa Skuepladsen, men laante fremmede Navne og Begivenheder fra Oldtiden, som man søgte at anvende paa de levende og nærværende, og under denne parodiske Form at give dem saameget vidende Salt, som Loven og Statsforfatningen vilde taale. Denne Komœdie kaldtes den mellemste eller comoedia media. Af denne fremstod endelig med nye Modificationer den nye, comoedia nova, i hvilken Menander *) og Philemon **) især indlagde sig uddødelig Være ved deres Mesterstykker. Disse gave Komœdien dens sande Gestalt og Væsen. De skrev meest Intrigue-Stykker, hvori der vare almindelige Charakterer, indførte et fint og elegant Sprog, og gjorde Komœdien til det, den bør være, en Skole for

*) Quintilian (*Inst.* X, 1, 69) siger om ham: Omnem vitæ imaginem expressit; tanta in eo inveniendi copia et eloquendi facultas; ita est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus. — — Atque ille quidem omnibus ejusdem operis auctoribus abstulit nomen, et fulgore quodam suæ claritatis tenebras obduxit.

**) (*Ibid*, X, 1, 72): Philemon ut pravis sui temporis judiciis Menandro sæpe prælatus est, ita consensu omnium meruit credi secundus.

Sæderne og Smagen, da de bragte den tilbage til sin sande Bestemmelse: *delectando prodesse*. — Rømerne, som i alle Videnskabernes Dele vare Copier af Grækerne, skyldte dem ogsaa deres romiske Literatur. I Begyndelsen prøvede de paa at oversætte og omarbejde de græske Originaler, og skrev alene *fabulas palliatas*. Saaledes gjorde Plautus, Cæcilius, Terentius, hvilken sidste tog næsten alle sine Stykker af Menander. De ældste Komødiestrivere vare Livius Andronicus, Pacuvius, Nævius, Ennius. Livius Andronicus levede i Begyndelsen af Rom's sjette Aarhundrede, og Horats nævner ham et andet Sted ikke med synderlig Hoiagtelse, men bemærker kun, at hans Vers vare ham usorglemmelige, da hans Præceptor, Orbilius, havde i hans Ungdom indpræntet ham dem med mangt et vægtigt Pæfigen. Cicero siger, at de vare saa flutte, at man ikke kunde udholde at læse dem. — Pacuvius fortjente at nævnes med Agtelse af Rømerne. Han var en Søstersøn af Ennius, og levede imellem 533 — 600. Man har intet af ham tilbage uden nogle saa Linier, men Cicero roser ham meget, og han gav den romerske Dramatik megen Forbedring og Politur. Om Ennius er ovenfor talt. Men Rømerne bleve ei altid, som Horats siger, i Grækernes Spor. De vovede undertiden at gaae paa egen Haand, et celebrare *domestica facta*. Af saadanne nationale Theater-Digtere kjender man især T. Qvintius Atta. Man har intet af ham tilbage, og Horats gjør kun lidt af hans Skuespil, naar han (*Epist. II, 1, 79 — 82*) siger:

Recte necne crocum floresque perambulet Attæ
 Fabula, si dubitem, clament, perisise pudorem,
 Cuncti pæne patres, ea quum reprehendere coner,
 Quæ gravis Æsopus, quæ doctus Roscius egit.

Man indseer tillige, at det romerske Folk var af andre Sanser i den Henseende, end Horats, og tog ham hans dristige Censur meget ilde op. Af alle de romerske nationale Dig-

tere var Afranius den største. Quintilian siger derfor om ham: togatus excellit Afranius; og Horats melder i den anførte Epistel (B. 57), at Kunstdommerne paa hans Tid ikke toge i Betænkning at sætte Afranius ved Siden af den græske Menander i Henseende til Smag, Fiinhed, og Elegance:

Dicitur Afrani toga convenisse Menandro.

Imidlertid bleve Romerne dog altid langt tilbage, og under Grækerne i Komoedien. Quintilian siger: in comoedia maxime claudicamus.

Den, som ønsker at faae fuldere Efterretning om det, som her fortellig er berørt, læse de Pag. 121 nævnte Skrifter, samt E. F. Högels Geschichte der komischen Literatur. Leipz. 1784 — 85 (en lærd og fortræffelig Bog).

Tilfsidst ender Horats dette Udsnit med en eftertryffelig Erindring og Opfordring til de unge Pisoner, at de dog endelig vilde anvende deres Stands Værdighed, deres Auctoritet og Mæcenatskab til Musernes Værd og Digtekunstens Tarv; og det bedste, de i den Henseende kunde gjøre, var, at nøde de romerske Digtare til at bruge Filen. De maatte derfor aldrig lade sig opvarte med noget Vers, eller tilsmile noget Forsøg Bisald, uden at det var correct, og robede Forfatterens noiagtigste Flid. Ekaansomhed og Overbærelse vilde være at forraade Videnskaberne, og opfylde Parnasset med Fustere. Eine Laugsbrodre selv giver han den Formaning, at, for at naae den Fuldkommenhed, Elegance, Correcthed, som ene giver Geniets Producter deres Værd og Uldødelighed, maatte de Dag og Nat studere de græske Mesterskykker, for af dem at lære at bruge Filen, og give Værket sin rigtige Politur.

Vers 295 — 322.

„Fordi Demofritus giver Geniet Fortrinet for den udsle Kunst, og udelukker alle ubegeistrede Digtere fra Helikon, seer man en stor Deel af vore Geniemænd at lade baade Skjæg og Negle vore, at søge eenfomne Steder, og flye Badehusene; thi de troe at naae Digters Navn og Krands, naar de aldrig betroe et Hoved, som tre Anticyrer vare for faa til at helbrede, til Barberen Licinus. Hvor er jeg dog en Laabe, at jeg hvert Foraar udrenser min Galde. Paa min Vre ingen Skulde gjøre bedre Vers end jeg. Men Tingen er ikke den Umage værd. Jeg lader mig nøie med at gjøre Elibestenens Tjeneste, der ikke kan skjære selv, men dog gjøre Staalet skarpt. Uden selv at være Skribent, vil jeg anvise Digteren sit Kald og sin Pligt: hvorfra han skal hente sit Forraad, og hvad der nærer og danner Digteren; hvad der pudsar sig eller ikke; hvorhen Digtalent, hvorhen Selvbedrag leder. Grunden og Kilden til at skrive vel er, at tænke rigtigt. De Sokratiske Skrifter skulle forsyne Dig med Stof, og den, som har Forraad paa Tanker, skal ikke længe lede efter Udtrykket. Den, som har lært, hvad han skylder Fædrelandet og sine Venner, hvorledes han bør elske sin Fader, Broder og Gjesteven, hvilke en Statsmands, hvilke en Dommers, hvilke en Feltherres Pligter ere: han vil upaatvivelig vide at træffe, hvad enhver Rolle tilkommer. Mit Raad skal være til den lærde Digter, idelig at heste Diet paa de levende Modeller i det menneskelige Liv, og derfra hente Naturens og Omgangens sande Sprog og Tone. Ofte bliver et Charakterstykke, som er rigt paa glimrende Steder, men uden Tryllekraft, Bægt, og Kunst, optaget med større Bifald og Fornoielse af Folket, end tankeløse Vers og velklingende Vaab.“

Philologica.

295 *Ingenium* er her: den Kraft, den Ild i Sjelen, hvorved den oplues til at nære og udføre store Ting. — *miseræ*, pauper, jejuna, infirma, ugle, fattige, fordi den kun formaaer lidt mod Geniet og det naturlige Talent. Udstryffet er ironiskt, thi Horats var af en anden Mening. — *fortunatius*, ditius, potentius, efficacius, modsat *miseræ*. — 296 *sanos mente* 3: *sui compotes*, nullo furore poetico actos. — *Helicon*, et Bjerg i Boeotien, Musernes Sæde. — *Democritus-excludit*. Cicero anfører denne Demokrits Sentens i sin Bog *de divinatione* I: Negat sine furore Democritus quemquam magnum poetam esse posse; og *de oratore* (II, 46): Sæpe audiui, poetam bonum neminem (id quod a Democrito et Platone in scriptis relictum esse dicunt) sine inflammatione animorum existere posse et sine quodam afflatu quasi furoris; samt i *Orat. pro Archia* (c. 8): Accepimus, ceterarum rerum studia et doctrina et præceptis et arte constare, poetam natura ipsa valere, et mentis viribus excitari, et quasi divino quodam spiritu inflari. — 298 *balnea vitat*. Det hørte med til Reenlighed og Levemaade hos Romerne, at gaae i Badehuse, som vare offentlige Huse, hvor man for en vis Betaling lod sig bade, rasere, sit Haar og sine Negle skjære, fort: gjorde Alt hvad som hørte til cultum et elegantiam corporis. — 300 *Anticyra* var, efter Strabos Beretning, en By, som laae paa Grændserne af Locernes Land. I Eggen deromkring vorte i Mængde en Urt, kaldet helleborum, paa Dansk Nysferod, af hvilken de gamle Læger præparerede et Pulver eller Lægemiddel for Galstak, da de troede, at Patienten kunde nyse Fluerne ud af Hovedet, og faae de løse Skruer fastnede i Hjernen. Det er siden blevet en proverbial Talemaade:

tribus Anticyris insanabile caput, naar man vil betegne En, som er saa dum eller gal, at hans Sands og Forstand paa ingen Maade kan vækkes eller bringes i Lave. Horats bruger dette Udtryk andre Steder i sine Sermoner (II, 3, 82): *Danda est hellebori multo pars maxima avaris*; og (Vers 166): *Naviget Anticyram etc.* — 301 *Tonsori Licino*: et vittigt og satyristt Træk. Julius Cæsar havde ophøiet en vis Barbeer i Senatet, fordi han var en ivrig Anti-Pompeianer, og stod stærk paa Cæsars Parti. Licinus blev saa rig, at hans Arvinger oprettede ham et Marmors Monument, hvilket gav en republicanst Romer Anledning til følgende Gravskrift:

Marmoreo tumulo Licinus jacet, at Cato nullo,
Pompejus parvo! quis credat, esse deos.

lævus α: sinister, egentlig: vanheldig, eller ensfoldig, tosfet, græst: *σκαλος*. — 302 *purgor bilem*. Constructionen er græciserende, men almindelig hos Horats, og man behøver ikke med Lambin at forandre den til *purgo*. En overflodig og overløbende Galde er Uarsagen til mange Sygdomme: vi kjende Gulsot og Galde-Feber. De gamle Læger brugte meget at rense og formindske Galden, og dertil brugte de især Nysferoden, da de meente, at Galden, naar den blandede sig i Blodet, eller blev for overflodig, kunde bringe Galleskab og Ussindighed med sig. Dertil siger Plautus i sin *Amphitruo* (Act. II, Sc. 2, 95): *Sos. Quid tibi est? Amph. Delirat uxor. Sos. Atra bili percita est. Nulla res tam delirantes homines concinnat cito*. Naar altsaa Horats siger *purgor bilem*, saa vil han sige: jeg præcaverer min Forstand, og søger at holde min Hjerne sund. — 304 *Nihil tanti est*, det er ikke den Pine værdt, at kjøbe Digter-Navnet med Tabet af sine fem Sandsfer. — 305 *exsors* α: *expers*, som ei har Lod eller Deel i (som vi Danske sige),

ikke besætter sig, ikke giver sig af med. — 306 *nil scribens* se. ex genere *dramatico*. — 308 *virtus poetica*, det sande Talent med Smag, Kritik, og Indsigt, som viser Digteren paa den rette Vej, bevarer ham fra at geraade paa Afveje. — 309 *sapere* siges først om Tingens og Gænens Smag; siden overdrages det paa Følelsen for det Rigtige, Sande og Skjønne i intellectuel og moralsk Forstand, som man og kalder Smag og Kritik. — 310 *Socraticæ chartæ*, scripta philosophorum Socraticorum, de saa kaldte akademiske Philosopher. Sokrates skrev selv intet, men ved sit herlige, uesterlignelige mundtlige Foredrag dannede han en heel Skole af fortræffelige Philosopher. De berømteste vare Plato og Xenophon, som conserverede deres Lærers Methode og Aand i hans Philosophie. De skrev meget i alle Philosophiens Dele, og bleve saavel i Henseende til Materien som Sproget det ældre Grækenlands Lærere. Plato, som man for hans Skjønne henrivende Stiil kaldte Philosophernes Homer, blev især den uudtømmelige Kilde for alle Videnskabsmænd, især Philosopher, Talere, og Digtere, hos hvem de ofte saavel *res*, som Horats siger, som og *verba* : en Skjøn og correct Stiil. Herlig er den Lovtale, som Quintilian (X, 1) giver disse sokratiske Skribenter. Om Plato siger han: Philosophorum quis dubitet Platonem esse præcipuum, sive acumine disserendi, sive eloquendi facultate divina quadam et Homerica? multum enim supra prosam orationem, et quam pedestrem Græci vocant, surgit, ut mihi non hominis ingenio, sed quodam Delphico videatur oraculo instinctus. Om Xenophon: Quid ego commemorem Xenophontis jucunditatem illam in affectatam, sed quam nulla possit affectatio consequi? ut ipsæ finxisse sermonem Gratiae videantur, et ... in labris ejus sedisse quandam persvadendi deam. Af disse Forfatters Eskrifter og deres flittige Læsning skulde Digteren, efter Horats' Ans

viisning, samle sig et tilstrækkeligt Forraad af grundige Tanter og rigtige Reflexioner og Bemærkninger over alle det menneskelige Livs Anliggender; ved denne skulde han danne sin Forstand til at tænke rigtigt (*sapere*), og skaffe sig grundig og anvendelig Kundskab, førend han vovede at tragte efter *pretium et nomen poetæ*. — 311 *provisam rem* æ: præparatam. providere sibi rem er, at forsyne sig med en Ting i Forveien til Brug. — 314 *Conscripti Patres* var et gammelt og brugeligt Navn paa Senatorerne i Rom. Romulus indsatte Senatum centum Patrum, hvis Navne bleve indførte (*conscribebantur*) i en dertil indrettet Protokol (unde *Conscripti*). — 317 *exemplar vitæ morumque*, i. e. exemplar morum hominum viventium. — *jubebo*, hortabor. — 318 *Doctum imitatore*, poetam, ejus ars est in imitatione posita, qui docte i. e. cum judicio mores vult imitari. — *veras*, naturæ et personæ convenientes. — 319 *speciosa locis*, ornata sententiis. Aristoteles falder det *εὐνοῦται ἐν παρορμησιν*: Euripides har især en stor Overflodighed paa disse, og fik derfor Navn af Theatrets Philosoph. *loci* ere almindelige Reflexioner og Betragtninger, som den philosophiske Digter altid pryder sit Digt med, naar dertil gives Leilighed; og derved bliver det til *fabula morata*, et Stykke, som skildrer og udtrykker Charakterer (*mores*), et Charakter-Stykke. Aristoteles kaldte saadant et Stykke *fabula*, quæ habet *ῥησος*. — *morata recte*, in qua mores bene expressi sunt. — 321 *Valdius pro validius*. — 322 *nugæ canoræ* æ: versus jejuni bonique sensus inanes quamvis modulati et numerosi, sød Klingeflang.

Indhold.

Horats lader her sine Lægsbrødre sole Satirens rejsende Svæbe, for om muligt at bringe dem til sund Eftertanke, og

standse den poetiske Epidemie, som daglig tog mere og mere
 Overhaand. Det vrimlede af Belletrister og Geniemænd,
 som troede sig at have himmelskt Kald og apollonisk Indsky-
 delse til at synge og være Digtere, uden at have det mindste
 funde og rigtige Begreb om Digte-Kunst og Digte-Evne.
 Uden Indsigt, Cultur, Kritik, Studium, Læsning, bildte de
 sig ind, at der til at være Digter ikke behøvedes uden Vil-
 lien, og noget, som de kaldte Genie, og som enhver indbildte
 sig at have mere end nok af. Hvad nogle knarvorne, folde
 Kunstdommere snakkede om Kunstens Regler, Kritik, Smag,
 Læsning, Studering, Dvælse, Fiil, Polering, Correcthed, og
 andre saadanne fæle, ubehagelige Navne, forstode de intet af,
 eller agtede aldeles for ringe til at værdige nogen Opmærk-
 somhed. Geniet, Geniet — det var ene almægtigt. Den
 uåle stympetagtige Kunst var kun for Jordens Hverdags-
 Sønner, som ingen phœboeisk Ild og Drift sølede hos sig,
 men maatte bide enhver Tanke ud af Reglene, og slide et
 Dufin Penne op, for at skrive og affile en Ode. Nogle gamle
 Digtere og Philosopher havde og yttret den Tanke, og ladet
 det Udtryk falde, at den poetiske Begeistring var en Art af
 Naseri. Dette kom disse Poetastere ret tilpas. Hint apollo-
 niske Naseri, hin ægte phœboeiske Ild i Sjelen kjendte de
 kun libet til af Erfaring. Men Naseries og Ussindigheds udvør-
 tes Symptomer havde de dog seet, og disse kunde de dog es-
 terligne. Et langt Skjæg, et skident, vilbt og raat Udseende,
 et mørkt, folkesky og misanthropisk Væsen — det modsatte
 af, hvad fornuftige Folk kaldte Sædelighed og Levemaade,
 Cultur og Humanitet — maatte efter deres Mening udmærke
 den Digter, som havde Unfald af det demokratiske Naseri, og
 som vilde tænke at bestige Helikons steile Top. Af ovenan-
 førte Citat af Cicero sees, at ikke alene Demokrit, men at selv
 den poetiske Plato, Philosophernes Homer, som i denne Sag
 kunde tale af Erfaring, havde yttret samme Tanke i hans

Dialog Phædrus. Stedet er meget skjønt, og lyder saaledes i Oversættelse: Det tredje Slags af Raseri er det, som sendes fra Muserne. Naar dette anfaldet en sølsom og ubesmittet Sjæl, opflammer det den i et bacchantiskt Sværmeri til i Sange at forskjønne Oldtidens ædle Daad og Bedrifter, og derved at belære de kommende Slægter. Men hvo som uden dette Musernes Raseri nærmer sig Digtelkunstens Porte, i den Indbildning, at Kunsten alene kan gøre ham til Digter, vil altid blive ufuldkommen, og den ædrue Digters Poesie vil forsvinde i Sammenligning med den rasende og begejstrede Sangers.

Tydslands Lucian, den lærde og smagsfulde Wieland, gjør herved den Anmærkning, som hjælper os til at forstaae Horats: «Magtet den Misbrug, som de maanesyge, ellevilde og affindige Digtere, over hvilke Horats her spotter, kunde gjøre af Demofrits og Platons Theorie; saa var han dog selv saa overtydet om dens Rigtighed, at, om hans poetiske Raseri ikke altid var saa reelt og bestigt, som da han skrev den 25de Ode i den 3die Bog: Quo me, Bacche, rapis etc., saa forstod han dog ofte at simulere den saa godt som man kan forlange det af en Digter i Augusts Aarhundrede, som f. Ex. det Sted i 3die Bogs 4de Ode: Auditis? an me ludit amabilis insania etc. Men hvorledes det end hængte sammen med Horats, som de fleste Gange hørte til de Digtere, der beholde deres fem Sandser; saa har dog Sagen selv sin Rigtighed, og alle Dages og Nationers Erfaring har bekræftet det platoniske Udsagn: at de ubegeistrede Digtere, saa meget de endog behage, naar man hører dem alene, aldrig kunne staae sig ved Siden af de begejstrede. Men Platons Mening var ingenlunde, at en opgløbet og af Musernes Raseri besat Indbildningskraft alene kunde skabe en stor Digter. Det gaaer her, som ved den religiøse og forelskede Begejstring. Der er stor Forskiel paa, om man

er besat af en Gud eller af den lede Satan. Homer, Pindar, Æschylus, de tre største Digtere af den begejstrede Klasse, vare lige saa store i Forstand, Wiisdom, og Kundskab, som i Imagination. Aldrig forlader den rigtige Følelse af, hvad der passer sig, dem. Altid svæver i det brusende Chaos af deres Ideer Forstanden, som Ovids Deus aut melior Natura, i Midten, som adskiller, ordner, forbinder dette Chaos, og lader det for vore seende Sinne udvikle sig til en Verden fuld af levende og til et Maal virkende Kræfter. Den Begeistring, den amabilis insania, som Plato tilskriver Musernes Beaandelse, kan nok have vakt den første Grundspire til deres Værker i deres Bryst, have opflammet dem under Arbeidet, have meddeelt dem den Varme, i hvilken alle Sjælens Ringer udfolde sig, paa visse Steder opløstet dem over sig selv, fordrevet Menneftelighedens Taage fra deres Sinne, og gjort dem duelige til guddommelige Gestalters Bestuelse. Men alt dette forudsætter Organer, som Muserne ikke kunde give, Kundskaber, som ikke lade sig indgyde, et Sprøg, hvilket de allerede maatte have lært som andre Mennefter. Kort: en Iliade er lige saa lidet et Værk af det blotte poetiske Naseri, som den er et Dieblis Arbeide. Og endstjøndt der gives autoschediasstiske Poesier, der kunne ansees som blotte Natur-Producter og Indgivelser af en begejstrende Lidenftab og en overspændt Phantasie; saa bliver det dog sandt, at ogsaa i Poesien de ædleste Producter faae mere Skjønhed og bedre og modnere Smag ved Cultur, og at, som Horats siden siger, det strengeste Studium uden Rige, og det bedste Naturel uden Kunst, begge ere lige utilstrækkelige til at frembringe et fortræffeligt Værk.

Neppe behøves der mere, for at forstaae, hvad Horats her vil sige: at der til at fortjene Digter-Krandsen udfordres noget mere end det blotte Anlæg og naturlige Talent; at Digterne maatte studere, have fin og grundig Kundskab om

det menneskelige Hjerter og alle dets hemmeligste Kroge og Bevægelser, kjende Verden og Tingene udenomkring sig, have rigtig Indsigt i de forskellige Forhold og Forbindelser i det menneskelige Liv og de deraf resulterende Pligter, naar han vilde tænke at fortjene det hæderværdige Navn af Sædelærere, og haabe, ved sine Sange at synge Dyd og Klogskab i sine Brodres Hjerter, og vække dem til ædel Daad, og ikke lade det være nok, at forlufte en orkesløs Tilskuers Øre med harmonisk intetsigende Klingklang og melodisk Daad. Til sidst erindrer Horats, at man endog af den Erfaring, man havde af det Indtryk, som et Stykke gjorde paa det upartiske og ukunstlede Folk, kunde slutte sig til, at han sagde sandt, da man saa Mængden med Opmærksomhed at høre og see et Stykke, som indeholdt rigtig Tegning af sande i det daglige Liv forekommende Charakterer, og mange sunde, praktiske, brugbare Tanker og Sentenser, om det endog havde mange Feil mod Kunstens Regler, og lidet af det fortryllende, henrivende, melodiske, elegante i Sprog og Versifikation; da det derimod som oftest sov ind af gabende Redsommelighed, naar Digteren alene fyldte deres Øren med skjønne, harmoniske Vers uden sund Sandhed og Mening.

Vers 323 — 332.

„Grækerne gav Musen Genie, Grækerne det skjønne runde Udtrykts Gave; men de kjendte og ingen anden Gjerrighed end den efter Vre. De romerske Drengene derimod lære ved lange Regninger at dele en Ås i hundrede Dele. „Siig mig engang, lille Albin: Naar jeg tager en Unce fra fem Uncer, hvormeget bliver da tilbage? — Betænk Du Dig? — „En Trediedeel.“ — „Rigtig! Du vil i sin Tid holde paa Skillingen. Naar jeg lægger en Unce til, hvor meget bliver det?“ — „Et halvt Pund.“ — Og hvorledes ville vi da fra Sjæle, i hvilke denne Vindesygens Rust har ædt sig ind, vente

Digte, som fortjente at salves med Ederz-Olie, og gjemmes i Bogskabe af Eypres.^a

Philologica.

323 *ore rotundo* synes at være det græske στρογγυλως λαλειν, *rotunde loqui*. *rotunde*, sagt om Udtrykket, er det samme som *eleganter*, *svaviter*, *venuste*, *accurate*. Billedet er laant af Cirkelens eller Kuglens Form, som er den skønneste og fuldkomneste af alle. Dens Omrids har intet ujævnt, knudret, kantet, men Diet omlober med en behagelig Lethed dens Peripherie. Dette Udtryk overdrages paa Sproget, og betyder det fine og lette Omrids og den Runding af Perioderne, den harmoniske Velklang i Ordernes Sammensættelse og Structur, i Vocalernes og Consonanternes Blanding, som gjør Sproget musikalskt og velslydende i det ovede Øre. Denne Fuldkommenhed fandtes i høi Grad i Grækernes og især i Atheniensernes Dialekt. Deres Øre var saa kræsent og musikalskt, at den mindste Mislyd i Sproget strax skurrede. Man erindre den bekjendte Anekdote med Sælgekønen i Athenen og Theophrast. Cicero taler ofte om denne *rotunditas* i Sproget. Han siger om Theodoros (*or. 12*): *præfractior est nec satis rotundus*; og Plato fordrer af en udarbejdet Stil, at den skal være tydelig, rund, og ethvert Udtryk ligesom drejet. Det modsatte af *rotundus* er *præfractus* (knudret), *incisus angulis* (kantet), *eminens* (udstaaende), *lacunosus* (hullet), *asper* (karp).

325 *as* hos Romerne var det samme som *libra*, baade en Vægt og en Mynt: som Mynt var den omtrent en Skilling courant, og deelede i 12 *unciæ*. — 326 *Dicas*: saaledes læser jeg med Bentley, da det giver Talen mere Liv og Interesse. Man seer da en Regnemester eller Bogholder, som sætter sig ned og examinerer sin Lærling. Andre læse *Dicat*. — 327 *Albinus*, en berømt Rentenerer og Berelerer i Rom,

som Horats vælger til et Exempel, og for at give sin Tale mere Liv og Interesse. — 328 *Poteras dixisse*. Man behøver ikke med Bentley at forandre det til *poterat*, og gjøre det til Horats' Ord: Han skal strax kunne svare. Mig synes det bekvemmere at læse *poteras*, og lade det blive Læreren's Ord til Discipelen, som leder lidt efter Svaret: Du har vidst det før, sagt det ofte; behøver vel derfor ei at betænke Dig. Vilde man læse *poterat*, kunde det være Skolemesterens Ord til de Omkringstaaende. — *Triens*, en Trediedeel af en as = fire unciaë. — 330 *Semis* = semias, en halv as el. 6 unciaë. — For at forstaae dette Bogholder-Exempel, maa man vide, at den sædvanlige Rente i Rom var *foenus unciarium* = en uncia om Maanedes, sølgelig tolv unciaë eller een as aarlig af 100 as = en Procent af Capitalen. Derfor lærte Drengene i Skolerne at udregne, hvor meget Rente een as gav daglig, for ikke at tabe nogen Rente. — 330 *ærugo*, egentlig Rust paa Kobber, Spanstgrønt, men siges figurlig i moralsk Forstand om en nedrig og fliden Tilboielighed og Last, som besmitter Sjælen, og ligesom overtrækker den med en Skorpe, saa at den bliver ufølsom mod hvad der er ædelt og stjønt. Horats forklarer her selv, hvad han mener, ved det følgende. — *cura peculæ* = studium opum augendarum. *peculium* har Navn *ex pecude*, som var de første Menneskers Hoved-Eiendom. — 332 *linenda cedro* — *cupresso*. De gamle brugte at smøre Bøgerne med Ceder-Olie, og gjemme dem i Bogstabe af Cypressstræ, for at conservere dem fra Møl og Forraadnelse. Meningen er altsaa *carmina digna* = idonea quæ vetustatem perferant, som skulde overleve deres Forfattere.

I n d h o l d.

Horats angiver i det oversatte Stykke den sande Aarsag, hvorfor Romerne endnu stode, og altid vilde staae saa langt

tilbage for Grækerne i alt, hvad der hørte til Cultur, Litteratur, skønne Kunster og Videnskaber, og især i Digtkunsten. Marsagen laae i begge Nationers contrasterende Charakteer og Sæder. Silbige aabnede det frigerste Rom sine Porte for de kjæle, blide Musen. Romerne vare altfor alvorlige, haarde, strenge, besindige, planmæssige, og havde i 700 Aar havt saa meget at gjøre med at lægge hele Verden under deres Fodder, at der kun havde været liden Tid og Lyst til at dyrke de fredelige Musen. Deres Sæder indtil Carthagos Odelæggelse havde været strenge, jævne, frugale, og Romeren fast, mandig, holdende over sine Love og Indretninger, stolt og hoimodig. Men da græsk og asiatisk Rigdom, Vellyst, Kunst, og Smag kom ind i Latium, forgiftede de Romernes Sæder, og de nedrigste Laster traadte i Stedet for hine gamle Dyder. Vellyst og Pragt og Overdaadighed kom ind med de erobrede Rigdomme, og med dem deres naturlige Søstre: Gjerrighed, Vindesygge, graadig Havelyst, og umættelig cura pecuni. Disse Furier kvalte saaledes al Sjæle=Odel, gjorde Hjertet snævert og koldt, Tænkemaaden lav og indskrænket, Følelserne fløve og ligegyldige for alt, hvad der var ædelt, skønt, elegant saavel i Handlinger og Sæder som og især i Videnskaberne og de skønne Kunster. Hvad Aand og Ild og phœboeisk Varme og Begeistring og Muse=Kaseri skulde der kunne boe i den Mands Bryst, hvis hele Hu og Sind var henvendt paa at samle Penge for at forøde, og at skaffe sin vellystige Overdaadighed Næring? som ikke kjendte nogen høiere Guddom end Plutus, og fra de tidligere Aar vænnedes til at foragte alt: Dyd, Talent, Fortjenester, i Sammenligning med Penge? som hørte den Formaning altid lyde i sit Øre: Quærenda pecunia primum est, virtus post nummos! eller: Cave, ne portus occupet alter, ne Cibyrica, ne Bithyna negotia perdas! Mille talenta rotundentur! totidem altera, porro et tertia succedant, et quæ pars quadret

acervum! Scilicet uxorem cum dote, fidemque et amicos et genus et formam regina pecunia donat. (*Epist. I, 6, 32*). Man har gjort den rigtige Bemærkning, at blandt alle Videnskaber er der ingen, som mere indsnævrer Hjertet, og gjør det koldt mod alt, hvad der er ædelt, skønt, stolt og høimodigt, end Gjerrighed, og Longin kalder den derfor med Rette *νοσθηα μικροτολου*, og Horats tænkte derfor ikke urigtigt, da han anfaae den overhaandtagende ærugo og cura peculi for en Hoveddaarsag, hvorfor Rømerne leverede saa saa Mesterstykker i den skønne Literatur, som fortjente at reddes fra Ormenes og Tidens fortærende Tand. En heel Commentar over denne Horats' Tanke findes hos Longin i hans fortræffelige Bog *περι υψου* den hele sidste Section. Underledes vare Grækerne i deres for Videnskaberne og Kunsterne gyldne Epoche. Aldrig har nogen Nation med den Letshed, Siinhed, Smag og Elegance dyrket de skønne Kunster og Videnskaber. I deres Charakteer var en besynderlig Blanding af Skarpsindighed og Vittighed, af Alvorlighed og Munterhed, Forstand og Letsindighed. Med en entusiastisk Varme grebe de alting an, og alting fik under deres Hænder i en kort Tid en Skønhed, Elegance, Gratie, Fuldkommenhed, som Efterslægten beundrer med Henrykkelse. Men som intet Sværmeri og ingen Enthusiisme kan vare længe, saa var det samme Grækerfolk ustadigt, lunefuldt, vægelsindet indtil Barnagtighed, og denne spøgende humoristiske Lune fulgte dem ved deres alvorligste og vigtigste Forretninger, og er præget i alle deres Arbejder. Hertil kom den frie republicanke Aand, som besjelede dette Folk i deres lykkelige Dage, og gav deres Sjæle et frit, høit og ædelt Sving, og ophoiede dem langt over alle nedrige, Geniet quælende og Hjertet sammenkrympende Tilbøieligheder. Grækeren soled med ædel Stoltthed sit Værd og sit Fortrin for andre Nationer. Vren var hans Afgud, og den fyldte hans Bryst med Drift og Mod til at

stræbe efter Fuldkommenhed, og med Kraft til at frembringe Underværker af Videnskab og Kunst, ved Synet af hvilke mindre Sjæle studse. Horats, som elskede Grækerne saa høit, fordi han følte, hvor meget han og hans Landsmænd skyldte dem, har i et skjønt Malerie beskrevet den originale og særegne Charakter hos dette Folk, og den spøgende Lethed, hvormed de behandlede alt, hvad de gave sig af med. Det fortjener at bestues, da det hjælper til at indsee, hvad Horats vil sige med sit:

Graiiis ingenium, Graiiis dedit ore rotundo

Musa loqui, præter laudem nullius avaris.

Man see altsaa *Epist. II, 1, 93* sqq.

Wieland siger: Grækerne vare de første, som af Sproget, Menneskets væsentlige Fortrin for andre Dyr, gjorde en Kunst, og den mægtigste blandt alle. Sang, Harpespil, Dands blev hos dem Muse-Kunster. For dem alene havde Skjønhedens Gudinde med Gratierner, hendes Legesøstre, aabenbaret sig. De alene opfandt den Hemmelighed, at formæle det høie med det skjønnere, det nyttige med det behagelige. Deres Lovgivere vare Sængere, deres Helte offrede til Muserne, og deres Philosopher til Gratierner. Den menneskelige Forstands abstracteste Begreber fik under deres Digteres Phantasie, deres Maleres Pensel, deres Billedhuggeres Meisel et skjønt Legeme, og bleve til yndige, sjelopløftende Gestalter. Ja selv Religionen, som hos saamange andre Folk var det grusomste og skrækkeligste, fik hos dem den menneskekjærligste Gestalt. Andre Folks Guder vare hieroglyphiske Ubyrer; deres vare Idealer af den fuldkomneste Menneskelighed. I alt dette virkede Grækernes muntre, frie, ungdommelige Aand med en Art af glad letfindigt Sværmeri, som henspogede fra en skjøn Leg til en anden. Alle deres skjønnere Kunster havde en Tidspunct, da de bleve drevne, elskede, og belønnede med Lidenstabs. Selv

Ubestandigheden i deres Charakteer slog ud til Fordeel for Kunsterne, da de ikke længe bleve staaende ved nogen Model af Skjønhed, noget Trin af Kunst, nogen Mesters Maneer, men altid forlangte noget nyt, og om ikke altid noget skjønnere, saa dog noget andet. Men derfor vare og deres Kunstner Duffer, med hvilke Nationen spegede, som den snart caresserede, snart bortkastede, snart igjen opsøgte og omflødte, sub nutrice puella velut si luderet infans.

Vers 333 — 346.

„Digterne vil enten gavne eller fornøie, eller tillige paa en behagelig Maade sige os Ting, som ere brugbare og anvendelige i Livet. Vil Du undervise, da vær kort, at den lærvillige Mand hastig maa fatte din Lære, og tro gjemme den. Naar Sjelen er fuld, løber det overflødige over. Hvad man digter for at fornøie, maa ligne Sandheden, og Fabelen maa ikke forlange, at man skal troe elt hvad den finder for godt at indbilde os, og den maa ikke trække ud af Lamia et levende Barn, som hun nylig har opædt. Hine Oldingers Centurier forkaste det Stykke, som ikke er lærerigt; og det alvorlige Digt gaar de unge Riddere stoltelig forbi. Kun han faaer alle Stemmer, som forstaaer at blande det nyttige med det behagelige, og paa engang at fornøie og undervise Læserne. Saadan en Bog indbringer Soffierne Penge, gaar over Havet, og indvier sin Forfatter til Udbødelighed.“

Philologica.

335 *Quidquid præcipies o: si præcipias.* — 337 *Omne* — *manat*. Bentley formoder, at dette Vers er en Marginal-Glosse, og vil derfor udstøde det af Texten; men da han ingen anden Grund anfører, end at det behager ham ikke og er ikke skjønt (*nullius est veneris*), saa faar vi vel at lade det staae. Det synes ogsaa at passe ret godt i Sam-

menhængen, og ikke at være Horats' uværdigt. Billedet er laant af Mæven, som opfaster, hvad den ikke kan rumme. Naar Læreren ikke forstaaer at holde Maade i sine præcepta, men docerer vidt og bredt det, som kunde bedre og eftertryffelligere siges med faa Ord; naar han ligesom propper og tyller sin Lærling og sine Læsere til Halsen: da væmmes de ved denne mættende Overflødighed, og glemme og agte ikke paa alt det, der er mere end nok og tilovers. 340 *pransæ*, eg. som til Middag har spist, staaer her for devorare, deglutire. — *Lamia* hørte til de Gamles Unim�stue=Spøgelse eller Busssemænd, og var efter Sagnet et Qvindes Spøgelse — med Esel=Fodder og Slange=Hale og skarpe Tænder —, som man brugte at skræmme Børn med. Hun synes at svare til vor Nisse, Ellekone, eller især Varulv, om hvilken den overtroiske Almue fabulerer, at den er slem efter frugtsommelige Koner, hvilke den river i Stykker, for at æde Fosteret i deres Liv. Det samme sagde Alderdommen om *Lamia*, som endog kan sees af Udtryffene her hos Horats. Maafee har en smagløs Digter indført dette Monstrum i det hun opgiver det Barn igjen, hun nylig havde slugt. — 341 *Centuriæ seniorum* 3: senes. Horats bruger dette Udtryk med Allusion paa den gamle Inddeling af Romerfolket i *Tribus* og *Centuriæ* efter Alder, Rang og Formue. Med mindre man vil forstaae det de ordine Senatorio, som efter sin første Indsættelse bestod af aldrende Mænd (senes), hvoraf det og siden beholdt Navnet (Senatus). Det staaer da for seniores et prudentiores. — *Agitant* 3: improbant, damnant, exsibilant. — *Expertia frugis* er det modsatte af *speciosa locis* og *morata fabula* ovenfor. *Expers frugis* er det samme som inutilis ad frugem, mager, ikke lærerig. — 342 *Rhamnes* er et obsolet eller gammelt Udtryk. Romulus deelte Folket i tre *Tribus*: den første blev kaldet *Rhamnensis*,

den anden Tatiensis af den sabinske Tatius, den tredje Luceres. Horats bruger her dette gamle Navn enten for Romani juvenes i Almindelighed, eller navnlig for Equites, som egentlig kaldtes Rhamnenses primi. Celsi kan enten beholde sin almindelige Bemærkelse, høi, stolt, foragtede, det samme som sublimes; eller og man kan tænke paa Ordets ældre etymologiske Bemærkelse, hvilket synes antageligt, da det staaer her ved det gamle Ord Rhamnes. Grammatikeren Festus deriverer celsus af det græske κελύς, eques, og celsi Rhamnes var da ikke andet end en poetisk Omskrivning af ordo equestris, i Modsetning af centuriæ seniorum o: ordo senatorius. Endnu angives en anden Etymologie af celsus, nemlig af verbum obsoletum cello, græsk κέλλω, der er det samme som ταχέως βαδίζω, citus ambulo. Celsi var da det samme som citi, hurtige. — 343 *Omne tulit punctum*. Talemaaden er laant af Maaden hos Romerne at votere paa i Comitierne: Enhver fik en lille Tavle med Candidaternes Navne, og han satte et Mærke (punctum) ved dens Navn, som han vilde give sin Stemme. (See Cicero pro Plancio c. 22). — 345 *Sosii* vare berømte Boghandlere og Forlæggere i Rom paa Horats' Tid. *Mare transit* o: læses og finder Udsætning i fremmede Lande h. l. Spanien, Africa, Britannien.

I n d h o l d.

Horats forlader her den satiriske og vender sig til den undervisende Zone. Han angiver her Digtekunstens sande og ædle Bestemmelse i to Linier: Vers 333 — 334, thi endt han efter sin Hensigt her taler nærmest om den dramatiske Poesie, og har Hensyn især paa Chorene med sit *prodesse* og *quidquid præcipies*. Men hans Regler lade sig anvende paa Digtekunsten i Almindelighed. Den Sanger, som bruger

sin Harpe alene til at fortrylle et orkesløst Dre med dens harmoniske Toner, og ikke tillige stræber at lægge en saadan Aand og Kraft i dens Strænge, som taler til Hjertet og fremmer det til blide, ædle, dydige Følelser, — han vanhelliger sin Harpe, han misgjennder Digtetekstens Adels, og fornædler denne Himmelens Gave. Mennesket blev ogsaa skabt til Glæde, og Tak være den Digter, som med sin Sang bortmaner den Tungesindigheds-Dæmon, der ofte fylder Menneskets Bryst med ængstende haabløs Kummer; som gjør hans glade Timer mange, og med Sangens Tillokkelser overtaler ham til at være tilfreds med sig selv, og forsonet med sin Skjebne. Sandelig ogsaa hans Arbejder ere ikke expertia frugis. Men ædlere og høiere og veldædigere er dog den Digters Muse, som synger Kundskab og Forstand og Dyd i Menneskets Hjerte, som i høie Hymner lovsynger den Algodes Pris, og henriver Læseren til Beundring ved Bestuelsen af den guddommelige Majestæt, og til Tilbedelse ved Betragtningen af hans Gjerninger, — den Digters, som helliger Religionen sit Talent, og indvier sin Harpe til dens Tjeneste, en Moses, David, Esaias, Orpheus, Kallimachus, og, blandt de nyere, Young, Milton, Thomson, Tullin, Klopstock, Racine, Evald, hvilke enten Guddommen eller Naturen indaandede den hellige Begeistring, ved hvilken de antændte deres Brødres Hjerter med Andagts-Ild, og tvang dem til at knæle for Religionens Alter. — Stor og ærværdig er og den Digter, som i lærerige Sange underviser Mennesket om Pligt og Sæder; som lærer ham, hvorledes han skal indrette sit Forhold for at vorde klog, nyttig, duelig, forsigtig, ædel, menneskelig i Omgang med andre, i sit Kald og i sin Cirkel; som med Sangens mægtige Toner vækker den Sæd og Gnist af Dyd og Menneskeadel, der slumrer i hans Inderside; som opvarmer hans kolde Hjerte, at det bliver omt ved Brødres Nød og følsomt ved deres Smærter, og gjør hans indvortes

Organ omfindtligt ved den mindste Misdryd i Sæder, i Tænke- og Handle-Maade og i alt det, der hører til den fornuftige Menneskelighed; som maler Dyden i sin livsalige Gestalt; som tegner Lasten med saa stærke Farver, at en Gysen farer igjennem Forbryderen ved at skue denne Furie; som beriger Menneskets Forstand med nyttige, praktiske, brugbare, og i Livets mangfoldige Forbindelser og Stillinger anvendelige Klogskabss- og Forsigtigheds-Maximer; som hjælper ham til den store Kundskab, den vigtigste for Mennesket, Kundskaben om Mennesket selv; kort sagt: som lærer ham *jucunda et idonea vitæ*: han skal dele Udbodeligheden med en Salomon, Pythagoras, Homer, Theognis, Phocylides, Hesiodus, Menander, Tyrtaeus, Euripides, Virgil, Horats, Terentius, Juvenal, Pope, Addison, Gellert, Haller, Kleist, Lessing, Voss, Stolberg, Ramler, Ewald, Storm, o. f., som havde Digtekunstens store Maal for Øie.

Horats har selv et andet Sted (Epist. II. 1, 126 sqq.) skjønt og kort angivet Digtekunstens Velgjerninger og veldædige Virkninger paa det menneskelige Hjerte og til det menneskelige Selskabs Dannelse og Forædling. Den undervisende Digter, Horats, giver den Regel: *brevi esto*. Denne Regel har Sandhed og Natur til Grund. Den fordeelte Kraft er asmegetig, den concentrerede uimodstaaelig. Den splittede og stæve Straale er mat, men den samlede og lodrette brænder ind til Marven, og smelter Metallet. Saaledes træffer den rundede og kortsatte Tanke Hjertet med Pilens Fart, da derimod den langtrukne, vidtloftig sammenvævede og i folde Omsvøb udblødede trætter, feder, og virker intet. At Udtrykkets Korthed beforder Tankens Virkning paa Forstand og Hjerte, naar kun Kortheden ikke hindrer Tydeligheden, begriber endog af vor Sjæls og Sprogets Natur. Ordene ere Tankens Legeme og Beholder, altsaa altid en Hinder for den tænkende og videlystne Sjæl: jo flere de

ere, desto større. Det vidtspævende altfor udførlige Udtryk er som den tykke grove Kappe, der skjuler Legemet aldeles for det nysgjerrige Øie; hvorimod det korte, men prægnante Udtryk er som det lette, transparente Drapperie, igjennem hvilket man ved første Diekast skimter det Legeme, som det indhyller, med alle dets Former, Partier og Muskler. Alt, hvad som hindrer eller opholder Sjælens Virksomheds-Drift, eller er i Veien for dens Videlyst, er den ubehageligt. Derfor sover man ind ved en lang og vævende Præsen, hvor et Par Hverdags-Tanker drukne i en Syndflod af Ord; men vækkes af Drøle og rystes ved en vigtig kortfattet Sententis, hvor Forstanden har Tanken i samme Dieblis, som Dret har Ordene. — Alle Nationer have derfor saavel i deres Barndom som endog siden i deres modnere og mere cultiverede Alder havt, elsket og yndet runde, korte, kraftige, vittige, tilspidsede Tankesprog. Hvo kjender ikke de Salomoniske og Sirachediske Tankesprog? Araberne indflødte deres Fædrenes Viisdom, deres Statslære og Morals-Philosophie i saadanne Sprog. De have ogsaa deres Salomoner og Siracher: en Lokman, Meidani, Zamachsjari, o. f., hvis sententieuse Fragmenter Alb. Schultens har samlet og udgivet i Leyden 1772 under Titel: *Anthologia sententiarum Arabicarum*. Perserne havde deres Echeq Attar og Sadi. Scyther, Inder, Sineser ligeledes, og Grækernes ældste Philosophie og Sædelære er indhyllet i deres saa kaldte gnomiske Digteres vittige Tankesprog og korte Maximer. Deres Bias, Solon, Theognis, Phocylides, Simonides, Menander, Mimermus, Kleobulus, Pythagoras hørte til disse. Ungdommen i Sparta blev endog øvet i saadanne korte, vittige og tilspidsede Svar og Tankesprog, af hvilke Plutarch har samlet en Deel under Navn af *Apophthegmata Laconica*. Ja selv vore gamle nordiske Forfædre yndede og brugte disse kortfattede *Apophthegmata*. De samlede en heel Deel, som

deres Odin, den nordiske Salomon, skulde være Forfatter til. De findes i Sæmunds Edda under Navn af Havamaal o: Tankesprog, og ere særskilt udgivne af Peder Kesen.

Verset er ene skiftet til disse korte prægnante Sententers Udtryk. Det kan sammentrænge Tanken, runde Udtrykket, og sammentrække Perioden, da det i Henseende til Ordene Stilling, Mængde, og Forbindelse kan tillade sig større Friheder end den løse Prosa, ikke at tale om den Understøttelse af Rhythmus, Numerus, Tonesald, Velklang og Harmonie, som Verset giver Tanken. Philosophen Seneca har et sjønt Sted, hvor han taler om dette Versets Fortrin for den ubundne Stil i at gøre Tanken indtrængende, saa at den træffer med uimodstaaelig Fart, naar den, saa at sige, slynges med Versets vældige Arm. *Quemadmodum spiritus noster, siger Seneca, clariorem sonum reddit, quum illum tuba, per longi canalus angustias tractum, patientiore novissime exitu effundit: sic sensus nostros clariores carminis arcta necessitas facit. Eadem negligentius audiuntur, minusque percutiunt, quamdiu soluta oratione dicuntur; ubi accessere numeri, et egregium sensum adstruxere certi pedes, eadem illa sententia velut excussa lacerto torquetur.*

Derpaa følger en Regel for den Digter, hvis Hovedsag det er at fornøie, more og underholde, (qui fingit voluptatis causa) som: har helliget sin Muse til Jocus, Venus, og Bacchus: en Anakreon, Catull, Tibull, Ovid, ja selv en Horats, non præter solitum levis, Wieland, Weiske, Wessell, Wibe, Baggesen, Bruun, Trojel, thi deres Navne var til alle Læder Legio. Regelen er denne: *Picta sint proxima veris*: de bør i hvad de digte, i deres Opfindelser og Phantasier holde sig til Sandhed og Sandsynlighed saa meget som muligt; de maae holde sig til den virkelige eller i det

mindste til den poetiske Verden, ikke misbruge den saa ofte misbrugte *licentia poetica et potestas quodlibet audendi*, ikke opvarte deres Læsere med *Ummiestue*-Fabler og tofsede Eventyr om Niiser, Varulve, Ratteravne, Strandvæskere, Ellefoner, Bjergtrolde, Forherelser, Manelser, Forgjørelser og deslige. I det mindste bør de, som ville gjøre Brug af den herskende Overtroes Phantomer og Indbildnings-Festre, ikke gjøre dem værre og utroligere end de ere, ved vidunderlige Tilfætninger og Fictioner, men meget mere søge at betage dem noget af deres Urimelighed, og behandle dem med Kritik og Smag, saaledes at de af ægri *somnia* (febrilske Dromme) blive *proxima veris*. Man kunde tvivle paa, om vore Digtere altid have havt den Regel for Nie. Imod vor Pramø Stærkoddere og Baggensens Jeppe vilde uden Tvivl være adskilligt at erindre, naar de skulde prøves efter den. Smidlertid, da Læsernes Smag er forskjellig efter deres forskjellige Alder, Stand, og større eller mindre Grad af Cultur; da der altid ere flere, som ønske at lee og morens, end at undervises og belæres: saa, da Digterens Hensigt dog er og bør være at læses med Bifald, gjør han bedst og klogest i, at han lægger sig efter den store Kunst at forbinde det behagelige med det nyttige, *miscere utile dulci*. (Den unaturlige Skilsmisse af *utile* og *dulce* har gjort Videnskaberne en stor Skade, ligesom Skilsmisken af *utile* og *honestum* i Moralen, thi det seer da, som Cicero (*orat. 3*) siger, ut *et doctis eloquentia popularis, et disertis elegans doctrina desit*). Denne Kunst har ingen forstaaet i den Grad, som Grækerne, og derfor læres den ogsaa bedre ved deres flittige Læsning og Studium end ved alle Regler; hvorfor Horats og intet bedre Raad vidste at give sin Tids Digtere end: *Vos exemplaria Græca etc.*; og visseelig — den Digter, der træder i deres Fodspor, samler Blomster til den Krands, som evig skal grønnes om hans Tinding; hans

Vers skulle trodsse Tidens Land, gaae over Havet, og altid søges i Bogladerne.

Vers 347 — 365.

„Imidlertid ere der Feil, som man bør tilgive; thi hverken angiver Strængen altid den Tone, som Haand og Dre forlange, men meget ofte en hoi, naar man fordrer en dyb; ikke heller træffer Pilen bestandig der, hvor man sigter. Naar altsaa i et Digt det meste flinker, bør man ikke støde sig over nogle Pletter, som enten Uagtsomhed henstænkede, eller den menneskelige Ufuldkommenhed ikke bemærkede. Men imidlertid, ligesom den Uffriver, der, skøndt han er ansvarlig, stedse begaaer samme Feil, ikke bør undskyldes, og den Musicus, som bestandig griber samme Note feil, belees: saa er den Digter, der bomrer hvert Dieblif, i mine Dine en Choerilus, som jeg med Vatter undres over, om han paa et Par Steder gjør det godt; ligesom jeg ærgrer mig, naar Fader Homer engang imellem nifker, endskjøndt det er tilgiveligt, at Sønnen kan liste sig paa en Mand under et langt Arbeide. Et Digt ligner deri et Maleri, at eet mere indtager, naar man besfuer det nærvæd, et andet, naar man seer det i længere Afstand; eet elsker Skygge, et andet Dagens klare Lys, og frygter ikke for Kjenderens skarpeste Blik; eet behager for eengang, et andet sees med Fornoielse ti Gange.“

347 *ignovisse velimus*, exquisite pro ignoscere debeamus. — 350 *minabitur*: Futurum for Præsens. — 351 *nitent* siges egentlig om poleret Marmor. Hele Talesmaaden er ogsaa laant ex arte statuaria. — 352 *maculis*, Pletter, som kunde findes i Marmoret, og vanzire et skjønt Monument: saaledes beretter Lucian i sine Ερωτες, at der var en sort Plet paa Venet af den guddommelig skønne knidiske Venus, som Kunstneren dog havde vidst at skjule.

— *fudit* er et Ord, som beqvemt udtrykker Stjodesløshed og Uagtsomhed. — 353 *humana nat.*, imbecillitas errori obnoxia. *humanus* indeholder ofte Ideen af Svaghed og Ufuldkommenhed. *humanum est errare.* — *Quid ergo est?* er en Indvending, Horats gjør sig selv. — 354 *usque* h. l. *semper, perpetuo, perseveranter.* *usque* er ingen Præposition, men et Adverbium; og naar det bruges med Accusativus, f. Ex. *usque Romam*, maa man altid supplere en Præposition ad. Det synes at komme af det græske ὧς τε el. ἕως τε. — 356 *chorda* — *oberrat eadem*, som altid griber feil paa samme Stræng, qui eundem usque errat errorem. — 357 *cessat* h. l. *errat, labitur, peccat.* — *Choerilus* var Alexanders Hofpoet, men en Juffer i Professionen, saa at Alexander nok havde Anrsag til at prise Achilles lykkelig, som havde fundet en Homer til at besynge sine Bedrifter. Horats taler om den samme Sag (*Epist. II. 1, 232 sqq.*), og anfører det som et Beviis paa Alexanders flette Smag i Videnskaberne, at han betalte en Stymper saa kongelig for at forhutle hans Roes og Bedrifter i et uselt Vers. Hvorvidt Alexander fortjente Roes for sin fine Smag i Kunsterne, dette *judicium subtile videndis artibus*, maa staa ved sit Værd. Apelles og Lysippus vare paa den Tid saa berømte som Mestere i deres Kunst, at man nok kunde begribe, hvorfor Alexander onskede at bearbejdes af dem, uden just selv at være Kjender af Kunsten. Fordi en rig og stor Mand i vore Dage var saa fræsen, at han ikke vilde males af andre end den danske Apelles, vor Professor Juul, kunde man ikke ligesvem tilkjende ham Smag og Indsigt i Malerkunsten. Plinius fortæller, i sin *Hist. Nat. XXXV, 10*, en Anekdote, som just ikke giver noget stort Begreb om Alexanders Smag og Indsigt i Kunsterne. Alexander pleiede ofte at besøge Maleren Apelles i hans Værksted og at raisonnere om Ting, som horte til hans Kunst,

med en vis Tilforlidelighed, og i en altfor decisiv Tone. Apelles, som var en Virtuøs, og altsaa lidt kort for Hovedet i Ting, som angik hans Kunst, kunde en Dag, da Kongen efter Sædvane begyndte at raisonnere over det, Apelles bedre forstod, ikke bare sig længere, men glemte, at Alexander var Konge, og han kun Maler, og sagde: »Sål sagte, Deres Majestæt! see, hvilke Gesigter mine Dreng, som staae der henne og rive Farver, gjøre, for ikke at bryde i Latter.« — Men at komme til Choerilus igjen, saa fortæller Acon, en gammel Scholiast, som har kommenteret Horats, en morsom Anekdote, som gjør Alexanders Smag mere Vre, end det, Horats siger. Alexander gjorde den Accord med Choerilus, at han skulde skrive et Digt om hans Krige og Bedrifter, og for hvert godt Vers have en Philip'or, men for hvert Slet et Drefgen. Choerilus indgik Contracten, og fik i kort Tid nogle tusind Vers færdige — thi alle Fuskere jode let. Men da det kom til Afregningen, bleve Drefgernerne saa mange imod Ducaterne, at den ugle Digter opgav Aanden længe førend de kom til Ende med Afregningen. *Si non é vero, é ben trovato.*

358 *cum risu miror*: ieg forundrer mig over med et foragtede Smil, naar jeg træffer et Par taalelige Vers hos saadan en Stymp, da jeg anseer det for noget nyt og usædvanligt, og ikke havde ventet det. — 359 *quandoque*: quodocunque, naar det engang træffer, isald det træffer. — *bonus Homerus*. *bonus* staaer her, som Batteur rigtig bemærker, i en god Mening, og ikke, som ellers, for: simplex, et godt sølle Skind eller et grumme godt Skind; men det udtrykker Hoiagtelse og Hengivenhed for Homer. — 361 Interpunctionen er her forskiellig angivet. Nogle distingvere saaledes: *Ut pictura, poesis erit quæ*: quædam; men denne Interpunction giver ingen Mening eller Sammenhæng. Man bør derfor læse: *Ut pictura, poesis*

(est): *erit quæ etc. quæ* gaaer da, som det bør, paa *pictura*. — 365 *repetita* sc. *oculis*, i. e. *visa*, bestuet.

Indhold.

Horats folte selv, at han i det foregaaende Affnit havde gjort stærke Fordringer paa Digteren, da han anviste ham Kunstens største Høide: *miscere utile dulci*, at blande det Nyttige med det Behagelige. For derfor ikke at skrive en al for streng Lov saavel for sig selv som for sine Laugsbrødre, nedstemmer og formilder han sine Fordringer noget i nærværende Stykke. Skjondt Juskere og Stympere ikke bør taales i Digterlauget, og en Digter bør søge at give sit Arbejde al mulig Fuldkommenhed og Correcthed, saa bør dog ingen Kunstdommer glemme, at Digteren er Menneske, og at Ufuldkommenhed er Menneskehedens almindelige Lod. Naar altsaa et Digt i det hele er skjønt og godt; naar det røber Digteraand, Genie, Smag, Cultur, og bærer kjendelige Præg af Forfatterens Fjil og Flid: da bør ingen Arisarch være saa ubillig og streng, at han fordommer det, eller overseer dets Fuldkommenheder for nogle smaa Feils og Manglers Skyld, som under Begeistringens vilde Hede indsnæge sig, fordi Digteren var for varm, og Strømmen af hans Ideer og Følelser for heftig til, at han kunde følge ethvert Ord og Udtryk med det kritiske prøvende Die. Der gives ved alle store Værker og Kunstens og Geniets Mestersstykker en vis *grata negligentia*, som altid mere behager Kjenderens Die, end den correcteste, noiagtigste og ængsteligste Flid, der strækker sig til de mindste og ubetydeligste Dele i samme Grad, som til de vigtigste og største. En Venus i sin Negligée, med sine flagreende Loffer, behager mere end i den modemæssigste Paatlædning, hvor ikke et Haar, ikke en Folde afviger fra Kunstens strengeste Regler.

I hint Tilfælde seer Kjenderen Geniets og den almægtige Naturs sande, skønne, kraftfulde Skabning; i dette derimod den kolde, efterabende, moisommelig arbejdende Kunsts stive, livs og kraftløse, pyntede Duffe: hist skaber en Gud, her flikker en Prometheus. Det er saa langt fra, at saadanne Skjodesløsheder, Feil, Pletter skade et Arbeide, at de meget mere anbefale det, og indynde det. Et andet Slags ere de, quæ humana parum cavit natura. Det største Genie er dog kun et menneskeligt. Ogsaa han har sine svage Timer, sine kolde Luner, sine uheldige Dage, da Musen er dov mod al hans Paakaldelse. Undertiden vil Penselen ei gjøre sin Tjeneste endog i en Apelles' Haand, og Strængen ikke angive den solvklare Tone for en Orpheus' Fingre. Saadanne uundgaaelige Mangler maae skrives paa den menneskelige Ufuldkommenheds Regning, og fortjene at oversees. Imidlertid da Horats frygtede, at visse Folk skulde misbruge denne Undskyldning, saa nødes han til at tage med den ene Haand hvad han har givet med den anden, i det mindste at indskrænke den venia og Overbærelse, som han havde lovet og tilstaaet Digterne. Han lader dem vide, at hans Mening og Hensigt med denne Apologie ingenlunde var, at aabne Par-nasset for alle Stympere og Fuskere, at ingen Choerilus maatte indbilde sig at høre med til dem, som den omtalte Overbærelse kunde komme tilgode, at det kun var Geniets og Menneskelighedens Feil og Uagtsomheder, som han vilde være Talsmand for; men at han ikke havde i Sinde at bede om Raade for det imitatorum servum pecus, hvor Uselheder,cottiser og Emorerier saa ofte havde faaet hans Galde til at koge, og afstunget ham en bitter Latter. Man kunde tilgive en Digter en, to, tre Feil, men bliver det til Bane hos ham at gaae i Søvn og snakke over sig, naar han skal digte, bliver Gadai ser det almindelige, og sund Sands fjeldne Undtagelser i hans Vers: da fortjener han at regaleres med

den Forøring, som Alexander nødte sin Hofpoet paa, og at udlees, som den Bierfiedler, der hvert Dieblif griber Baasen for Dvinten, naar han skal gnide paa sin Violin. Hvor liden Skaansel og Overbærelse saadanne Personer havde at vente af Horats, lader han dem endnu tydeligere forstaae ved det, han lægger til om Homer: *indignor quandoque bonus dormitat Homerus*. Han vil sige, hvad jeg ovenfor har sagt, til den sande Digters Undskyldning. Alt man ikke af en ilde forstaaet Prætension paa mangellost Fuldkommenhed skal miskjende hans Fortjenester, og mishandle hans Arbejder ved en ubillig Dom, det hindrer dog ikke, at jeg jo bliver ved min Paastand, som jeg i det Foregaaende har yttret, og siden vil tale mere om: at nemlig Digtekunsten er en delicat Sag, at Correcthed og en vis Fuldkommenhed ere absolut nødvendige Betingelser for et Digt, om dette skal smage. Ja jeg er endog saa kræsen i dette Stykke, at jeg ei engang, uden at føle en vis Uvillie og ubehagelig Fornemmelse, kan see den store Homer engang imellem niffe; og neppe kan jeg tilfredsstille mig selv med den dog aldeles gyldige og tilstræffelige Undskyldning, at det er tilgiveligt, at Soonen lister sig paa en Mand under et langt Arbejde, og at alle Homers Feil og Pletter, naar de opledes ved det skarpeste Øie og den strengeste Kritiks Mikroskop, dog ikke udgjøre en tusinde Deel mod hans Fuldkommenheder, som den fine Kunstdommer Longin siger. Det Ergo, som Horats vilde at hans Tids Digtere heraf skulde drage, var omtrent dette: Gaaer det saaledes med det grønne Træ, hvad vil der da blive af med det tørre?

Ved at tale om og tænke paa Correctheden, Fuldkommenheden og dette *omnibus numeris absolutum et decies castigatum* ad ungvev ved et Digt, som laae Horats saameget om Hjertet, og efter hans rigtige Følelse udgjorde

Gracen og Værdien af et poetiskt Stykke: faaer han Anledning til den her anstillede skjønne Sammenligning imellem et Digt og et Maleri. Saavel Dacier som Batteur have forveilet Meningen og det rette Synspunct af denne Sammenligning, fordi de misforstode hans Ord: ut pictura poesis, hvilke ikke bemærke Malerkunsten og Poetiken, men et Maleri og et Digt. Horats sammenligner derfor ikke disse to skjønne Kunster med hinanden i et og alt, da de i mange Henseender ere forskjellige, og have meget afvigende Regler, eller, som Plato fort og rigtig udtrykker det: »De ere forskjellige i Stoffet og EsterlignelsesMaaden«, men han sammenligner et Digt og et Maleri med hinanden fra et eneste Synspunct. Meningen af Horats' Ord, som efter denne Erindring aldeles ikke ere vanskelige, kan jeg ikke bedre angive, end med Wielands Ord: »Ligesom der ere Malerier, som man maa see i en vis Afstand og ved et svagt Lys, naar de skulle gjøre en god Effect, og derimod andre, hvis mindste Dele ere udsarbejdede med den noiagtigste Flid, og hvert Penselstreg saa blodt smeltet i det andet, at man finder dem skjønnere, jo nærmere og nøiere man betragter dem: saa ere der Digte, f. Ex. Theaterstykker, som ved den første Forestilling eller Læsning meget behage, maaskee formedelsk det interessante i Handlingen, en god Forvikling, en rask Gang, nye Situationer, stærkt tegnede Charakterer og Affecter o. s. v. Men naar man betragter dem nærvæd og i fuldt Lys, med koldere Blod, i sine enkelte Dele, med Opmærksomhed paa et fortræffeligt Digts Rekviziter: saa opdager man lidt efter lidt en Mængde Feil, som man første Gang slet ikke eller kun utydelig bemærkede, og saadant et Værk taber, jo stærkere det bliver undersøgt; et andet derimod har ved første Bieksk ikke det frappante, hvormed hint overraskede og henrev, men det drager Diet usformærket til sig, og jo nøiere man

betrakter det indtil de mindste Dele, desto skønnere og fuldkomnere finder man det. En naturlig Folge deraf er, at naar hint behager een Gang eller ved første Diekast, men taber hvergang man seer det igjen, saa kan man derimod ikke læse sig mæt paa dette, men opdager derimod stedse nye Skjønheder, som ved første, anden, tredie Læsning undgik Opmærksomheden." Mere har Horats her ikke villet sige om Poesien og Maleriet. Hvad ellers disse tvende skønne Kunsters Elægtskab, Lighed, Forskiellighed, deres fælleds Grændser angaaer, og hvorvidt Maleren er Digter, og Digteren Maler, eller hvorvidt den gamle Sætning: Maleriet er et stumt Digt, og Digtet et talende Maleri, holder Stik: da har den lærde og skarpsindige Læssing derom skrevet en lærd og skøn Afhandling under Titel: *Laosoon* oder über die Gränzen der Malerei u. Poesie, hvormed maa forbindes Herders *Critische Wälder* I.

Vers 366 — 390.

"Du ældste af de ædle Ynglinger! Endskiondt saavel din Faders Lære som din egen Genius danner din Smag, saa gjem dog denne min Erindring i din Hufommelse! Der gives visse Ting, i hvilke man med Rette tager til Takke med Middelmaadighed. En Lovfyndig og Sagfører kan være maadelig, langt under en Mæssala i Betsalenhed og en Cozcellius Nulus i Indsigt, — og dog har han sit Værd. En Digter derimod have hverken Guder eller Mennesker eller Bogladerne tilstaaet Middelmaadighed. Thi ligesom ved et godt Maaltid en skurrende Concert, thyk Salve, og Balsmue med sardiniest Honning misbage, fordi Maaltidet kunde smage vel uden alt dette: saaledes og Digtet, som blev til og opfundet for at glæde og fornøje Hjertet, naar det afviger en Fodsbred fra Fuldkommenhed, synker ned under

Middelmaadighed. — Den, som ikke forstaaer at fægte, holder sig borte fra Øvelserne paa Marsmarken. Den, som ikke har lært at bruge Bolden, Skiven og Jernringen, giver sig heller ikke af dermed, for ikke at blive til Latter for de talrige Tilskuere. Men den, som aldrig har lært at gjøre Vers, vover dog at smede — og hvorfor ikke? Er han ikke Adel og Velbaaren, af Ridder-Formue og ustraffelig Opførsel? Imidlertid, min Piso, forsikkrer din Forstand og Smag mig om, at Du aldrig foretager Dig noget imod Minervas Forbud. Og om Du engang fik i Sinde at skrive noget, da oplæs Du det for Metius, for din Fader og for mig, og hør vor Dom, og lad saa Haandskriftet ligge ni Aar i din Skriverpult. Du har Lov at udslette, hvad der endnu ikke er udgivet: men det Ord, som er udsluppet, vender ikke tilbage.”

Philologica.

367 *rectum*: det er hvad Quintilian kalder *recti generis voluntatem*, den sunde og rigtige Smag i de skønne Videnskaber og Kunster. — *fingeris* 3: *edoceris*, *institueris*, oplæres, dannes. — *per te* 3: *sine monitore*, *proprii ingenii et naturæ bonitate*. — Dette Sted af giver et Træk af Horats’ Urbanitet, hvormed han formilder den Formaning og Belæring, han vilde give den unge Riddersøn. — *hoc* — — *memor* 3: *invis sensibus reponas*, lige efter Ordene: ”Optag og husk det som noget sagt til Dig.” — 368 *medium et tolerabile* 3: *mediocre*, modsat *egregium*, *eximium*, *perfectum*, *absolutum*, *summum*. — 370 *virtute* 3: *laude*, *præstantia*. — 371 Marcus Valerius Messala Corvinus, en af de betydeligste, lærdeste og meest veltalende Mænd paa den Tid, var Consul med Octavianus Cæsar, havde holdt Triumph over Aquitan-

nerne, var en stor Philosoph og Taler. Horats har dediceret ham sin 21de Ode i 3die Bog, hvor han siger om Messala: madet Socraticis sermonibus. — *Cascellius Aulus*, en berømt og indsigtsfuld Jurist og Sagfører paa Horats' Tid, derhos en patriotisk Mand og varm Frihedsven. — 273 *Di*, Apollo, Minerva, og Muserne. — *columnæ*, Støiler eller Piller under Porticus, hvor Gæsterne og de andre Boghandlere stode med deres Forlags-Bøger; altsaa Bogladerne: de kaldtes ogsaa pilæ hos Horats (Sat. I, IV, 71): *Nulla taberna meos habeat nec pila libellos*. — 375 *unguentum*. Bellugtende Salver hørte med til de gamle Romers Overdaadighed. De lode dem med stor Beføstning komme fra Syrien, Indien, Arabien, og den rige Vert opvartede sine Gæster dermed for Maaltidet, da de dermed indsalvede deres Haar og Hænder. (See Athenæus XV, 5, og Plin. Hist. Nat. XIII, 3). — *papaver*. Efter Plinius' Beretning (*H. N. IX*, 8) brugte Romerne blandt deres Desert og Confecturer (*mensa secunda*) Frøet af den hvide Balmue blandet i Honning. — *Sardo*. Den sardiniske Honning var den sletteste formedelst de mange bittere og ilde smagende Urter, som groede paa Sardinien. Især fandtes efter Plinius en stor Mængde af en Urt, som hedder *ranunculi* (Hanefø), der havde den Kraft, at dens Blade trak Blegner paa Huden, dens Saft gjorde rasende, og forvoldte convulsiviske Træksninger i Ansigtets Muskler, saa at man syntes at lee: deraf den Talemaade *risus Sardonijs*, en tvungen Latter. Virgil taler om disse Urter (*Ecl. VII*, 41), hvor Thyrsis siger: *Imo ego Sardois videar tibi amarior herbis*. — 377 *juvandis* o: *delectandis*. Ellers siges *juvat* baade om Sjæl og Legeme: *cibus juvat corpus; doctrina juvat animum*. Horats synes med Flid at have valgt dette Ord med Hensyn paa det Foregaaende, og deri at have søgt en Amphibolie. Ligesom et godt Maaltid, med

alle dets Ingredientser, Retter, Confecturer, og den hele ars culinaria, er bestemt til at fildre Banen og skaffe Gænderne en vellystig Fornemmelse: saaledes er et Digt ligesom et festligt Maaltid for Sjelen, og det er skabt til at fildre og forlyste en ædlere og finere Gæst. — 379 *campestribus armis* 3: exercitiis in Campo Martio, en stor og riid Plads i Rom, som, foruden andre Bestemmelser, var det Sted, hvor den romerske Ungdom øvede sig i allehaande Lege og Legemsbevægelser, af hvilke Horats strax nævner nogle. — 380 *pila*, Boldspil, var en meget almindelig Øvelse hos Romerne, som ei alene Børn og unge Mennesker, men selv de største og betydeligste Mænd brugte, s. Er. Augustus (Svet. Aug. 83), Mutius Scævola (Val. Maxim. VIII, 8, 11, 2). Spillemaaden var vel ikke just den samme, som hos os; imidlertid bestod dog Kunsten i at gribe Bolden, og holde den længe oppe, saa at den ei faldt paa Jorden. De brugte især to Slags, en mindre: *pila paganica*, og en større: *follis*. — *discus*, en Skive, Skudsteen, var en rund eller aflang Skive af Jern eller andet Metal, tre eller fire Tommer bred, og noget længere, med et Hul i Midten, hvorigjennem man trak en Rem af Læder, og med den fastede den saa høit og langt, som man kunde. Der horte Øvelse og en kraftig Arm til at faste den (See Ovid. Met. X, 162). — *trochus* var en stor Jernring, med en mindre inden i, som man drev foran sig. Den var undertiden forsynet med Bjelder, for at give Lyd, naar den løb. Kunsten bestod i at holde den overende, at den ei skulde falde. Bore Drengene have en Leg med at drive et Tondebaand foran sig, som ligner denne. Nogle Philologer have confunderet *trochus* med Grækerne's *περβλή* eller *πορβος*, lat. *turbo*, en Top. — 381 *spissæ*, celebres, confertæ, frequentes, densæ humeris, den tætspakkede Folkemængde, corona. — 383 *ingenuus*. Dette Ord har flere Bemær-

fæller: egentlig er det det samme som *nativus*, *naturalis*, og modsættes det, som er gjort ved Kunst. Hos Romerne bemærkede det, *sensu civili*, et ægte Barn, modsat et uægte. Desuden var det et specifikt Navn paa forskjellige Folkeklasser. *ingenui* vare Fribaarne, hvis Forældre ikke havde været Slaver eller Livegne. Dog kunde deres Børn ogsaa blive *ingenui* i andet Led. En frigiven Slave hed *libertus*, hans Søn *libertinus*, og dennes Søn igjen blev *ingenuus*. Saadan en var vor Horats. Dog hvilede der endnu altid et Slags Ringeagt paa disse *novi homines* i Sammenligning med de ægte *ingenui*, den gamle Adels, som kunde opvise deres *fumosas majorum imagines*, færtens Aner. Horats erfarede det, og siger derfor mere end een Gang: *me rodunt omnes libertino patre natum*. Det gik ellers i Rom som alle Steder, at man meente, at Genie, Talent, Fortjenester kunde, som andre Ting, arves ved Fødselen, og at en ung Adelsmand udisputeerlig maatte have Kald og Talent til at være Digter. Denne Fordom gjør Horats her latterlig ved den ironiske Indvending, som han lader saadan en ung velbaaren Junker gjøre sig. Jeg har oversat *ingenuus* ved velbaaren, thi ligesom man i Rom kaldte enhver Ridder-Søn *ingenuus*, om han end ikke havde et Quintin af indvortes Ingenuitet og SjælsAdel i sig: saa kalde vi enhver Adelsmand velbaaren, om han endog er skjæv og lam baade paa Hænder og Fødder. — *census* — — *numorum*. Servius Tullius lod Folket dele i sex Classer efter Formuen. Denne Inddeling eller dette Mandtal kaldtes *Census*. *Census equestris* o: den Formue, som behøvedes til at være Ridder, nemlig 400,000 Sestertier, omtrent 12000 Rdr. courant. Sestertius kaldes, som her hos Horats, *absolute numus*. — 385 *invita Minerva* o: *repugnante ingenio et natura*. Minerva var den Guddom, hvis Yndest og Understøttelse alle Videnskaberne dyrkede behøvede, om deres Arbeide

fulde lyffes: deraf denne Talemaade. — 387 *Metii*. Rogle, som Bentley, *Strive Mæci*. Hans fulde Navn var *Spurius Metius Tarpa*. Han var en af de fem Theater-Directeurer eller Commissarier, til hvilke Digterne havde at indsende deres dramatiske Stykker, og som fulde gennemsee dem og paatrykke dem Gyldigheds Stempel, førend de bleve opførte. Han var til Horats' Tid en kyndig og skarp Recensent. Cicero nævner ham i *Epist. ad Marcum VII, 1*, hvoraf Bentley slutter, at det kan ikke være den samme, som Horats taler om her, da Ciceros Brev var skrevet 40 Aar førend denne Horats' Epistel. Men det er jo meget muligt, at Metius har kunnet beklæde Censor-Embedet i 40 Aar, da han kom ung dertil, var altsaa en ung Mand i Ciceros Tid, og havde mindre Auctoritet, end i Horats' Tid, da hans Indsigt og Duelighed og derved hans Auctoritet i saa mange Aar var fæstet. Horats nævner ham et andet Sted (*Sat. I, 10, 38*):

hæc ego ludo,

Quæ nec in æde sonent certantia iudice Tarpa etc.

Denne Commission samledes i Apolløs Tempel. — 388 *pre-matur*, *retineatur*, *occultetur*, modsat *emittatur*, *prodeat foras*. — 389 *Membranis*, Pergamentblade, hvorpaa de Gamle skrev.

Indhold.

I dette Stykke kommer Horats nærmere til sit Maal, og gaaer sin unge adelige Ven nærmere paa Klingen. For at bevæge ham til at betænke sig, og upartist at veie sine Kræfter, førend han vovede sig til at være Digter, aabenbarer han ham en Hemmelighed, nemlig denne: at der er intet foragteligere Creatur til end en middelmaadig Digter, og at enhver, som fik i Sinde at klavre op paa

Helikon's steile Top, i Forveien maatte vide, at, naar han ikke paa pindarist Ornevinge kunde svinge sig op paa dens skyhoie Epidse, og der, ved Siden af Homer, Hesiodus, Orpheus, Musæus, Tyrtæus, Virgil, Varius, aande den rene himmelske Æther, og driske Begeistring af den pindariske Kilde: saa stod han uundgaaelig Fare for at overfalbes af Evimmel, og hovedfulds nedstyrte i Foragts og For-glemmelses uafseelige Afgrund, og ikke engang at faae hin Phaetons Gravskrift, som Ovid satte ham:

Hic situs est Phaeton currus auriga paterni,

Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.

Horats beviser sin strenge Fordring deels ved pæsselige og analoge Exempler af det daglige menneskelige Liv, deels af Digtekunstens eget Væsen og Bestemmelse. De Ting, som Menneskene bruge og nyde i det borgerlige Selskab, ere af forskjellig Art. Nogle tjene egentlig til at tilfredsstille Naturens første Fordringer. Disse ere og kaldes da nødvendige. Saadanne ere Epise, Drikke, Klæder. Disse behøve selv det vilde Menneske, som endnu lever i Naturens raue og dyriske Tilstand. Men Mennesket i Selskab kan ikke lade sig noie med disse. Snart vaagne i ham flere Drifter og Begieringer. Hans Nødvendigheder vore, og han søger at tilfredsstille dem. Hans Kræfter vækkes, og hans Kunds-kabs- og Virksomheds-Kreds udvides. Han bliver ikke længe staaende ved de første Nødvendigheder; han vil ikke alene leve, men leve med et Slags Bequemmelighed, og denne Lyst og Drift raffinerer og kunstler paa hine det raue Menne-skes Nødtorstheder, forfiner og forflerer Midlerne til deres Tilfredsstillelse. Vand og Urter ere ham nu ikke nok til Føde, Dyrehuder ikke nok til Klæder, en Hule ikke nok til Skjul og Huusly. Han pønser paa og opfinder nye Midler og før ukjendte Ting: og disse udgjøre Classen af de saakaldte nyttige Ting og Bequemmeligheder. Men herved

blev Mennesket endnu ikke fraaende. Da hans Evner engang vare vakke, hans Begjerligheder satte i Bevægelse, Drifter komne i Fremstrib: saa kjendte han ingen Grændser; han mærkede, at de behagelige Indtryk og Fornemmelser, som hans Sandser, saavel det udvortes grovere som det indvortes finere Organ, modtog, kunde forniere, forandre, forbedre, raffinere i det uendelige, og han anspændte alle Videts og Indbildningens Opfindelsesevner, for at skaffe Sandheligheden Næring, og formere Mængden af de behagelige Nydelser og Fornemmelser. Herved fremstod en ny Klasse af Ting, som indbefattes under Navn af det Fornoielige. Under denne Art indbefattes alt, hvad Vellysten, saavel den ædlere og fornuftige, som den lavere og blot sandhelige har opfundet og daglig opfinder til sin Tilfredsstillelse, alt hvad man falder Overdaadighed i Epise, Drikke, Klædedragt, Bygninger, Forlystelser, og hvad Latznerne forstaae ved *eultus et victus humanus*. Selv de skjønne Kunster, som bidrage saa meget til at forædle og forskjønne Livet, og at gøre det blidt, tækkeligt, behageligt, høre til denne Klasse. Musikken, Malers, Billedhugger og Bygnings-Kunsten, de ædlere Professioner, ja selv den guddommeligste af alle, Digtekunsten, blev til, som Horats siger, *juvandis animis*.

Naturen har paa en Maade vist Mennesket Veien til at gøre denne Forskiel imellem det Nyttige og Skjønne eller Behagelige: det Skjønne er i Almindelighed mindre nyttigt, og det Nyttige mindre skjønt. Det foderige Kornar pranger ikke med Rosens behagelige Farver; den nærerige Kaa har ikke Neglens fine Duft; det nyttige Faar har ikke den spraglede Sommerfugls Skjønhed, o. s. v. At man ikke betænkte dette, og især, at man ikke anvendte det paa Digtekunsten, gjorde, at alting vrimgled af Velletrister, Gesnier og Versemagere, som bildte sig ind, at der til at være

Digter ikke hørte andet, end *pedibus concludere versum*, og troede, at det man kaldte Elegance, Skjønhed og Correct-
hed (*novem Musis cælatum opus*) ikke just vare saa uund-
værlige Ingredientser i et Poem, og uden mindste Skaansel
mod deres Læsers Gane opvartede dem med Netter, som
manglede baade Salt og Smag, og bestæmmede Kunsten
med de Misfostre, som enten deres syge Hjerne eller deres
Mave ved den tiende Muses Hjælp i Minervas Brede havde
udflækket. Dette Digte-Naseri gif saa vidt, at disse Genies
mænd ikke engang iagttog den Beskedenhed og Undseelse i at
berøre Musernes Helligdomme med slidne Hænder, som man
ellers pleiede at vise i Leg og Spøg og Ting af ringe Be-
tydning. Man vogtede sig for at blive til Latter, og staae
til Skamme ved de offentlige gymnastiske Øvelser, og blans-
dede sig ikke lettelig i dem, naar man ikke var sig bevidst, i
Forveien at have skaffet sig den Øvelse og Færdighed, som
dertil behøvedes. Derimod undsaae de sig ikke ved at bes-
kæmme og prostituere sig selv, sin Forstand, sin Smag, sin
Indsigt, og at vanære Videnskaberne og de skjøne Kunster,
i det de gave sig af med det, de aldeles ikke forstode, og
vare af den Mening, at til at gjøre Vers hørte ikke mere
end at være født af skikkelige Forældre og have fem sunde
Fingre. — Den Siinhed er værd at bemærke, som, forudsat,
at Horats havde den Hensigt at fordrive denne Digte-Lyst
hos den unge Piso, ligger i Horats' Udtryk: *Si quid tamen
olim scripseris etc.* Han lader, som han intet vidste af,
at Piso havde denne Orm, men taler om hans poetiske For-
søg, som en Sag, han neppe ventede, og som om han ikke en-
gang ansaae det muligt, at denne unge Adelsmand skulde
falde paa at praktisere i denne Kunst. Imidlertid om Lysten
engang skulde komme over ham, og han maafee engang skulde
smittes af den epidemiske Influenza: saa giver han det vel-
meente Raad, som fortjente at tegnes med gyldne Bogstaver

over enhver Digters, ja hver Forfatters Skriverpult: Si quid scripseris, descendat in iudicis aures, nonumque prematur in annum, membranis intus positis. Var denne Regel bleven fulgt af Skribenterne, den lærde Verden stod da ikke Fare for, tilsidst at undergaae i den Syndflod af slette og ugle Skrifter, som aarlig oversvømme den. Urteboden vilde have tabt, men Musernes Tempel vundet uendelig. Saa mangt et umodent Foster vilde været offret Ilden, og den Studerende vilde ikke have det Arbeide nødigt, som Hanen i Fabelen at opstrabe en heel Modding for at finde en Perle, eller et Bygkorn. Som det nyfødte Foster tilsmiler sig Moderens Kjærlighed, saaledes tilsmigrer sig den literariske Unge, saasnart den af Forfatterens Hjerne eller Blækhorn er kroben ud paa Papiret, hans faderlige Bifald. Men lad ham gjemme og indelukke den et Aar i sin Pult, indtil Fødsels-Smerterne og Esterveerne, som gjøre Moderen Fosteret saa dyrebart, ere forbi, indtil den første Hede og Lidenstaben er afkolet: han tage det da frem igjen, og bestragte det, ikke med Faderens partiske, men med Kunstdommerens skarpsende upartiske Øie! og hvad gjælder det — han skal ofte ryste med Hovedet, og skamme sig ved, at han kunde være Fader til saadan en Skifting, og hans Hjerte skal være haardt nok til at overgive sit eget Foster til Luen. — Alle store Skribenter og Kunstnere, som have arbeidet for Uldodeligheden, have fulgt denne Regel. Isokrates skrev paa en Tale i 10 Aar. Virgil fødte kun saa Vers om Dagen, og hans Æneide er et 12 Aars Arbeide. Montesquieu skrev paa sin Esprit des loix i 20 Aar; Barthelemy paa sin Anacharsis i 30; Guldberg paa sin Oversættelse af det nye Testamente næsten lige saa længe. Zeuxis malede meget langsomt, og gav den Marsag dertil: „Seg maler for Evigheden.“ Apelles bebreidede Protogenes, at han aldrig kunde faae Haanden fra Tavlen o: blive færdig med sit Arbeide.

Raphael sagde om et af sine bedste Mesterstykker, at han mere havde tegner det med Hvedebrod end med Farver. Kort sagt: Erfaring har bevist, at Quintilian sagde sandt: *Nihil ipsa rerum natura voluit magnum effici cito; proposuitque pulcherrimo cuique operi difficultatem.* Det er hvad Hesiodus saa skjønt har sagt:

Της ἀρετῆς ἰδρωτὰ θεὸς προπαροίειν εἰρηκεν.

Vers 391 — 407.

„Orpheus, Gudernes Folf, indgav hine Skovbyggere Afsty for Vlod og deres vilde Levemaade: man sagde derfor om ham, at han tæmmede Tigre og blodtørstige Lover. Og saa om Amphion, det thebanke Slots Stifter, er det sagt, at at han bevægede Stene med sin Lyres Toner, og ledte dem med sin lofkende Stemme, hvorhen han vilde. Det var i Oldtiden den Vises Kald, at skille det offentlige fra det private, det hellige fra det vanhellige, at tæmme den ubundne Belyst, og lære Mændene Egtteskabets Retligheder, at anlægge Byer, og indgrave Love i Træ. Paa denne Maade naaede hine begejstrede Sangere til Ver og Anseelse. Paa disse fulgte den mageløse Homer, og Tyrtaeus, som med sine Vers sang Mod i Heltenes mandige Bryst. 3 Vers gave Draklerne Svar. Digterne viiste Menneskene Livets Vej; Kongerne selv boiede et villigt Ore til Musernes Sange, og endelig endtes et langt Aars Arbeide med deres Lege: saa at Du ikke tør ved at skamme Dig ved den legende Muse og Sangeren Apollo.“

Philologica.

392 *Orpheus*, denne Oldtidens Sanger, gaar saa høit op i den græske Fabeltid, at hans Levnet, Historie,

Skrifter ere indhyllede i et uigjennemtrængeligt Mørke. Hans Historie, som er gjennemvævet med Fabler, er bleven mere forvirret, end oplyst, ved de mange saavel ældre som nyere Skribenter, der have talet og skrevet om ham. Naar man bruger Kritik og drøfter den store Mængde af usikre og utrolige Efterretninger, synes saa meget at blive tilbage, om ikke med historisk Viisheid, saa dog med temmelig Grad af Sandsynlighed: Orpheus var født og levede i Thracien, omtrent tretten Aarhundreder før den christelige Era. Hans Fader var efter Oldtids-Sagnet Apollo, og hans Moder Kalliope. Ellers hed hans Fader Deagrus, hans Moder er uvis. Han gjorde mange Reiser, især opholdt han sig længe i Egypten, hvor han lærte en Deel Religions-Ideer og Ceremonier, som han bragte med sig til sit Fædreland, og der indførte. — Hvad det menneskelige Selskab har Orpheus at takke for i Henseende til Digtekunst, Lægekunst, Musik, Stats-Regjæsting og Levnets-Philosophie, er vanskeligt at sige, da hans egne ægte monumenta ingenii ere forlorne; og hvad de sildigere Digtere sige om ham, er indhyllet i Fabler og Billedsprog, og saa overdrevent ifølge den Tidsalder's Naahed og Barbarie, i hvilken han levede, at det fortjener ingen Tilro. Hertil hører alt hvad man beretter om hans dybe philosophiske Kundskaber i Naturen, hans astrologiske Indsigter og magiske Kunster. Saa meget synes vist, at Orpheus var et af de fældne Genier, som Naturen frembringer, naar den vil bevirke en Revolution i de menneskelige Ideer og Sæder. Udrustet med et heldigt og fyrigt Genie og et stort Kald til Digtekunsten, som i sit første og inderste Væsen er et sandt Natur-Product, og som i sin Opvækst altid var i Selskab med sine kjædelige Søstre, Sang og Musik, og forsynet med en Deel Kundskaber, som han havde samlet paa sine Reiser, især i Egypten, hvor Videnskaberne's Elementer vare forend noget andet Sted: — fattede

han det store og ædle Forsæt, at rive sine Landsmænd, de halv dyriske Thracer, ud af den raae umenneskelige Tilstand, i hvilken de levede, at vække den første Gnist af Menneskelighed og Selskabelighed i deres Sjæle, at samle de i Skovene omvankende Flokke til stadigt og forenet Samkvem, gjøre dem opmærksomme paa Tingene omkring sig og deres almindelige Aarsag, og vænne dem til de første Følelser af Religion og Erbødighed for Guderne, og saaledes at lægge den første Grundvold og udstroe den første Sæd til Orden, Selskabelighed og Cultur blandt sin Tids vilde Mennesker. Det kræftige Middel, som han hertil brugte, var hans Digte og hans Lyre, som virkede almægtig paa disse raae, men op-
 rigtige Naturens Sonner, og gav dem de første Fornemmelser af, og Følelser for Orden, Harmonie, Menneskelighed, Medlidenhed, Retsfærdighed og andre selskabelige Dyder. Smidlers tid maa man vogte sig for at maale hans Poesie med en Homers, Pindars, Euripides', eller hans musikalske Compositioner og Færdighed paa Harpen med en Grauns, Gluck, Bachs, Hartmanns, Kirchhoffs i vore Dage; han levede i Kunstens raae Barndom. Hans Sang og Musik var den simple Naturs sande Gjenlyd, og fri for den nyere melodiske Stads og slappende Kunst; ikke heller maa man bedømme deres Virkning og Indtryk paa hine vilde Thracer efter det, de i vore Dage vilde gjøre paa vore forvante og forfinede Organer. Skjøndt Orpheus altsaa, som Etats-Stifter, Lovgiver, Sædernes Reformator, ikke just kan sættes ved Siden af en Charondas, Zaleucus, Solon, Lycurg, Numa: saa vare hans Fortjenester af sin Tidsalder dog altid store nok til at gjøre hans Minde udødeligt og helligt for Efterslægten, thi den, som lægger Grundstenen, bør dele Æren med den, som hænger Krandsen paa Bygningen. At han maa have gjort meget, og virket stærkt paa sin Tids Mennesker, og have havt Rundsaber, som vare sjældne for hans Tidsalder,

bevise endog de Sagn og poetiske Fabler, i hvilke hans Historie og Bedrifter ere indhyllede. Hans Digte=Gave og musikalske Kunst forskaffede ham det Rygte, som Horats siger, at han tæmmede Tigre og glubste Lover. Hans Kundskab i Medicinen, som blandt vilde Folk ansaaes for Magie og Hærekunst, gav Anledning til den skønne Fabel om Orpheus' Reddigelse til Orcus for at hente sin Eurydice, (see Virgil. Georg. Libr. IV, 454 sq.; Ovid. Metam. Lib. X. ab init.), det er: man troede, at han ved sin Lægekunst kunde opvække Døde.

Blandt Orpheus' vigtigste Indretninger var denne, at han stiftede de bacchiske Mystier, *ορχια*, i Grækenland, hvilke han laante af Ægypterne. Hvor sunde forresten de Religions=Begreber have været, som han der lærte de indviende Adepter, er vanskeligt at sige, da vi intet vist derom vide. Meget philosophiske have de nok neppe været, og det eneste, som blev foretaget i disse hemmelige Sammenkomster, var uden Tvivl en dramatisk Forestilling af den Guds Levnet, Gata og Bedrifter, til hvilken disse Mystier vare indviende. Smidlertid skaffede dog disse Indretninger Orpheus' Navn af sacer interpres Deorum, som Horats kalder ham, hvilket Udtryk nu heraf forstaaes. — 392 *Cædibus* sc. ferarum. Thræcerne aade Kjød raat for Orpheus' Tid, men han forbød dem at dræbe eller spise Dyrene. — 394 *Amphion* horer, som Orpheus, til Fabeltiden. Hans Færdighed, som Digter og lyrisk Sanger, forevigele hans Navn, og gav Digterne Leilighed til at forskjønne hans Historie og indklæde den i det vidunderlige. Han skal have været en Søn af Jupiter og Antiope, opoffrede sig tidlig til Digtekunsten og Musiken, hvortil han følte et uimodstaaeligt Kald, gjorde ogsaa saa god Fremgang deri, at Apollo selv forærede ham en Lyre, som dog blev Tvistens Væble mellem ham og hans snarvurne Broder Zethus. Da Thebens Mure skulde bygges, fortæller

Fabelen, at Amphion satte sig hen at spille paa sin Lyre, hvorpaa Stenene af sig selv ordnede og samlede sig paa sit Sted. Det er dette, Horats mener med sit *saxa ducere quo vellet*, d. e. han overtalede ved sin Beltaalenhed Folkene til at lægge Haand paa Værket. — 395 *Testudo*, en Skildpadde. Men da man siden brugte Skildpaddens Skal til at gjøre Lutter eller Citharer af, fik disse Navnet *Testudo*. — *prece blanda o: cantu*, Tryllesang. — 397 *Publica privatis*. De indførte Eiendomsretten, gjorde Forskiel paa Mit og Dit. I Naturens vilde Tilstand er alting tilfælles. *Jus omnium ad omnia* ophæver i sig selv al Eiendom, thi det som Alle troe sig at have lige Ret til, kan Ingen eie, eller gjøre sikker Brug af. Derimod, saasnart Elskabet bliver til, opstaaer tilligemed det Eiendomsretten, som saavel anviser enhver sit og udelukker enhver anden fra dets egenmægtige Brug, og forsikkrer Eieren om dets rolige Besiddelse, som ogsaa bestemmer det offentlige, og hvad flere kunne tage Del i.

Sacra profanis. I Naturens raue Tilstand er ikke paa Religion og ordentlig indrettet Gudstjeneste at tænke; denne er et Product af den menneskelige Forstands fremskridende Cultur og Sædernes Dannelse. Men nærmere Bekjendtskab med vilde Folk, og de nyere Opdagelser have lært, at der gives mange Folkelag, som i sandeste Forstand ere Atheister. Man maa nemlig ikke tage nogle overtroiske barnagtige Skikke, som synes at have et religiøst Ansøg, men hvis Oprindelse, Hensigt og Bemærkelse de Vilde ei selv vide at angive, for Religion. Overtro kan man vel kalde det, men al Overtro er ikke Religion. — Ved det Udtryk *sacra* mener Horats især de af Orpheus indstiftede Mysterier, ved hvilke endog den Formel siden hen i Tiden var brugelig: *procul este profani!* — 398 *Concubitu* — — *vago*, egentlig løstagtigt, uordentligt Samleie, modsat det ordentlige

fydste Egetskab. — 399 *Leges — ligno*. I sildigere Tider indgrov man Lovene i Metal: saaledes Romerne deres leges XII Tabh. I hine ældre Tider, da man maaskee endnu ikke kjendte Kobberets Brug, udskar man dem i Træ. Horats har selv (Sat. I, 3, 99) kommenteret over dette Sted, og givet et stærkt Maleri over Menneskenes Tilstand i Verdens raae og vilde Barndom, og deres Overgang fra det dyriske Liv til Kultur. Hos Cicero findes og et sandt og skjønt Maleri af de ucultiverede Menneskers vilde Tilstand, *De invent. I, 2*. — 400 *Honor et nomen — venit 3: celebritatem nominis consecuti sunt. — Divinis vatibus*. Vates er en Seer, en Prophet, thi *canere* er baade at digte og at spaae, fordi, som Horats siden selv siger, Oraklerne vare affattede i Vers. *divinis 3: divino furore instinctis*, begejstrede. — 401 *Insignis 3: egregius*, sjelden og eneste i sit Slags; egentlig *signo notatus*, udmærket; det siges baade i en god og ond Forstand. — 402 *Tyrtæus*. Hvad Horats her sigter til, fortæller Justinus (Hist. III, 5). Spartanerne havde med Mæsseniernes ført lange og blodige Krige, i hvilke de næsten altid tabte. Da vendte de sig til Apols Orakel, som gav dem det Raad, at lade en Hærfører komme fra Athen. Athenienserne sendte dem, for at haane Spartanerne, Tyrtæus, en uanseelig, vanstabt og haltende Skolemester. For at lyde Oraklet gav man ham Commandostaven i Haand, og han anførte Hæren, men blev i tre Feltslag med stort Tab dreven tilbage. Spartanerne bleve derover næsten bragte til Fortvivlelse, saa at de samlede de sidste Kræfter de havde, for endnu engang at prøve Krigslykken; og da Hæren stod opstillet til Slag, traadte Tyrtæus frem for Fronten, og for hele Krigshæren declamerede en Krigssang, som han havde digtet, hvilken fyldte enhver Spartanners Bryst med et saadant Krigsmod og en ædel Lyft til at døe

for Fædrenelandet, at de i dette Naseri gif mod Fjenden, og vandt, efter et blodigt Slag, en ærefuld Seier.

Man har nogle Fragmenter tilbage af Tyrtæus' Digte. Justinus siger, at hans Krigsang indeholdt hortamenta virtutis, damnorum solatia, et belli consilia. Horats' Udtryk: mares animos in Martia bella exacuit er overmaade fuldt af Energie og Kraft, og vanskeligt at naae i nogen Oversættelse. Jeg veed ikke, hvormeget det har tabt i min Oversættelse; nærmere efter Ordene kunde det hedde: „Han opflammede de mandige Sjæle til den blodige Kamp.“ — D. Borch fortæller i sin Dissert. de furore poetico et Exempel af den nyere Tid paa en lignende Virkning af en saadan Nationalsang. I et savoyisk District i Italien, som kaldes Nizza, havde Folket, naar det samlede til Fester eller Gjestebude, en Nationalsang. Naar de vare blevne varme ved Maaltidet, raabte en af Gæsterne paa Nationalsangen, hvorpaa de alle istemte den, og bleve saa begejstrede og fyldte med entusiastisk og vild bacchantisk Naseri, at de som affindige fore affted imellem hverandre. Sangen var i tyrtæus' Aand, thi den var, som Borch siger, „patrium carmen, quo ad asserendam libertatem pristinam instigabantur“. Og jeg troer neppe, at nogen dansk Smand skulde høre en Evalds herlige Seierssang: „Kong Christian stod ved høien Mast ic.“, uden at blive varm, og føle Mod og Drift til at vove Liv og Blod for Fædrelandet og Kongehuset. — 403 *Sortes* 3: *Oracula*. Cicero siger (*de divin. II*): *Sortes*, quæ vaticinatione funduntur, quæ *oracula* verius dicimus. At det er sandt, vide vi af Herodot, som har opbevaret os adskillige Orakelsvar især fra den pythiske Apollo: de ere alle affattede i Hexametre. De sibylliske hos Virgil vare og paa Vers. — 404 *Vitæ via monstrata est* 3: *disciplina moralis tradita est*. — *Gratia Regum tentata*, et sjældent Udtryk:

tentare rem er: experiri, an res fieri aut obtineri possit; her staaer *tentata* sens. prægn. for expetita et impetrata canendo eorum res gestas. — 405 *Pieriis modis* 3: versibus. Pierider var Musernes Tilnavn af Pierus, et Bjerg i Thracien. — *Ludusque* — — — *finis*: hermed sigter Horats til de forhen mere end eengang omtalte landlige Sange paa Bacchus- og Høst-Festene, som siden bleve Oprindelsen til Tragoedien og Komoedien. — 407 *lyræ sollers* 3: *lyrica*. Jeg har oversat det: den legende Muse. At lege er paa gammel Dansk at spille paa et Instrument. — *Cantor Apollo*. Apollo var alle Digteres Fader og Gud, og selv Digter.

Indhold.

Indholdet af dette Stykke synes allerede at være tydeligt nok af de anførte philologiske Anmærkninger; dog giver dette Sted mig Anledning til at gjøre en og anden Bemærkning, Digtekunsten angaaende. Paa det at Horats ikke skulde synes at ville afkræffe den unge Piso fra Musernes Dyrløse og Digtekunsten ved det, han for havde sagt om de store Fordringer, man gjorde til Digteren, eller rettere: for at Piso ikke skulde troe, at Horats fraraadte ham at give sig af med Poesien, fordi han ansaae denne Beskæftigelse for ringe for den unge adelige Ridder-Søn, da Horats dog saa levende solte den sande Digters Værd, og altid med en entusiastisk Varme talte om denne ædle og guddommeligste af alle Muse-Kunsterne: saa giver han et kort Udkast af Poesiens Historie, hvori han viser dens høie ærværdige Alder, dens ædle og værdige Bestemmelse, dens veldædige Virkninger paa det menneskelige Selskab, og den hellige Verbødighed, Oldtidens Sangere og Digtere havde nydt. Han siger da Piso den Sandhed, som Historien og den menneskelige

Forstands Gang beviser, at Digtekunsten er ældre end Prosa, og, at Digterne vare de ældste Philosopher og Menneskehedens første Lærere. At Digt er ældre end Prosa, er udenfor al Tvivl. Den ældste græske profaiske Skribent, vi have, er Herodot: han levede omtrent 500 Aar før Christi Fødsel. De ældste Profaisker, f. Ex. Pherecydes, Kadmus fra Miletus, Hekataeus o. f. ere langt yngre end Homer. Af Digtere kjender man derimod mange, som levede og sang før Homer og Hesiod. Foruden Orpheus og Amphion, som vi have omtalt, vare Linus, Musæus, Olenus, Thamyris, Phemonoe, Pampus, o. fl. berømte græske Digtere i Oldtiden. De Gamles Love bleve ogsaa affattede i Bers, efter Aristoteles' Beretning, længe førend i Prosa, hvorfor Grækerne have et og samme Ord for en Lov og en Sang (*vopos*). Dette Phænomen i Menneskehedens Historie, at Bers ere ældre end Prosa, som synes at være mod Tingenes sædvanlige Gang, hvor det lettere og simple gaaer forud for det vanskeligere og kunstigere, har Critici og Philosopher søgt at forklare paa mere end een Maade. Nogle mene at Bogstavskriften eller den alphabetiske Skrivekunst ikke er saa gammel i Grækenland, som man i Almindelighed troer, men at den først omtrent 600 Aar før Christi Fødsel er der indført ved Kadmus eller en anden Østerlænder. Man kjendte altsaa ikke Bogstaver, og skrev ikke i hine for nævnte gamle Digteres Tid, ja ikke engang Homer eller Hesiod skrev noget selv. Homer retter alle sine Sange, ei til Læsere, men til Tilhørere; han taler aldrig om skriftlige Contracter eller Forbund, aldrig om Breve; alle Erinder hos ham forrettes og overbringes mundtlig. Hukommelse var derfor paa den Tid det eneste Middel, man havde, til at bevare Forfædrenes Opfindelser og Kundskaber, og Traditionen den eneste Maade at overgive dem til Efterkommerne paa: til denne alene vare Love, Hi-

storie, Religion betroede. Hufommelsen var dengang stærkere og troere end nu, da, som Quintilian udtrykker det (XI. 2): *obstat memoriae litterarum usus, videlicet quod illa, quæ scriptis reposuimus, velut custodire desinimus, et ipsa securitate demittimus.* Traditionerne vare Oldtidens eneste Annaler, og man vidste ei mere end hvad Hufommelsen bevarede. Denne maatte altsaa stærkes ved den stærkere og nødvendigere Brug, og den blev paa den anden Side ikke betyngtet og forvirret med saa mange unødvendige og heterogene Ideer, som vores. De Gamle kaldte derfor Muserne Mnemosynes 3: Hufommelsens Døtre, og dem anraaber Homer, naar han vil fortælle noget, som især beroede paa Hufommelsen. For nu at understøtte Hufommelsen var Vers og Musik et uundværligt Hjælpe-middel. At man meget snarere og lettere memorerer og husker et Sted af et Digt, end af Prosa, kan egen Erfaring overbevise enhver om. Hvorfor ellers Poesie lader sig lettere huske end Prosa, er ikke saa vanskeligt at forklare. Det er en afgjort Erfarings-Sandhed, at der er intet, som mere understøtter og letter Hufommelsens Arbejde, end Orden, bestemt Folge, visse Mærker og paafølgende Afdelinger, som ofte komme igjen i de Ord eller Ting, som den skal huske; alt dette har nu Verset forud for Prosa: det har sin visse Gang, sine bestemte Fodmaal, sit Numerus eller Tonesald, som altid kommer igjen ved hver Strophe, derhos sin Rhythmus og Harmonie, som endog for sig selv alene gjør stærkt Indtryk paa Sjelen og paa Dret, og præger sig dybere i Sjelen end den ubundne Prosas uordentlige og uvisse Fald og Gang. — Skjøndt jeg nu vel ikke ganske kan antage denne Mening om Bogstavskriftens unge og sildige Opkomst i Grækenland, idet mindste ikke udstrække den saavidt, at jeg skulde antage, at Homer ikke engang til sin Tid kjendte eller brugte Bogstavskrift, men at hans Sange alene have bevaret

sig igjennem munttlige Traditioner til Lycurgs og Pisistrats Tider, som først skulde have ladet dem samle og skriftlig forsætte, da hans Digte ere altfor vidtløftige dertil og røbe for megen Plan, Sammenhæng og Orden, til at være rhapsodiske Stumper, samlede af mundtlig Overlevering, foruden andre Grunde, som bevise, at Homer har skrevet: — saa har dog Sagen sin Rigtighed i Henseende til hine Grækenlands ældre og ældste Digttere, som Nødvendigheden og Hushuommelsens Tare tildeels gjorde til Digttere i Stedet for til Prosaisker. Men om dette og var en medvirkende, saa var det sikkerlig ikke den eneste Årsag: en ældre og sandere ligger i den menneskelige Natur selv, Poesie er Naturens eget Sprog, naar man fraregner det egentlige mekaniske, som Kunsten siden har tillagt. Ikke Ordenes Stilling efter visse prosodiske Love, ikke Rimet, ikke det kunstige Fodmaal er Anden og Væsenet i Digtet, denne ligger i Tankerne, og Maaden, paa hvilken de fattes og udtrykkes. En heed Indbildningskraft, levende Følelser, Nerver, som let rystes, et skarpt og meget omfattende Blik, et omfindtligt indvortes Organ, og flygtige Livsaander, tilligemed en Trang i Sjelen til at meddele og fortolke sine Følelser og Forestillinger, udgjøre Anlægget til den sande Digter, og dette kan findes saavel hos en Orpheus som hos en Pindar, saavel hos en Ossian i de ucultiverede caledoniske Egne, som hos en Pope eller Milton i det cultiverede England. Hin ukunstlede Naturens Søn, hvis Nerver endnu ikke ere svækkede ved det finere Livs Vellyst, hvis Følelser endnu ikke ere forfjælede og slappede ved Mode og fordærvet Opdragelse, hvis Ideer ikke ere mange, men levende, frastige og stærke, fordi de ikke ere sublimerede i den abstraherende Philosophies Digel, hvor de uddunste deres Phlogiston og det ædleste af deres Væsen, men ere levende, sande, bestuelige Billeder af de Ting, fra hvilke de ere hentede, — denne Digers Sands-

fer staae aabne for alle Naturens Indtryk, hans Indbildning fanger Id ved den mindste Gnist, hans Nerver vibrere ved ethvert Stød, Tanken staaer for hans Sjæl, ikke som en kold Beenrad af livløse Staveller og Ord, men i legemlig, levende Gestalt, thi han tænker kun i Billeder og sandseelige, beskuelige Tegn, og disse levende Gestalter, som svæve for hans Aand, disse Billeder, som fylde hans Indbildning, disse Følelser, som trænge hverandre i hans Bryst, foruro- lige hans Underste og trænge sig til hans Læber med Vold; de nøde hans Tunge til at tale eller rettere til at synge; thi Talen er for kold, for kraftløs, for monoton til at sige hvad der foregaaer inden i ham. Han griber da Harpen for at fortolke sine Syner og forklare sine Fornemmelser, og hans Sprog bliver et sandt Udtryk af disse. Som Ideerne vare, saa bliver Udtrykket, levende, malende, sandse- ligt, billedrigt, varmt, kraftfuldt og melodiskt, det er: han digter. Han digter, fordi han kan ikke andet end digte, hans Ideer og Fornemmelser have digterisk Ges- talt i hans Sjæl; og Sproget, saaledes som han finder det for sig, giver dem samme Gestalt, naar de gaae ud over hans Læber. Det raue og ucultiverede Sprog, saa ufordeels- agtigt det er for Philosophien og andre Videnskaber, saa for- deelt agtigt er det i mange Henseender for Digteren. Kunsten har endnu ikke fortrængt Natur og Sandhed; Sproget har saa, men udtryksfulde Ord, det har ingen techniske og sciens- tificke Udtryk, men desto flere Naturtoner; det har endnu ikke i Grammatikerens og Philosophens Haand faaet en uforanderlig Form i sine Bendinger, Bøininger, Sammen- sættelser og Structur. Digteren har derfor Tilladelse til at forkorte, forlænge, udelukke, forflytte Ord og Staveller. Sproget har endnu ingen abstracte Udtryk og langtfra af- ledede Ord; ethvert Udtryk er et Maleri, enhver articuleret Tone et Echo af Digterens Følelse, og Sproget overalt et sand-

seligt Legeme for hans Ideer og Forestillinger. Naturen selv dannede og begeistrede altsaa hine gamle Digtere og Grækenlands forste Philosopher og Lærere. Deres Sange maae bedømmes efter deres Tidsalder, og deres Lære og Underviisning efter deres Cultur og Indsigters Maal, og det vidunderlige, som Fabelen har omhængt dem, maa drages tilside, for at man kan see og vurdere deres Fortjenester efter deres sande Værd. Hvad Orpheus, som Horats nævner, som en af de berømteste, gjorde og lærte, er allerede erindret. Anden i hans Digte var ogsaa Anden i de andres, som Horats ikke nævner. Musæus, Orpheus' Discipel, sang i et dunkelt Sprog om Verdens og Naturens Oprindelse i Overeensstemmelse med de ældre ægyptiske Theorier, som Orpheus havde bragt til Grækenland. Cumolpus sang om Ceres' Mysterier, og blandede deri adskillige til Religionen, Eedelæren og Politiken henhørende Ideer og Begreber. Samyris digtede en allegorisk Sang om Titanernes Krig mod Jupiter og om Naturens Skabelse. Hos Homer forekommer Demodocus som Hofbarde ved Alcinous' Hof, og Phemius, som hos Ulysses digtede og sang ved Tafflet og andre festlige Sammenkomster. Deres Sange vare deels af allegorisk Indhold, om Gudernes Genealogie og Naturens Fødsel af Elementernes chaotiske Blanding, deels Mindesange om Fortidens Helte og deres store Bedrifter. At disse Barder (*ᾄδοι*) vare i stor Anseelse, havde megen Indflydelse, og nøde Kongers og Fyrsters Fortrolighed, som Horats siger, kan man endog see af mange Steder hos Homer. Demodocus indbydes ved Alcinous' Hof til at sidde ved Tafflet mellem alle Gjefterne. Ulysses lægger selv en lækker Portion for ham, omfavner ham, og gjør ham og hele Bardeslægten denne Compliment (*Odysf. VIII, 479*): „Barderne ere blandt alle Jorderiges Sonner i Hæder og Ære, thi Musen lagde Tonen i deres Strænge, og ynder Bardeslægten.“ Davids

Harpe gav ham Udgang til Sauls Hof, og siden til Israels Throne. — Man har i de nyeste Tider havt et mærkeligt og meget frappant Beviis paa de tvende ovenanførte Sandheder: nemlig at Digteren er Naturens egen Son, og at en stor Digter kan fremstaae paa en Tid og i et Land, hvor alt det, man kalder Videnskab og Cultur, endnu eppe har stude den første Spire; samt tillige, hvorledes gamle Nationalsange kunne gjemmes i Folkets Hukommelse, og uden Skrift og Bogstaver, alene ved mundtlig Tradition fra Fader til Son, gjen nem mange Aarhundreder overleveres til Efterslægten. Beviiset ere de saa berømte Ossians Sange. Deres Historie er kortelig denne: En skotsk Capitain, Macpherson, tilveiebragte, ved sit Ophold og sine Reiser omkring i Skotland, en Samling af indenlandste Krigs-Sange i det gamle gæliske eller celtiske Sprog, hvilke Almuen der i Landet pleiede at synge, og fra deres Forfædre ved mundtlig Tradition havde modtaget igjennem utænkkelige Generationer. De Helte, som disse Sange handle om, havde levet i det 3die og 4de Seculum efter Christi Fødsel; og Digteren Ossian havde selv levet paa samme Tid, og været med i de Krige, som han besynger: altsaa havde Sangene en Alder af 1300 til 1400 Aar. Macpherson bragte dem i Orden, og udgav dem i en engelsk Oversættelse. Saasnart de vare udkomne, gjorde de stor Opsigt og satte Critici og Kunstdommerne i stor Forundring og Forlegenhed. Man treede i Ossian at finde en Homerus redi-vivus, i det mindste en Rival, som gjorde hiin gamle joniske Sanger Krandsen stridig. Man begyndte at tale om, at dette Phænomen i Literaturen var uden Lige; at det var ubegribe ligt, at et Folk, saa barbarisk, raat og vildt, som hine gamle Celter og Caledonier, kunde have eiet en Digter, der skulde gjøre de bedste blandt Grækerne og Romerne Fortrinet tvivlsomt; og ligesaa umuligt sandt man det, at disse Sange og poetiske Mesterstykker i saa mange Aarhundreder skulde have været

ubekjendte, og uden Hjælp af Skrift forplantede fra een Generation til en anden iblandt et barbarisk og uculiveret Folk. Kort sagt: man begyndte at mistænke Macpherson for et literairt Bedrageri, at han selv eller en anden var Forfatteren, og havde tilloiet disse Sange og Rhapsodier saa høi en Alder og synderlig Oprindelse. Men det blev siden tilstræffelig bevist, at Sagen havde sin Rigtighed, især af Professor Blair i Edinburgh, som skrev nogle lærde Afhandlinger over Ossian, hvori han især sammenlignede ham med Homer.

Man har to gode og troe tydske Oversættelser af Ossian, den ene i Prosa, den anden paa Vers af Pater Denis. Efter alle Kunstdommernes Dom kan Ossians Sange sættes ved Siden af det bedste, Digtekunsten har at opvise i det, som egentlig er Grundlaget til al sand Poesie, det er: i Begjæring, malende Skildringer, stærk tegnede Charakterer, Kraft og Styrke i Udtrykket, pathetisk og rørende Tone, Liv og Behagelighed. Hans Helte: Fingal, Colma, Trenmor, Oscar, ere langt ædlere, menneskeligere og elskværdigere end Homers Agamemnon, Achilles, Ulysses, Ujar, Diomedes. — Et Par Steder til Exempel paa Tonen og Aanden i disse Digte. — Fyllan, Fingals Søn, faldt i en Evkamp med den fjendtlige Anfører, hvorpaa den gamle Fingal selv beslutter at gaae i Kampen, og denne Beslutning tilkjendegiver han efter den Tids Maade ved at slaae tre Gange paa sit Skjold med Spydet. Dette besynger Ossian saaledes:

»Geisterne flyede til begge Sider, og sammenrullede i Vinden deres Skyggegestalter; de Dødes Stemme fyldte tre Gange den bugtede Dal, og urørt af Bardens Fingre, bævede fra hver Harpe Beetonen hen imod Høien. Men Skjoldet flang anden Gang, og nu dromte Fingals Helte om idel Kamp; den blodige Seiers Krands svævede for deres Dø, blaa-skjoldede Konger nedstige til Kampen og Hære flygte med tilbagevendt Dø. Men Skjoldet flang tredje Gang, og af

Bjergenes Huler opsprang det forstrækkede Bildt, og i Orken hørtes Korfuglenes frygtelige Skrig.»

Hvad er skønnere, end naar Dæfian klager over sin Faders og Sønns Død og blandt andet siger:

»Her staaer jeg som en gammel Teg, men Jlden har afhugget mine Grene, og min skaldede Jøse bærer for Nordvindens Vinger. Alene, alene skal jeg her paa mit Sted hensmuldre til Støv.»

Efter min Smag er Dæfian den skønneste og behageligste Pecture, jeg kjender, for den, som har nogen Jølelse for Digt og Poesie. — Jeg lærte allerførst Tydsk, for at kunne læse Dæfian.

Men til Homer igjen. — Han vilde da hermed sige den unge Piso, at han ingen Aarsag havde til at skamme sig ved Musernes Sonner, eller behøvede ikke at frygte, at hans adelige Fingre bleve smittede, om han rørte Harpens Strænge. Pisoner fødtes hver Dag, men Homerer, Orpheuser, Tyrtæer, Dæfianer vare kun faa igjennem alle Sækler.

Vers 408 — 418.

»Man har opfattet det Spørgsmaal, om Natur eller Kunst frembragte et godt Digt. Jeg for min Deel seer ikke, hvad enten Studium uden en riig Aare, eller det lykkeligste Genie uden Kunst, kan udrette: saa aldeles forlanger det ene det andet's Hjælp, og forener sig venskabelig til eet Maal. Den, som i Beddeløbet tænker at naa Maalet, har allerede som Dreng taalt og prøvet meget, har svedet og frøsset, afholdt sig fra Læsten og Viin. Den Fløitespiller, som lader sig høre paa Apollos Fæst, har øvet sig tilforn og frygtet sin strenge Lærer. Men iblandt Digterne er det nu nok at sige: Jeg gjør fortræffelige Vers. Gid Pokker være den sidste! jeg vilde skamme mig, om jeg skulde blive tilbage, og reent ud tilstaae, at jeg ikke forstod det, som jeg aldrig har lært.»

Philologica.

408 *Natura* α: solius ingenii vi. — *laudabile* α: bonum, egregium. — *ars* er modsat *natura*, og bemærker Flid, Studium, Indsigter, og alle de Hjælpemidler, som Digteren selv anskaffer sig, og med hvilke han understøtter sit Genie og naturlige Anlæg.

409 *Ego* har et vist Eftertryk. Horats siger kun sin Mening, uden at foregribe nogen anden i sin Dom. Iøvrigt har dette *Ego* og lidt *Satire* i sig, da Horats derved modsætter sit lille Jeg den store Hær af Genie-Mænd, som talte foragtelig om alt det, Horats kalder *ars* og *Studium*, og troede med Demofrit, "*ingenium esse fortunatius arte misera.*"

divite vena. Vena bemærker egentlig de Rør eller Canaler, igjennem hvilke en flydende Materie strømmer, f. Ex. Arterne i det menneskelige Legeme; Vand- og Metal-Arterne i Jorden; figurligen siges det om Genie og Talent, især det poetiske. *Ingenii vena benigna, dives, liberalis, fecunda*, kaldes den Hjerne, der ligesom har et rigt Tillob af Ideer og Billeder. Derimod *vena exilis, sicca, tenuis, angusta*, har den, som mangler hiint Tillob, og er fattig paa Tanker og Fornemmelser.

410 *rude* α: incultum, incomptum, nulla adhuc arte subactum, den raue Natur, uden al Forædling og Dannelselse ved Kunsten, f. Ex. rude marmor, rudis terra, o. dl. — *quid possit.* Nogle læse *prosit*, nytter, hjælper. Skjondt Meningen i Hovedsagen blev den samme, saa gjør man dog rettest i, med Bentley at læse *possit*, da denne Læsemaade har stort Medhold af *Codd.*, og synes tillige at være mere significant, da *prosit* er tvetydigt, thi Chærilis rude ingenium gavnede (*profuit*) ham dog, forsaavidt det indbragte ham nogle Ducater og Drefigen, men hans inculti

versus formaaede ikke at besynge Alexanders Bedrifter efter Fortjeneste. — 411 *conjurat* 3: conspirat, consociat, sværge hinanden Trostkaab. Genie og Kunst række hinanden Venstkaabs Haand. — 412 *optatam cursu contingere metam*. Veddeleeb var en af de Legemsøvelser og offentlige Lege, som Romerne med andre flere havde laant af Grækerne. Da alle disse Lege stete offentlig i hele Folkets Paasyn, var der stor Ære at vinde, eller Skam at overgaae; og den, som tænkte at lade sin Færdighed see offentlig, lod sig ingen Møie fortryde og ingen Forberedelse være tung nok, for at skaffe sig den Boielighed, Fethed og Færdighed i Legemet, som udfordredes til disse Veddelege. Der vare visse Magistri ludorum, Gymnasiarcher, som gave Underviisning i disse Øvelser, og holdt deres Lærlinge i en haard Skole.

414 *Qui Pythia cantat*. I ældre Tider spille adskillige Floitespillere med i Chorene i Komœdien; en hed Chœraules, en anden Pythaulæs, fordi disse Sange lignede de Hymner, som bleve sungne til Apollis Ære. Paa denne Pythaulæs synes Horats at sigte. Med hvormegen Slid og Anstrengelse de øvede sig og forberedte sig til denne offentlige Prøve, kan man endog see af et Sted hos Varro: *Prins quam in orchestra Pythaulæs inflet tibias, domi suæ ramices rumpit*, 3: han sprænger en Aare i sin Lunge. — 417 *Occupet extremum scabies*. Vore Drengene have et Udraab i deres Veddeleeb, som ligner dette.

Indhold.

Dette Stykke beviser, hvad som i Begyndelsen er erindret, at ingen maa søge nogen streng og systematisk Orden i denne Epistel. Horats tillader sig Brevets grata negligentia; han kommer ofte tilbage til det, han har engang forladt, og trækker de samme Ideer frem igjen paa mere end eet Sted. I dette Stykke siger han i sig selv slet intet andet, end hvad

han har sagt B. 295—320 og 379—383. Han gjendriver den gale Indbildning, at blot Anlæg, en Emule Genie uden al Kunst o: Cultur, Indsigter, Kritik, Flid, kunde danne en stor Digter, og han beleer den dumme Impertinence, at man indbildte sig, at Digter=Gave og Evne enten arvedes ved Fodfelen eller nedregnede fra Himmelen, da man dog i alle andre Dvelfer, Kunster og Færdigheder tilstod, at der behøvedes Dvelfe, Studering, Flid, Anstrengelse, for at naae nogen Grad af Fuldkommenhed.

Vers 419 — 437.

„Som Opraaberen sammenkalder Lyfthaverne ved en Auction, saaledes forsamler den Digter, som er rig paa Tordsgodser og paa rentebærende Capitaler, en Sværm af egennyttige Hyflere omkring sig. Er han ovenikjøbet den Mand, som kan give en feed Smaus, sige god for en arm Stumper, vifle ham ud af en farlig Proces: da skulde det undre mig, om en saadan Lyffens Son skulde kunne skjæle Hyfleren fra den oprigtige Ven. Har du enten givet, eller har i Ende at give nogen en Foræring, da vogt dig for at oplæse dit poetiske Forsøg for ham i det første Anfald af Glæde; thi han vil ellers raabe: „Skjont! herligt! fortræffeligt!“ han vil blegne, lade en venstabelig Taare falde, han vil springe, og stampe mod Jorden af Henrykkelse. Ligesom de, der lade sig leie til at græde ved Ligbegængelser, tage værre affærd end de, som Sorgen kommer fra Hjertet: saaledes gjør en skalkagtig Hyfler mere Støi end den, som roser af Overbeviisning. Kongerne, siger man, skulle bruge store Pocaler, som en Art af Tortur, naar de ville kjende En til Bunds, for at vide, om han er deres Fortrolighed værdig. Naar Du digter, da lad Dig ikke bedrage af Skalken i Nævebælgen.“

Philologica.

419 *præco* var en Art af Politiebetjent hos Rømerne. Foruden den Bestilling, som Horats her nævner, at han sammenraabte Folket ved Auctioner, havde han mange andre. Han optraadte Centurierne, naar de i Comitierne skulde votere; optraadte Ligparrene ved Ligbegængelserne, som vore Bedemænd; anmeldte Skuespillene og de offentlige Lege, Executioner, og andre offentlige Handlinger. — 420 *ad lucrum*. Hvad denne Fordeel var, som de egennyttige og hyflerske Emigrere ventede sig, angiver Horats selv i det følgende. — 422 *unctum ponere* sc. *obsonium* 3: *lautam et opiparam cœnam*, en feed Emaus. *unctus* er salvet, indsmurt, dernæst siges det om feed og lækker Mad; *uncti digiti*, Fingre som ere fittede af Mæden; *unctior cœna*, *uncta patrimonium* kommer for hos Martial, Statius og flere latinske Digtere. Man kunde maaskee ellers tænke paa en anden Forklaring af *unctum* — — *ponere*. Man maatte da ikke forstaae *obsonium* ved *unctum*, men forklare *unctum ponere* ved redere 3: ungere sc. *auditorem carminis*. Det maatte da hedde: „den som kan smøre brav.“ Denne Amphibolie er bekjendt nok af Ordet smøre i vort Sprog, for: at underkjøbe, bestikke, hvoraf vi endog have det Ordsprog: „Den som smører vel, fører vel;“ og den Ordsprogs gaade: „Hvori ligne en Procurator og et Hjul hinanden?“ Jeg troer, at det latinske ungere har havt samme Bemærkelse; jeg finder hos Cicero (Verr. II, 22) at Verres havde paa en uretsfærdig Maade tildømt Palæstriterne (3: Fægterne) i Syracus en Arv, som tilhørte en vis Heraclius, og for denne uretsfærdige Dom ladet sig bestikke eller brav smøre. Cicero siger i denne Anledning: „Ita palæstritas defendebat, ut ab illis ipse *unctior* discederet.“ Cicero alluderer til og spiller med den Brug, at Fægterne over-

smurte sig med Olie ved deres Luctationer. Han bruger altsaa Ordet i en dobbelt Forstand.

423 *evi* — *paupere* 3: *inconstanti*, qui facile impellitur spe lucri ad quævis laudanda. Fattigdom er et haardt Sværd, der frister til Redrighed. — *atris*. Bentley foreslaaer at læse *artis* 3: *aretis*, *nodosis*, *strictis*, indviklede Processer; og denne Conjectur findes bestyrket af et thottsk Manuscript, som Baden har confereret. *atris* lader sig og godt beholde: *ater* er sort, hæslig, transl. hvad der seer sort og farligt ud; *lites atræ* ere altsaa *lites periculosæ*, *molestæ*, *vitæ et facultatibus interitum minuentes*. — 424 *sciet*, *scire poterit*. — *inter* *Noscere* 3: *distingvere*. Præpositionen er ved Æmesis skilt fra sit Verbum. — 425 *beatus*, *dives*. — 427 *tibi factos* pro: *a te factos* 3: *tuos*. — 429 *super his* 3: *ἐπὶ τούτοις*, end mere. — *stillabit* staaer her *sens. act.* for fundet, da det dog er *neutrum*. — 430 *rorem*, Dug, poetisk for lacrymas. Han skal lade en stille Taare rinde. — *saliet*, *tundet pede terram*, er Glædens og Beundringens naturlige heftige Udbrud. — 431 *conductæ plorant in funere*. Horats sigter her til en Indretning hos Romerne ved deres Ligbegængelser. De leiede visse Qvinder, som dertil vare udlærte, og som gif foran Ligskæren, og med Graad og Hylen, ved at rive sig i Haaret og med anden Sorgens vilde Udbrud fulgte Liget, og gave Sorgens Tone an for de andre. De kaldtes *Præficæ*. Festus siger om dem: *Præficæ dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductæ*, quæ dant ceteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum præfectæ. At disse Præficæ ogsaa istemmede Løvsange over den Døde, kan man see af et Sted hos Plautus i hans *Truculentus* 2 Act 6 Scene: *Sine virtute argutum civem mihi habeam pro præfica*, quæ alios collaudat, eapse se vero non potest. Exemplet var saa meget mere passende med Horats' Hensigt. —

dicunt et faciunt &c. Jeg har fattet det under eet i Oversættelsen: De toge værre afsted. Vil man adskille det, kan *dicunt* gaae paa deres Graad, Hylen og Lovsang, og *faciunt* paa deres Haarriven og andre udvortes Gebærder, som Tegn paa og Udbrud af deres Sorg. — 432 *prope plura docentibus ex animo*. Kunstleri og Forstillelse gaaer altid videre og gjør større Ophævelse, end Natur og sand Følelse. Den, som vil tilhøve sig en Affect, overdriver Sagen, fordi han ikke kan træffe Naturens Tone: han maa erstatte Mangelen af indvortes Følelse ved Følelsens udvortes Sympotomer, som han stræber at efterabe. En gammel Sententis siger: *Curæ leves loquuntur, ingentes stupent*, den lette Sorg taler, den dybe forstummer: hvilket er grundet paa Sandhed og Erfaring. — 433 *Derisor*. Udtrykket fjende vi allerede af Horats' Epist. I, 18, 10: "Alter in obsequium plus æquo pronus, et imi Derisor lecti" &c. *Derisor* 3: *callidus adulator, scurra, assentator*, qui adulando deridet. Den, som roser mig uden at mene det, har mig til Bedste, og gjør Nar af mig. — 434 *culullus* var et stort Driskebæger med Hank i: man kunde kalde det en Pocal. — 435 *urgere et torquere mero*. Udtryffene ere laante af *carnificina veterum*: de bruges egentlig om Tortur og pijnlijk Forhør. Horats sammenligner Vinens Magt til at presse Sandheden af Folk, med Torturen og Pinebænsken. Samme Tanke kommer for flere Steder hos Horats, f. Ex. Od. III, 21, 13: *Tu lene tormentum ingenio admoves Plerumque duro*; og i Epist. I, 18, 38: *Commissum teges et vino tortus et ira*. Plato paastaar (de Republ. I), at der ingen vislere, lettere og mindre be- kostelig Maade gives at prøve Folk, og at lære at kende deres Charakter og Temperament paa. At vore Digtere tænke igesom Horats, kan man see af en af vor Nabheds Clubs

fange, hvori det hedder, at Bacchus jages fra de Stores Taffel, fordi han oplader Hjerterne o. s. v., og Wiinproven er rigtignok en Tortur, som saa kunne udholde, og der skal et prædurable ingenium og en meget huul Charakter til at holde noget hemmeligt, naar Fader Evan begynder sit piinlige Forhor. En af de saa, som have holdt Stand i dette Forhor, var Lucius Piso, Faderen til den unge Piso, som Horats skriver til. Af Svetonius og Seneca veed man, at den mistroiske Tiberius svirede en Nat og to hele Dage med Pomp. Flaccus og Luc. Piso; neppe var det alene for at svire, men hans Hensigt var at prøve disse to Mænd, som han havde i Sinde at bruge, om han fandt dem sin Fortrolighed værd (*amicitia dignos*), og de udholdt Proven til Tiberius' Fornoielse, hvorfor han strax gjorde Flaccus til Præses i Syrien, og Piso til Politimester i Rom (*Præfectus Urbis*), og erklærede dem offentlig for sine Favoriter og Fortrolige, *omnium horarum amicos*, som Svetonius siger i *Vita Tib. c. 42*. Nu kan Horats vel ikke sigte til denne Tildragelse, som først indlob længe efter hans Tid, men Wiesland formoder ei uden Grund, at August engang kan have sat Piso paa samme Wiinprøve, som Tiberius siden gjentog, da det baade stemmer overens med Augusts Charakter og Levesmaade i hans yngre Aar, og Seneca beretter, at August gjorde Piso til Præfectus i Syrien, og gav ham hemmelige Befalinger, Skjøndt det var bekjendt, at han var meget hengiven til Cviir. August vidste rimeligviis af egen Erfaring og anstillet Prøve, at Piso kunde holde Tænd for Tunge, Skjøndt han havde et Glas Wiin for Panden. Er denne Formodning rigtig, saa faaer dette Sted mere Interesse i et Brev til en Son af denne Piso. — 437 *animi sub vulpe latentes*. Horats har uden Tvivl tænkt paa Fablen om Ræven og Rævnen med Ofte. (*Phædr. I, 13*).

Indhold.

Foruden de mange andre vigtige Bink og Regler, hvilke Horats i det foregaaende har givet Digteren, som tænker at levere noget fuldkomment, tilføier han endnu her et consilium prudentiæ og en Advarsel, som især var nødvendig for en Dilettant af den Rang, Formue og Anseelse som den unge Piso. Han havde tilforn raadet ham, naar han engang fik i Sinde at skrive noget, at lade det passere en upartist og fryndelig Dommers Øre (*descendat in iudicis aures*); men dog frygtede han, at Piso ikke altid kunde, eller, for sine Marsargers Skyld, ikke altid vilde vende sig til dem, han havde anbefalet ham: hans Fader, Metius, og Horats' egen ubetydelige Person. Ridderenssonen stod altsaa Fare for, som Nævnen i Fabelen, at træffe paa en Næv af Recensent, der, for at faae Østen, hvorefter hans Tænder løb i Vand, vilde istemme Lovtaler over hans poetiske Forsøg, og indbilde ham, at han sang bedre end Fader Apoll selv. Dette var saameget snarere at befrygte, naar man betænker det literariske Uvæsen, som paa de Dage havde taget Overhaand i Rom, fra den Tid Augustus og Mæcenæs begyndte at ynde Muserne, og værdige deres Dyrkere Opmærksomhed, Fortrolighed og Agtelse. Da Genie, Talent, Urbanitet skaffede en Virgil, Varius og Horats fri Udgang til Augusts Hof og Mæcenæs Taffel, ja den sidste endog en Gave af en lille Aulsgaard i Sabinerlandet: fra den Tid udflekkede Hoffets Solskin en Sværm af Geniemænd og Belletrister, der surrede om Ørene som Myggen en Sommeraften. Manien gif saa vidt, at man oprettede literariske Clubber og Recensent-Selskaber, hvor disse Versmænd paa visse Tider samledes, for at oplæse deres poetiske Forsøg, og indhøste de Lovtaler og Emigrerier, som deres Tilhørere vilde tolde til dem, og inddrikke den Virak, som de vilde offere paa Forsængelighedens og Hykleriets Alter. Thi

denne Nøds og disse Fortaler vare kun et Laan, som den, der modtog dem, frilkiende forbandt sig til, ved første Leilighed at give tilbage med Rente. Vor Horats blev ofte indbudet til disse lærde Akseembleer, men han havde sjelden Appetit, og undveeg som oftest at møde ved en eller anden Undskyldning, som gjerne var af den Art, at Vedkommende kunde mærke, hvad han dømte om disse apolloniske Hanefægtninger. Horats, som var Musernes ægte Son og hengivne Dyrker, kunde ikke fore over sin Samvittighed, at møde eller være tilstede i en Forsamling, hvor disse Tempel paa en saa foragtelig Maade blev vanbelliget; hvor Cottiser og Fadaiser bleve optagne med Bisald, og bærede med Ravn af Vittighed og Genie; hvor de Ting, som kun Mænd af moden Forstand og Alder, af Indsigt og sat Smag kunde domme om, bleve behandlede af Dreng og Petitmaitres som Leeg og Epog. Han kunde ei taale at see al sand Smag og Grundighed fortrænges fra den Videnskab, som var hans Vre og Lyst, at see mangt et godt Genie at fordærves og qvæles i Fødselen ved den farlige Indbildning om egen Fuldkommenhed, som han i disse Selskaber maatte inddriffe. Lillige var han for stolt og solte sig for meget til at lade sig tage i Haanden og hilse som Laugsbroder af den Fustler, som han i sit inderste Hjerte foragtede. For at overbevise sig om, at Horats tænkte saaledes om denne Sag, behøver man kun at læse hans Epist. ad Jul. Flor., den anden i den anden Bog, besynderlig fra Vers 90—110, som indeholde et fortræffeligt satiriskt Maleri over dette litteraire Uvæsen. Man see og Juvenals Satire I. ab initio; og at det gif ligeledes til i Jurisprudencen eller den forensiste Veltalenhed i de sildigere Tider, kan man lære af den yngre Plinius Epist. II, 14, og af Martials Epigrammer.

Vers 438 — 452.

„Dersom man oplæste noget for Qvintilius, sagde han: „Min Ven, ret dette og dette!“ Indvendte man, at man ikke kunde gjøre det bedre, da man allerede to til tre Gange for-
gjæves havde prøvet derpaa: bød han at udslette Stedet, og at lægge de slet dreiede Vers igien paa Ambolten. Dersom man hellere vilde forsvare end rette Feilene, spildte han ikke et Ord mere, men taalte gjerne, at man uden Medbeiler for-
elskede sig i sig selv og i sit eget. En redelig og kyndig Mand badler uden Skaansel de matte Vers, laster de haarde, over-
strykker de plumpe, bortklipper alt Glitterstads, nøder Forsat-
teren til at give de dunkle Steder mere Lys, udsætter paa det tvetydige, og peger paa det, som maa forandres; fort sagt: han bliver en Aristarch. Han tænker ikke: „Hvorfor skulde jeg støde min Ven for saadanne Smaa-
ting kunde volde alvorlige Fortredeligheder, dersom Forfatteren engang gjør sig latterlig og modtages ilde af Publicum.“

Philologica.

438 *Quintilius Varus* maa ei forverles med Digteren *Lucius Varus*, som nogle have gjort. Hin var en Mand af Indsigt og fin Smag og derhos en aaben og ædel Charakter, en af Horats' og Virgils kjæreste og for-
troligste Venner. Vi have to Oder i Horats, som ere hel-
ligede ham, den 18de og den 24de i 1ste Bog, i hvilken sidste Horats klager over Qvintilius' Død. Han synes at have været død, da Horats skrev dette, siden han taler om ham i Imperfectum. — 441 *male tornatos*. Denne Læse-
maade giver Bentley Anledning til en meget lang og lærd kritisk Excursion, dog ikke saa meget for at forsvare sin Va-
riant, som for at udøse sin Galde over Gronovius, som

havde dabled hans Conjectur til dette Sted. Man havde nemlig bebreidet Horats, at han i dette Vers mod en rigtig Smags Regler havde blandet Metaphorer af forskjellig Art imellem hverandre, og laant det ene Udtryk fra Dreiers bænken (*tornatos*), det andet derimod af Smedeværkstedet (*incudi reddere*): to Professioner som intet have med hinanden at bestille. For at hjælpe herpaa, foreslog Bentley, at man skulde læse *ter natos* for *tornatos*; han kunde intet Beviis anfore for denne Læsemaade, uden at Horats umuligt o: efter hans Følelse og Smag, kunde have skrevet *tornatos*; at *ter natos* let kunde være forandret til *tornatos* af en sjødeøls Usskriver; og endelig, at Horats selv bruger Talesmaaden *male natus* om flette Vers et andet Sted. At Formodningen er ingenieur kan ingen nægte, og naar man først var overbevist om, at Horats ikke kunde have skrevet *tornatos*, vilde man med begge Hænder tage imod den. Den fandt ogsaa adskilliges, især den lærde Grævius' Bisald, som offentlig gjorde Bentley en Compliment derfor, og kaldte enhver blind, som ikke strax kunde see, at denne Læsemaade var den eneste rette. Imidlertid er denne critica conjecturalis en besynderlig og delicat Sag; og en anden lærd Hollænder, Gronovius, var en af de blinde Muldvarpe, som ikke kunde eller vilde see Bentleys *ter natos* med samme Dine, men troede, at Horats gjerne, uden at synde mod Smag og Kritik, kunde have skrevet *tornatos*, og han vovede at skrive, *perperam fundamenti loco a Benteio positum esse, res plane diversas esse toraum et incudem, quippe ejusdem officinæ utrumque instrumentum esse: torni usum esse in ferro et ceteris metallis, et ferramenta, quæ sub torno male processerunt, ad incudem denuo revocari solere.* Denne Grindring og Modsigelse bragte Bentley i Harnisk, thi nodig vilde han tabe Vren for den vittige Conjectur, og at Grævius skulde tage sin Compliment

igjen. Ellers havde Gronovius en Deel tilgode hos Bentley, thi han havde adskillige Gange tilforn smækket ham over Fingrene, naar han uden Grund og Nødvendighed vilde reformere de gamle Grækeres og Romeres Tert. Bentley indlader sig da paa ny i en lærd og vidtløstlig Undersøgelse, for at bestyrke sin vovede Conjectur, men foruden at han, i sine Udfald mod Gronovius, som han dog selv, saavel som den hele lærde Verden, maatte erkjende for en af de største Kritici og Philologer, giver et ydmygende Exempel paa, hvorvidt en lærd Mand kan forglemme sig selv, naar han lader sig henrive af en uædel Lidenkab; saa er hans hele Beviis deels Sagen uvedkommende, deels svagt og smagløst. Det betydeligste i det er, at han viser Forskjellen mellem det græske *τοπῶν* (som er det latinske *sculpere*, *cælare*, at udgrave) og *τορνῶν* (tornare, at dreie), og viser Dacier tilrette, som havde efter Franskmændenes lette og flygtige Maneer confunderet disse tvende Ord et Par Steder, hvilke han havde citeret, for at forsvare Læsemaaden *tornatos* hos Horats. Imidlertid bliver det dog sandt, hvad Gronovius havde erindret, at Dreierbænken og Ambolten ere Redskaber i eet Værksted, og at mangt et Stykke Arbeide af Staal og Metal først smedes, og siden dreies, og at det Tilfælde ofte kan tænkes, at et Stykke Arbeide, som er mislykket og forfuset paa Dreierbænken, igjen maa lægges paa Ambolten for at omsmedes. Skulde nogen Forandring behøves, var jeg snarere tilbøielig til at antage den Læsemaade *formatos*, som Bentley kun kaster hen, uden at værdige den nogen Opmærksomhed. Thi ved *ter natos* støder det mig dog altid med Gronovius, at *male* ikke staaer ved *natos*, hvor det hører hen: *ter male natos*; og de Exempler, Bentley anfører paa denne Construction, ere ikke ganske passende. — 442 *vertere delictum* 3: *mutare*, *corrigere errorem*. — 445 *inertes* 3: *arte carentes*. Man har et

Vers af Lucilius, hvor han forklarer Ordet: *Perhibetur iners*, ars in quo erit nulla. Andre forklare *iners* ved sine virtute, ignavus. Hvilken Etymologie man end følger, kan man oversætte versus *inertes* ved matte Vers. — 446 v. *duros* haarde Vers. Verset er haardt i Henseende til Compositionen, naar Stavelsemaalet ikke er rigtigt; naar der forekomme formange Elisioner og aabne Vocaler, som foraarsager det, man kalder Hiatus; naar de mangle Velklang og Harmonie, som udkommer af Bogstavernes og Stavelsernes rigtige Blanding og Valg; kort sagt: naar Digteren ikke, som hine Grækere, tale *ore rotundo*. — *incomptus* er det samme som rudis, udannet, plump, og det som Horats et andet Sted kalder *nimis asper*. Dersom det alene gaaer paa Ordene i Versificationen, er der ikke stor Forskjel paa *incomptus* og *durus*. Nogle, for ikke at lade Horats to Gange sige det samme, lade det gaae paa Takterne i Verset; altsaa: ethvert Vers, som indeholder en lav, plump, uædel, smudsig Takte. — *allinet atrum* — — *signum*. De Gamle pleiede med Pennen at sætte et kritiskt Mærke til de Ord, som de holdt for uægte, eller paa nogen anden Maade uværdige til at staae i Terten. Saadant et kaldtes hos Grækerne *obelos*, og *obelizēn* (Lat. obelo confodere) d: at mærke og erklære et Sted som forkasteligt; thi *obelus* er egentlig et Spyd, et Spid. — 447 *ambitiosa recidet Ornamenta*. *Ambitiosa* er et Ord af flere Betydninger; det kommer af *ambio*, gaaer omkring, slynger mig om; derefter: er af viid Omfang, vidtløftig, overdreven, overflodig: denne Betydning passer her. Det, Horats siger, har han sagt med andre Ord et andet Sted: *luxuriantia compescet*. *Luxuries* siges egentlig om Sædens overflodige Grode og de vilde og geile Skud paa Træet eller Viinranken, som trække Saften fra Hjertet og Stammen, og derfor bør affkæres med Gartnerkniven. Saaledes har

det unge Digtergenie ogsaa sin luxuries, det er: en Overflodighed af appoliniske Vædsker og gjærende Safter, som skyde ud i geile, faade Skud, hvilke med Kritikens Kniv maae afflares. Det vil sige, naar man tager Metaphoren bort. Den unge Digter, som endnu ikke har en fast Smag og grundig Kritik, lader sig af sin Indbildningskrafts Varme og spillende Phantasie, eller det man kalder Begeistring, hense til at odsle med Malerier, Billeder, Epitheter, Figurer og alle Poesiens og Rhetorikens Blomster og Prydelser, uden at undersøge, om de passe, hvor han anbringer dem, eller om de ikke meget mere, ligesom Kryderier, naar de misbruges eller bruges altfor overflodig, give Maden Affmag, og blive æfle. Man veed, at Cicero, da han begyndte offentlig at træde op som Taler i en ung Alder, havde dette copiam vitium som Quintilian kalder det, og derfor paa sine Benævnels Raad reiste til Athen, for i Oratorernes og Philosophernes Skole at tæmme sit Genie, og faae en sundere, fastere og rigtigere Smag, dette rectum et limatum dicendum genus. Blandt latinske Digtere er der ingen, som har mere af dette luxurians og ambitiosum end Ovid; og saa meget som han behager for sin uudtømmelige Vittighed, kan han derfor aldrig blive Yndlingsdigter for Læsere af sin Smag og sund Kritik. Han spøger ved alle Leiligheder, og altsaa ofte i Altid. *Flet sententiis*, han græder i *Bonsmots*. Seneca sagde derfor ligesaa vittig som sandt, skøndt den gode Mand havde og en Næm af samme Hud, om Ovids Beskrivelse over Deukalions Vandflod: *impium est lascivire devorato orbe terrarum*. For saadanne Genier er en Quintilianus og Aristarch saare nødvendige, naar de ellers have Forstand nok til at høre og benytte deres Erindringer. — 449 *Arguet 3: culpabit*, reprehendet. — *ambigue dictum*. Ambiguus er efter Festus, *quod in ambas agi partes animo potest*, Græsk: ἀμφιβολος, som kan vendes

til begge Sider, tages i to Meninger, tvetydigt, utydeligt. Tydelighed er Talens og Digtets første og nødvendigste Fuldkommenhed. Qui non vult intelligi, debet negligi er en gammel Sentens. — 450 *Aristarchus* var en af Oldtidens skarpsindigste og strengeste Kritikere; han levede paa Ptolemæi Philadelphi Sider. Ham have vi at takke for Homers Text, da han med nøiagtig Flid gjennemsaar og corrigerede den. Hans Navn som Kritiker var i Oldtiden saa stort, at, naar man vilde nævne en stor Kritikus, kaldte man ham en *Aristarch*. — 451 *nugæ*, 1. Klagesang over Uddøde; 2. usammenhængende Snak, Børnesladder, Vaas; 3. Ting af ingen Betydning, Smaating. — 452 *sinistre*, male.

Indhold.

Horats har her givet et kort men sandt Udcast til Charaktertegningen af den sande, grundige, upartiske Kunstdommer. Han har angivet hans Pligter som Kritikus, og viist, hvad han har at gjøre, naar et Digt overgives ham til Gjennemsyn og Dømmelse. De betydeligste Feil og Pletter, som kunne vanske et Digt, ere her med enkelte Ord betegnede, og hvor disse ere rettede og afviste, tør Forfatteren vel vove, at lade sit Hjernefoster krybe ud af Skriverpultens Fængsel, og temmelig vist regne paa Kjenderes Bifald. Thi et Digt, hvori alt det matte og kraftløse, det haarde, stive, fantede, skarpe, ujævne, det platte, nedrige, frybende, uædle, grove, smagløse, det overflødige, udsvævende, vandige, luxuriierende, de geile og vilde Skud, ødslede Flostler og Zirater, det dunkle, mørke, uforstaaelige, tvetydige, ubestemte, planløse er affaaaret, affilet, glattet, fort sagt: rettet og forandret, ad unguem castigatum, — det bliver nok af det Slags, som *Sosiis æra meret, mare transit, et longum noto scriptori prorogat ævum*.

O, tre Gange lykkelig er den unge Digter, som træffer paa saadan en Qvintilius, paa saadan en Aristarch, der har Indsigt, men tillige Nædelighed nok til at vise ham hans Feil, til uden Skaansel og Barmhertighed at bruge Kritiskens skarpe Kniv, hvor den behøves; som ikke af en ilde forstaaet Høflighed fylder den unge Digers forsængelige Hjerter med tom Indbildning om allerede naaet Fuldkommenhed; men uden Tilbageholdenhed viser ham Manglerne og Pletterne i hans Arbeide, viser ham, hvori de ligge, forklarer ham deres Aarsager, lærer ham Maaden at rette dem paa, og derved danner hans Smag, og indgiver ham Følelse af sin Kunsts Værd, og Verbødighed for de Gudinder, til hvis Tjeneste han har opoffret sig. Men Vee den Digter, som ikke forstaaer at bruge og benytte saadan en Aristarchs Erindringer og Rættelser, hvem enten en barnagtig Stoltthed eller en foragtelig Selvtillid gjør dov imod velgrundede Kritiker, eller trodsig og uvillig til at følge velmeente Erindringer; sandelig, han fortjener at overgives til sit forvandre Sind, at lide den billige Straf: at den fornuftige Kunstdommer ikke agter ham værd at spille Ord eller Umag paa; men overgiver ham til sin Skjebne, og med et medlidende Smil seer ned paa ham, naar han, dybt ydmyget under Foragts og Latters Skændsel, for sildig raaber: Quid miser egi? quid volui?

Vers 453 — 476.

„Som alle flye den Spedalske, Guulsottige, Affindige og Maanesyge: saa frygte og alle kloge Folk for at berøre den ellevilde Digter, og løbe for ham. Kun Børn løbe efter ham, fordi de ikke kjende Faren. Om saadan en Digter, medens han i sin Forvildelse, med Næsen i Veiret, gaaer og ræber Vers, ligesom hin Fuglesænger, der, lurende paa Kramsfugle,

styrter i en Brønd eller Grøft: da tænke ingen paa at trække ham op, om han raaber nok saa høit: »Landsmænd, hjælp mig.» Thi om man vilde springe ham til Hjælp, og nedlade et Toug, vilde jeg sige: »Hvoraf veed Du, om han ikke med Forsæt har styrtet sig derned, og ikke skjøtter om at reddes?» og fortælle den siculiske Digters Endeligt. Af Begjerlighed efter at ansees for en Gud, sprang Empedokles med foldt Blod ned i det sydende Ætna. Digterne bør have Lov og Frihed til at brække Halsen. At nøde en til at leve mod sin Villie, er lidet bedre end at dræbe ham. Det bliver heller ikke ved eengang; og om man end trækker ham op, bliver han ikke derfor Menneske, eller taber Lusten til en navnkundig Død. Man begriber desuden ikke, hvorfra denne Verse=Feber kommer over ham; om han har besudlet sin Faders Aske, eller rørt det Sted, som Lynstraalen havde helliget; saa meget seer man, at han er gal, og som Bjørnen, der er brudt ud af sit Buur, jager han alle Lærde og U lærde paa Flugten ved at recitere sine Vers; men den, han faaer fat paa, holder han ved, og læser ham til Døde, lig Iglen, som ikke slipper Huden, førend den har suget sig fuld af Blod.»

Philologica.

453 *mala scabies*, Græsk: *ψωρα αργα*, hæslig, styg Udslet, smitsom Fnat, Spedalskhed. Denne Sygdom var smitsom og vanskelig at læge, og udelukte derfor fra det menneskelige Selskab. — *morbis regius* er et medicinsk Udtryk: saaledes kaldes Guulsot, en Sygdom, som kommer af, at Galden løber over, og blander sig i Blodet. Den kaldes og *icterus*, og hos Lucretius *arguatus* for *arcuatus*, fordi alle Regnbuens Farver glimre for Diet af den Syge. De gamle Læger holdt denne Sygdom for smitsom, og for at føre Gal-

skab med sig. Celsus kalder den aurigo. — 454 *fanaticus error*. Ordet kommer af *fanum* (et Tempel, fordi man troede, at Præsterne og Præstinderne der bleve indblæste og begejstrede af den Guddom, som de tjente), eller af *Faunus* o: furor a *Faunis immissus*. Man meente, at den, som saae en Faun, blev forvildet i Hovedet. *Fanaticus* er derfor et besat, begeistret Menneske, som viser sit Sindss Forrykkelse ved voldsomme og convulsiviske Bevægelser og Fagter. Quintilian siger: *caput jactare, et comas excutientem rotare, fanaticum est*. Man erindre den mæsterlige Skildring af den begejstrede Sibylla i Æneidens 6te Bog. Pindar bruger Ordet ogsaa *de furore poetico*, den *μανια ποικων*, det Muse-Næseri, hvorom vi før have talet, og det saavel det sande og ægte, som det falske og uægte, der grændser nær til det, man ellers kalder Daareliste=Galskab og Ussindighed, og i den Forstand tager Horats det her. — *iracunda Diana*. Diana er her Luna; hun var *diva triformis*: Hecate, Diana et Proserpina. Den Art af hysteriske og epileptiske Tilfælde, Horats taler om, kaldtes Maane-syge, fordi de Gamle troede, at Patientens onde Luner og Parorysmer kom og gik med Maanens Usværlinger, og stode under dens Indflydelse. Grækerne kaldte dem *σεληνοληφθαι*. I det Nye Testamente kaldes de *σεληνιακοι*. Lucian i sin *Toxaris* siger om en Kvinde, at hun fik den faldende Syge i tiltagende Maane. Romerne kaldte denne Sygdom *morbis comitialis*. — 455 *Vesani* o: non sanum, insanum, forrykt, ellevild. *Ve* er en negativ Partikel, f. Ex. *vecordia*. — 456 *agitant pueri*. Saaledes see vi Born og Gadedrenge at stimle omkring en gal eller druffen Mand, og drive ham ligesom for ved sig henad Gaden: det vil *agitant* sige. — 457 *Sublimis, ironice pro tumidis, inanibus ampullis sesquipedalibus*, svulstige, styktende, høitragende Vers. Derfor

man læser *sublimis*, gaaer det paa Digteren selv og hans stolte Mine og Stilling, og maatte vel oversættes: med Næsen i Veiret. — *ructatur*. Oversættelsen: han ræber Vers, funde maaskee synes noget uædel, men jeg kan ei dertil, det staaer saaledes i min Tert, og den urbane Horats har sagt det for mig. Ordet staaer ogsaa her saa aldeles paa sit rette Sted, at man ei skulde savne det for mange Penge. En vis Aristides skal, da man med stor Paatrængenhed affordrede ham nogle Vers, han havde lovet, have svaret: Jeg er ikke af dem, som spye Vers, men af dem, som udarbejde dem. Horats' *ructatur* beskriver med stærke men sande Farver den Geniemand og forrygte Verseskæmmer, som uden mindste Cultur, Smag, Kritik, væver Vers i Alenmaal ud af Halsen, som Tassenspillerne Baand, og med sin Hjernes eller Maves — thi man skulde troe at disse Digteres Hjerne sad i Maven — ufordøiede Cruditeter dræber enhver, som har lidet af det man kalder Smag; og den Tølper, som af Grovhed ræber Folk lige op i Ansigtet, er ikke ubehageligere eller væmmeligere end denne Nar og Galning af Digter, som døver Tilhørernes Øren med sit Vaas, og piner ham med sine Fadaiser, indtil han af gabende Kedsomhed opgiver Anden. — 459 *Succurrite, longum Clamet*. Man tager dette paa forskjellige Maader. Nogle forbinde *longum* med *Succurrite* som et nom. adject. 3: sit langtttrukne: Hjælper! og det er ganske pæfeligt, da det er Nodens Tone. Andre forbinde *longum* med *Clamet* som et Adverbium for *longe* 3: *diducta et intensa voce*, med langt og stærkt Raab. Homer siger om Agamemnon *μακρον αὔσεν*, *longum clamavit* 3: *alte vociferatus est*. Meningen bliver i sig selv den samme. — 462 *dejecerit*, Bentley læser *projecerit*: nok saa godt. — 465 *Empedocles ardentem frigidus Aetnam*. Empedokles, fød i Agrigent paa

Sicilien, var en af Oldtidens berømteste Philosopher og Naturforskere; han skrev mange Ting, som ere forkomne; i Medicin, Magie, Physik og Digtekunst var han meget navnkundig; han havde og selv en stor Vanitet, og vilde ansees for mere end Menneſke, og da han levede paa en Tid, da Kunster og Videnskaber endnu vare sjældne og i deres Barnedom, maatte han nødvendig vinde stor Auctoritet og Anseelse blandt sin Tids Menneſker, hvilke, uvidende om alt det, Empedokles forstod, let faldt paa at ansee ham for et Væsen af en høiere Klasse, og i deres Sagn om ham blandede meget eventyrligt og overnaturligt. Til dette hører og det Sagn om hans Endeligt, som Horats her anfører. For at nobilitere og krone sit hæderfulde og beundrede Liv med et ligesaa sjældent Endeligt, eller for at indbilde sine lettroende Brødre, at han som en Gud var opsvævet til Olympens lyse Bolig, naar ingen vidste hvor han var bleven, styrtede han sig i det brændende Ætna; men Skjebnen, som misundte ham denne dyrefjebte Guddom, magede det saa, at Ætna nogle Dage efter opspyede hans ene Kobbertoffel, som, da den blev funden, røbede hans Grav. De fleste af Oldtidens troværdigste Skribenter, s. Er. Historieskriveren Pausanias og Geographen Strabo, forfaste dette Sagn, som Eventyr og Fabel, og sige, at Empedokles er død, som andre stikkelige Folk, i Peloponnes. Især viser den kritiske Strabo Urimeligheden og Umuligheden af dette Foregivende, da han selv i Selskab med andre havde besøgt Ætna, og været dets Svælg saa nær, som muligt. (See Strabos Geographie VI, 8). Skjøndt altsaa denne Anekdote om Empedokles' Endeligt var Fabel, og Horats vel vidste det saa godt som nogen, saa seer jeg dog ikke, hvorfor Dacier kunde undres over, at Horats vilde følge denne Fabel, da man havde troværdigere Beretninger om Empedokles' Død. Svaret synes

at være fortelig dette: at dette Sagn var det eneste, som passede med Horats' Hensigt paa dette Sted, og det eneste, han kunde gjøre Brug af her; han følger det altsaa, og lader, som Digter, dets historiske Troværdighed staae ved sit Værd, og det er dog vel ikke at misbruge *licentia poetica*. Hvo som onsker at vide mere om denne berømte Empedokles, eftersee Diog. Laert. vit. Philos. Lib. VIII, og Lucret. de nat. deor. Lib. 1. v. 716 — 734, hvor der findes en stor Lovtale over ham. — *frigidus* staaer i Mod sætning med *ardentem* Ætnam: Den koldblodige Philosoph sættes mod det sydende Ætna: Lambin forklarer det ved *atra bile percitus*, det man kalder et melancholsk Naseri, da Galden, som gjør gal, skal være kold. Dacier vil have det forstaaet om Dødens kolde Gysen og Skræk, som styrkede alle Empedokles' Livsaander, da han nærmede sig Ætnas hede Svælg; og hans Ussindighed skulde da ligge deri, at han valgte en Dødsmaade, som gjorde al hans philosophiske Mod og Standhaftighed og hans indbildte Guddommelighed til intet. Den første Forklaring synes mig den antageligste, da den er lettest, og meest i Horats' Maneer. — 467 *Invitum* — — — *occidenti*. Jeg behøver vel ikke at erindre, at Horats hverken forsværer Selvmord, eller forbyder at redde en Ulykkelig af Livsfare. Man seer let, at Stedet indeholder en Allegorie, og kun skal gjelde den forstyrrede og lymphatiske Digter, som endelig har Lyst til at brække Halsen: at prostituere sig selv med sit Smøreri og Slidder=Sladder; imidlertid indeholde Ordene, endog i deres bogstavelige Forstand, Sandhed. Den, som ved Haaret trækker et Menneske op af Vandet, som har styrtet sig deri af Fortvivlelse og Redsomhed til Livet, gjør ham, vel at mærke efter hans daværende Forestillinger og Følelser, ligesaa liden Tjeneste, som den, der jager en Dolk i Hjertet paa den, der endnu

har Lyst til at leve. — 469 *homo*: er sagt med Hensyn paa Empedokles' Indbildning om sin Guddom. — 471 *Minxerit in patrios cineres*. De Gamle behandlede de Afdødes Grave, Been, Aske og Levninger med megen Religieusitet og hellig Verbødighed; at forurolige eller mishandle dem, ansaaes for en himmelraabende Synd, et piaculum og en Ugudelighed, som førte Gudernes visse Forbandelse og Hævn efter sig. Den sædvanlige Straf var Raseri og Uffindighed og forfølgende Furier, som forvirrede Forbryderens Hjerne, indtil Misgjerningen ved et høitideligt Offer forsonedes. Man troede, at den Afdødes manes, det er: Sfygge og Levninger, folte og leed ved Mishandling. Man finder hos Virgil (*Æn.* III, 22 sq.) et Sted, som skjønt beskriver denne pia superstition hos de Gamle. Da Æneas ved sit Ophold paa de thraciske Kyster gif og saae sig om, stodte han paa en Gravhøi, som var bevoret med Torne og Buskads. Der var Polydorus, Priami Søn, paa en grusom Maade myrdet og nedgravet af den thraciske Konge, som han i Begyndelsen af de krigeriske Uroligheder var hendsendt og betroet til. Var det altsaa Forbrydelse, at forurolige enhver Afdøds Aske, saa maatte det endnu være en større og utilgiveligere, at forurolige og vanhellige en Faders, især paa saa skiden og haanende en Maade, som Horats har nævnet her. Saadant impium nefas kunde ikke straffes ringere end med en furor poeticus af det Slags, som Horats her beskriver; og at ville hindre dette, var at hindre Gudernes Retfærdighed i sin Udøvelse. — *bidental*. Festus siger: dicebant bidental quoddam templum, quod in eo bidentibus hostiis sacrificaretur. *Bidentes* autem sunt oves duos dentes longiores ceteris habentes. Ethvert Sted, som var truffet af Lynild, blev hos Romerne anseet for helligt, omgivet med Muur eller anden Indhegning, der kaldtes puteal

af Figheden med Træværket om en Brønd; paa Stedet blev
 offret et Faar (som havde faaet sine to lange Fortænder,
 bidens), for at indvie Stedet, og hvo som nærmede sig et
 Aadant, eller vanhelligede det paa nogen Maade, var for-
 bandet og Gudernes Hevn vis; thi man havde den Super-
 stition, at den træffende Lynstraale var et omen *dirum* og
 et sikkert Tegn paa Gudernes Unaade og Had. I Numas
 Lov var det derfor forbudet, at jorde et Menneske, som Lyn-
 den havde dræbt. Vi huske det skønne Sted hos Virgil,
 hvor den gamle Anchises siger (*Æn.* II, 647):

Jam pridem invisus divis, et inutilis, annos
 Demoror, ex quo me divum pater atque hominum
 rex

Fulminis afflavit ventis, et contigit igni.

72 *incestus*. Fæstus deriverer det af det græske ἀνήκεστον,
 incurabile, inexpiabile. Bedre er det uidentiviel, at ulede
 det af *in* negativum og *castus*, thi det bruges egentlig
 om skændig Utugt, Blodskam. Dernæst er incestus det samme
 som nefarius, temerarius, profanus, hvilket sidste passer
 bedst. — *triste* kaldes bidental, quod irati numinis omen
 utrum habebatur. En gammel Grammatiker forklarer *dirum*
 som triste, infestum et quasi *deorum ira* missum. Her
 betyder *triste*: religione sua horrendum.

Denne pudseerlige, lunefulde og vittige Caricatur-Tegning
 af den ellevilde, maanesyge og forrykte Digter, behøver ikke
 forklares, men kun at beskues. Det hele Sted er over-
 alt lystigt og ganske allegorisk. Han maler hver Digter,
 som han vil, uden Rald af Naturen, med Magt vil gjøre Vers, og som
 han vil, uden Enhver, han møder, med sine Smørierier, og taaler
 ingen Retteelse. Horats udkastede sin Tegning paa Lav-
 og gav Plads til Navnet, for at enhver, som kjendte

Originalen, kunde selv sætte det under. Han haabede, at en og anden, ved at see sig selv i dette Speil, skulde strækkes for sin egen Gestalt, og, isald Galstaben ikke var kommen for vidt, vende tilbage til sine fem Sandser og sund Mennesses forstand. Og han troede, at, dersom den unge Piso, efterat have seet dette, endnu blev ved sin Beslutning, var det et sikkert Mærke paa, at han af Skjebnen var bestemt til at blive enten en stor Digter, eller en — adelig Nar.

